ERDOĞAN AYDIN

1992
Turan Dursun
Araştırma ve İnceleme
Ödülü

İslamiyet ve Bilim

İslamiyet Gerçeği
II

9. BASKI

kırmızı

İSLAMİYET
ve
BİLİM

(İSLAMİYET GERÇEĞİ – II)

ERDOĞAN AYDIN

İÇİNDEKİLER

1. İslamiyet Bilimden Yana mıdır? 11
2. Bilim ile Din Arasındaki İlişki 25
3. İslamiyetin Egemenliğinde Bilim ve Felsefenin Yükselişi ve Çöküşü 37
4. Felsefi Düzeyde Bilim İle Dinin İlişkisi 71
5. Kur'an'a Göre Evrenin "Yaratılışı" 95
6. Kur'an'da Gök Algısı ve Gerçek 113
7. Evrenin Genişlemesi ve "Yaratılış" Rivayeti 127
8. Yer ve Göğün Başlangıçtaki İlişkisi 139
9. Kur'an'ın Yer Merkezli Evren Anlayışı ve Gündüz Gece Algısı 149
10. Kur'an'a Göre Dağlar ve Sabit Dünya Algısı 167
11. Kur'an'a Göre Güneş, Ay, Gezegenler, Meteorlar ve Gölge 179
12. Rüzgâr ve Yağmura İlişkin Kur'an'ın Yaklaşımı 195
13. Denizler ve Gemilere İlişkin Kur'an'ın Yaklaşımı 205
14. Bitkilerin Üremesi Sorununda Kur'an'ın Yaklaşımı 213
15. Kur'an ve Hayvanlar Dünyası 221
16. Kur'an'da Kalp, Ruh ve Bilimsel Gerçekler 237
17. Kur'an'da İnsanın Yaratılışı ve Bilimin Mantığı 251
18. Kur'an'da Doğum Olayı ve Gerçek Durum 317
19. Hastalıklar Sorunu ve Kur'an'ın Mantığı 325
20. Sonuç: Kur'an Bilimle Mantıksal Bir Karşıtlık Oluşturmaktadır 343

Yorumsuz Ek 359

I. Bölüm

İSLAMİYET BİLİMDEN YANA MIDIR?

İslamcı yazarlarca iddia edildiği gibi İslamiyet, diğer dinlerden ayrımla, bilimden yana mıdır gerçekten?

Bu kitap boyunca ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi, bu sorunun yanıtı bütünüyle olumsuzdur. Hep birlikte göreceğiz ki genel olarak bilim ile din –bu özgülde İslamiyet– ve daha ötesi bilimsel verilerle Kur'an'ın iddiaları arasında uzlaşmaz karşıtlıklar bulunmaktadır.

Buna karşılık Tabbara, İslam'ın bilime karşı olduğu iddiasını reddetmekte, "Kur'an'ın talimlerinin ışığında, gerçek tarihin şahadetine dayanarak bu ithamın hakka düşmanlık ve tarihe iftira olduğunu" ortaya koyacağını, "hakikatte ilme savaş açanların İslam'ın dışındaki dinler"[1] olduğunu ileri sürmektedir.

Tabii bu kesin karşı çıkışa rağmen, ortaya somut deliller konulacağını bekleyenler, her zamanki gibi düş kırıklığına uğrayacaklardır. Üstelik "tarihin şahadeti", İslam'ın egemen olduğu toplumların, bilim yolunda çok belirgin geri kalmışlıklarına işaret etmektedir. Bu yüzden, genel olarak bilim-din karşıtlığı gerçeğine İslam adına "tarihe iftira", "hakka düşmanlık" gibi ajitatif yargılarla karşı çıkmak, bilimin mantığı açısın-

---

[1] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 284.

dan hiç bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü boş laflarla geçiştirilemeyecek kadar somut bir gerçeklik ile karşı karşıyayız.

İslam toplumlarının bilim tarihinde ve günümüzdeki halleri ortada. Üstelik, İslam coğrafyasında yaşamış bilginlerin en önemlilerinden sayılan İbn-i Sina'nın –çalışmalarının, din adamlarınca engellendiği ve özellikle Gazzali tarafından kâfirlikle suçlandığı gerçeği bir yana– gerçek hocasının, kendinden yaklaşık 1400 yıl önce ölmüş Yunanlı Hipokrat[2] olduğunu söylediği dikkate alınırsa; bu bile, Arap dünyasında geliştirilen bilimin din dışı olduğunu gösterir.

Tabbara da diğer İslam yorumcuları gibi din ile bilim arasındaki zıtlaşmayı, Kilise'nin bilimi engelleme yolunda gösterdiği zulümle açıklar. Yani, Kilise eğer bilime hoşgörülü davransaydı bilim de dini inkâra gitmeyecekti(!) demeye getirir. Oysa birbirlerine karşıt olan Kilise ile bilim değil, genel olarak din felsefesi ile bilim felsefesidir. Çünkü, birincisi sorgusuz mutlak inancı emreder, ikincisi ise her şeyin sorgulanması ve iç çelişkileri tarafından belirlenen hareketin yasalarının açığa çıkarılıp, ona hükmedilmesi mantığı üzerinde yükselir.

Din, her şeyi basit açıklamalarla Tanrı'nın varlığına bağlar. Bu yüzden, yağmurda "Allah'ın rahmeti"ni, fırtınada, depremde, yıldırımda vb. "Allah'ın gazabı"nı, zenginlik, fakirlik, ölüm ve hastalıkta "Allah'ın iradesi"ni bulur. Bilim ise bunların tümünü sorgular ve sonuçta hiçbirinin doğaüstü bir irade tarafından belirlenmediğini, kendi içlerinde belli nedenleri, koşulları olduğunu saptar. Ve işte bu karşıt mantık da olaylara müdahale edebilmeyi sağlar. Her şeyi Allah'a bağlayan yaklaşım, eğer kendi içinde asgari tutarlılığa ve tabii dürüstlüğe sahipse, doğaldır ki bu müdahaleyi Tanrı düşmanlığı olarak görecektir. Çünkü yapılan, Allah'ın iradesine karşı çıkmaktır. Örneğin, bilim açısından, insanlık yararına büyük bir buluş olan paratoner, Allah'ın cezalandırmak amacıyla yolladığı yıldırımı engellediğinden günahtır.

---

[2] Bkz. Vehbi Belgil, Cumhuriyet, *Bilim ve Teknik*, Mart 1988.

Dinin mantığına göre, zamanların ötesinde, her şeyi bilen bir Allah vardır ve din kitapları insanların bilmesi gereken şeyleri zaten bildirmiştir. Nitekim din kitapları çalışmayı, şükrü, ibadetin gereğini ve ayrıntılarını, nelerin yapılıp nelerin yapılmayacağını, toplumsal düzenin nasıl olması gerektiğini bıktırıcı tekrarlarla anlatıp durmuştur. Yani sınırlar çizilmiştir. Bunun ötesinde hayat, ayetlerde de belirtildiği gibi "boş"tur ve "öbür dünya"ya hazırlanılan bir sınav yeridir. Dolayısıyla iyi bir dindara düşen, dinin gereklerini yapmak ve dünyada rızkını artırmak için çalışmaktır.

Sonradan örnekleriyle göreceğimiz gibi, Kur'an'da çalışma, rızkın arttırılması ile sınırlanmış, bilimsel gelişmelere yönelik tek bir teşvikte bulunulmamıştır. Bilgiden kastedilen dinsel bilgilerin düzeyi ve bu çerçevede günlük sorunlara karşı yol gösterici olmaktır. Bilim insanı, eğer bilgisiyle dinsel safsataları daha da pekiştiremiyorsa, ne kadar önemli buluşlar ortaya koyarsa koysun, Allah indinde o bir "cahil"dir.

Bilimin konusu olan doğayı keşfetmek ve ona hükmetmek, dini bakımdan bir araştırma konusu yapılmamış, aksine, böylesi şeyler Allah'ın tasarrufuna karışmak olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla bilim daha en baştan, Allah'ın tasarrufu olarak tanımlanmış konuları gündemine alarak, ona karşı "suç" işlemiş olmaktadır. Kaldı ki "zamanların ötesinde her şeyi bilen Allah" isteseydi, kitabında insanlara bilimi de öğretirdi. Öğretmeyip milyarlarca insanın hastalıktan, depremden, yıldırımdan vb. ölmesini engellemiyorsa, bu onun acizliğinden değil, aksine bunları işledikleri "suçlara" karşılık insanları cezalandırmak amacıyla kullanmasındandır! Kaldı ki zaten Kur'an'ın kendisi de afet ve hastalıkların, Allah'ın bilinçli eylemi sonucu gerçekleştiğini, çok net olarak tekrar tekrar belirtir (bunların örneklerini 1. cilt, 7. Bölüm, Kur'an'da 'Peygamber Söylenceleri'nde de görmüştük). Dolayısıyla bilim, Allah'ın gücünü, varlığını, rahmet ve kızgınlığını göstermekte kullandığı araçları onun elinden almakla daha en baştan din felsefesinin zıttı olduğunu ortaya koymuş olmaktadır.

Din ile bilim arasındaki bu çok açık ayrım ışığında kabul etmeliyiz ki Kilise'nin yüzyıllar boyunca bilimle çarpışması, gerçekte özel olarak bir Hıristiyanlık tasarrufu değil, en genelde dinsel bir tasarruftur. Çünkü şükretmeyen kullarına karşı Allah'ın yıldırımla ceza vermesini engelleyen bir paratoner gibi, cüzzama çare bulmak ve diğerleri de Allah'ın insanlara karşı kullandığı silahları etkisizleştiren buluşlardır. Demek ki İslam yorumcuları, suçu Kilise'nin üzerine atarak kendilerini temize çıkartmaya çalışmakla açık bir nankörlük yapmaktadır. Çünkü Kilise, din kitaplarının mantığını çürüten ilk buluşlara karşı tavır alırken, gerçekte tüm dinlerin ortak Allah'ını savunuyordu. Dolayısıyla Kilise'nin bu karşı çıkış mantığı tüm dinler kadar İslamiyetin de gereğidir.(*)

Tabbara'nın, Kur'an'ın bilimden yana olup onu teşvik ettiğini ispatlamak için karşımıza çıkardığı ayetlere göz atmak, Kur'an'ın gerçekte iddia edilen bu niteliklerden uzak olduğunu ve Tabbara'nın onları nasıl demagojik yorumlara tabi tuta-

(*) Paratonerin öyküsünü özellikle aktarmak istiyoruz; çünkü bu öykü, din-bilim karşıtlığının en trajik örneklerinden biridir. 1732'de Benjamin Franklin, insanları yıldırımdan korumak amacıyla paratoneri bulduğunda, Kilise'nin yıldırımlarıyla karşı karşıya kalıyordu. Tanrının cezasından kaçınma girişimi olarak nitelenen çiçek aşısı gibi paratoner de şiddetli tepkilerle karşılaşıyordu. "Paratoner yıldırımdan korunmak içindi. Peki yıldırım neydi? Şuydu: 'Rab göklerde gürledi ve yüce olan ses verdi, dolu bir ateş közleri... Ve oklarını salıp onları dağıttı, çok şimşekler de salıp onları bozgun etti.' (Mezmurlar, 18, 13, 14) Ne var ki, her ne hikmetse Rabbin bu yıldırımları hep yüksek yapılara ve bu arada kiliselerin çan kulelerine musallat oluyordu. Asimov'un verdiği rakamlara göre 18. yy. Almanya'sında 33 yıllık bir dönemde en az 400 kilisenin çan kulesine yıldırım düşmüştü. Üstelik büyük fırtınalarda Tanrının gazabından korunmak için kilise çanlarının çalınması gelenek olduğundan, çan çalıcılar bayağı tehlikeli durumlarda kalıyorlardı; nitekim bu 33 yıllık dönemde 120 kişi çan çalarken yıldırım çarpması sonucunda ölmüştü. Bütün bunlara rağmen paratoner, bağnaz din adamlarının büyük direnişiyle karşılaştı. Yıldırım, Tanrı'nın gazabını simgelediğine göre ondan korunmaya çalışmak, dinsizliğin ta kendisiydi. Hele kiliselere paratoner koymak, olacak iş değildi. Paratonerin bulunmasından üç yıl sonra 1755'te, 1 Kasım Azizler Yortusu gününde, bütün kiliselerin tıklım tıklım dolu olduğu bir sırada gelen Büyük Lizbon depreminde 30 bin kişi öldü. Bu deprem ve aynı yıllarda –en çok paratoner dikilen kent olan– Boston dolaylarındaki depremler bağnaz din adamlarınca Tanrının paratoner yüzünden insanlara yönelen gazabı olarak nitelendi. Ne var ki düşen yıldırımların yol açtığı yıkımlar paratonere karşı çıkmayı da gitgide güçleştiriyordu. Asimov'un deyimiyle, 'Yıldırımın paratonersiz kiliselere sık sık düştüğünü, ama eğer paratonerle korunuyorsa kasabanın genelevine hiç uğramadığını herkesler fark eder olmuştu artık'. 1767'de İtalya'da geçen bir olay da anılmaya değer. Brescia kentinin insanları, ellerindeki 100 ton barutu en güvenilir yer olarak Kilise'nin mahzenine saklamışlardı. Paratoner falan yoktu kilisede elbet. 1767'de kiliseye yıldırım düştü. Korkunç bir patlama kentin altıda birinin yıkılmasına, üç bin kişinin ölümüne yol açtı. Bu olay bağnazlığın –tabii yalnızca paratoner konusunda– kesin sonunu getirmede önemli rol oynadı." (Güney Gönenç, Bilim ve Sanat, s. 47)

rak saptırdığını görmemiz açısından ilginç olacaktır:

"İslam, Müslümanları ilme teşvik etmiş, özellikle ilme değer vererek mensuplarına ilerleme ve tekâmülü farz kılmıştır. (...) Allah ilme teşvik konusunda: 'De ki; hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri hakkıyla düşünür' (Zümer-9) buyurmaktadır. Bu ayette ilmin şerefi belirtilip..."[3]

Yapılan alıntının gerçeğine uygun yorum yapmanın yazarlık ahlakının asgari gereği olduğu açıktır. Oysa Tabbara bu temel kuralı çiğnemektedir.

Ayetin bütünü şöyledir: "Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun büken, ahretten çekinen, Rabbinin rahmetini dileyen kimse inkâr eden kimse gibi olur mu? Dedi ki: Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri öğüt alırlar. (devamla 10. ayet:) Ey inanan kullarım, Rabbinize karşı gelmekten sakının, bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah'ın yarattığı gökyüzü geniştir. Yalnız sabredenlere ecirleri sonsuz olarak ödenecektir." (Zümer-9-10)

Görüldüğü gibi Kur'an, Tabbara'nın ayet içinden cımbızla çekerek ve olmadık anlamlar yükleyerek yorumladığının aksine, inananlarını bilime teşvik etmemekte, bilimin şerefini vurgulamamakta, hele hele bilimsel ilerleme ve olgunlaşmayı farz kılmamaktadır. Aksine söz konusu ayet ve öncekilerde, "bilme" ve "bilmeme" ikilemini Rabbinden rahmet dileme veya inkârın ifadesi olarak kullanmakta, "akıl sahibi" olan kişinin hakkıyla düşüneceğini, yani Allah'ın yolunda gideceğini, bilmenin ölçütünün Rabbine karşı gelmekten sakınmak, Allah'ın çizdiği kadere iman edip sabretmek olduğunu ve sabredenlere karşılıklarının ödeneceğini anlatmaktadır. Demek ki ayetin gerçeği ile Tabbara'nın ona yüklemeye çalıştığı anlam birbirinden tamamen farklıdır.

Yine Tabbara'yı dinleyelim:

"Bir başka ayette, âlimlerin Allah katında dereceleri ve kendilerine has özellikler belirtilir. Allah sizden iman edenlerle

---

[3] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 285.

ilim verilenlerin derecelerini yükseltir (Mücadele-11)" der.[4]

Kur'an her yerde olduğu gibi burada da "âlimi", din adamı anlamında kullanmaktadır. Yanı gerçek anlamdaki bilim insanı değil, onun en dar ifadesi olan din bilimcisi bile değil, doğrudan İslamiyetin bileni, ideoloğu söz konusu edilmektedir. Nitekim Âl-i İmrân-18'de ilim sahipliği, Allah'ın varlığını teyit etmekte belirlenerek bu durum daha da açıkça ifade edilir.

Öte yandan, "ilim verilenler" deyişinde de kendini gösteren ve bilimsel mantığa tamamen zıt olan dinsel mantık dikkate değerdir. Din felsefesi açısından bilim, her şeyi sorgulayan bir mantığın ürünü olarak, bulunacak gerçeklerin arayışı değil, tıpkı rızk gibi önceden saptanmış ve Allah'ın keyfiyetince dağıtılan bir "ihsan" olarak, kimi şanslı kullara verilen bir armağandır. Gerçek böyle olmuş olsaydı, bilimin Müslümanlara değil de özellikle kâfir olanlara armağan edilmesi içinden çıkılmaz bir çelişki olurdu.

Herkesi Müslümanlığa çağıran ve diğer dinlerin "bâtıl" olduğunu, doğru yolu göstermeyeceğini ileri süren bir tanrının, insanları etkileyecek, hayatı kolaylaştıracak, üstelik kendi katında da değerli olduğu iddia edilen bilimi, kendi ümmetine vermesi gerektiği açıktır. Oysa O, kâfir olanlara vermektedir. Bu durumda sormak gerekir; yoksa Tanrı'nın tercihleri ve gerçek yolu konusunda bize verilen bilgiler yanlış mı?

Kur'an'da Allah sınırsız keyfiyet kullanan bir güç olarak tanımlanır ve "Allah böylece bilgisizlerin kalbine mühür basar" (Rum-59) gibi nitelemelere sık sık rastlanır. Böylesi yaklaşımların, bu dünyanın sınav dünyası olduğu ve Allah'ın bu sınav için sonsuz adil olduğu iddialarını inkâr ettiği açık. Üstelik Rum-59, alt ve üstteki ayetlerle bütünlük içinde okunduğunda görülecektir ki sözü edilen, bilimsel bilgi veya karşıtı gerçek cehalet değil, Allah'a inanç ve kulluk yükümlülükleridir. Yani söz konusu ayetler gerçekte inananların, Allah'ın gücü ile uyuşturamadıkları

---

[4] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 285.

kâfirlerin bu durumu ile ilgili açık bir çelişkinin, Muhammed tarafından yapılan bir mantık oyunuyla, giderilmesinden ibarettir: Allah her şeye kadirdir, onun da yolu İslamiyettir. Buna rağmen kâfirler var, çünkü Allah onların kalbini mühürlemiştir. Öbür dünyada, onlara sadece gazap vardır!.. Görüldüğü gibi, bilimin de zenginliklerin de daha çok kâfirlere "verildiği" gerçeğiyle, iyice içinden çıkılmaz bir durumla karşı karşıyayız.

Ama Tabbara, Kur'an'ı keyfince yorumlamayı sürdürüyor: "Keza Allah ilmin hududu olmadığını beyan eder: 'Her ilim sahibinin fevkinde her şeyi bilen vardır.' (Yusuf-76). Bu ayet âlim kimselerin gururlanmasına mani olur, onları daha çok öğrenmeye sevk eder"[5]

Ayetin yorumu aslında Tabbara'nın çarpıttığından çok farklıdır. Söz konusu ayette, çalınan bir su kabıyla ilgili olarak bir rivayet anlatılmakta (bkz. *İslamiyet Gerçeği,* 1. cilt, Kur'an' da Peygamber Söylenceleri) ve su kabının ortaya çıkarılmasından hareketle, "... meğer ki Allah dileye. Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Her ilim sahibinden üstün bir bilen bulunur" denmektedir. Yani, Tabbara'nın aksine, söz konusu ayette bilim, bilimin sınırsızlığı, bilim insanlarının alçakgönüllülüğü ve daha çok öğrenmeye yöneltme gibi şeyler yoktur. Her şeyden önce bu ayette ve genelde Kur'an, bilimi kendine sorun yapmamıştır; Tabbara ise, her "ilim" ve "akıl" sözü geçen ayete sarılarak ve tabii oradaki anlamı da çarpıtarak zevahiri kurtarmaya çalışmaktadır.

Tabbara'dan bir diğer ilginç yaklaşım da genelde bilim ve din mantığının özüne ilişkindir. Örneğin; "Onlar daha öncekilerin uğradıkları akıbetten başka bir şey mi bekliyorlar? Sen Allah'ın kanununda asla değişiklik bulamazsın (Fatır-43). Allah'ın yarattığı değiştirilemez (Rum-30)"[6] ifadelerinden çıkarılan sonuç, tabiat kanunlarının değişmezliği bilimsel savının, Kur'an tarafından belirtildiğidir!

---

[5] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet,* s. 286.
[6] A.g.e., s. 291.

Öncelikle Fatır-43'teki deyiş, Allah'ın yolunda yürümeyenlere yönelik bir cezalandırma tehdidinden ibarettir. Orada geçen "kanun" sözcüğü, bilimin ilgi alanındaki doğa yasalarından apayrı bir anlamda kullanılmaktadır. Dolayısıyla Tabbara, bütün din yorumcularının yapageldiği gibi anlam benzerlikleri ile kendisiyle bilim arasında temelsiz paralellikler kurarak hayatın gerçekleri karşısında taraftarlarının gönlünü rahatlatmaya çabalamaktadır.

Rum-30'daki deyiş ise doğrudan bilim karşıtı, klasik din felsefesinin ifadesidir. Oysa Heraklit'in, "İnsan aynı suda iki kere yıkanamaz" ifadesinde anlatıldığı gibi bilim, her şeyin zaman içinde değişerek evrim geçirdiğini savunur. En hareketsiz görünen yüzyıllarca değişmeyen şeyler bile, gerçekte kendi içlerinde ve birbirlerine karşı görece farklılıklar göstererek sürekli bir değişim içindedir. Yani bilimde hareket esastır; dinsel mantıkta ise hareketsizlik!

Aynı şekilde, evrimi reddeden din mantığı, Yâsin-82'de de şöyle ifadesini buluyor: "O'nun işi, bir şeyin olmasını istedi mi ona sadece 'ol' demektir, o da hemen oluverir". Oysa bilimsel yaklaşım, şeylerin oluşumunu, birbirlerine karşı görece farklılıklar gösterse de belli nicel birikimler sürecine bağlı olarak açıklar. Yani şeyler bir anda ve doğaüstü bir gücün keyfiyetine göre değil, iç ve dış koşullarla belirlenen bir evrim sürecinde oluşur ve dönüşürler. Tanrı'nın 'ol' deyişiyle yoktan var olmadıkları gibi vardan da yok olamazlar. Kendi içlerinde sürekli bir hareketlilik gösterip belirli koşullara bağlı olarak nicel birikimler sonucu bir nitelikten diğer bir niteliğe dönüşürler. Dolayısıyla, "Allah'ın yarattığı değiştirilemez" ve Tanrı "istedi mi ona sadece 'ol' der, o hemen oluverir" cümlelerinde ifadesini bulan din mantığı, bilimsel mantığın tam karşıtıdır.(*) Kaldı ki "kader"in mutlak inanç olduğu bir felsefe-

(*) Yâsin-82'nin Haluk Nurbaki tarafından yapılan "uyarlanması" Tabbara'yı oldukça geride bırakmaktadır. (Bkz. Haluk Nurbaki, *Kur'an'dan Ayetler ve İlmi Gerçekler*, V. Cilt, s. 82). Bolca bilimsel sözle yaratılan toz duman içinde, yüz milyonlarca yıllık gelişim "ol deyince hemen oluverir" ayetine uydurulmakta –hem de ne uydurma!– tabii bu arada "müspet bilimler ... mad-

de, bilimsellik ve bilim yönelimi de söz konusu olamaz.

Tabbara'dan bir alıntı daha: "Kur'an, öğrenmek istedikleri ulvi ve tabii hakikatler konusunda kesin söz sahibi olmaları için Müslümanları ilim öğrenmeye sevk eder: De ki, Rabbim ilmimi artır. (Tâhâ-114) ayeti bu gerçeği belirtir."[7]

Tabbara, İslamcı ideologların genellikle yaptığı gibi Kur'an'ı tahrif etmektedir. Tâhâ-114'ün bütünü şöyledir: "Gerçek hükümdar olan Allah yücedir. Ey Muhammed, Kur'an sana vahyedilirken, vahy bitmezden önce unutmamak için, tekrarda acele edip durma, 'Rabbim ilmimi artır' de".

Demek ki ayette gerçeklerin öğrenilmesi için bilime yöneltme diye bir şey söz konusu değil. Tabbara'nın, İslam'ın bilime "teşvik ettiği", daha da ötesi onu "farz kıldığı" iddiaları bir yana, "İslam ilme davet konusunda bu kadarıyla iktifa etmez.[?!] Bilakis insanı akli donukluk ve fikri taşlaşmadan koruyan birçok esaslar koyar. [?!] Keza akli taassubun şerrinden ve gericilikten koruyan muhafızlarla çevreler. [?!] Bütün bunlar ortaya koyduğu prensiplerin neticesidir[?!]"[8] diyerek işi iyice ifrata vardırmaktadır.

Hıristiyanlık –özde değilse bile– bilimle uzlaşıp kendisini bu dayatmaya göre rötuşlamasını bilmiş, buna karşın İslamiyet, ne yazık ki bunu yapamamıştır. Buna karar verecek uluslararası otoritesi olmadığı gibi, hâkim olduğu toprakların ekonomik ve bilimsel bir dinamikten yoksun oluşu, asıl önemlisi de Kur'an'ın dünya işlerine her alanda müdahaleciliği oldukça nettir. Bundandır ki İslamiyet, Allah'ın dünyada insanı serbest bıraktığı, ne kimsenin kalbini mühürlediği, ne kimseye "ilim" verdiği şeklindeki mantık yürütmeden uzaktır. Bunun sonucu İslam ideologları da bilimin hayata damgasını vurduğu

---

desel evreni milyarlarca senedir yavaş yavaş gelişen bir sistem sanıyordu." (a.g.e., s. 80); yine "Kün (ol) emriyle yaratılan dünyamızın uzun bir oluşma zamanı geçirmesi, Kün emrinin haşa gecikmesi ya da uzun zaman sonra sonuç vermesi demek değildir... Onun kaçınılmaz kaderi zaman eylemi içinde tahakkuk edecekti, etmişti de." (a.g.e., s. 85) gibisinden pek çok çelişki de ortada kalmaktadır.

[7] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 286.

[8] A.g.e., s. 286.

çağımızda, Hıristiyanlıktan ayrımla, Kur'an'ın bilimi zaten başından beri teşvik ettiği aldatmacasıyla kendilerini rahatlatmaya, bilim-din karşıtlığını Hıristiyanlığın sırtına yüklemeye çalışmaktadır.

Ne ki bu kurnazlık, yukarıda da gördüğümüz gibi ortaya somut şeyler koymaya yetmemektedir. Öyle ki Tabbara, Kur'an'ın "Sizin nefsinizde de ibretler vardır" cümlesinden, psikolojiyi, "Görmüyor musunuz ki Allah semadan yağmur indirdi... Allah'tan kulları içinde ancak âlimler korkar" ifadesinden de doğa bilimlerini teşvik ettiği gibi, absürd sonuçlar çıkarmakta hiçbir sakınca görmemektedir. Hem yağmuru –ve her şeyi– Allah'ın indirdiğini söyleyeceksin, yani sorunun yanıtını daha en baştan tartışma kabul etmez biçimde vereceksin, hem de bunun bilimsel yönelime teşvik ettiğini iddia edecek ve âlimlerin Allah'tan daha çok korktuğu demagojisini yapacaksın!..

Yine Tabbara, "Ant olsun ki, biz düşünen bir kavim için ayetlerimizi açıkladık", "düşünmez misiniz?" ifadelerinden, İslam'ın, "her şeyde aklı hakem seçtiği, insanları akıllarını kullanmaya yönelttiğini, Kur'an'da elli küsur yerde akıl ve akıl kökünden türemiş kelimeler zikredildiğini ve bunun da akılcılığın kanıtı" olduğunu iddia eder. Mantık çok basit ve o kadar da bilimdışıdır. Ve tabii diğer şeyler gibi akılcılığın ölçütünü de daha en baştan sınırlar: Allah'a iman! Buna götürmeyen bir düşünce ve akıl, istediği kadar karşıtlarını ortaya koysun, Kur'an'a göre, akıl ürünü değildir! Yani çağın gerisinde, bilim yoksunu insanın hurafelere dayalı aklı, gerçek anlamda akıl olarak sunulmaktadır. Yağmurun nasıl yağdığını bilmeyen insan, bunu bir gücün yarattığını, demek ki Allah'ın olduğunu düşünmeye yönlendirilmekte ve bundan da Kur'an'ın akla, düşünceye, bilime nasıl önem verdiği sonucu çıkarılmaktadır.

Son olarak, Tabbara'nın materyalistlerle ahirete ilişkin tartışmasında, az önceki iddialarını reddeden sözlerini anımsatmadan geçmemeliyim: Tabbara Leon Voly'den hareketle şu

düşünceyi savunuyor: "Bugün bizim müptela olduğumuz akılcılık cereyanı, insanlığımızı tamamen yok eden kuvvetli bir zehir gibidir. Bu öldürücü zehir, ruhlarımızda yüce, adil, büyük ne varsa hepsini uyuşturuyor."[9]

Kuşku götürmez ki burada az önceki bilimcilik, akılcılık iddialarının aksine, din felsefesinin gerçek düşüncesi açıklanmaktadır. Öyle de olmak zorundadır. Çünkü bilim, Kur'an'ın en çok verdiği yağmur örneği başta olmak üzere, Allah'a atfedilen her şeyin, gerçekte Allah'ın tamamen dışında olgular olduğunu ortaya koyarak dinin felsefi temelinde erozyon yaratmakta ve dinin ayaklarını bastığı cehalet toprağını eritip bitirmektedir.

Dikkat edilirse, tarih boyunca her türden dini inanış ile bilim arasında uzlaşmaz çelişki hep olmuştur; ta ki bilimsel süreç artık önü alınamaz bir güç kazanıp da, din ideologlarını oportünistçe bir dönüşümle bilimle uzlaşmak zorunda bırakana kadar. Tabii, bu uzlaşma için dini alenen yadsıyan yorumlardan kaçınmak ön koşul olmuş ve bu uzlaşmayla birlikte din, siyasal ve toplumsal nüfuzunu bilimin önünde engel yapmaktan vazgeçmiştir. Buna karşılık bilim de kendi sürecinin felsefesini ortaya koymaktan olabildiğince uzak durmuştur. Bu uzlaşmayla birlikte bilim adamları toplumsal olarak ödüllendirilen, icatlarından dolayı cezalandırılmayan ve rahat çalışma olanakları bulan insanlar konumuna yükselebilmişlerdir. Ancak kapitalizmin gelişmesiyle bilim adamları arasında da özelde emekten veya sermayeden yana, genelde materyalist veya metafizik felsefe yandaşları olarak bir ayrışma olmuştur.

Avrupa'da üretim biçimindeki içsel dönüşümün kaçınılmaz ürünü olan bilimsel gelişme, önceleri Kilise'nin bütün dinler adına tavır almasını beraberinde getirmiştir. Rönesans' tan sonra, her ne kadar Kilise'nin gücü görece kırılsa da az önce söz konusu ettiğimiz zorunlu uzlaşmaya kadar, yine de engellemeler devam etmiştir. Avrupa'da böyle bir süreç yaşa-

[9] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 134.

nırken Doğu'da durgunluk hâkimdir. Çünkü İslamiyetin egemenliğindeki ülkelerde, üretim yapıları zaten bilimin gelişmesini tetikleyen bir nitelikten uzak kalmış; dolayısıyla Batı'daki gibi şiddetli ve geniş boyutlu bir din-bilim çatışması olmamıştır. Bununla birlikte dinin bilim karşısındaki tavrı açısından, İslami otoritelerin Kilise'den farkı kalmamıştır. Bu noktada hemen akla gelen birkaç örneği anımsatalım:

Evliya Çelebi Seyahatname'sinin birinci cildinde, Hazerfen Ahmet Çelebi'nin uçma denemeleriyle ilgili; "Hazerfen Ahmet Çelebi, önce Okmeydanı'nda minber üzerindeki, rüzgârlı havada kartal kanatları ile sekiz dokuz kere uçarak deneme yaptı. Sonra Sultan Murad (IV. Murad) Sarayburnu'ndaki Sinan Paşa Köşkü'nden seyrederken Galata Kulesi'nin en üstünden lodos rüzgârı ile uçarak Üsküdar'da Doğancılar Meydanı'na indi. Sonra Murad Han kendisine bir kese altın vererek: 'Bu adam çok korkulacak bir adamdır. Her ne istese elinden geliyor. Böyle kimselerin yaşaması doğru değildir" diye kendisini Cezayir'e sürmüştür. Orada öldü" demektedir. Bilindiği gibi Osmanlılarda padişah, aynı zamanda tüm İslam âleminin en büyük dini otoritesi, halifesidir.

Yanı sıra Uluğ Bey, Ali Kuşçu gibi büyük astronomlar, İslam ülkelerinde yetişmelerine rağmen, özgürce araştırma, bilgi birikimi ve dışa açılma olanakları bulamamış, Allah'ın işine karıştıkları gerekçesiyle çalışmaları dini devlet otoritelerince engellenmiştir. Nihayet kurulu tek rasathane de 1580 yılında Şeyhülislam fetvasıyla yıktırılarak astronomi alanındaki cılız çalışmalar tümden boğazlanmıştır.

İbn-i Sina'nın, çalışmalarında otopsi yöntemine fazlaca başvuramaması yüzünden, olası tıbbi gelişmeleri gerçekleştiremediği bilinmektedir. Bu durum sonraki yüzyıllarda da sürmüş ve Batı'da Kilise'nin geri adım atmasıyla 1286'da otopsi yapma izni çıkmıştır. İslam topraklarında ise bu olanak sonraki yüzyıllar boyunca dahi bulunamamıştır. Nihayet Osmanlı İmparatorluğu'nun merkeziyle sınırlı olarak otopsi yapılabilse de İslami inanış gereği kadavra elde edilemediğinden, bu öz-

gürlük fazla işe yarayamamıştır. Kaldı ki bilimsel gelişmeyi engelleyen bağnazlık ortamında, söz konusu özgürlüğün tek başına işlev görmesi de düşünülemez. Her ne kadar İbrahim Hakkı gibi reformist din âlimleri "anatomi biliminin Allah'ın kudretini bilmenin yolu olacağı" yolundaki görüşleri olmuşsa da gerek Kur'an, gerekse dinsel otoriterler, böylesi gelişmeler önünde engel olmaya devam etmişlerdir. Ne de olsa öldüren de hastalık veren de Allah'tır; dolayısıyla olay ve olguları değiştirmeye yönelik araştırmalar kadere, Allah'ın iradesine karşı çıkmak olacağından yasaklanmak zorundadır. Dolayısıyla, İslamiyette "kadavra ile eğitim yapmak, dinsel mantık çerçevesinde, kesinlikle günahtır.

Hemen akla gelen bir diğer örnek de Işıkçılık (İşrakiye) öğretisini kuran Şahabettin Şühreverdi'nin, dinsizlikle suçlanarak Halep'te bizzat Selahattin Eyyûbi'nin buyruğuyla öldürülmesidir. Bu seçkin bilim adamının tek "suçu", o dönemde egemen olan din yorumundan daha farklı, bilime, görece daha uygun bir bakış açısı getirmekten ibarettir.

Birazdan da göreceğimiz gibi binbeşyüzü bulan bilim dalının kuruluşunda, İslam egemenliği altındaki topraklardan ancak bir elin parmaklarıyla sınırlı kalan bir katkı gelebilmiştir. İslam âleminin dikkate değer katkısı, Kilise bağnazlığında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Yunan biliminin, Doğu bilim birikimiyle işlenip geliştirilerek Rönesans'a aktarılmasına olanak sağlaması olmuştur. Ki bu da, İslam âleminin yükselişine denk düşen ve İslam'ın henüz bilim-felsefe karşıtlığındaki konumunun hoşgörüyü içerdiği, özgün dönemin ürünüdür. Yoksa, onun da genel tavrı Hıristiyan âleminin engizisyon döneminden farksızdır. 11. yy. öncesi bu özgün geçiş dönemi o güne kadarki bilimsel birikimlerin, henüz yeni yeni ürün verme aşamasına vardığı dönemdir. Ancak, bu dönem kısa sürmüş ve bilim, İslam âleminde yaşama koşullarını yitirerek bir daha geri dönmemek üzere Avrupa'ya göç etmek durumunda kalmıştır. İslam âleminde dinsel gericilik tarafından boğazlanarak yaşama koşullarını yitiren bilim, Batı'da

üretici güçlerin gelişiminin yardımıyla, eski birikimi de kendine temel yaparak, Rönesans ve sonrasında güçlü bir atılım içine girmiş ve Kilise'yi kendisiyle belli oranda uzlaşmak zorunda bırakmıştır.

Burada şu noktayı da belirtmek gerekiyor: "İslam bilim insanları" diye bize sunulanlar, sınırlı bir dönemde yaşamış sınırlı sayıdaki kişiler –ki bunlar da takip eden bölümlerde göreceğimiz gibi İslamiyetin dogmaları dışına çıkmış kişilerdir–, bilim tarihinde etkin bir işlev görecek buluşlar ortaya koyabilmiş değillerdir. Resmi İslam ve Türk tarih kitaplarının bu konudaki anlatımları da bilimsel bir değer taşımayan bol övgü ve abartmalardan ibarettir. Söz konusu kitaplarda "bilginlerin" –doğrusu ulêmanın– şu şekilde tanıtılmalarına bolca rastlarız:

"Büyük bilgin, büyük düşünürdü... Zamanının en güçlü bilgini olup değerli yapıtlar vermiştir (Neymiş o yapıtlar?).. Padişah önündeki tartışmalarda hep üstün çıkardı... Falan falan alanlarda derya gibi idi. Zamanının birinci sınıf bilginleri arasında yer almıştı. Aşırı zekâsı, geniş düşünüşü ile ün yapmış olup falandan feyz almış, falana feyz vermiştir." (Neymiş o feyzler?)... Ayaklı kütüphane idi... Ne anlıyoruz bunlardan? Hiçbir şey. Çünkü bir bilginin değerlendirilmesine ölçü laf kalabalığı değil, bilime katkıdır. Bize birisi Edison, Pasteur, Markoni, Fleming... ne yapmıştır diye sorarsa yanıtımız tek bir sözcük olur. 1000 Temel Eser, 1001 Temel Eser dizilerinde çıkmış kitapları şöyle bir inceleyin, muazzam kültürümüzün ne olduğunu daha iyi anlarsınız.

Bilimsel kültür yoksunluğumuzun tek sorumlusu Osmanlı İlmiye sınıfıdır. Bunlar ayıplarını örtmek için (şimdi de)... Türk-İslam sentezi aldatmacasına başvuruyor, giderek Türk olmayanları bile Türk olarak lanse ediyorlar..."[10]

[10] Vehbi Belgil, Kültürümüz Üzerine Söyleşi, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Eylül 1986.

II. Bölüm

BİLİM İLE DİN ARASINDAKİ İLİŞKİ

"Feodal üretim şartları, uygulamalı bilime olan talebi minimuma indirdi. Ortaçağın sonlarında ticaret ve denizcilik ortaya yeni gereksinmeler çıkarana dek bu talep bir daha yükselmedi. Fikirsel çabalar diğer alanlara, bu arada büyük ölçüde medeniyetin yeni bir unsurunun hizmetine, örgütlenmiş, dinsel inançlara yöneldi."[11]

Bu uygun koşullarda Hıristiyanlığın, İslam'ın, Budizm'in güçlenmesine tanık oluyoruz. Bu dinler ilk çıkışlarında her ne kadar yer yer ilerici bir işlev gördülerse de süreçte, kendi karakterlerinin doğal gereği olarak, verili üretim ilişkilerini, feodalizmi, köleciliği, eşitsizliği, bilim karşıtı önyargıları koruyan birer ideolojik kurum oldular. Öyle ki bilimin önceki yüzyıllarda gösterdiği olumlu gelişme sürecini de engellediler. Hem dikkatleri "öbür dünyaya", tanrıya, efsanelere çektikleri hem de her türden yaratışı hep tanrıya bağladıkları için bilimsel üretkenlikten uzak, miskin, enerjilerin siyasal alanda yoğunlaştırıldığı toplumlar oluşturdular.

İslamiyetin yükseliş devresinde, her ne kadar bilim karşısında olumlu işlev gören bir döneme rastlıyorsak da, bilim karşıtı tutum tüm dinlerin tarihine egemen olacaktır. Bunun sonucu bilimsel gelişmelerin içine girdiği durgunluk, İslami-

---

[11] J. D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 181.

yetin 9, 10, 11. yüzyılları hariç 15. yüzyıla, Rönesans'a kadar sürecektir. Rönesans'la birlikte, Hıristiyan dünyasında bilimsel gelişme önündeki engeller parça parça geriletilmeye başlarken İslam dünyasındaki durgunluk, günümüze kadar devam edecektir. Çünkü, İslamiyetin egemen olduğu toplumların iç dinamiği, Hıristiyan toplumlarda olduğu gibi, dini engelleri geriletecek bir etkinlik gösterebilmekten uzak kalmıştır.

Dinler, doğanın yorumlanması, anlaşılması ve ona hükmedilmesini amaçlamaz. Tam tersine bu "boş ve aldatıcı" dünyanın, Allah'ın emirleri doğrultusunda en iyi "kul" olarak geçirilmesi ve "öbür dünya"nın sözde cennetine hazırlanılması şeklinde, insan bilincini körelten bir işlev görür. Bilimsel gelişme ise doğanın anlaşılmasını, ona hükmedilmesini, bu dünyanın yaşam potansiyelinin en iyi biçimde değerlendirilmesini ve öbür dünya masallarıyla avunmanın boşluğunu ortaya koyar. İşte; nesnel olarak her gelişmede dinsel dogmaları etkisizleştirme işlevi gördüğü ve daha da ötesi, kör inanç yerine her şeyin sorgulanması gereğini ortaya koyduğu içindir ki bilim, ama özellikle de onun felsefesi dinler tarafından hep engellenegelmiştir.

Eski çağlar biliminin günümüze aktarılmasında işlev gördü diye, batıda Hıristiyanlığın, doğuda İslamiyetin ne kadar "bilimsever" olduğu yönünde başvurulan demagojik iddia, kompleks giderme dışında hiçbir değer taşımaz. Dinler tarafından egemenlik altına alınma çabalarına rağmen bilim, tek tek bilim emekçilerinin ve onları zorlayan maddi koşulların ürünü olarak gerçekleştirdiği birikimler sayesinde, Rönesans patlamasının koşullarını oluşturmuş ve sonrasında hızlanan bir evrim içine girmiştir. Hıristiyan dünyada bilimsel karanlığın yaşandığı dönemde Müslüman dünyada gelişen çeviri ve yorumculuk esasına dayanan bilim, kısmi bir gelişme gösterdiyse de Gazzâli'de ifadesini bulan din felsefesinin karşı saldırısı sonucunda, pek fazla somut ürün veremeden ta günümüze uzanan bir karanlığa gömülmekten kurtarılamamıştır.

Öncelikle şu yanılgıyı ortadan kaldırmak gerekiyor: "İs-

lam ilmi", "İslam âlimi" sözcüklerinin ifade ettiği durumla, İslam egemenliğindeki ülkelerde gelişen bilim, nitelik anlamda birbirinden ayrı şeylerdir. Ne zaman ki bu iki farklı nitelik İmam Gazzâli tarafından felsefi düzeyde birleştirilir, yani İslam ideologları dışında gerçek âlimlerin çalışma olanakları ortadan kaldırılır, işte o noktadan sonra İslam âleminde bilime yer kalmaz. İbn-i Rüşt gibi seçkin örneklerle tam da olgunlaşma, nitelik sıçraması aşamasına gelmişken, birazdan göreceğimiz gibi bilimsel süreç boğazlanır. Tabii İslamiyet adına ve İslami düşünüşün gereği olarak.

"İslam ilmi" denen şey, Kur'an'da konulmuş kapsamla sınırlıdır; o, Allah tarafından "verilmiş"tir, gözlem, araştırma ve deneyle elde edilemez. "Yukardan" indirilir. "Alimlik" de bunu "derinliğine" özümlemek, yorumlamak, onun yeni sorunların çözümlenmesi ve kitlelere aktarılmasında gerekli katkılarla kullanılabilmekten ibarettir. "İlim" çerçevesinde bu yetenek de yine Allah tarafından verilir. Öyle ki Allah, istediklerinin "kalbine örtüler örterek" bu "ilmi" anlamalarını engellerken, istediklerinin "kalbini genişleterek" onu daha iyi anlamalarını sağlar! Allah bu "ilmi" her şeyi kapsayacak biçimde Muhammed'e indirmiştir; çünkü o, Allah'ın en seçkin kuludur ve "hiçbir şey yoktur ki bu indirilen Kur'an'da yeri olmasın!"

Söz konusu olan "ilim" –daha sonra tek tek ayrıntılarda göreceğimiz gibi– öylesine ilkel, masalsı ve bilim karşıtıdır ki 6. yüzyılda bile onu ilim diye nitelemek olanaksızdır. Örneğin, kendisine "Allah ilmi"nin bütün olarak indirildiği Muhammed'ten, yani İslamiyetin en büyük "bilgin"inden şöylesi pek çok hadisi, bu "ilmin" doğal gereği olarak duyabiliriz.

"Gece karanlığı veya gecenin bir kısmı hasıl olduğu zaman çocukları (sokağa çıkmaktan) men ediniz. Çünkü şeytanlar o sırada (yeryüzüne) dağılır ve (faaliyete geçer)ler" (Hadis).

"Kızcağızım kalk, Rabbinin rızkın(ın) taksimatına hazır ol, Sakın gafillerden olma, zira yüce Allah rızkları tan yerinin ağarması ile güneşin doğması arasında taksim eder. Bu sırada uykuda bulunan kimselerin rızkı dar olur" (Hadis).

Görüldüğü gibi "şeytanlar" –bir tanesi yetmezmiş gibi şeytan da çoğalmış– gece karanlığında faaliyete geçerlermiş. Tan ağarırken de bu kez Allah rızk dağıtımına çıkar ve sabah namazına kalkamayanları rızksız bırakırmış! Ne ilginçtir ki hayatın gerçeği, "kâfir"lerin sabah namazına kalkanlardan daha bilgili ve zenginlik içinde olduğunu gösteriyor.

Bu "ilim"e göre, çocuklar ana babaya isyan etmesinler diye, doğduklarından yedi gün sonra, "Akika" (isyan) kurbanı kesilir. Aynı şekilde, yedinci gün çocuğun saçı kesilerek gümüş karşılığı tartılır ve o kadar gümüşle "tasadduk" edilip saçları gömülür". Çünkü Muhammed'in deyişiyle "çocuk akika karşılığında rehin alınmıştır. Onun için (kurban kesilerek) kan akıtmak ve ondan eza (verecek saçları) gidermek gerekir" (Hadis).

Yine bu "ilim"e göre, çocuklara konulacak ad, onların kaderinin belirlenmesinde etkili olacağından "hüzün" vb. adlar konulmamalıdır. Keza çocuğun karakteri anne sütüyle geçtiğinden, asil olmayan kadınların çocuklarının karakteri de bozuk olur vb.[12]

Hadislerde işaret edilen, "Ya âlim, ya öğrenci veya dinleyici veya muhip ol, beşinci olma helak olursun" deyişindeki (... *100 Hadis*, s. 199) ilim de işte bu "ilim"dir. Âlim; "ilim"i en iyi bilendir. İnsanlara düşen de bu yolda belirlenen kademelerden birine yerleşmek, yani ya bu "ilmin" bilgini, ya öğrencisi ya dinleyicisi ya da sevicisi olmaktır. Aksi takdirde mahvolursun; tıpkı bilimsel gelişmeyi sağlayan, uzayı fetheden, dünyaya egemen olan "kâfir" toplumların mahvolduğu gibi!!

Bu çerçevede, "İçinde Kur'an'dan bir şey olmayan kimse harap ev gibidir." (Hadis) iddiası öne sürülür. Ne ilginçtir ki bu "ilim"in etki alanının dışına çıkıldığı oranda, ilmin (bilimin) geliştiğini görüyoruz. Keza İslam âleminde de bir dönem gelişen bilim, İslami etkinliğin zayıflaması ve sorgulanmasına paralel bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Bu gelişmenin İslam karşıtı niteliği iyice açığa çıkıp geliştikçe, bilim de İslam

[12] Benzeri hadisler için: M. Emre, *İslam'da Kadın ve Aile.*

âlemindeki yaşam koşullarını yitirmiştir.

Sistematize edilmiş bir batıl inanç biçimi olan din ile bilim arasında nitelik farkı vardır.

Gerçeğin çarpıtılmış fantastik bir tablosunu çizen dinin tersine bilim, gerçeğe doğru ve yöntemli bir biçimde yaklaşarak, onu algılayarak, olay ve olguların niteliklerini açığa çıkartarak ve elde edilen somut verilerden genellemelere giderek insanlığın gelişmesine somut temeller açmak demektir. Gerçeğin yöntemli bilgisi demek olan bilim, "olayların yasalarını bulmak amacını güden araştırmaları dile getirir. Bilim, yöntemle elde edilen bir bilgidir". Bu yüzden de o, dinsel yaklaşımla bağdaşmaz ve onunla öz olarak uzlaşmaz bir çelişki içindedir. Bilim, niteliği gereği somut olanla, yani gerçek olanla, yani madde ile uğraşırken, dinler bu temel gerçekliği yadsıyarak, onun yerine "ruh", "melek", "şeytan", "öbür dünya" gibi, gerçekte var olmayan fantezileri geçirir. Örneğin, "ruh"u ele alalım:

Bilimsel olarak tanımlarsak, canlı organizmanın duyusal yanından başka bir şey olmayan ruh, ayrı bir organ veya bedenden bağımsız varlığını sürdürebilen bir şey değil, aksine beynin belli bir bölümünün fizyolojik işlerliğinin sonucudur. Pavlov'un bu bağlamdaki açıklaması bilimsel deneylerle de kanıtlanmıştır. Pavlov, ruhsal faaliyetin maddesel temele dayandığını kesin olarak kanıtlayarak yüzyıllardan beri çeşitli metafizik kurgulara yol açan, maddeden bağımsız ruh iddiasına son vermiştir. "Bilimsel olarak ruh, maddesel koşullardan yansıyan bir faaliyettir. Alıcı duyu organları üstündeki etkisiyle bu etkiyi yanıtlayan tepki arasındaki bağıntının çözümlenmesi, ruhsal faaliyet olgusunu tümüyle aydınlatmıştır."[13]

"Evreni, fantastik imgelerle yorumlayan dinin aksine bilim, evreni mantıksal kavramlarla açıklar"; bilimsel anlamlarıyla kavramlar, sürekli hareket halindeki evrenin niteliği gereği, göreli ve pratiğe bağımlı iken, dinsel kavramlar mutlak, ilahi, dondurulmuş, dolayısıyla da –ilk ortaya konuldukların-

[13] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 330.

da gerçeğe uygun olanları da dahil– süreç içinde pratikten kopan kavramlardır. Çünkü, doğrulara uygun olan önermeler de dahil, bilimsel yöntemlerle değil, bilim karşıtı yöntemlerle, dogma olarak, ortaya konurlar.

Dine göre gerçek bilginin sahibi Tanrı'dır ve bilgelik de onun "ihsan" etmesiyle elde edilir. Oysa bilimsel görüş açısından bilgelik, tarihsel bir olgudur. Yani süreç içinde, çalışma, gözlem, deneyim, birikim yoluyla insanın yarattığı bir erdemdir. Kişiye tanrılar tarafından bahşedilen bir şey değildir. Nitekim somut gerçekler de bu görüşü onaylamaktadır. Dini kitapların hiçbirinde bilimsel yönelim ve bilgiler verilmez, insanın doğaya egemenliği için kolaylıklar gösterilmez. Buna karşılık insanlık soğuğa karşı örtünme gereksinimiyle elbiseyi, daha iyi ve düzenli beslenmek için besin çeşitleri ve düzenli elde ediliş biçimlerini, hastalıklardan kurtulma yollarını ve daha iyi yaşamak için hayatı kolaylaştıran ve doğaya egemen olmayı sağlayan buluşları üretmiştir. Bu süreçte dokumadan pusulaya, en ilkelinden en karmaşığına tüm buluşlarda –ve genelde bilimin gelişmesinde– tanrısal imgelerin insanlara tek bir somut katkısı olmamıştır.

Din kitaplarında yıldırımın bir ceza yöntemi olduğu yorumu vardır da ona karşı önlem yoktur. Aynı şekilde hastalıkların, depremlerin, kıtlıkların tanrısal bir ceza olduğu vardır da onlara karşı çareler yoktur. Dolayısıyla önlem geliştirmeyi tanrı iradesine karşı çıkmak olarak algılayarak bilimsel gelişmeyi engelleyen bir işlev görür din. Daha da ötesi, insanlığın araştırıcı zekâsı ile geliştirdiği modern teknolojinin hizmetimize sunduğu ulaşım, haberleşme, enerji vb. gibi yaşamı, ona hükmedilebilir hale getiren olgular, hiç ama hiç yoktur. Söz konusu din kitaplarının yazıldığı dönemde, algılanan ve görülen şeylere dair –o da pek çoğu yanlış şekilde– tanrısal açıklamalar vardır sadece. Kuşların nasıl uçtuğunu bilmeyen din, onu Allah'ın havada tuttuğunu, yağmurun nasıl yağdığını bilmeyen din, onu Allah'ın yağdırdığını, gece ve gündüzün nasıl oluştuğunu bilmeyen din, onları Allah'ın düzenlediğini söyleyerek

işin içinden çıkar. Daha da önemlisi, bunları mutlaklaştırarak bir bilim karşıtlığı sergiler. Oysa ki bilim, niteliksel bir farkla her şeyin nedenini araştırıp bulur ve bunlardan insanlığa zararlı olanlara karşı önlem geliştirir. Çünkü dinin aksine, olay ve olguların tanrısal olmadığını bilir ve davranışını, mantığını ona göre kurar.

Din, tanrı adına sahiplendiği doğanın işlerliğine ilişkin somut veriler de ortaya koymaz. Dolayısıyla, doğanın hareket yasaları ve özelliklerinin ortaya çıkarılması da dahil tüm bilgiler, binlerce yıldır süren insan emeğinin sonunda gerçekleşebilmiştir. Ve bu süreç içinde, Allah'ın sözde kendi indirdiği kitaplarla yol gösterdiği 2500 yıl da dahil, insanlar sadece kendi üretebildikleri bilgiyle, tanrılardan en küçük bir bilgi kırıntısı bile sağlamadan yaşamışlardır.

Dinsel bilgi bize ışığın saniyede üç yüz bin km hızla hareket ettiğini bildirmez. Dünya sisteminin merkezinin güneş olduğunu ve onun çevresindeki gezegenlerden sadece biri olduğumuzu, daha da ötesi dünyanın yuvarlak olduğunu da... Çünkü din kitabı yazarları bütün bu gerçeklerden habersizdirler. Bunlar insanlığın bin yıllarca süren toplumsal deneylerinin birikimi ve insan çalışmasının ürünüdürler. Tıpkı dinlerin de –henüz bu birikimler doğayı açıklayacak bir düzeye ulaşmadığı dönemdeki açıklama biçimi olarak– insan zihninin ürünü oluşu gibi...

Doğanın bilinçteki toplumsal ve birikimsel yansıması olan bilgi, nesnenin duyularla algılanmasıyla başlamasına karşın bununla sınırlı olmayan tarihsel ve karmaşık bir süreçtir. İşte dinler, tutarlı bir mantık zincirinden de yoksun olduğundan, içerdiği sadece duyumsal algılara dayalı bilgiler çoğunlukla yanlış ve çelişkilerle doludur. Dinsel kitaplarda günümüzde dışlanmayan bazı istisna cümleler bulunması, bu gerçeği değiştirmeyen birer tesadüften ve daha çok da eski çağ bilim insanlarının ortaya çıkardığı bilgilerden ibarettir. Bunun en açık ispatı da dinsel kitapların içeriği ve yöntemi ile sıradan bir bilimsel kitabın içeriği ve yöntemi arasındaki niteliksel farktır.

Bilimsel bilgi; dünyanın doğru algılanması, örneğin ışığın hızına ilişkin duyumsal algıyla elde edilemeyen bilgilerin elde edilmesi, makine, elektrik, radyo gibi bilginin maddeleşmiş ürünlerini ortaya çıkarması, depremin, yıldırımın oluşum nedenleri ve çareleri, mikropların oluşumu, yararlı ve zararlı türleri, zararlı türlerine karşı çareler, ürünlerin süreğen ve zenginleşen üretimi ve içerdikleri değerlerin bulunması ve buradan hareketle beslenme süreçlerinin iradi bir denetim altına alınması vb. konuları içerir. Buna karşın din; sadece duyumsal algı ve o çağın çok basit olan bilgi birikiminin felsefi bir bağlamda açıklanamaması nedeniyle insanlar tarafından yaratılan tanrı imgesine bağlanmasından ibarettir.

Yinelersek yöntemli bilgi demek olan bilim (ilim), tüm olgu ve süreçlere sorgulayıcı bir yaklaşımla yaklaşıp, olayların yasalarını bulmak ve onları belli amaçlar doğrultusunda kullanmak için yapılan araştırmaları içerir. "Bilim, yöntemle elde edilen ve pratikte doğrulanan bilgi" olduğu içindir ki din ile en genelde de idealizmle bağdaşmaz. Çünkü dinsel bilgi, pratikte doğrulanamayışı bir yana, sorgulayıcılıkla elde edilen –veya yöntemini insanların kullanımına sunan– bir bilgi değildir.

Üstelik bilim dinle çelişki içindedir; çünkü din maddeyi değil ruhu esas alır, maddenin onun ürünü olduğunu söyler. Oysa ilkçağlardan bugüne bilim, basitten karmaşığa maddenin bilinçteki toplumsal ve birikimsel yansıması olarak ortaya çıkan bilginin sistematize olmuş ifadesidir. Yani bilim, evreni, maddenin yansıması olan ve sürekli yeni duyum ve pratik deneyler sarmalı içinde karmaşıklaşan ve biriken toplumsal bir süreçte algılar ve maddenin sürekli hareketinin algılanmasının ürünü olarak göreli olan mantıksal kavramlarla açıklar. Buna karşın dinin evreni algılayışı fantastik imgelerde ifadesini bulur; onun açıklaması dogmanın ve mutlaklığın açıklamasıdır.

Gerçeğin, maddenin hareketi nedeniyle göreliliği yüzündendir ki din, gerçeklerden kopukluğun, onu ancak tesadüflerde ve anlık süreçlerde yakalamanın ifadesi olarak bilime karşıttır. Oysa bilimsel bilgi, "eylemsel pratikle düşünsel teo-

rinin karşılıklı ve sürekli etkisinde" ifadesini bulur. Ve bu diyalektiği yakalayamayan, ona tabi olmayan her türlü dogmanın bilimdışı oluşu kaçınılmazdır. "Bilim evreni, gerçeklikleri insan eylemleriyle doğrulanmış kavramlar, ulamlar (nesnel gerçeğin en genel ve temel özelliklerini dile getiren felsefesel kavram) ve yasalarla yansıtırken" (O. Hançerlioğlu), din böyle bir gereksinimle belirlenmez.

İnsanın doğa üstünde kurduğu egemenlik, bilimin gelişmesiyle paralel bir süreçte, yani doğanın yasalarının bir bir keşfedilmesiyle gerçekleşmişken –ve bu süreç insan olarak hayvandan üstünlüğümüzün biricik belirleyici sonucuyken–, dinin dogmaları bu insansal yetiyi bize sunmaktan uzaktır. Onun, doğanın yasalarını kavramaya, daha ötesi kendisinin yarattığı iddiasına rağmen bu yasaları bildiğine ilişkin en küçük bir ipucu olmadığı gibi, insanlara kitaplarında böylesi bilgiler vermemiştir. Onun bilim diye bir derdi de olmamıştır; çünkü din kitapları insanı, doğaya hükmetsin, onu üretsin diye değil, sadece "öbür dünya"ya hazırlanırken belirlenmiş kurallar çerçevesinde iyi bir "kul" olarak yaşasın diye yaratılmış bir canlı olarak görürler. Oysa bilim, tamamen bu dünyaya özgü, yaşam üzerinde egemenlik kurmanın yöntemidir. Bu işlevsel zıtlık nedeniyledir ki bilim ile din daha en temelde karşıtlık içindedirler.

Cin 26-27'de de açıklıkla ifade edildiği gibi dinin mantığına göre "Allah bütün görünmeyenleri, bilinmeyenleri bilir; ancak dilediği peygamberler hariç bunlara kimseyi ortak, bilgili kılmaz"; kendisine saklar. Öyle ki gece ve gündüzün doğal ayarlanışını sahiplendiği gibi, "... gece ve gündüzün bütün vakitlerini hesaplayamayacağınızı bildiği içindir ki sizi (ibadetteki zorluklardan) affetti... (Müzemmil-20)" diyerek, henüz saati bilmeyen bir insanın bilinciyle, günümüz insanının bilgisi karşısında ne kadar ilkel bir noktada kalakaldığını açığa vurur. Çünkü onun mantığı içinde "...dünya hayatı, sadece oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda bir övünme vesilesi, mal ve evlatların çoğalmasından ibarettir... (Hadid-20)"

Bunlardan ibaret bir dünyada da aslolan iyi kullukla "öbür dünyaya" hazırlanmak olduğundan, din kitapları bilgi, bilim yöntemi ve bilime yönlendirmeyi değil, iyi kulluk talimatnameleri sunarlar sadece.

Nitekim başta Muhammed olmak üzere "hüküm ve ilim verdik" diye adlarını andığı tüm peygamberlerden bize yansıyan "ilim", kendi çağlarının bilgi düzeyi ve çoğu zaman onun bile gerisinde kalan bir bilinçten ibarettir.

Durum bu iken, din kitaplarındaki kimi cümlelerden veya şimdilerde ifrata vardırılan şekilde kimi sözcüklerden zorlama anlamlar çıkarmalar bir yana, Kur'an'ın insanlığa hiçbir yeni bilgi kırıntısı vermediği herkesçe rahatlıkla görülebilir. Keza onun edinilmiş bilgilerin insana hizmet amacıyla sunulması şeklinde bir bilgi aktarım kitabı da olmadığı, aksine bir söylenceler ve hukuk kitabı olduğu hemen görülebilecektir. O kendinden binlerce yıl önce yaşamış bilim insanlarının bıraktığı bilimsel kitaplarla bile kıyaslanamayacak düzeyde bir muhtevaya sahiptir. Binlerce yıl önce yazılmış bilimsel felsefi kitaplar bile, hayatın gizlerini çözmeye çalışmak anlamında din kitaplarından temelde ayrılırlar.

Diğer yandan din kitaplarında bilim alanına giren konulara ilişkin yapılmış olan açıklamaların hemen tümünün, kanıtlanmış bilimsel gerçeklere taban tabana zıt olduğunu gözden kaçırmayalım.

"Allah'ın ilmi" kendine verilmiş olduğu söylenen Muhammed'in dünyaya bakış açısı, kendinden çok önce yaşamış bilim insanlarından geri olduğu gibi, yöntem olarak da onlardan nitel farklılıkları vardır. Bilimin kuşku ile hayatı sorgulama ve onu anlamaya çalışmasına karşılık din, görünen tüm olay ve olguları, nedenini niçinini sorgulamadan "Tanrı'nın hikmeti" diye sahiplenip, mistik dünyasının araçları olarak kullanmıştır.

"Bilgisiz insanlığın dünyayı açıklama gereksiniminden" çıkışına bağlı olarak dinin yaklaşımı, gürleyen göğün, çakan şimşeğin anlamını bildirmek veya çözmeye çalışmak, dolayı-

sıyla doğaya egemen olmak değil; aksine Allah'ın varlığını çıkarmak, dolayısıyla doğa düzeni karşısında kulluğa yöneltmek şeklinde olmuştur.(*) Böylesi düş ürünü, kolaycı açıklamalar, insanlığın kafasındaki soruları uzun dönem boyunca susturmuş ve bu bağlamda onu miskin, kaderci, öbür dünya hayalleriyle avunan, sorgulamayan bir kalıba sokmuştur.

(*) Tabii aynı yaklaşımın gerçek yaşamdaki izdüşümü de, köleciye köle, feodale teba, patrona işçi, egemenlerin devletlerine boyun eğen "iyi" kul olmak oluyor. Diniyle bütünleşmiş iyi bir kul'u, o dinin kuralları içinde ancak ve ancak kendi dinine inanmayanlara karşı ve dinini ona egemen kılmak için savaştırmak mümkündür; yoksa dini çerçeve içinde kalmak koşuluyla eşitsizliğe, sömürüye hak gaspına karşı, yanısıra bilim için mücadeleye yöneltmek olanaksızdır; çünkü bunlar Tanrı'nın tasarruf alanında farzedilirler.

III. Bölüm

İSLAMİYETİN EGEMENLİĞİNDE BİLİM VE FELSEFENİN YÜKSELİŞİ VE ÇÖKÜŞÜ

1400 yıllık İslam tarihi içinde bilimin ciddi gelişme olanağı bulduğu üç yüz yıllık bir dönemle karşılaşıyoruz. Geri ve bağımlı İslam âleminin bilimsel gelişim karşısında yaşadığı köklü kompleksi aşabilmek ve İslamiyetin bilimle çelişmediği safsatasını meşrulaştırmak amacıyla bu dönem, İslamcılar tarafından ısrarla istismar edilmektedir. İşte bu istismarı açığa çıkarmak amacıyla söz konusu dönemi bilimsel açıdan kısaca irdeleyelim.

"Sekizinci yüzyılda İslamiyet, Orta Asya'dan İspanya'ya kadar uzanan geniş bir alanda egemenlik kurmuştu. O zamandan itibaren bu geniş bölgenin büyük bir kısmı ortak bir kültür, ortak bir din ve ortak bir dille, birkaç yüzyıl kadar da ortak bir hükümete ve serbest ticaret koşullarına sahip olacaktı. Daha da uzun bir zaman, din ve hac, Fas'tan, Çin'e kadar, bilgin ve şairlere serbest geçiş sağladı. Bu yayılma, kısa vadede, kültür ve bilimi büyük ölçüde etkiledi."[14]

İslamiyetin gösterdiği bu hızlı yükseliş dönemi, pek çok alanda hoşgörünün koşullarını da beraberinde getiriyor, üstelik bilim-din karşıtlığı egemen otoritelerce henüz kavranamadığından bu dönem İslam egemenliği altında bilim, örneğin

---

[14] J. D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 191.

Hıristiyan egemenliğindeki topraklara oranla çok daha uygun gelişme koşulları elde ediyordu. Araplar işgal ettikleri bölgelerde "memuriyet" gelirlerini sağlama bağladıktan sonra yerel ve kentsel ekonomilere karışmak yanlısı değillerdi. Şam'daki Emevi Halifeliği, tamamen Yunanlı yöneticiler tarafından ve Yunanca yönetiliyordu. Buna bağlı olarak, İslam'ın kendine özgü bir ekonomik sistemi olmadı... Kordoba'dan Buhara'ya dek Müslümanlarca fethedilen hiçbir yerde, Roma gibi imparatorluğun kanını emen ve ekonomisini baskı altında tutan bir merkez olmadı. Mekke siyasi, ekonomik veya kültürel değil, daima dini merkezdi. Sadece İskenderiye, Antakya ve Şam gibi eski kentler, yaşamlarında yeni bir canlılığa kavuşmakla kalmadılar. Her tarafta Kahire, Bağdat ve Kordoba gibi yeni kentler kuruldu. Bütün bu kentler birbirleri ile devamlı temas halinde idiler. Ve ürünlerinin farklılığı hem ticaretlerinin hem de teknik gelişmelerinin bir dayanağını teşkil etti.

"Bunlardan başka, İslam kentleri, Roma İmparatorluğu'ndaki durumun tersine, geriye kalan Doğu dünyasından kopuk değildi. İslam; Asya ve Avrupa biliminin odak noktası olmuştu. Sonuç olarak, Yunan ve Roma teknolojisi bakımından oldukça yabancı ve erişilmez bir dizi yeni icat, aynı pota içinde toplanabildi. Bunlara çelik, ipek, kâğıt ve porselen gibi maddeler dahildir. Bu maddeler de 17. ve 18. yüzyıllarda Batı'nın büyük teknik ve bilimsel devrimine yol açacak daha sonraki gelişmelerin temelini oluşturdular."[15]

"Entelektüel bakımdan da süreklilik oldukça iyi korundu. İslam dini, sonraları değil ama başlarda, insan düşüncesinin gelişmesini Hıristiyanlığa oranla çok daha az köstekledi. Ortaya çıktığı zamanlar, putperestlik ve felsefe, iman bakımından bir tehlike teşkil etmiyorlardı. Karışıklıklarla geçen fetih yüzyıllarından sonra, İslam'ın önderleri bile Yunanlıların eski bilgilerini araştırdılar ve Kur'an'ın izin verdiği ölçüde Yunan kültürünü benimsediler.

---

[15] J. D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 192.

"Yabancılardan etkilenme, Şam'da Emevilerin çöküşü ve MS. 749'da Abbasilerin yönetimi ele geçirmeleri ile aynı tarihlere rastladı. Abbasiler, kendileri Pers olmamalarına rağmen, Perslerin desteğine dayandılar ve Kadimlerin geleneksel öğreti ve bilimlerinin yayılmasını serbest bıraktılar. Bilge Persler, Yahudiler, Yunanlılar, Suriyeliler ve daha da uzaklardan gelen aydınlar yeni başkent Bağdat'ta toplandılar. Yunan biliminin önemli kitaplarının Arapçaya çevrilmeye başlanması burada ve Jundishapur'da gerçekleşti. Bu çeviri ya doğrudan doğruya Yunancadan ya da çokçası Süryaniceden yapılıyor ve çalışmalar Halifeler ve Asiller tarafından malen destekleniyordu. Halife Me'mun bir çeviri bürosu kurdu (Dar el Hikmâ) ve burada büyük bilgeler Hunayn İbn İsak ve Sabit İbn Kurra, Aristo ve Platon'un eserlerinin çoğunu Arapçaya çevirdiler."[16]

Böylece Antikçağ Yunan bilimi yanı sıra Babil, Pers, Hint, Çin'in bilgi birikimi zaten uygarlığın yabancısı olmayan Arap merkezlerinde yoğunlaştı. Bu çeviri eylemi giderek onların yorumlanması, geliştirilmesiyle canlı bir bilimsel, felsefi atılım sürecine dönüştü.

"İslam medeniyetinin başlangıcında bilim adamlarının sosyal durumları, klasik çağların son safhalarından pek farklı değildi. Abbasilerin yönetime gelişleri ile, 754-861 yılları arasındaki kısa devrede Mansur, Harun Reşid, Me'mun ve hatta Mütevekkil gibi sofu bir halifenin zamanında, bilim, İskenderiye Müzesi devirlerinden beri görülmemiş bir tarzda desteklendi. Kordoba'nın (Kurtuba) Emevi Halifeleri, (928-1031) İspanya ve Fas'ta onların yerini alan sıradan Emirler, hatta İslam medeniyetinin çöküş devrelerinde bile Selahaddin, Gazneli Mahmut ve Semerkantlı Uluğ Bey gibi ihtiraslı prensler bilimi destekledikleri ölçüde şeref kazandıklarına inandılar. Bunlara ek olarak, İranlı Bermecid Ailesi ve Musa Kardeşler gibi zengin tüccar ve memurlar bilim adamlarını destekliediler

[16] J. D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 193.

ve bunların bazıları bilimle meşgul oldular. İslam biliminin bu laik ve ticari geçmişi, onu hemen tamamıyla dini karakterde olan Ortaçağ Hıristiyanlığı biliminden kesinlikle ayırdı ve daha çok, Rönesans bilimine yaklaştırdı. İslam doktor ve astronomları, deney ve gözlemlerini, sarayın ve zenginlerin bu koruyucu davranışları sayesinde yürütebildiler ve yine bu davranışlar sayesinde, bilimdeki bu ilerlemenin, müminlerin inançlarının sarsılmasına neden olacağından şüphelenen yobazların etkili hoşnutsuzlarından kendilerini koruyabildiler."

"Bilimin krallar, zengin tüccarlar ve asillerle böylesine özdeşleşmesi, onun hem gücünün hem de zayıflığının kaynağı oldu. Çünkü zaman ilerledikçe, bilim, büyüklerin bilge danışmanlarının iyi niyetlerinden şüphelenen halktan tamamıyla koptu ve bu kopuş halkı dinsel fanatikliğin önünde kolay bir yem durumuna getirdi. Kentler ve ticaret geliştiği müddetçe, tartışma ve ilerlemeye olanak verecek kadar bilime ilgi duyan bir orta sınıf daima var oldu. Ama bu durum değişince, bilim adamları giderek, işi gezginciliğe döktüler ve kendi kaderlerini bölgesel hanedanların değişken kaderlerine bağladılar. Bunların en büyükleri İbn-i Sina bile hiçbir zaman emniyette değildi. Bazen doktor, bazen vezir olarak İran ve Orta Asya'da çeşitli sultanlara hizmet etti. Hamadan'da başını isteyen isyancıların elinden deli taklidi yaparak kurtuldu."[17]

Bu dönem boyunca bilime gelişme temeli sağlayan ve kaçınılmaz olarak her şeyi sorgulayan niteliğiyle felsefe, doğal olarak İslam'la uzlaşmayı sağlamadığı gibi onunla çatışmaya girmekte gecikmedi. "...Kur'an'la bağdaştırılması güç olduğundan kuşku ile karşılanıyordu. Müslüman din bilginleri bu yolda çaba gösterdiler ama bu çabalar mutaassıpların muhalefeti ile karşılaştı. Gazzâlî'nin (1058-III) kitabı "Filozofların Yıkımı", bu çabaların boşunalığının bir ihtarı idi. İbn-i Rüşt'ün (1129-1198) çok saldırılara uğramış "Yıkımın Yıkımı"ndaki ateşli yanıtına rağmen, bu ihtar etkinliğini yitirmemiş ve kaçı-

[17] J. D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 194.

nılmaz bir şekilde, Yunan Hıristiyanları arasında olduğu gibi İslam ülkelerinde de kısırlaştırıcı bir etki yaratan iki hakikat-yüksek ruhani hakikat ve alçak rasyonel hakikat-doktrininin biçimlenmesine neden oldu. Bilim ve İslam dininin kalıcı unsurları arasında bir ilişki kurulamaması, sonraki yüzyıllarda kültürel ve entelektüel bakımlardan statikleşen İslam dünyasında bilimin zayıflamasının muhtemel baş nedeni oldu."[18]

Daha sonra somut olarak göreceğimiz gibi bilim ve İslam dininin kalıcı unsurları arasında bir ilişki, diğer dinler gibi İslamiyet'in bilim karşıtı niteliğince oluşan engeller nedeniyle kurulamazdı. Yoksa bu dönemde yetişen büyük bilginlerin hiçbiri, gerçek anlamda materyalist olmadığı gibi, kendilerini kuşatan ortam nedeniyle de İslami disiplin altında hareket etmekte, kendilerine "Müslüman" demekteydiler. Ancak bu durum onların yükselen bilgi ve felsefeye bağlı olarak İslam karşıtı bir mantığın inşa edicileri olmalarını, onun kaçınılmaz tasfiyesine yönelen şekillenmelerini engellemedi.

Arap biliminin bu gelişimi her ne kadar İslam disiplini altında hareket ediyorsa da onda faydalanabileceği en küçük bir bilgi kırıntısı bulamamış, aksine tüm gıdasını, başta Antik Yunan olmak üzere, çok tanrılı Babil, Pers, Hint ve Çin toplumlarının ürünlerinden almış ve onları geliştirirken de sürekli olarak temel İslam belgesiyle açık karşıtlıklara düşmüştü. Her ne kadar Tanrı'yı reddetmiyorlarsa da –ve zaten reddedecek denli güçlü bir bilimsel-felsefi temele sahip değillerse de–, onun "ilim" olarak sunduğu kitabı Kur'an'la da uzlaşı sağlayamıyor ve kaçınılmaz olarak onu yeniden değişik biçimlerde yorumlama durumuna düşüyorlardı. Süreç, her yeni gelişmede din-bilim karşıtlığını daha da açığa vururken, söz konusu bilim adamlarını kaçınılmaz olarak İslamiyetin revizyonuna ve dolaylı yoldan onu dışlamaya yöneltti. Bu durum Gazzâli'nin kişiliğinde sistematize edilen ve İslam'ın tıpkı Hıristiyanlık gibi kendini korumak için bilime uygun düşen felsefeyi,

[18] J. D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 195.

dolayısıyla bilimi üretenleri İslam topraklarından tasfiye etmesine kadar sürdü.

İşte, Arap topraklarında bilim, gelişimini sağlayan bu uygun ekonomik toplumsal koşullarda ve İslamiyetin tüm diğer dinler gibi kendini savunma yönelimini siyasal merkezlerde sistematize ettiği zamana kadar kendini üretti. "İslam biliminin en verimli devirleri olan 9., 10. ve 11. yüzyıllarda bu unsurlar henüz ağır basmıyordu. Gerçekten de büyük bilim adamlarının bazılarınca, dinin fazla ciddiye alınmadığı ve laik bilginin araştırılmasında işin içine karıştırılmadığı düşünülebilir. Bilimin birliği ansiklopedicilik geleneği ile daha emin bir şekilde sağlandı. Bütün büyük ve bir sürü de önemsiz İslam yazarı El-Fargani'nin, Astronominin Hülâsası gibi Şumullü Risaleleri ve 17. yüzyıl Avrupa'sında hâlâ ders kitabı olarak okutulan Razi'nin Kitabül Havi, İbn-i Sina'nın Kanun ve İbn-i Rüşt'ün Külliyat'ı gibi büyük tıp eserlerini bu geleneğin bir ifadesi olarak yazdılar."[19] (a.g.e., s. 195)

Bu altın dönem içinde Arap egemenliğinde bilimin gösterdiği atılımların mimarları ve bu gelişmeyi sağlamakla onları besleyen felsefi temellere girmeden önce, elde edilen maddi başarıları kısaca özetleyelim:

Dönem içinde matematiğe ilgi yeniden artıyor ve hem geometri hem de aritmetiğin geliştirilmesi sağlanıyordu. Rakamların bulunması aritmetiği sadece bilgelerin anlayabileceği bir sır olmaktan çıkarıp herhangi bir ambar çırağının kavrayabileceği duruma getirdi; diğer deyişle Araplar matematiği demokratikleştirdiler. Yanı sıra hem haritacılık, hem de astronomide büyük önemi olan trigonometriyi geliştirdiler. Bu dönemde herhangi bir baskıyla karşılaşmadan Keldaniler gözlemevi çalışmalarına devam etti. Yanı sıra Ptolemi'nin görüşleri benimsenerek Yunan geleneğinin sonraki dönemlere aktarılması sağlandı. Bu noktalarda her ne kadar özel bir katkı söz konusu değilse de eğer Araplar bu süregenliği sağlamamış ol-

[19] J. D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 195.

saydılar, Rönesans astronomları, arkalarında 900 yıllık bir gözlemler dizisi bulamayacaklarından, çağdaş bilimin temelini oluşturan yaşamsal buluşlar çok daha gecikerek gerçekleşecekti.

Yine Araplar, coğrafya alanında teorik olarak değil ama pratik bakımdan, çağdaş coğrafyanın temelini kuracak ölçüde gelişmeler sağladılar. Çok geniş alanlara yayılan topraklardaki uygarlıkların bilgilerini merkezileştirip sonraki insanlığın hizmetine hazırladılar. Bu dönemde pek çok harita ve tablo yapıldı, astronomik aletler denizcilikte kullanıldı. Bilimin desteklenmesinde seçkin bir işlev gören halife Me'mun (her ne kadar önceden I. Hsing tarafından Çin'de yapılmışsa da, ondan habersiz) enlem derecesinin iki ölçümünün yapılmasını sağladı.

Tıp alanında da (her ne kadar yapılan Yunan biliminin geliştirilmesi ise de) önemli adımlar atıldı. Halife desteğinde Müslüman ve Yahudi doktorlar pek çok hastalığı incelerken, iklimin, hijyenin ve perhizin etkileri araştırıldı. En önemlisi Arap hekimleri, optik bilimi kurarak daha sonra teleskop, mikroskop, fotoğraf makinesi ve diğer optik aletlerin gelişmesi için etkin bir temel yarattılar.

Araplar kimya biliminin de kurucusu oldular; Mısır, Babil medeniyetlerinde derin kökler salmış ve Yunanlılar tarafından kısmen rasyonelleştirilmiş gelenekler ve pratik çerçevesinde çalışmalar yaparak bu alandaki gelişmelerin bir bütün olarak anlaşılabilmesini ve bazı genel ilkelerle desteklenmesini sağladılar.[20]

"Bu kısa özet, İslam'ın bilim dünyasına katkısının genişliği ve ağırlığı yanında çok hafif kalır. Ana konuları bakımından her ne kadar Yunan bilimin bir devamı idi ise de, bilim, daha çok yaygınlaştırılmış ve canlandırılmıştı. Eski faaliyetleri yenilemeleri ve daima eski ve daha iyi otoriteleri arayışlar yüzünden, İslam bilginleri, Yunan bilimini, Roma İmparatorluğu'nun son safhalarında düşmüş olduğu çöküş durumun-

[20] Daha geniş bilgi için, bkz. J.D. Bernal, *Bilimler Tarihi* (s. 196-199).

dan kurtardılar. Yunan doğa filozoflarının fikirsel tahlillerinin yüksekliğine hiçbir zaman ulaşamamış veya İskenderiye ekolünün geometrik muhayyilesi düzeyine varamamış olsalar da, İslam bilginleri, yine de canlı ve daima gelişen bir bilim yaratmayı başardılar. İran, Hindistan ve Çin gibi Yunan olmayan ülkelerin tıp bilimlerinin dar temellerini genişletebildiler ve cebir ve trigonometri tekniklerini saptadıktan başka optik bilimini de kurdular. İslam biliminin en hayati genişlemesi, eski teorileri dönüştürdükleri ve bilimde yeni bir yöntem ve gelenek yaratan yeni tecrübeler ekledikleri kimya veya simya dalında oldu. Bu gelenek, genellikle niteliksel ve mistik karakterdeydi, ama bu nedenle de yüzyıllar boyu, Yunanlıların aşırı-rasyonel, astronomik tıbbi geleneğini değeri biçilemeyecek bir ölçüde dengeledi."[21]

11. yüzyıldan sonra her ne kadar hâlâ tek tek büyük bilim adamlarına (12. yy. İbn-i Rüşt, 14. yy. İbn-i Haldun) rastlıyorsak da artık bilim gelişme olanaklarını yitirmiş, önceki yükseliş döneminin maddi koşullarında ortaya çıkan "dine rağmen hoşgörü" siyasal ömrünü tamamlamış, yerini, teorisini Gazzâli'nin yaptığı, dinin bilim karşıtı gerçek niteliğine bırakmıştır. Artık Arap toprakları üzerinde geniş tabanlı ve canlı bir bilimsel felsefi hareketin yaşam koşulları olmayacaktır. Dinsel felsefe, kendini geçersizleştirerek, gelişen bilim ve felsefenin yaşam koşulları öylesine kurutularak güçlendirilmişti ki, sonraki dönemlerde Moğol ve Türklerin siyasal denetiminde varlığını sürdürecek olan İslam egemenliği, siyasal olarak daha da yayılıp güç elde etmesine rağmen bilimsel, felsefi alanda 11. yüzyılda ulaşılan düzeyi aşamayacaktı. Tabii o düzeyde de kalamayacak ve tam bir gerileme içine girilecekti; dahası felsefe İslam topraklarından tümden atılacaktı.

Din öylesine etkin bir öz savunma mekanizması kurmuştu ki, Hıristiyan ortaçağından farksız olarak en küçük bir dindışı felsefi gelişmenin koşulları kalmamıştı; sonuçta bilimsel

[21] J. D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 199.

gelişmenin koşullarının da tümden yitirilmesiyle İslam dünyası tarihsel gelişmenin artan oranda dışına düşecek ve bunun sonucunda da sonraki dönemde de sömürgeleşecekti.

Burada önemli bir diğer gerçek de Avrupa toplumlarının klasik feodalizminin aksine, İslami toplum örgütlenmesinin merkezi despotik karakteriyle bilime gerçek bir gereksinme yaratamayışı, üretici güçleri kamçılayamayışı, aksine durgunluğa itmesidir; ki bu durum felsefi bilimsel gelişmeyi engelleyen güçlerin aşılmasını daha da olanaksız kılmıştır. Sonuçta Arap biliminin diğer toplumlardan toplayıp geliştirdiği ürünler, İslami gericilik karşısında kendini üretecek koşullar bulamadığından, İslam topraklarını terk etti. Ancak bu birikim, Avrupa'daki gelişme dinamiklerinin gücü sayesinde, Hıristiyan gericiliğinin aşılmasında Rönesans'a güçlü bir temel oluşturdu.

Şimdi tekrar geriye dönerek söz konusu bilimsel gelişme sürecini, onun mimarlarının felsefesi çerçevesinde inceleyelim. İslam disiplini içinde gelişmiş bilim adamlarının felsefi kişiliğinde İslam'la bilimin gerçekte uzlaşmaz bir karşıtlık içinde olduğunuz bir kez daha görelim.

O dönemdeki bilgi düzeyiyle bile, Kur'an yetersiz bir belgedir: "Müslümanlığın daha ilk yıllarından itibaren dinsel dogmalar ve bu dogmalarla kurulan toplumsal düzen yetmemeye başlamıştı. Kutsal kitabın açık anlamlarından gizli anlamlar çıkarılması (tasavvuf), yeni koşullara uygun bir hukuk (fıkıh), düşünsel bir eleştiri, tartışma ve din felsefesi (kelam), kutsal kitabı yorumlama (tefsir) ve kutsal kitabın boşluklarını peygamberin söz ve davranışlarıyla doldurma (hadis) gerekleri duyuldu. Ancak bütün bu düşünsel çabaların amacı dindi ve bilim, dini yetkinleştirmek için bir araç olarak kullanılıyordu."[22]

Yunan felsefesini Suriyeliler kanalıyla öğrenen İslam düşünürleri, Yunan bilim-felsefe eserlerini yoğun bir şekilde Arapçaya çevirmeye başladılar. Bu yönelimde Abbasi Halifesi

[22] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 191.

Me'mun başta olmak üzere –teşvik edilen bu felsefenin niteliğini aktardığımızda da görüleceği gibi–, ideolojik-felsefi olarak Müslümanlıkları kuşku götüren İslam yöneticilerinin katkısı büyüktür. Sonuçta, özellikle 9. yüzyılda İslam felsefesinden farkla, "gerçek amacı bilim olan ve dini kimi yerde bir araç kimi yerde de zorunluluk olarak ele alan" ve yapısının gereği olarak farklı akımlara bölünen, yepyeni bir "İslam" felsefesi oluştu. Bu felsefe, yapı olarak tanrı bilimci olmakla birlikte dogmaları sorgulayan ve Yunan felsefesi kaynaklı olan niteliğiyle "uzlaştırıcı ve eklemlemeci" bir özellik gösterir. Şu nokta özellikle yinelenmelidir ki, bu "İslam" felsefesinin itici gücü Kur'an değil, başta Yunan felsefesi olmak üzere, İslam bilimcilerinin pek çok noktada İslami dogmayı dışlayan düşünceleridir.

İlk Arap ve Müslüman düşünürü sayılan El Kindi, Tanrı'yı kanıtlama ve ona yaklaşma çabasına karşın, gerçek bir akılcıdır (rasyonalist) ve pek çok noktada İslami dogmadan farklı düşünür. İslam felsefesinde Aristotelesçi akım olan Meşaiyye okulunun kurucusudur. En tanınmışları Farabi ve İbn-i Sina olan bu temel felsefi okulun İslami niteliği, bizzat Gazzâli'nin çok doğru ifadesiyle "dinsizliğe" varacak denli köklü bir eleştiriyle karşılanır.

"Farabi (876-950), Platon'la Aristoteles'i ve böylelikle felsefeyle şeriatı uzlaştırmaya çalışarak Meşai felsefesini kurmuştur. Yunan felsefesindeki evrenin sonsuz oluşu ilkesiyle İslamlığın yaratılış ilkesini bağdaştırmak amacını güder. Ruhçudur, tüm maddesel olayları ruhsal ilkelere indirger. Aristoteles'e göre Tanrı ve madde ikiliği yoktur, madde, gücünü Tanrı'dan alır. Tanrı, bilmeksizin, mekanik olarak güzellik ve iyilik kurallarına göre davranır. Farabi'ye göre Tanrı, olması gerekeni ve zorunlu olanı bilir ve bilerek davranır, bilgisi gerekenin bilincidir, ama ancak genelleri (tümeli) bilir, tikelleri (bire ait olanı) bilmez ve ayrıntılarla uğraşmaz. Aristoteles'e göre ilk hareket ettirici, tümel us ya da Tanrı'dır; başka bir deyişle tümel usla Tanrı bir ve aynı şeydir; Farabi'ye göre tümel

us veya Tanrı aynı şey değildir, ancak tümel us Tanrı'dan çıkmıştır. Farabi ruhçu olmakla beraber gizemciliği hoşgören ilk İslam düşünürüdür. Madde ezelidir. Ruh bedenden sonra meydana gelir ve bedenden sonra yaşamaz, Platon'un ruh göçü masaldır. Ancak düşüncelerin birliğinde sürüp giden insanlık vardır. Görüldüğü gibi, bu bakımdan da Farabi katıksız bir maddeci sayılabilir. Farabi, kutsal kitabı ussallaştırmak için birçok deyimi değiştirerek yorumlamıştır.

Batılıların Avicenna adıyla andıkları İbn-i Sina (980-1037) da Farabi gibi, Yunan ilksizliğiyle İslam yaratıcılığı arasındaki karşıtlığı Yeni-Platoncuların sudûr (ya da tecelli, ya da feyezân) kuramıyla çözümlemeye çalışır. Arapça sudûr terimi, meydana çıkma'yı, olma'yı dile getirir. Bu anlayışa göre maddesel evren ruhsal Tanrı'nın kademe kademe kendini açığa vuruşu, meydana çıkışıdır. İbn-i Sina'ya göre madde ile ruhun (ya da evrenle Tanrı'nın) aynı zamanda bulunması çelişiktir. Tanrı ya da ruh, evren ya da maddeden zamanca değil, nitelik ve nicelikçe (zat ve mertebe itibariyle) eskidir. Daha açık bir deyişle, bu anlayışta zamanca öncelik'in yerine özce öncelik konmakta ve böylelikle felsefeyle din (hikmetle, şeriat) uzlaştırılmaya çalışılmaktadır. Farabi gibi İbn-i Sina'ya göre de dinle felsefe asla birbirleriyle çelişmezler sadece birbirlerini tamamlarlar.

İnsan, usun çelişiği değil, bir tamamlayıcısı, bir gelişmesidir. Bunu gerçekleştiren de peygamberlerdir ve peygamberler bu yüzden filozoflara üstündürler. (İbn-i Sina bu savıyla Farabi'den ayrılmaktadır). Vahiy denen olay Cebrail'le konuşmak değil usla sezmektir. Ne var ki bu da düşüncenin, felsefenin gücüdür. Peygamberler, başkalarının kavrayamayacakları birçok gerçeği sezme ve algılama güçleriyle, bütün insanlara üstün durumdadırlar. İbn-i Sina, bu savlarının sonunda gizemciliğe varmakta ve tanrısal gerçeklere ittisal (Tanrıyla bitişme) yoluyla varılabileceğini ileri sürmektedir."[23]

"Çağını pek aşan bir görüşle cisimlerin kendi iç güçleriyle

[23] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 257.

devindiğini savunuyor. Bu iç güce, özgüç anlamında Arapça Al-kuvvet al-nefsîye demektedir."[24] Bu bilimsel yaklaşımıyla o, kendinden 950 sene sonraki İslam yorumcularını bile geride bırakmaktadır. Mad-denin sürekli bir hareket içinde olmasını sağlayan bir özgücü olduğu ve her varlığın oluşumunun da işte maddenin bu niteliğinden kaynaklandığı gerçeği, günümüzde kanıtlanmış bulunmaktadır.

Denilebilir ki ipuçları Yunan felsefesinde de bulunan İbn-i Sina'nın bu saptaması, kendisinden çok sonraları ispatlanmış ve diyalektik maddeci görüşün temel öğelerinden birini oluşturmuştur. Bugün hâlâ İbn-i Sina'nın gerisinde yaşayanlar ise, içinde bulundukları metafizik bataklık nedeniyle, güç olarak sadece dış gücü (son tahlilde Tanrı'yı), hareket olarak da sadece mekanik hareketi onaylamaya devam etmektedirler. Çünkü bu sayede olmayanı, yani Tanrı'nın varlığını, "kanıtlamış" olacaklardır.

Oysa söz konusu olan, maddenin tüm biçimlerinde hareketin esas olduğu ve bunun temelde maddenin özgücünden kaynaklandığı gerçeğidir. Maddenin dönüşümü ve bu bağlamda süreğenliği de anımsanırsa, Aristo'dan aktarma Fârâbi görüşünden Tanrı'nın varlığı ispatlanamaz. Üstelik bu görüş bizzat Farabi'yle aynı okulda yer alan İbn-i Sina tarafından geçersizleştirilmiştir. Bu bir yana, Farabi'nin yaklaşımı da Kur'an'a terstir.

Kur'an'ın Tanrısı ilk hareketi vermekle yetinmeyip sürekli denetleyen, canı istedi mi yenileyen, değiştiren, varken yok eden, yoktan var eden bir güçtür. Yani Farabi O'nu, gözleyebildiği bilimsel yasaların denetimine alıp keyfiyetini sınırlarken gerçekte Gazzali'nin deyimiyle, "dinsiz" konumuna düşmektedir. Üstelik, son tahlilde de olsa maddeyi tanrıya bağlamakla bilimsel mantığa da ters düştüğü halde, denilebilir ki, bu bilim ile din arası formülüyle Farabi, Tanrı'nın varlığını ispatlamaya yönelirken "iki cami arasında beynamaz" kalmaktadır.

---

[24] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 192.

Kaldığımız yerden aktarmamıza devam edelim: "İslam felsefesinde Meşailiğin güçlü bir eleştirisini yapmış olan İmam Gazzali (1058-1111)'de meşâîyûn felsefesi çerçevesi içinde incelenir. Gazzali, birçok bakımdan İmmanuel Kant'a benzer yapıda bir düşünürdür. Orijinal bir felsefesi yoktur, sadece eleştirmiş ve kesin bilginin sınırlarını aramıştır. Ussal bir metafiziğin olamayacağını ileri sürmüş, usla inanın uzlaşmazlığını meydana koymuştur. Vardığı sonuç usla inan arasında sığınılacak tek yerin gizemcilik olduğudur. Yirmi konu üstünde İslam düşünürlerini, özellikle Farabi'yle İbn-i Sina'yı eleştiren Gazzali şu üç konuda onları dinsizlikle suçlar:

1- Maddenin ilksizliği, 2- Tanrı'nın tümelleri bilip tikelleri bilmemesi, 3- Öldükten sonra dirilmeyi ve ruhun ölümsüzlüğünü yadsımaları. Dinsizlik saymamakla beraber, şiddetle hücum ettiği geri kalan 17 felsefe konusu da şunlardır: 1- Maddenin sonsuzluğu, 2- Tanrı'nın yaratıcı olmaktan çok Yunan felsefesinin Demiurgos kavramına uygun olarak biçim verici oluşu, 3- Üstelik Tanrı'nın bu epitkenliğini (Sâni, Mimar) de tanıtlayamamaları, 4- Tanrı'nın bilimi, güç ve iradesinin tanıtlanmasındaki olanaksızlık, 5- Tanrı, nitelikleri üstündeki düşünceleri, 6- Tanrı'nın bölünmezliği, 7- İlk varlığın özsüz ve yalın oluşu, 8- İlk varlığın madde olmadığını gereği gibi söyleyememeleri, 9- Zamanı yadsımanın gerekliliğini savunmaları, 10- İlk varlığın kendini bilişini belirtememeleri, 11- Evrenin bir nedeni olduğunu tanıtlayamamaları, 12- Göğün tanrısal iradeyle devinen bir hayvan olduğu savı, 13- İlk devindiricinin maksadı üstüne ileri sürdükleri, 14- Göklerin dünyadaki olayları bildiğine dair savları, 15- Kur'an'da ileri sürülen olağanüstü durumları imkânsız saymaları, 16- İnsan ruhunun kendisiyle var olan bir töz olduğu, cisim ve ilinek olmadığını gereği gibi tanıtlayamamaları, 17- İnsan ruhunun değişme ve yok olması üstündeki düşünceleri...

Bir yanıyla pek güçlü bir eleştiri gerçekleştirerek felsefeye yararlı olan Gazzali, öbür yanıyla en önemli metafizik konularda onu jurnal ederek, felsefî düşüncenin susturulmasında

etken olmuştur. Gazzali'nin ölümünden on beş yıl sonra doğan İbn-i Rüşd, söz konusu yirmi konuyu birer birer yanıtlayarak felsefeyi, özgür düşünceyi kurtarmaya çalışmıştır.[25]

Kurtarmaya çalışmış ve bunu evrensel düzeyde de başarmıştır; ne ki bu, felsefesinin İslam toprağından dışlanmasını engelleyememiştir. Bu yüzden, İbn-i Rüşd'ün bilim tarihindeki asıl işlevi İslam dünyasının dışında, Batı'da değerlenmiştir. O güne kadar İslami çatı altında gelişme olanağı bulan ve metafizik olmakla birlikte İslam dışı karakteri gün günden daha da belirginleşen felsefeye karşı, İslami gerilemenin yarattığı güven bunalımının da etkisiyle, gerçek İslamcı felsefeyi sistematize eden Gazzali, iman felsefesinin kurucusu olmuştur. "Meşşailiğe hücumlarıyla ve Eş'arîliği geliştirmesiyle ünlüdür. İslam felsefesinin ilginç ama en gerici düşünürlerinden biridir. Denebilir ki felsefe, onun ve güçlendirdiği Eş'arîlik yüzünden Arap yarımadasından Batı'ya göç etmek zorunda kalmıştır.

"Tüm felsefe ve filozoflara düşman olan Gazzali, 'Tanrı' nın varlığını kanıtlamak için metafizikçilerin ileri sürdükleri tüm kanıtlar saçmadır', 'çünkü bu kanıtların tümü fizikseldir, örneğin, ilk kımıldatıcı kanıtı gibi, oysa metafizik fizikle açıklanmaz, maddeciler ve doğabilimciler kendi sistemlerinde metafizikçilerden çok daha tutarlıdırlar. Göksel ruhun tikel varlıklara yayıldığı savı saçmadır', 'çünkü bu doğayla Tanrı arasında bir akım kurmak olur ki hem din anlayışına, hem de doğabilim anlayışına aykırıdır diyor.' Platon'la Farabi'ye de karşı çıkarak, 'Tanrı tümelleri bilirmiş de tikelleri bilmezmiş, bunu ileri sürmek Tanrı'yı yadsımaktır' diyerek noktayı koyuyor.

"Gazzali'nin ve Eş'ariliğin gerici ve ezici baskısı yüzünden Batı'ya göç eden İslam felsefesi (meşâiyye) Endülüs Arapları arasında özellikle İbn-i Bacce ve İbn-i Rüşd tarafından sürdürülmüştür. İbn-i Bacce (...) insanın kötülüklerden arınarak akl-al faal (tanrı) ile birleşebileceği kanısındadır. Bu konuda yazdığı yapıt bir çeşit ütopyadır. Bu yapıtta yetkin bir hü-

[25] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 257-258.

kümetin yönetimini tasarımlar. Örneğin bu yetkin yönetimde ne hekimler ne de hâkimler (yargıçlar, kadılar) bulunacaktır, çünkü her ikisi de yetkin yönetim sayesinde gereksiz olacaktır. Antikçağ Yunan felsefesi, bu İslam düşünürlerince Batı'ya tanıtılmıştır. Özellikle İbn-i Rüşd, XII. yüzyılın başlarında Michael Scott tarafından Latinceye çevrilince büyük coşkunluk ve hayranlık uyandırmıştır. İngiliz düşünürü Bertrand Russel, Felsefe Tarihi'nde şöyle der: İbn-i Rüşd İslam felsefesinden çok Hıristiyan felsefesi için önemlidir. O, İslam felsefesi için ölü bir sondu. Hıristiyan felsefesi için de bir başlangıç olmuştur."[26]

"Aristotelesçi felsefe anlayışında Farabi'yle İbn-i Sina'yı izleyen İbn-i Rüşd, Batı'yı etkilemiş ve başlı başına bir okul olarak benimsenmiş bir düşünürdür. İbn-i Rüşd'e göre; ussal olamayan hiçbir şey dinsel de olamaz, ruh cismin gelişmesidir ve ölümlüdür, ölümsüzlük gelecek kuşaklarda yaşamak demektir, insan ruhunun yaşaması değil, insanlığın yaşamasıdır, maddeyle devim ilksiz ve sonsuzdur. Aristoteles'i Latin dünyasına tanıtan İbn-i Rüşd, Aristoteles'in ereksel neden tanrısına olduğu kadar Farabi'yle İbn-i Sina'nın ilk us'tan birer birer ve kademe kademe bütün usların çıktığını varsayan sudûr kuramına da karşı çıkar ve 'birden ancak bir çıkar' savına karşı 'birden birçok çıkabilir' savını ileri sürer. XII. yy. başlarında Eş'ariliğin gerici baskısı yüzünden Batı'ya kaçan ve Endülüs'lü İbn-i Rüşd'le doruğuna yükselen Meşşâilik, İbn-i Rüşd'ün 'Kur'an'ın dış anlamının altında bir de iç anlamı bulunduğu' savıyla gizemciliğe yönelmiş ve yerini gizemci bir felsefe olan İşrâkiliğe bırakmıştır."[27]

Bu bağlamda İbn-i Rüşt'ü, Kızılbaşlıkla nitelenen Anadolu halk geleneğinin içinden üreyeceği Batıni felsefenin içinde addetmek, yanlış olmayacaktır.

"Batı, Yunan felsefesini ve özellikle Aristoculuğu İbn-i

---

[26] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 192-193.
[27] A.g.e., *Felsefe Sözlüğü*, s. 257.

Rüşd'ten öğrenmiştir. Yapıtları Latinceye çevrildiği zaman hayranlık ve coşkuyla karşılanmıştı. İbn-i Rüşd, Aristoteles öğelerini Farabi ve İbn-i Sina'dan almakla beraber, onlardan ayrılarak Aristoteles'in maddeci yanını işlemiştir. Bu yüzdendir ki İbn-i Rüşd öğretisi XII. yy'da Hıristiyanlığa aykırı bulunarak suçlanmış ve yasaklanmıştır. Örneğin Hollandalı düşünür, Herman van Riswik, İbn-i Rüşdçülüğünden ötürü 1512' de yakılmıştır."[28]

Bununla birlikte Batı'da giderek belirginleşen dinamizm sayesinde bilim ve felsefe, zorlanarak da olsa engizisyonu aşarken Doğu'da mümkün olamayanı başaracaktır.

"İbn-i Rüşdçülüğün Batı'daki en büyük ve verimli ürünü Roger Bacon'dur. İbn-i Rüşd'e göre ruh ölümlüdür, nedeni olan her şey zorunludur ve bundan ötürü Tanrı da bir zorunluluğa bağlıdır. Biçimler maddenin içinde gizlidirler ve tanrılık etkiyi gerektirmeksizin birbirlerinin içinden çıkarak varolurlar. Bundan ötürü de yoktan yaratma söz konusu olamaz, söz konusu olabilen, gizliden açığa ilksiz sonsuz ve zorunlu bir evrimdir. Devim, ilksiz ve sonsuz bir süreçtir. Görüldüğü gibi bütün bu varsayımlar, kökleri Aristoteles'te bulunan, tümü maddeci varsayımlardır. İbn-i Rüşdçülük, birçok bakımlardan Hıristiyan Kilisesi'yle çatışmaktadır. Evren ilksiz ve sonsuzdur, (Hıristiyanlığa –ve İslamiyete göre, evrenin başı ve sonu vardır, yaratılmıştır ve yok olacaktır), yokluk diye bir şey yoktur (Hıristiyanlığa –ve İslamiyete göre, Tanrı evreni yoktan var etmiştir), ruh bedenle göçüp gider, (Hıristiyanlığa –ve İslamiyete göre, ruh ölümsüzdür), Tanrının bağışı insanı ölümsüz kılamaz, (Hıristiyanlığa –ve İslamiyete göre insanı tanrının bağışı kurtarır ve ölümsüz kılar), insan usu Tanrıyla aynı şeydir. (Hıristiyanlığa –ve İslamiyete göre, insan Tanrı'nın yaratığıdır, eksiktir ve suçludur, aşağılanmıştır ve düşmüştür, bu yüzden de usuyla kendini kurtaramaz ve ancak Tanrının bağışını dileyebilir)".[29]

---

[28] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 172.
[29] A.g.e., s. 172.

İslam âleminde bilimi üretenlere yön veren felsefi akımlar daha da ilginç ve İslam karşıtı çeşitlilikler gösterir. İslam felsefesi içinde iki temel muhalif okulu oluşturan Meşşâilik ve İşrâkilik yanı sıra, yine büyük önem taşıyan Mûtezile, Işıkçılık, Dehrîyyûn ve tanınmış bilim adamı Ebû Bekr Zekeriya Râzî'nin (841-926) kurucusu olduğu Doğa Felsefesi vardır.

"Sokrates'ten önceki Yunan ve Hint felsefesinin etkisiyle oluşan İslam doğa felsefesi, özgür düşünceli; mûtezileciliğin bilimselleşmesidir ve tabîîyyûn, dehrîyyûn, İslam atomculuğu, bâtınilik, ihvân-üs-safâ gibi felsefî akımları kapsar. İslam doğa felsefesini (ki buna genel olarak tabîîyyûn deniyor) kurucusu Ebû Bekr Zekeriya Râzî'dir. Râzî, deney ve tümevarım yöntemlerini kullanan, bilginin sadece duyularla elde edildiğini savunan İslam felsefesinin ilk görgücüsüdür. En çok etkilendiği düşünürler Yunanlı Anaksagoras, Empedokes ve İranlı Mani olan Râzi, bedensel hastalıkların, aynı zamanda ruhsal nedenleri olduğunu ileri sürecek kadar çağını aşmış bir düşünürdür. Yetkeler, onun Hekimlik Kitabı'nı psiko-somatik hekimliğin ilk yapıtı sayarlar. Felsefesinde tanrı, boşluk (uzay), süre (zaman), ruh ve özdek (madde) olmak üzere beş temel öğe vardır. Fizikte ışığın bir ortamdan başka bir ortama geçerken kırıldığını göstermiştir. Kimyada basit cisimlerin özelliklerini saptamış, yerçekiminin varlığını tanıtlamak için deneyler yapmıştır. Râzî, Meşâîliğin büyük düşünürleriyle (özellikle El Kindî, Farabi, İbn-i Heysem, İbn-i Hazm) olduğu kadar Mûtezilenin büyük düşünürleriyle de (özellikle Câhiz, İbn-i Keyyâl) kıyasıya çatıştığı için yalnız kalmış ve İslam felsefesinde bir gelenek kuramamıştır. Bundan sonra İslam felsefesinde, gene Eski Yunan'da olduğu gibi, Platon ve Aristoteles etkileri egemen olmuştur (...) Bu arada İslam disiplini Cabir İbn-i Hayyan gibi çok büyük bir hekim, düşünür yetiştirmiştir ki kimya biliminin babası sayılır. Câbir, bilginin duyularla elde edildiğini ve daha sonra derece derece ussal bilgiye erişildiğini ileri sürmüştür. Hayvandan insana yükselişi, karanlıktan ışığa çıkış olarak niteler, ki burada Işıkçılığın ilk izleri

görülmektedir. Câbir'e göre bilgi elde etmek için görünenden görünmeyene doğru uslamlama ve yorumlama yoluyla yürümek gerekir."[30]

Işıkçılığın kurucusu Şehabettin Sühreverdi'dir (1158-1191) ve henüz 33 yaşındayken, Halep'te, dinsizlik suçlamaları yüzünden Selâhattin Eyyûbî'nin buyruğuyla öldürülmüştür. Bu nedenle (Maktûl) Sühreverdi adıyla anılmaktadır. Genç Sühreverdi de gerçekte, "Tasavvuf yolunun yolcularındandır. Ama, Bâtınîler gibi sözcüklerin gizli anlamlarını aramıyor. O, bir düşünce adamıdır. Gerçeğe, sözcük yorumlayarak değil, düşüncesini yoğunlaştırarak varmaya çalışmaktadır. Bunun için de, Tasavvuf'un sadece yönteminden yararlanıyor. Ona göre felsefe, bir sezgi işidir, (ilham, vahiy, hadis) felsefe yapmak, peygamberlik yapmak demektir. İnsan özvarlığını (nefsini) eğiterek, yavaş yavaş ve basamak basamak ışığa doğru yükselir. İnsan ışığa yaklaştıkça, ışığın aydınlığı artar. Sezgi yoluna bir kez girildi mi, gittikçe güçlenir insan. Her basamağın aydınlığı, insanı, bir yukarıdaki basamağın aydınlığına çeker. Böylelikle, ışıklar ışığının, her anlamı kapsayan büyük aydınlığına ulaşılır. Gerçek felsefe, mantık oyunlarına başvurmak değil böylesine bir sezgi merdivenine tırmanabilmektir. Anlamlar âlemi, sözcüklerle anlatılmaz ve mantık oyunlarıyla tanıtlanamaz. İnsanlar, ona bir başlarına ulaşabilirler. Felsefe, onlara sadece bu yolu göstermekte yardımcı olabilir. İşte Şahabettin Sühreverdi, *Nur Heykelleri* adlı yapıtında bu yolları göstermektedir. Sühreverdi'ye göre ruh ve beden diye bir ayrılık yoktur. Bunlar aynı şeydir. Bütün cisimler gibi beden de yoğun bir karanlıktır. Bu karanlık, Işığa doğru yükseldikçe yoğunluğu erimeye başlar. Sonunda büsbütün aydınlanır, ışık âlemine girer. Bedenle ruh ayrılığı sanıldığı gibi bir öz ayrılığı değil, bir derece ayrılığıdır."[31]

"Işıkçılığın kökleri eski Mısır'ın Hermesçiliğinde, İran'ın

[30] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 191-192.
[31] A.g.e., s. 193.

Zerdüştçülüğünde, eski Yunan'ın Platonculuğundadır. Tipik bir Işıkçılık öğretisi ileri sürmüş olan Şahabettin Sühreverdi'ye göre ışıklar ışığı Tanrıdır, gökten yere doğru süzüldükçe yoğunlaşmış ve kararak maddesel dünyayı meydana getirmiştir. Madde, kendini eğiterek, yeniden ona doğru yükselebilir ve ışıklanabilir. Sezgisel yöntemle ışığa yaklaştıkça, ışığın aydınlığı artar; her basamağın aydınlığı, bir yukarıdaki basamağın aydınlığına ulaştırır. Böylelikle ışıklar ışığının her anlamı kapsayan büyük aydınlığına varılabilir."[32]

Sühreverdî'nin mantığında görebildiğimiz kadarıyla büyük bir bilimsel incelik söz konusudur. Denebilir ki O'nun bilinci İslam dogmaları ve Tanrı fantezileriyle çarpıtılmamış olsaydı veya bunları aşabilmesini sağlayacak denli bilimsel veri veya süreğen bir felsefi özgürlük ortamında yaşasaydı, yukarıda ifade edilen mantıkta rahatlıkla izlerini yakalayabildiğimiz temel bilimsel verilere çok daha fazla yaklaşabilirdi. Sühreverdî'nin mantığı "ruh" safsatalarından arındırılabilseydi, ışığın maddeye, maddenin ışığa dönüşebildiği, dolayısıyla ışığın da bir kütlesi olduğu, yani onun da bir madde olduğu bilimsel gerçeğini ilk ortaya koyan Einstein değil de ilkel bir halde de olsa Sühreverdî olabilirdi. Tıpkı materyalist tarih anlayışı ve evrim teorisinin Marks'tan, Darwin'den çok önce İbn-i Haldun'da tomurcuklandığı gibi.

Diğer yandan Sühreverdi'de, maddenin yok olmayıp dönüştüğü ve dünyamız da dahil her şeyin "ol" demekle değil, bir dönüşüm ve evrim sonucu oluştuğu gerçeğini rahatlıkla görebilmekteyiz. Kuşkusuz o, evrimin ilk maddesi olarak tanrı-ruh'a işaret etmektedir; ancak Sühreverdî'nin bu noktadaki belirlemesinde adı geçen tanrı-ruh'un, kutsal kitaplardaki Tanrı olmadığı, aksine maddeye –daha doğrusu maddenin katı biçimine– dönüşebilen ışık olduğu –ve onun dönüşümüyle oluşan maddenin tekrar ışığa dönüşebildiği– şeklinde oldukça bilimsel saptamalar görüyoruz. Ne yazık ki üretkenliğinin da-

(32) Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 171.

ha başında iken karşılaştığı "dinsizlik" suçlamalarıyla katledilmesi, çalışmalarının geliştirilmesini engellemiştir.

Bunların yanısıra İslam felsefesinin en çok sözü edilmesi gereken akımı kuşkusuz Mûtezile okuludur. Çünkü din karşısında bilimsel felsefeye en yakın ve en radikal akımlarından biri olarak yaygın bir etkinliğe ulaşmıştır; ki şeriatçıların niçin günümüzde bile bir felsefe düşmanı olduğunu ve olmak zorunda kalmasının nedenini ortaya koymaktadır.

Felsefenin söz konusu olduğu yerde ne kadar metafizik olunursa olunsun, dogmaların bir noktadan sonra sorgulanması kaçınılmazdır. Sorgulamanın başladığı noktada ise Kur'an, İncil, Tevrat gibi dogmaların mutlak otoritesi aşınmaya başlayacaktır.

"VIII. yüzyılda Vâsıl bin Atâ (?-748) ve onu izleyenlerin meydana getirdiği Mûtezile akımı, İslam felsefesinde usçuluğu ve usa aykırı bulunan dinsel inançlara karşı çıkmayı gerçekleştirmiştir. Ünlü gizemci Hasan Basri'nin öğrencisi olan Vasıl bin Atâ, büyük suçlu (Mürtekibi kebir) konusunda öğretmeniyle anlaşamayarak ondan ayrılmış ve bundan ötürü onun ve izleyicilerinin öğretisine, Arapça ayrılma anlamındaki 'itizâl' sözcüğünden türetilen, ehli sünnetten ayrılanlar kapsamında Mûtezile denmiştir. Bu davranış, İslam dünyasında, dogmatik çelişkilere karşı insan usunun ilk şahlanışıdır. Vâsıl bin Atâ'nın başkaldırdığı sorun şuydu:

"Madem ki ceza ölümden sonra verilecek, demek ki cezayı ruh çekecektir. Madem ki ruh ölümsüzdür, öyleyse nasıl yanıp kül olacak? Mûtezileciğin temel felsefesi bu çok haklı sorundan türemiştir. Câhiz (?-868), Muammer İbn-i Abbâd, Ebul Hüseyin Basri, El Nusaybini, Hişâm vb. düşünürler yetiştiren Mûtezile akımı, Basra Mûtezilesi adıyla anılır. Başlıca sorunları kader, ceza, Tanrının nitelikleri konularıdır. Mûtezileciler kaderi yadsırlar, onlara göre kul kendi eylemlerinin yaratıcısıdır. Böyle olmasaydı, Tanrı tarafından belirlenen eylemlerinden sorumlu olamazdı. Eğer kader varsa ve insana bütün eylemlerini Tanrı yaptırıyorsa, neden kendi yaptırdığını gene

kendisi cezalandırıyor? Mûtezileciler bir bakıma, aklın almadığını, aklın aldığına indirgeyerek İslam dinini güçlendirmeye çalışmışlardır. Bu açıdan İslam felsefesinde akılcılar anlamında Akliyyûn adıyla da anılırlar. Cennet, cehennem, vahiy vb. gibi Kur'an'da bulunan bütün usdışı tasarımları da yadsımışlardır. Özellikle Câhiz, bilginin ilk koşulu şüphedir, diyecek kadar ileri gitmiş ve bilimselleşmiştir. İslam felsefesinin ilk kelâmcıları da Mûtezilecilerdir. İslam felsefesinde insan usunun yadırgamayacağı bütün tezler, Mûtezilecilerce ileri sürülmüştür. Bu açıdan da Mûtezileciler, İslam'da özgür felsefeyi gerçekleştiren ilk ve tek felsefe akımıdır. Mûtezileciler Tanrı'nın niteliklerini de yadsırlar ve Tanrı'nın zâtını (öz) sıfatından (nitelik) ayırırlar. Onlara göre Tanrıya insansal nitelikler yakıştırmak; onu öç alıcı, cezalandırıcı, armağan verici saymak tanrılık düşünceye aykırıdır. Bu bağlamda Kur'an da Tanrı kelamı (söz) değil kul kelâmıdır ve mahlûktur (sonradan meydana getirilmiş). Mucize (tansık) diye bir şey yoktur, evrende usdışı hiçbir olgu gerçekleşemez."

"Sünniler'ce sapkınlık sayılan Mûtezile düşünceleri beş ilkede toplanabilir:

1- İnsan, eylemini kendisi yaratır. Özgürdür ve kadere bağlı değildir. Böyle olmasaydı, kendi eyleminden sorumlu olmaması gerekirdi. Tanrı tarafından cezalandırılması da onun kendi eylemini kendisinin yarattığına en büyük kanıttır. Yoksa tanrılık ceza, tanrılık tüzeye (adalete) aykırı olurdu. Bu düşünceden ötürü Mûtezile'ye Ashap al-Adl (Adâletçiler) de denir. Oysa kaza ve kadere inanmak İslamlığın baş koşullarından biridir. Mûtezileciler bu düşünceleriyle açıkça Kur'an'a karşı çıkmaktadırlar. Kader inancını yadsımaları nedeniyle onlara Kaderiye de denmiştir.

2- Tanrı'nın kendisinden ayrı nitelikleri yoktur. Nitelik (sıfat) özden (zat) ayrı ve bağımsızdır, bundan ötürüdür ki Tanrı'nın özüne eklenen nitelikler kabul etmek birçok tanrıların varlığını kabul etmek demektir. Tanrı niteliklerini yadsıdıklarından ve Tanrı'yı böylesine bir birlikte tasarladıklarından

ötürü Mûtezile'ye Ehl-i Tevhid (Birlikçiler) de denir. Mûtezileciler, bu düşünceleriyle de açıkça Kur'ana karşı çıkmaktadırlar, çünkü bizzat Tanrı sözlerine göre nitelik ve öz birbirlerinin aynıdır ve Tanrı'nın nitelikleri vardır. Birbirine pek benzeyen her iki düşünce arasındaki ayrılık şuradadır: Sünnet ehline göre Tanrı bilgindir ve bilgisi vardır. Mûtezileye göre Tanrı bilgindir ama bilgisi olduğundan ötürü değil. Bunun gibi, Tanrı her şeyi görür ama görme niteliği olduğundan değil. Tanrı demek, her şey demektir. Ona ayrıca nitelikler yüklemek gerekmez. Görüldüğü gibi her iki düşünce de birlik (tevhid)'çidir. Mûtezileciler bu savlarıyla İslam'ın tevhid anlayışına karşı çıkmaktadırlar, tevhid'in kendi anlayışlarında olduğu gibi anlaşılmasını ileri sürmektedirler. Ehl-i sünnet de tevhidçidir. Çünkü Tanrı'nın özüyle nitelikleri birbirlerinden ayrılamaz, bütün nitelikler tanrının zatında birliğe ulaşır. Ne var ki Sünniler niteliklerin varlığını kabul eder, Mûtezile yadsır.

3- Mûtezile'nin üçüncü ana ilkesi ayrılık (i'tizâl)'a neden olan büyük günah sorunu üstünedir. Eşdeyişle Mûtezileciler bu sorun üstündeki ayrılıklarından ötürü Mûtezile adını almışlardır. Mûtezile'ye göre inanlı (mü'min) ile inansız (kâfir) arasında bir rütbe daha vardır ki o kabahatli (fâsık) tır. Büyük günah işleyenler ne kâfir, ne mümindirler, ancak fasıktırlar. Ölmeden önce tövbe ederlerse mümin olurlar, etmezlerse kâfir olurlar. Mûtezileciler Sünni anlayışına aykırı olan bu duruma orta derece derler.

4- Mûtezile'nin Va'd va'l-vaid adını verdiği dördüncü ilke, birinci ve üçüncü ilkeleriyle ilgilidir. Bu ilkeye göre; kötülerin cezalandırılması ve iyilerin armağanlandırılması Tanrı için zorunludur (vâcip). Bağışlama (şefaat) ancak Tanrının haklarıyla ilgili (Hak-ullaha müteallik) tapım alanında olabilir. Yoksa kulların kendi yarattıkları eylemlerinden ötürü Tanrıca bağışlanmaları, Tanrının adaletine aykırı olur. Tanrının yasakladığı bir eylemi yapanın gene Tanrı tarafından bağışlanabileceğine inanmak usa aykırıdır.

5- Mûtezilecilerin beşinci ilkesi iyi şeylerin yapılması ve

kötü şeylerin yapılmaması zorunluluğunu ileri sürer. Bir bakıma ehli sünnet de bu düşüncededir. Ama iyinin ve kötünün Kur'an'da açıklanmış olmasını, eşdeyişle Kur'an'da yasaklanan ve izin verilen şeylerle sınırlı olmasını şart koşar. Mûtezile'yse bu konuda usun ölçütlülüğünü kabul eder, eşdeyişle Mütezile'ye göre iyiyi ve kötüyü us ayırır.

Bu beş ilkenin dışında Mûtezileciler İslamlığın temel ilkelerine aykırı iki görüş daha ileri sürmüşlerdir: Tanrı'nın öte dünyada gözle görülemeyeceği ve Tanrı'nın söz (kelam), buyruk (emir) ve yasaklarının (nehiy) yaratılmış (mahluk) olduğu. Mûtezilecilik çeşitli Abbasi halifeleri ve özellikle halife Me' mun tarafından korunmuştur. Us'a dayanan Mûtezileciliğin karşısına bir zaman sonra inan'a dayanan gerici Eş'arilik dikilmişse de usçuluk akımının gizemcilikte gizlenerek sürüp gitmesine engel olunamamıştır."[33]

Yine İslami disiplin altında gelişen bir diğer felsefi akım Dehriyyûn (zamancılar) akımıdır ki bunu oluşturanlar; "İslam felsefesinde çok önemli ve ilerici düşünceler ileri sürmüşlerdir. İS. X. yüzyılda gelişen ve Horasanlı İbn-i Râvendi, Taharistanlı Bessar, Salih İbn-i Abdül-Kûdüs gibi düşünürlerin yönettikleri bu akım, tümüyle maddeci ve duyumcudur, metafiziği yadsır, duyularla algılanamayan hiçbir bilginin gerçekten bilgi olamayacağını savunur. Duyularla algılananların ötesinde her şey boştur, sonsuzdan gelip sonsuza giden tek kalıcı gerçek zamandır. Evren maddeseldir, ruh yoktur ki ölümden sonra devam etsin. Madde, mekanik öğelerin bütünlediği bir atomlar yığınıdır. Çağlarını hemen hemen on yüzyıl aşan Dehirciler, bu ilerici düşüncelerinden ötürü, uzun bir süre Bâtınîliğin içinde gizlenmek zorunda kalmışlardır. Yazdıkları bütün yapıtlar yakılmış olup öğretileri, onları eleştiren yapıtlardan derlenmiştir. Ünlü Türk düşünürü Şeyh Bedreddin, bu akımın izdaşlarındandır."[34]

---

[33] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 267-269.
[34] A.g.e., s.57-58.

Bilimin İslam topraklarını tümden terk ettiği 14. yüzyılda İbn-i Haldun gibi bir diğer seçkin bilim adamıyla karşılaşıyoruz. O kimya biliminin kurucusu Câbir İbn-i Hayyân'ın "hayvandan insana yükseliş" şeklindeki bilimsel öngörüşünü daha da derinleştirmiştir. Bu gelişme, en aşağıdan başlayarak "maymun ve şebek gibi hayvanlardan geçip insana kadar yükselmiştir. İnsanın en aşağısı işte bu hayvanlardan başlamıştır" diyecek kadar uzak görüşlülük sergilemektedir.

Tabii İbn-i Haldun kendini çepeçevre kuşatan dönemin gerici karakteri (ve yanısıra belki de, elindeki verilerin de yetersizliği) nedeniyle, "Benim gördüğüm budur. Doğrusunu Tanrı bilir!" diyerek kendini güvenceye almayı da ihmal etmemektedir. Ancak şu nokta açıktır ki İbn-i Haldun ve diğer "İslam" bilim insanları, kutsal kitapların yaratılış masallarına inanmayacak kadar çağını ve çağı dondurma işlevi gören şeriatı aşmış bir bilinç düzeyi sergilemektedirler. Günümüzde bilimin karşısına Kur'an'ı çıkarmaya çalışanların hali, bu gerçek karşısında daha da acınası bir görünüme bürünmektedir.

"Tarih felsefesinin ve toplumbilimin de kurucusu sayılan İbn-i Haldun'a (1334-1406) göre toplumsal olayların nedenini toplumların kendisinde aramak gerekir"; ki bu yaklaşım diyalektik materyalist tarih anlayışının en özlü ifadesini oluşturmaktadır.

"Özellikle tarih alanında olayları anlatmak yerine olayları düşünmek gerektiğini ileri süren bu düşünür, tarihsel olayların yerine tarihsel nedenleri koymakla tarih felsefesinin temellerini atmış oldu. Bugün, birçok Batılı, onda Vico'nun, Spengler'in, Montesqieu'nun, Rousseau'nun, Sorel'in, Malthus'ün Machiavelli'nin, Darwin'in, Nietzche'nin düşünce tohumlarını buluyorlar. İbn-i Haldun, önce, evrensel değişmeyi sezdi: Tarih bilimiyle uğraşanları yanıltan, ulusların hal ve durumlarının, günlerin ve yüzyılların geçmesiyle değişmekte olduğunu unutmaktır. Bu değişme, Yüce Tanrı'nın bütün varlıklar için koyduğu bir yasadır." (*Mukaddime,* Zâkir Kadiri Ugan çevirisi, 1954 baskı, I. cilt, s. 70-71).

"İbn-i Haldun, sonra evrensel evrimi yakaladı: Biz, varlıkları birbirlerine bağlı olarak görüyor ve varlıkların birinden ötekine geçişini, yetkin bir düzen içinde izliyoruz. Maddelerden her biri, aşağıdan yukarıya doğru yükseldiği ya da aşağıya doğru alçaldığı zaman, kendisine yakın olan maddenin biçim ve kalıbına girmektedir. Yukarıya doğru yükselen madde, kendisinden aşağıda olan maddeden daha hafiftir. Bu hal, yıldızlar âlemine çıkıncaya kadar sürer. Varlıklara bak, varlıkların madenlerden başlayarak, yavaş yavaş ve tabaka tabaka biçimlenmiş olduğunu görürsün. Maden, bitki ve hayvanların ana maddeleri ortaktır. Madenin en yükseği bitkinin en aşağısına bitişiktir. Örneğin, tohumsuz yetişen maden tohumsuz türeyen sebzelerle, hurma ve üzüm gibi bitkiler inci sedefiyle kabuklu sümüklüböcek gibi hayvanlara yakındır ve onların biçim ve kalıplarına girebilecek durumdadır" (*Mukaddime,* I. Cilt, s. 241-247).

"İbn-i Haldun, toplumsallık zorunluluğunu da anlamıştır: Toplumsal yaşayış insanlar için zorunluluktur. İnsan, yaşamak için, yaşama gereçleri sağlamak zorundadır. Bu gereçleri tek başına sağlayamaz. Bir buğday tanesinin un olabilmesi, çeşitli hüner ve zanaatları gerektirir. Üretim, üretime yetecek kişilerin bir araya toplanmalarıyla olur. Korunmak da öyle" (*Mukaddime,* aynı çeviri, I. cilt, s. 106-112).

"İbn-i Haldun, toplumsal olayların tüm kökünü ekonomik temelde ve üretim araçlarında görmektedir. Ona göre ruhumuzu oluşturan da ekonomik koşullardır. Her kazanç ve mal, emek harcayarak elde edilir. Maden, bitki ve hayvanlardan sağlanan kazanç da insan emeğinin ürünüdür. İnsanların çalışarak elde ettikleri para ve mal, ziraat ve sanayide harcadıkları emeğin değerinden ibarettir. Pazarlarda satın alınan buğdayda, iş ve emeğin değeri açıkça görülmez. Oysa, buğdayın değeri onu elde etmek için harcanan iş ve emeğin değeridir. Kazma vurulmamış kuyudan su çıktığını gördün mü hiç? Doğrusunu Tanrı bilir" (*Mukaddime,* II. cilt, s. 355).[35]

---

[35] Aktaran, Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü,* s. 193, 194.

Görüldüğü gibi İbn-i Haldun, din karşıtı maddeci görüşlerini "doğrusunu Tanrı bilir" diye bitirerek gerçekte bir öz savunu yönelimine girmekte, ancak görüşlerini gerekçeleriyle birlikte karşı çıkılamaz biçimde ortaya koymayı da ihmal etmemektedir. O ruhumuzu oluşturan faktörün bile ekonomik koşullar olduğunu söyleyen, üretim ve kazancı insan emeği üzerine oturtan, daha ötesi "kazma vurulmamış kuyudan su çıktığını gördün mü?" genellemesiyle Kur'an'ın Allah'a atfettiği mucizeleri bir kalemde silip atan bir maddeci olarak karşımıza dikilmektedir.

Ne ilginçtir ki günümüzün şeriatçıları, yukarıda görüşlerini aktardığımız bilim insanlarını "İslam âlimleri" olarak sunarak İslamiyetin bilimle ne kadar uyumlu olduğuna kanıt olarak gösterirler. Oysa Gazzali gibi softalar hariç, hepsi de İslamiyet dışı felsefeleri izlemiş ve en seçkinleri İslamiyet dışı bu felsefeleri geliştirerek İslamiyetin temel kavramlarını yadsımışlardır. Dolayısıyla "İslam âlimi" denen ve bilim karşıtı düşünceler üretmekten başka iş yapmayan şeriatçı düşünürler bir yana bırakılırsa, Müslümanlıkları tartışma götürür halife ve kimi bölgesel egemenlerin desteğinde gelişen bilim, gerçekte bir "İslam bilimi" değildir. Nitekim dinci felsefenin, dini sorgulayarak ve dışlayarak yükselen bu felsefe ve bilime karşı örgütlenmesini takiben, felsefe ve bilimin Arap topraklarındaki yükselişi, giderek yaşam koşulları ortadan kalkacaktır.

Dinsel dogmatizm, bilimin içinde gelişebileceği maddi ortamı da ortadan kaldırarak, Arap bilimini bizzat öldüren temel faktör olmuştur. Bu öylesine somut bir gerçektir ki insanlığın uzayı fethettiği bugün bile, şeriatla yönetilen topraklarda hâlâ bilim yaşam olanağı bulamamaktadır. Bu ülkelerde bilim adına yapılan; Kur'an'ın bilime uygun olduğuna ilişkin bolca laf üretmek, bunun için de "gâvurun" ürettiği bilimin verilerini tarayarak Kur'an'a uydurulabilecek deyişler bulup bunları, felsefeden özenle uzak tutulan yığınları koşullandırmak için kullanmaktan ibarettir. Bu konuda denebilir ki tek istisna Türkiye'dir, ki bu da Cumhuriyet'in aydınlanmacı-laik temel-

leri sayesinde gerçekleşmiştir. Ancak 12 Eylül ile birlikte geliştirilen İslami dalga ve YÖK düzeniyle süreç, Türkiye'de de yeniden geriye çekilmiş, üniversiteler bilim değil, bolca din demagojisi üreten, dini bilime uygun göstermek için Kur'an'ı tahrif de dahil her yolu mubah gören kişilerin at oynattığı, bilimsel felsefenin ise engellendiği alanlar haline gelmiştir.

Toparlarsak, Abbasilerin yükselişine paralel, özellikle de halife Me'mun döneminde bilim, İslam topraklarında hızla gelişme olanağı bulur, Bağdat, yeryüzünün en büyük bilim merkezi olur. Bu dönemde diğer uygarlıkların tüm bilim birikimi Arapçaya çevrilerek bilim insanlarının hizmetine sunulur. Ne var ki Arap uygarlığının kurumsal yükselişine denk gelen bu 200 yıllık parlak dönem, kendini süreğenleştirmeyi başaramayacaktı. Nitekim dış talan olanakları yanı sıra üretici güçlerin geliştirilemediği bu yeni koşullarda egemenlerin ayrıcalıklarından taviz vermek istememesi sonucunda eşitsizlik uç boyutlara varır. Bu durum karşısında halkın yükselen tepkileri ve eskisi gibi kolay yönetilememesi, iç bölünme ve savaşları doğurur. Ve sorunların çözümsüzlüğü, toplumun dinsel muhafazakârlaşmasını beraberinde getirir.

Muhafazakârlaşarak hak bilincini yitiren toplum, diğer yandan bizzat iktidar tarafından tevekkül bilincine yönlendirilir. Özetle talan gelirleri azaldıkça eşitsizlik, eşitsizlik arttıkça toplumsal tepkiler, toplumsal tepkiler arttıkça şeriatçı tahakküme olan gereksinim ve şeriata sığınma artar. Böylece dinsel muhafazakârlaşma hem halkın kendiliğinden sığındığı hem de hilafetin toplumsal kontrol için dozunu arttırdıkları bir "afyon" işlevi görür.

İşte Eş'arilik ve onun seçkin temsilcisi Gazzali gibileri, Arap topraklarında yaşanan bu ekonomik ve sosyal bunalım koşullarında, ezilen halkın arayışına karşı bir dalgakıran olacaktır. Şeriatçılığın yeniden örgütlendirilmesi, yeni koşullara uygun olarak yeniden şekillendirilmesi gereksiniminin ifadesi olarak yükselecektir. Gazzali önderliğinde İslam felsefesi, yaşanan bunalıma karşı yeniden örgütlenip egemenlerin eline

verilince, hem halkın tepkilerini saptırmanın hem de bilimsel sorgulayıcılığın önünü tıkamanın temel aracı olacaktı. Öyle ki İslam egemenliğinde yaşanan sonraki siyasal ve ekonomik yükselişlerde bile, bilime kendini üretme alanı bırakılmayacaktı. Kendine yeni topraklar aramaktan başka çare bırakılmayan bilim ise, Hıristiyan gericiliğini geriletme kanallarının oluşmaya başladığı Avrupa'ya göç edecekti.

Bilim ile din arasındaki evrensel karşıtlık, 11. yüzyıldan sonra Arap topraklarında İslamiyetin üstünlüğüyle sonuçlanırken, Avrupa'da tam tersine, bilimin Hıristiyanlığı gerileterek gelişmesiyle sonuçlandı. Bunun da etkisiyle Avrupa gelişme yolunda ilerlerken, İslami topraklarda gerileme egemen süreç oldu. Sonuç ortada. XVI. yüzyılda Viyana kapılarına dayanan Osmanlılar da bu kaderi değiştiremedi. Üretici güçlerin gelişimini en alt düzeyde tutan merkezi despotik devlet geleneği ile bütünleşen İslami dogmanın denetimi altında kendini öbür dünyaya koşullayan bir toplumsal yapı er geç çökmeye, sömürgeleşmeye tutsaktı. Ve ne ilginçtir ki İslam toplumları, yükselme dönemlerinde gösterdikleri hoşgörünün aksine, bunalımlarla karşılaştıkça çareyi dine sarılmakta bulmuş ve sarıldıkça düzeleceklerine, bunalım ve gerilemenin daha da kurumlaşması gerçeğiyle karşılaşmışlardır. Kuşkusuz bu yöntemle rejimin ömrünü uzatmışlardır, ama işaret ettiğim gibi hem sorunları çözememiş hem de toplumu çürütmüşlerdir.

Toplumu "Allah'ın, kendi yolunda yürüyenlere yardım edeceği" koşullanmasına sokan dinsel bağnazlık, etkin bir toplumsal kontrol işlevi görmüşse de tarih boyunca hiçbir toplumu, yayılma motivasyonu hariç, yapısal olarak yükseltememiştir. Örneğin; Arap biliminin yükselişinde din dışı düşüncelere hoşgörü temel rol oynarken, gerilemesinde dinsel bağnazlık belirleyici olmuştur. Günümüzde de toplumsal tepkileri pasifize edip kitleleri "öbür dünya" umutlarıyla kontrol altına almak için, topluma dinsel ideoloji enjekte edenlerin karşılaştıkları sonuç, bilimsel gerileme ve artan bağımlılıktan başka bir şey olmamaktadır.

Üstelik bu sonuç, İslam'ın bilimle uyuştuğu iddiasının ideolojik kılıflarının hazırlandığı, din çevrelerinde yoğun bir bilimsel veri ezberciliği yaşandığı, tüm üniversitelerde şeriatçıların at oynattığı koşullarda gerçekleşmektedir. Aslında bunlar dinî yapının kaçınılmaz sonucudur. Ki düne kadar umut verici gelişmeler sunan üniversitelerimizde, bugün yaşanan bilimsel gerilemeyle birlikte bolca dinsel lafazanlık üremesi, bu durumun kaçınılmaz sonuçlarıdır.

Bu arada, bugünlerde tek tük rastlanan, oysa 20-30 yıl öncesinde tüm dinsel çevrelerde egemen olan bilim ve teknolojik yenilik düşmanlığının cehalet ürünü değil, dinci mantığın zorunlu gereği olduğunu belirtmeden geçmeyelim. Yani televizyon, radyo ve otomobile "gâvur icadı" diye tavır alanlar gerçekte, şeriatçı mantalitenin tutarlı gereğini yapıyorlardı. Onların bu ilkel refleksi, dinsel mantığın gereğinden kaynaklanıyordu. "İlim" sevgilerinin din sevgisinden ibaret olduğu gerçeğine uygun davranıyor ve tutarlılıklarını ölümcül durumlarda bile doktora, ameliyata güvenmeyip bölgesel din otoritesi şeyhlere giderek, muska takarak, dua okutarak, kurban keserek, Allah'a sığınarak, yani tanrılarına sonsuz inançlarının gereğini yaparak gösteriyorlardı. Çünkü inançlarında hastalık, "Allah'ın kamçısı" –ilgili bölümde göreceğiz– idi! Allah insanların teknolojiyle iç içe yaşamalarını isteseydi kuşkusuz Kur'an'da verdiğini söylediği elbise, zırh, at, deve, incir, hurma, gemi vb. araçlar gibi radyoyu, otomobili de verirdi. Her şeyi veren O değil miydi? Ve yine ayetlerde sık sık altını çizdiği gibi, bunları kendi yolunda gidip kendine şükredenlere, yani Müslümanlara verirdi; vermediğine göre demek ki O, imanlı kullarının kendi belirlediği çerçevenin dışında yaşamasını istemiyordu. Nasılsa bu dünya "boş ve geçiciydi" aslolan, öbür dünyaya hazırlanmaktı. Üstelik bu teknik aletlerin tümünü kitabında "kâfir" ilan ettikleri yapmıştı. Bu bile Allah'a rağmen şeytanın yardımı, "yoldan çıkartması" sayesinde yapıldıklarını gösteriyordu. Allah elbette istese onları bir yıldırımla yok edebilirdi, ama "bazen cezaları cehenneme kadar

ertelerdi". Onun keyfiyetinde elbette ki bir "hikmet" vardı. Ama kesin olan şu ki, yaşamı kolaylaştıran tüm teknik aletler; onun ihsan etmediği, onun "her şeyi kapsayan ilmi" olan Kur'an'da yer almayan şeylerdi ve şeytan-kâfir ortaklığının ürünüydü... Şeriatçı ortodoksluğun soruna yaklaşımı buydu ve dinsel dogmaya tamı tamına uygundu.

Gelin görün ki teknoloji, özellikle yüzyılımızın ikinci yarısından başlayarak en ücra köye kadar her yeri kuşatarak, insanları, kendine karşı duramaz hale getiriyordu. İnsanlar pratik zekâları, faydacı yapıları (–ki şeytan tam da bu noktadan ele geçiriyordu onları!– sonucu teknolojiyi benimsiyordu. Teknoloji; insanları, inançları, töreleri karşı durulmaz biçimde değiştiriyor, çağdışı toplumsal kurumları bozuyordu. Öyle bir gelişmeydi ki bu, halka yansımasından 50-100 yıl önce Müslüman aydınları inanç erozyonuna uğratıyor, bir kısmı –önceki yüzyılda Hıristiyan aydınlarda da görüldüğü gibi– dinden uzaklaşırken, İslami dogmaların etkisinden çıkamayanlar bir aşağılık duygusuna kapılıyordu.

Nitekim şeriatçı çevrelerin kendilerine bayrak yaptığı Mehmet Akif Ersoy, bu kompleksin, çaresizliğin ve dine karşı kafasındaki açığa vurulamayan soruların ürünlerini şiirlerinde yansıtır. "Safahat'ın 5. kitabının ilk sayfasındaki manzumesinde, Kur'an-ı Kerim'in ilk ayetinden esinlenen şairimiz "Fakat getiremeyeceğimiz yükü bize yükleme Allahım!" diyor ve şöyle başlıyor sözlerine:

Ey bunca zamandır bize te'dipeden Allah
Ey âlem-i İslam'ı ezen, inleten Allah,
Bizler ki senin va'd-i İlahine inandık
Bizler ki bin üç yüz bu kadar yıl Seni andık
Bizler ki beşer bir sürü ma'buda (tanrıya) taparken
Yıktık o yaman şirki, devirdik ebediyyen
Bizler ki birer hamlede evhamı bitirdik
Mabedlere ma'budu Hakikiyi getirdik
Bizler ki Senin ismini dünyaya tanıttık

Gördükse mükâfatını, ya Rab, yeter artık
Çektirmediğin hangi elem, hangi ezadır
Her anı hayatın bize bir rûz-u cezadır (ceza günü)
Ecdadımızın kanları seller gibi akmış
Maksatları dininle beraber yaşamakmış
Evladı da kurban olacakmış bu uğurda
Olsun yine lakin bu ışık yoksulu yurda
Bir hur-u nazar yok mu ki baksın bacasından?
Bir yıldız ilahi bu ne zulme, (karanlık) bu ne zindan
.....

ve bu böylece uzayıp gidiyor.

Özetle ne diyor Mehmet Akif? "Sen gerçek Tanrı iken sahte putlar senin yerini almıştı. Biz bunların hepsini devirdik, baş köşeye seni oturttuk. Adını dünyaya tanıttık. Ecdadımız senin uğrunda sel gibi kan akıttı. Bütün bunları senin vaatlerine inanarak yaptık. Ama sen Müslümanları ezdin, inlettin, cezalandırdın. Bize çektirmediğin acı kalmadı. Her günümüz bir kıyamet günü oldu."

Manzume, 1914 Ocak ayında yazılmış. Şair bunun için şöyle diyor:

Balkanlardaki yangın daha kül bağlamamışken
Bir başka cehennem çıkıversin, bu ne erken?
.....
Nur istiyoruz, sen bize yangın veriyorsun
Yandık diyoruz, boğmaya kan gönderiyorsun.

Yine şöyle devam ediyor:

Madama ki (madem ki) ey ilahi yakacaktın
Yaksaydın a mel'unları? Tuttun bizi yaktın.

Eğitim alanındaki fikirleri de ilginç üstadın. Önce okulların başlıcalarının adlarını sayıyor: Mülkiye, Tıbbiye, Bahriye, Baytar, Ziraat, Mühendishane... Bunlara her yıl milyonlar dö-

keriz, fakat denizle ilgili işlerde yine İngiliz'e, yıkık ve köprü için Belçikalıya, usta bir hekim için Avrupa'ya, bütçe yapımı için Fransa'ya koşarız diyor ve sonunda soruyor: "Hani tezgâhlarımız nerede, sanayi nerede? / Ya Brüksel'de / Ya Berlin'de Ya Mançester'de..."[36]

Ne ilginçtir ki laikleşebilmişlerin kısmen de olsa aşabildiği bu durum, şeriatla yönetilenlerin somut gerçeği olmaya devam ediyor hâlâ.

İşte bu çok yönlü kuşatma sonucu, çağdışı kurumlar, kendilerini değiştirmek zorunluluğu duydular. Şeriat egemenleri, işbirlikçiliği yaptıkları emperyalizmle el ele işin kılıflarını hazırladılar. Din dediğin neydi ki zaten onlar için? Egemen oldukları insanları, denetim altında tutma kurumu... O halde söz konusu egemenliği sürdürmek için dini revize etmek gerekiyordu. Üstelik mallarını satmak için emperyalizme pazar, yerli otoritelere de refah içinde yaşamak için bu ürünler lazımdı. Sömürgeci Hıristiyan devlet ve tekelleri, petrol zengini işbirlikçileriyle Müslüman üniversitelerinde, bu işin teorisini yapmaya yöneldiler. "İlim nerede ise gidip alınız" özdeyişindeki "ilim", dinsel dogma anlamından çıkarılarak her tarafı kuşatan bilim ve teknolojik gelişme anlamında kullanılmaya başlandı. Çağdışı dogmanın yığınları kontrol işlevi gören öğeleri özenle canlı tutulurken, bilim ve teknoloji ürünlerini dışlayan yanları değişime uğratıldı, din kaşla göz arasında "bilimsever" oldu.

Böylece; Müslüman aydınların bilim kompleksi tatmin edilirken, hem Müslüman zenginler çağdaş anlamda zevk ve sefa içinde yaşama olanaklarına kavuştu. Öte yandan işsizlikten kırılan Müslüman halka yeni iş olanakları açıldı. Ama en önemlisi, emperyalizmin "kâfir işi" mallarına geniş pazar olanakları sağlandı. Bu arada İslamcı demagoglar, Hıristiyanlığın bilim düşmanı, oysa İslamiyetin "bilimsever" olduğu üzerine ardı arkası gelmez yayınlar üretmeye başladılar. Bir taşla pek

[36] Aktaran, Vehbi Belgil, *Cumhuriyet*, 21.7.1987.

çok kuş vurulmuştu. Emperyalist tekelci de, petrol zengini Arap şeyhi de, İslam ideologları da memnundu durumdan. Eh halka da biraz kırıntı düşüyor, "gâvur" malları ve olanaklarından, dinsel bir çelişki yaşamadan gönül rahatlığı ile faydalanabiliyordu.

Eskiden dinsel etkinliğin ortadan kalkmasına neden olan bilimsel ve teknolojik gelişme, bu değişim sonrasında, önce bu işlevi görmez hale geldi; son yıllarda ise Suudi sermayesinin desteğiyle dini yayılmanın aracı haline geldi. Bunun sonucunda dinsel dogmayı egemen kılma ve güçlendirme uğraşında olanlar, her tekniği anında siyasi işlevle kullanıma sokmaya başladılar. Dinsel örgütler ve devletler TV, video, teyp, radyo, bilgisayar vb. her şeyi çağdışılığın korunması yolunda giderek daha fazla kullanmaya yöneldiler. Üstelik emperyalist sermayenin, küresel hâkimiyet çıkarları çerçevesinde geniş desteğini alırken, ABD'nin "Yeşil Kuşak" projesi örneğinde olduğu gibi, uygulamanın bir parçası da oldular. Bu noktada yüksek bir başarı sergiledikleri de ortada... Dinsel dogmaların egemenliğini gün be gün yıkarak ve bu yolda pek çok eziyet çekerek gelişen bilimin ürünü olan ve "kafir"lerin yarattığı TV, onun oluşum ortamını bin yıllar boyu baltalamış olan ideolojinin propagandasını yapmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu tarihsel paradoks bir yana, söz konusu revizyonun Kur'an'ın mantığı ve iradesi hilafına ve Allah'a şirk koşmak şeklindeki en büyük günah işlenerek yapıldığı da açıktır.

IV. Bölüm

FELSEFİ DÜZEYDE BİLİM İLE DİNİN İLİŞKİSİ

Yüzyılın başında, İslam âleminin tümden sömürgeleşmesi ve geri kalmışlığın bir türlü aşılamaması sonucunda, M. Akiflerin içinde bunaldığı kompleks büyürken İslami inancın toplumsal zemininde de ciddi bir erozyon meydana geldi. Bu ise, şeriatçıların kendilerini savunma yöntemlerinde değişmelere neden oldu. Geleneksel düşünüş tarzından farklı olarak bilimsel veriler ile özünden kopartılıp, anlamı değiştirilen dinsel ifadeler arasında paralellik kurma yoluna gidildi. Önümüzdeki bölümlerde bu demagojik örnekleri bir bir irdeleyeceğiz. Ancak onlara geçmeden önce, bilim ile din ilişkisi üzerine geliştirilen, her açıdan problemli bu yaklaşım üzerinde kısaca durmak istiyoruz.

"Müspet İlim ve Allah" (Mehmet Aydın) kitabında da sergilenen bilim-din arasındaki paralellikler kurma işini yadsıdıktan sonra yazdığı dikkate değer makalesinde şöyle diyor:

"...Bazıları vahiy eseri olan ifadeleri, mücerred (soyut) ilmi ifadelermiş gibi ele almış ve sözgelimi, 'Kur'an'da şu ayet, 'şu ilmi nazariyeye tekabül eder' şeklinde ifadeler kullanabilmişlerdir. Kanaatimiz şu noktadadır ki, son on yıllarda Kur'an ve İslam'a dair kaleme alınmış yazılar arasında fikir ve mantıkça en zayıf olanları ilim-iman münasebetini konu olarak seçmiş olanlardır."[37]

---

[37] Doç. Dr. Mehmet Aydın, İslam ve İlmi Gelişme; Bkz. *İslam Üzerine Düşünceler*, s. 80.

"Bir grup Müslüman okur-yazarımız, bilim kompleksi içine düşerek atom bombasından, Ay'a çıkmaya kadar her şeyi Kur'an'dan çıkardıklarını söyleyerek dinin de bilimin de 'mantığını' anlamaktan ne ölçüde uzak olduğunu sergilemektedir."[38]

Elbette ki bu yaklaşımıyla Doç. M. Aydın, bilim-din karşıtlığını kabul etmiyor. Ancak "Müspet İlim ve Allah" yazarı Dr. M. Aydın da dahil halen İslami yorumculara egemen olan yaklaşımın, iler tutar tarafının olmadığını kabullenerek, dini aydın çevrelere karşı savunulabilir bir konuma yükseltebilmek için, görece daha "inandırıcı" bir mantık çerçevesi oluşturmaya yöneliyor.

Çağlar boyunca bilim ve felsefeyi kuşkuyla karşılamış ve engellemiş olan şeriatçı zihniyet, bugün dinin bilimin verilerine uygun olduğunu iddia ediyor. Bu yaklaşım da iflas edince, dini önerme ve yorumları, bilimin yanı sıra savunmaya devam edebilmek için Doç. M. Aydın bu kez farklı bir yaklaşım öneriyor:

"Kur'an'ın gerçekçi bir insan-tabiat münasebeti tesis etmeyi başardığından asla şüphe edilmemesi" gerektiğini belirttikten sonra "ne var ki" vurgusuyla şöyle devam ediyor: "Kur'an böyle bir münasebeti, görebildiğimiz kadarıyla, ilmi bir neticeye –mücerret manada ilmi bir netice demek istiyorum– ulaşmak gayesiyle kurmaz. O böyle bir şeyi gaye edinseydi, vahiy olmazdı. Çünkü vahyin nihai gayesi, doğru ve sağlam bir Allah insan münasebeti kurmaktır."[39]

Öncelikle burada 'mücerret (soyut) manada' belirtmesinin kabul edilemezliğini belirtmek zorundayız. Soyut anlamı bir yana, Kur'an'ın somut anlamda da bilimsel sonuca ulaşmak amacını taşımadığını, bu sorunu kendine dert edinmediğini belirtmek gerekiyor. M. Aydın'ın itirafı, ancak bu kapsamda tutarlı bir çerçeveye oturabilir. Yoksa; bir yandan bilim-

---

[38] Doç. Dr. Mehmet Aydın, İslam ve İlmi Gelişme; Bkz. *İslam Üzerine Düşünceler*, s. 94.
[39] A.g.e., s. 84.

din ayrımını koymak, diğer yandan eski yaklaşımın devamı olarak bu gerçeği soyut planda dondurmak, doğru bir yaklaşım örneği olmasa gerek.

Evet, gerçekten de bilimle din arasında niteliksel bir ayrım var. Bilim doğayı ve ürünlerini tüm boyutlarıyla bilmeyi, ona egemen olmayı, yaşamı olabildiğince bilinebilir, kolaylaştırılabilir ve denetlenebilir kılmayı amaçlarken, din bunun tam aksine insanlığın bu temel sorununu tüm boyutlarıyla Allah'ın varlığına, onun gücüne, keyfiyetine bağlayarak insanı "öbür dünya"ya motive edilmiş bir yaşam sürmeye yöneltir. Bu bağlamda kul, günlük geçimini gerçekleştirir, çiftleşir, çoğalır, ibadet eder vs... Görüldüğü gibi bu iki yaklaşım hiçbir şekilde uzlaştırılamaz.

M. Aydın'ın da deyişiyle vahyin gayesi, "doğru ve sağlam bir Allah-insan münasebeti" kurmaktır. Demek ki sonuç olarak dinin işlevi, bilimden temel ayrımla, tanrı-ahiret imgelerine yönelik olarak insan ilişkilerini düzenlemektir. Tabii M. Aydın bunu doğrudan kabullenmeyerek dinin "insanın bütününe seslendiği", dolayısıyla düşünmeyi ve anlamayı, bu anlamda bir yan tecrübe olarak bilimi de teşvik ettiğini söylemektedir.

Kur'an'da karşımıza çıkan en net gerçek, onun düşünmeye, ders almaya davet eden tüm deyişlerinin olay ve olgulardan hareketle Tanrı' nın varlığına varılmasını amaçlamasıdır. Yani insan, söz konusu ayetlerde geçen olay ve olguların gizlerini çözmeye yöneltilmemekte, aksine duyumsal algıyla –bu yüzden de çoğunlukla yanlış, eksik– elde edilen verilerden hareketle imana yöneltilmektedir. Yağmurun niye yağdığı, güneşin ne olduğu, insanların niye hastalandığı, nasıl öldüğü sorularına yönelik merak iyice köreltilmekte; din bütün bunların yanıtını daha en baştan bilim karşıtı bir yöntemle vermektedir: "Allah'ın hikmeti"!..

Bu anlamda din, kişiyi bilime yönelten merakı körelterek, sunduğu bilim karşıtı açıklamalarla insan bilincini miskinleştirip kulluk görevleri ve geçimle sınırlı bir darlığa yöneltmek-

tedir. Demek ki sorun, M. Aydın'ın kabullendiği kadarıyla "ilmin konusu ile imanın konusu arasında bir ayrım" düzeyiyle sınırlı olmayıp bir karşıtlık sorunudur. Bu yüzdendir ki "nihai" gayesi imana götürmek demek olan Kur'an ifadelerinde "ilmi zihniyet için sağladığı fayda" değil, aksine somut bir engelleme söz konusudur.

Bilimsel gelişmede başlangıç düşünceler, nesnel olarak her zaman olmuş ve olacaktır. Burada aslolan söz konusu düşüncelerin gördüğü işlevin niteliğidir. Eğer söz konusu görüş, daha en baştan, her sorunu bilimdışı yoldan, olmayan bir gücün keyfiyetine bağlıyorsa, insana gizini çözmesi gereken neredeyse hiçbir sorun bırakmayıp, tüm olay ve olgular karşısında 'kadere rıza', 'iman', 'sabır' ve 'şükür' etmekten başka bir seçenek bırakmıyorsa, açıktır ki bilimsel gelişmeyi engelleyecektir. Yok aksine olay ve olguların zaman ve mekân içinde mutlaka bir açıklaması ve yasaları olduğu, onları anlama ve insanın yararına kullanmanın mümkün olduğunu ve onlar üstünde doğaüstü "güç"lerin hiçbir işlevinin olmadığını ileri sürüyorsa bilim üzerinde geliştirici bir işlevi olacağı açıktır. Bu açıdan bakıldığında da iman, nüfuz ettiği her alanda yaşamın gizlerinin çözümü ve doğaya egemen olmanın önünde engeldir. Zaten tarihsel gerçek de bunu göstermiyor mu?

Dini bilim karşısında savunulabilir kılmak kaygısıyla yazdığını bilmesek, neredeyse bir materyalist olduğunu sanmamıza neden olacak görüşler ileri süren M. Aydın:

"...İlim ve felsefede görülen büyük hataların çoğu, tenkid ve tahlile gerek duymadan, doğruluklarından asla şüphelenmediğimiz fikir ve kanaatlerimizden kaynaklanır." diyor.[40]

Bu mantıkla bilimsel gelişme için dogmalara karşı çıkmak, eleştiri ve çözümleme yapmanın önündeki engelleri temizlemek gerekmiyor mu? Oysa Kur'an tüm diğer dinler gibi, bizzat din olmasından gelen zorunluluk sonucu sorgulanmak ve eleştirilmek konusunda en küçük bir hoşgörü göster-

[40] Doç. Dr. Mehmet Aydın, İslam ve İlmi Gelişme; Bkz. *İslam Üzerine Düşünceler*, s. 88.

mez. Böylece bilimin gelişme ortamını da olanaksız kılar. Çünkü İslami inanca göre Kur'an' ın "ortaya koyduğu prensiplerde ve varmak istediği gayelerde en küçük bir tebeddül ve tegayyür vaki olursa İslam'ın çizdiği hayat tahakkuk etmez"[41]

Olay ve olguların nedenlerine inilmesini, onlara egemen olunmasını kabullenmez, onların Allah'ın iradesiyle, keyfiyetiyle açıklanması ve onlardan Allah'a daha çok kulluk yapılması doğrultusunda ders çıkartılmasını dayatır. Bu anlamda salt kendini sorgulatmamakla yetinmeyip bu bilim karşıtı mantığı nedeniyle de bilimin varolma kanallarını daha en baştan tıkar.

Mehmet Aydın; "Kur'an'ın insanı, aşina olduğuna –kendi bedenine, bindiği devesine, denizde seyreden gemiye vs.– dikkat etmeye çağırması, hatta bir bakıma zorlaması, çok manalı görünmektedir" diye devam ederek, yukarıdaki bilimsel yaklaşımı Kur'an'ın karşıt mantığıyla paralelleştirir. Oysa okuyan herkesin çok rahat kavrayacağı gibi Kur'an, söz konusu örneklere dikkat çekmesinin nedeni, onların anlaşılmasını sağlamak değil, tam tersine Allah'ın "ne büyük bir yaratıcı olduğunu" göstermek içindir. Bir cehalet örneği olarak, kuşların havada, gemilerin denizde Tanrı tarafından tutulduğu, dokumanın Tanrı tarafından öğretildiği gibi gerçek dışı iddialarla, kişileri kulluğa çağırır. Yani Kur'an, araştırmak, bilimsel olarak sorgulamak ve doğaya egemen olmak için değil, Tanrı'ya daha çok şükür etmek, teslim olmak ve insanın, acizliğini kabullenmesini sağlamak için söz konusu olay ve olgulara dikkat edilmesini söyler. "Doğruluğundan asla şüphe duymadan, tenkid ve tahlile gerek duymadan" kendisine mutlak anlamda inanılmasını ister.

Bu anlamda M. Aydın'ın, "Eğer Kur'an eğitiminden geçmiş zihinler olmasaydı, ne İslam dünyasında her zaman teşvik görmüş ilmi zihniyet, ne de başı ciddi surette derde giren felsefe, yüzyıllarca devam eden uzun ve bereketli ömre sahip

(41) Prof. Seyyit Kutup, *İslam'da Sosyal Adalet*, s. 271.

olabilirdi"[42] saptamasının bir doğruluk değeri yoktur. Önceki kısımda daha somut olarak gördüğümüz gibi 9-10. yüzyıllardaki felsefi ve bilimsel gelişmenin kaynağı İslamiyet ve Kur'an değildir. Yunan, Arap, Acem ve diğer uygarlıkların birikimi olan ve İslam'a yaklaşımlarında revizyon yapan halifelerin, bilimsel hoşgörüsü ve hepsi de İslamiyet dışı bakış açılarına sahip büyük bilim adamlarının çabalarıyla ortaya çıkan bilimsel gelişmenin ömrü, İslami merkeziyetçiliğin yükselmesi ve Gazzali'nin yeniden örgütlediği dinsel felsefenin baskısıyla son bulmuştur. Hıristiyanlık kadar yaygın engizisyon uygulamalarının görülmediği İslamiyetin, felsefi düzeyde Hıristiyanlığın gerisine düştüğü bilinen bir gerçektir. Nitekim Aydın, durumu şöyle ifade ediyor:

"Bilindiği gibi, Hıristiyan Batı Dünyası'nda Deizm adında bir dini-felsefi cereyan ortaya çıkmıştır. Buna göre Allah âlemi yaratmış, ama daha sonra onu bütünüyle kendi haline terk etmiştir. Dolayısıyla Allah ile âlem arasında, sürekli bir ilişki bulunmamaktadır. Bu görüş açısından Allah bir yaratıcı olmaktan çok bir mimar gibidir. Yaratma fikrine yer vermekle birlikte bu faaliyeti bir noktada durduran Deizm, âlemi Allah'ın karşısına bir başka varlık, hatta bir muhalif unsur gibi koymaktadır. Böyle sakat bir anlayışın doğru olduğunu bir an için düşünelim, bu takdirde Kur'an'ın tevekkülle ilgili, dua ile ilgili, ibadetle ilgili ayetlerinin hiçbir manası kalmazdı."[43]

M. Aydın korkusunda haklıdır ancak, aksi durumda bilimin gelişemeyeceği de açıktır. Nitekim, İslam egemenliği altında gelişen bilim insanlarında da bu görüş egemen olmuş ve onların araştırma ve öğrenme çabalarının önündeki dini felsefi engel bu revizyon yoluyla ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Aksi takdirde, her şeyin, her zaman yaratıcı tarafından belirlenip denetlendiği bir süreçte bilim de olamazdı. Oysa Tanrı, sadece "yaratma" işlevi ile sınırlanınca insanlığa ondan

---

[42] Doç. Dr. Mehmet Aydın, İslam ve İlmi Gelişme; Bkz. *İslam Üzerine Düşünceler*, s. 77.
[43] A.g.e., s. 80-81.

sonraki sürecin gizlerini çözüp egemen olmak olanağı tanınmış oluyordu.

"İslam tarihinde boy gösteren her türlü ilmi ve felsefi mesaide Kur'an'î bir mayanın bulunduğu" iddiasına katılmak için gösterilebilecek somut tek bir kanıtın olmadığını tekrarlamak zorundayız. Nitekim Farabi'den, İbn-i Sina'dan, Sühreverdi ve diğerleri bu anlamda kanıt olamazlar. Buna rağmen; "Bundan dolayıdır ki, birçok ciddi ilim ve fikir tarihçisi, İslam dünyasının ilim ve fikir tarihini anlamak için Kur'an'ı anlamanın şart olduğundan" söz ettiklerini söylemekte sakınca görmez. Böylece M. Aydın, din ile bilim arasında paralellik kuran anlayıştan kopamaz.

"Hakikatte ise Avrupa ve Amerika'nın en büyük ve en salahiyettar âlimlerinin [?!] ifadeleriyle Kur'an-ı Kerim çölde değil, Mekke ve Medine gibi eski şark ile garbın ittisal ve irtibatını temin eden, İslamiyetten evvelki Cumhuriyet idaresinde; eski Atina Cumhuriyeti'nden bile üstün olan bir yerde nazil olmuştur."[44]

"Yine Kur'an-ı Kerim'in Enbiya Sûresi 107. ayetinde şöyle buyurulmaktadır: 'Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.' İşte bunun içindir ki Avrupa âlimleri İslam'ın tüm insanlığa hitap eden bir din olduğu üzerinde sözbirliği etmişlerdir."[45]

Görüldüğü gibi M. Aydın'dan, "Avrupa ve Amerika'nın en büyük ve en salahiyettar bilim adamlarının Kur'an'a tanıklıkta sözbirliği ettiğini" öğrenmiş oluyoruz!

İslamiyetin bilim karşısındaki konumuna ilişkin şu itiraflar da ilginç: "Bazılarının 'İslam'ın Rönesansı' diye adlandırdıkları dönemde, çok seyrek görülen münferid vakalar bir yana bırakılırsa, ilim adamının başı derde girmiş görünmemektedir. Aynı şeyi felsefe adamları için söylememiz elbette ki mümkün değildir. Hatta bu sahada bile çok kere mübala-

---

[44] M. Aydın, *Müspet İlim ve Allah*, s. 148.
[45] A.g.e., s. 149.

ğalı bir biçimde anlatıldığı gibi, ciddi bir baskı söz konusu değildir. Bir İbn-i Sina'nın kendi içtimai çerçevesinde sahip olduğu hürriyete, günümüz dünyasının çok büyük bir kesiminde –buna İslam dünyasının da yüzde doksanına yakını dahildir– rastlamak mümkün değildir"[46]

Bu alabildiğine yumuşatıcı ifadeleriyle gerçekte M. Aydın da, İslami toplumda bilimin en özgür olduğu geçici dönemde bile, çalışmalarını laboratuvarla sınırlı tutanların üzerinde kısmen, felsefi boyutta ifade etmeye çalışanların üzerinde ise daha yaygın bir baskının olduğunu kabul etmektedir. Daha ötesi, bu görece özgür dönemin geçici olduğunu, sonraki yıllarda bu ortamın geri gelmemek üzere ortadan kalktığını ve İbn-i Sina vb. dönemin seçkin bilim adamlarının İslam'a muhalif düşünceler ortaya koyduğunu kabullenmektedir.

"Sözü bu noktaya getirmişken felsefenin durumunun ilmin durumundan oldukça farklı olduğunu" belirterek şöyle devam ediyor Aydın:

"Her şeyden önce geleneksel sistemci felsefe, çok kere tıpkı din gibi geniş kapsamlı bir dünya görüşü, bir hayat anlayışı ortaya atmaya ve geliştirmeye çalışmıştır. Bu yüzden sistemci felsefeler arasında, içinde doğup geliştikleri kültür vasatında mevcut olan dini görüşlerle uzlaşanlar bulunduğu gibi çatışanlar da vardı. Ya da kısmi bir uzlaşma ve kısmı bir çatışma şeklinde bir münasebet kurulabilmekteydi. Aslında mücerret manada bir din-felsefe münasebetinden söz etmek doğru değildi. Ortada felsefeler vardır, dinler vardır. Artık bir sisteme ulaşma sevdasından vazgeçmiş gibi görünen günümüz felsefe anlayışlarının durumları ise daha bir farklılık arz etmektedir.

Yunan-Helenistik felsefesinin temel görüşleri ile İslami görüşler arasında bir uzlaşmanın olduğu, onların farklı seviyede de olsa aynı hakikatleri dile getirdikleri iddiasıyla ortaya

---

[46] M. Aydın, *İslam Üzerine Düşünceler*, s. 190.

çıkan Fârâbi geleneğinin İslami ilimlerde oldukça hassas bir düzeye ulaşmış Müslüman aydınların itirazına muhatap olması, bir bakıma kaçınılmaz olmuştur. Bu karşı karşıya gelişin belki zorlanmış bazı yanları vardır ama suni hiçbir tarafı yoktur. Her şeyden önce dildeki gelişme böyle bir çatışmayı kaçınılmaz hale getiriyordu. İslam ve felsefe uzlaşmasını ortaya koymak için her iki alanı da tatmin edebilecek yeni bir terminolojiye ihtiyaç vardı. Bu ihtiyacı gidermek kolay olmamıştır. Böyle olunca da ağırlık felsefeden yana konulmuş, birçok temel dini kavramlar felsefenin diline aktarılmıştır. Sonunda ne olmuştur? Kur'an'ın, insana şah damarından yakın olan Allah'ı uzakların uzağından bir ilk sebep olmuştur. İlahi hür iradeye dayalı yaratma fikri, Sudûr Nazariyesi'nin otomatizmi içine sıkıştırılmış sudûr sürecinin başına da aynı zamanda hem akıl, hem akil, hem de ma'kul olan bir zorunlu varlık konmuştur.

Gene aynı felsefe geleneği, ruhtan yana ağırlığını koyan düalist bir insan anlayışına meyletti. Burada da düşünceye asıl rengini kazandıran, Yunan düşüncesiydi. Kur'an ruhuyla bedeniyle bir şahsiyet bekâsı fikri öne sürerken, Fârâbi ebedi sa'adeti bütünüyle ruhani karakterde görüyordu. Bir başka önemli ayrılık daha: Felsefi teamülü, theoria'yı insan hayatının gaye noktası haline getiren felsefe, inanma-yapma bütünlüğünün de hakkını veremiyordu.

İşte İslam dünyasında varlığına şahit olduğumuz felsefeye başkaldırma olayının temelinde bu saydığımız ve sayamadığımız ciddi ayrılıklar yatıyordu. Oysa ilmi faaliyet için durum tamamen farklıydı. İlim Kur'an'la anlaşmak, uzlaşmak, ya da kavga içinde olmak zorunda olan bir dünya görüşü geliştirme peşinde değildi. İlim, kendi meşru sınırları içinde kaldığı, felsefeleşmediği sürece Kur'an'la karşı karşıya gelemezdi. Ne zaman ki ilim meşru sınırlarını aşar ve Kant'ın çok haklı olarak işaret ettiği gibi, zaman ve mekân dünyasında kullanılan kategorileri mûteal âlem için kullanmaya kalkışırsa,

büyük hatalara kapı açılmış olur."[48]

Görüldüğü gibi genel olarak felsefe ile din arasındaki ciddi ayrılık ve uzlaşmazlık olduğu kabul edilerek İslamiyetin bilime, ancak Kur'an'la düşünsel yönde çatışmadığı, doğayı yorumlamaya kalkmadığı, genellemelere gitmediği koşullarda ve sınırlı olarak izin verebileceği belirtiliyor. İslami topraklarda bilimin niye gelişmediği sorunu da böylece açıklığa kavuşmuş oluyor.

Bu noktada bilim-felsefe ayrımı konusunda İslami yorumcuların genelinde görülen bir kargaşaya, açıklık getirmemiz gerekiyor. Böylece, "İlimin kendi meşru sınırları içinde kaldığı, felsefeleşmediği sürece" gibi safsatalara da bir son vermiş oluruz.

Yaratılan bu suni ayrımın aksine, felsefenin bilimden ayrılamayacağını, çünkü felsefenin sözcük anlamıyla "bilim sevgisi" demek olduğunu ve evrensel bilginin bilimi anlamında kullanıldığını belirterek söze başlayalım. Bilginin üretildiği, edinildiği, yeniden üretildiği bir ortamın felsefeden soyutlanması olanaksızdır. Felsefe bu niteliği ile bilimle iç içe, onu doğuran, ondan doğan, insanın edindiği bütün bilginin düşünsel planda yansıması demektir. Eğer somut bilgi birikimi yoksa felsefe de olmayacak, eğer felsefe yoksa somut bilginin edinilmesini sağlayacak bilgi, yöntem ve koşullar da olmayacaktır. Bir dönem için salt düşünsel düzeyle sınırlanıp dinsel mantıkla özdeşleştirilen felsefe, bilgi sevgisi anlamından koparıldığı için, bilimsel verimliliğini yitirdi. Sözcüğün gerçek anlamında felsefe olmaktan da çıkarak, düşünsel bir bakış açısı boyutuna indirgendi. Gerçekten de genelleme düzeyinde felsefenin din ile aynılaşan konumu, giderek dinin egemenliğindeki ortamlarda ona yer olmadığı düşüncesini besledi. Çünkü felsefe, dinden farklı olarak dinsel dogmalara mantıki seçenekler üretiyor ve bunun sonucu, çelişki ve tutarsızlıklarını sergileyerek onu dışlıyordu.

---

[48] M. Aydın, *İslam Üzerine Düşünceler*, s. 91-93.

Dinsel dogmaları yüceltme işlevi taşıdığı koşullarda bile felsefe, dinin içine sığamıyor, onu şu veya bu noktalarda değişime uğratıyordu. Üstelik bunu yaparken dinsel çerçevelere uyma çabası, her dönemde felsefenin kötürümleşmesine neden oluyordu. Bu durum din üzerinde tam tersi etkilere yol açıyor ve bir yandan felsefeyi baskı altına alırken, diğer yandan felsefenin ürünlerine dayanarak iç çelişkilerini gizleme olanakları buluyordu. Çünkü en ilkel ve metafizik felsefeler bile hem "kader"den hem de "ceza"dan aynı sistem içinde söz edecek denli ilkellik sergilememişlerdir.

Filozoflar her koşulda, konuları dinden daha derinlemesine, daha az çelişkili işlemişlerdir. Çünkü bir bilim insanı kaygısıyla hareket etmiş, o güne kadar birikmiş bilgileri kendilerine temel yapmışlardır. Doğaüstü bir gücün cenneti, cehennemi, ceza veya ödüllendirmesi varsayımlarına, dolayısıyla insanın en güçsüz, en ilkel yanlarına değil, ortalamanın üstündeki bilince ve gelişme eğilimine yönelmişlerdir. Filozofun, bireylerin kendiliğinden yargıları düzeyine düşmek diye bir sorunu olmadığı gibi, aksine, bireyleri kendi düzeyine ve mantığına ulaştırmayı sorun edinmiştir. Dinler ise yığınların en ilkel en geri düşünce tarzlarını sahiplenip, onları Tanrı'ya bağlama temelinde biçimlenmişlerdir. Felsefe, gücünü doğruluğundan, bilime uygunluğundan, iç tutarlılığından alır. Oysa dinin gücü, ortalama insanın kendiliğinden yargılarıyla kurduğu bütünlük ve "öbür dünya" beklentisine karşılık vermesinden kaynaklanır. Bu anlamda iç tutarlılığa, derinliğe, bilimle paralellik kaygısıyla hareket etmemiştir. Kuşkusuz sözcüğün geniş anlamıyla, bakış açısı çerçevesinde dinden de bir "felsefe" olarak söz etmek yanlış değildir; ancak aradaki nitel farkı unutmamak koşuluyla...

F. Bacon'ın deyimiyle felsefe, "deney ve gözleme dayanan bilimsel veriler üzerinde düşünmektir"; Hobbes'a göre, "sonuçların nedenleriyle ve nedenlerin sonuçlarıyla olan karşılaştırılmalı bilgisidir"; Diderot'ya göre "felsefe bilimdir ve ancak doğa bilimleri, fizyoloji ve tıp üstüne kurulabilir"; Kant'a

göre, "düşüncenin kendi karşıtlıklarıyla çelişerek ilerlemesinin bilimidir"; Herbert'e göre, "bilimlerin temelinde bulunan kavramları aydınlatmaktadır"; A. Comte'a göre ise, "bütün bilimleri birleştiren bir bilim, bir bilimler bilimidir", bu anlamda bilimin doğru felsefesi demek olan diyalektik materyalizme göre felsefe, "bilimsel veriler üstünde düşünmek ve onlardan pratik sonuçlar çıkarmak" demektir, "bütünün bilgisi, parçaların bilgisinin toplamı olmadığı içindir ki bilimler ve onlarla kaynaşmış olarak bir felsefe gereklidir. Felsefe, insanın düşüncesi ve toplum da dahil olmak üzere, evrenin tüm olgularının temeli olan yasaların bilimidir. Ayrı ayrı hiçbir bilim bu temel yasaları çözümleyemeyeceği gibi bilimlerin mekanik (felsefesiz) toplamı da bu temel yasaları çözümleyemez."[49]

Bu gerçeklik karşısında yinelemeliyiz ki bilimsel gelişme için felsefi özgürlük şarttır. Felsefeye yasak konarak bilimin gelişmesini ummak boş bir hayalden ibarettir. Bunun en somut kanıtı İslam dünyasıdır; o dünya ki yalnızca kendine İslami doğrultuda şükredip kulluk yapanlara yardım edeceğini söyleyen bir Tanrı'ya inanmaktadır. Buna rağmen bilimi yakalayamamak gerçeği karşısında onlara düşen, ya her şeye kadir bir Tanrı'nın varlığına ilişkin boş hayallerden vazgeçmek ya da Tanrı'nın onlara değil, kendini inkâr eden, onun yolundan farklı yola gidenlere yardımı tercih eden muzip bir varlık olduğunu kabullenmeleridir.

İşin esprisi bir yana, M. Aydın'ın dediği gibi, İslam'ın mekanik anlamda bilimlerin özgürlüğünü kısıtlamayıp ona destek olma niteliğinde olduğu da doğru değildir.(*) Çünkü bilim,

---

[49] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 114.

(*) Konuya ilişkin ilginç bir örneği İran'daki Molla iktidarı vermektedir. Allah'ın işine karışmak onun keyfiliğini ortadan kaldırmak anlamına geldiği gerekçesiyle, İran'da hava durumu tahminleri verilmemektedir. Bir diğer deyişle "felsefeleşmediği", bilimin somut verilerinin en basit öğelerinden biri olduğu halde hava tahmini, dini mantığın ilkelliğini ortaya çıkarmaya yettiğinden dışlanmaktadır. Sünni-Şii çekişmesi çerçevesinde, tıpkı bilim karşıtlığının Hıristiyanların sırtına yüklenmesinde olduğu gibi, kimileri, İran'daki bu durumu da İslamiyet'ten ayırarak, İran iktidarının İslam'ı "sapık yorumuna" bağlayabileceklerdir. Oysaki her sağduyulu ve Kur'an'ı okumuş kişi bu uygulamanın İslamiyet'in gereği olduğunu kabul edecektir. İslamiyet'te, Al-

sadece kendinin yansıması olan felsefî düzeyde değil, tek tek ayrıntılar düzeyinde de dini dışlar. İslam topraklarında ise bilim, henüz bu düzeye ulaşmadan yükselen dinsel gericilik sonucu, gelişme koşullarını yitirdiği için bu gerçek, İslam âleminde Hıristiyan âlemindeki kadar fazla sırıtmamıştır. Yoksa ilk paratoneri, ilk aşıyı, dünyanın yuvarlak olduğu ve Güneş'in etrafında döndüğü bilgisini, yağmurun Allah tarafından yağdırılmadığı vb. Kur'an deyişleri ve mantığını dışlayan buluşlar, ilk olarak İslam topraklarında gerçekleşseydi, benzer baskılarla karşılaşacaklarına kimsenin kuşkusu olmasın.

Sözgelimi Galile, "deney ve gözlemle varılacak genel yasaların gelecekte oluşacak doğa olaylarını –örneğin astronomi– önceden bildireceğini" ileri sürünce Kilise egemenliğinde bir toplumda değil de, Müslüman şeriatına göre yönetilen bir toplumda yaşıyor olsaydı, bu sefer de şeriata göre sorguya çekilme ve cezalandırılma tehditleriyle karşı karşıya kalacaktı. Yani Papa VIII. Urban, Galile'yi engizisyona yollarken "Allah'ın iradesi"ne karşı gerçekleşen bu başkaldırıyı, kendi keyfinden veya Hıristiyanlığın özgün yapısından dolayı değil, başta İslamiyet olmak üzere, dinlerin ortak gereği adına bastırmaya çalışıyordu.

Kur'an'a göre gelecek, ancak Tanrı'nın keyfiyetindedir; doğa olayları Allah nasıl isterse öyle olur, onların maddi yasalara bağımlılığından söz etmek, Allah'ın yaşam üzerindeki egemenliğine son vermek demektir. İşte bu mutlak mantığın sonucu olarak, İslam toplumunda bilim henüz daha çocukluk dönemini yaşarken, ortaya çıkan bilgiler Kur'an'ı dışlayan felsefeler üretmeye başladığından, bilimin yaşama ortamı boğazlanıvermiştir. Bundan dolayı, dinsel mantığı dışlayan buluşların ortaya çıkabilmesi, Hıristiyan topraklarında dinin adım adım geriletilmesi ve büyük fedakârlıklar pahasına gerçekleşmiş ve bilim-din savaşımının en belirleyici patlamaları orada

lah'ın iradesini aradan çıkarıp, doğal süreçleri bilinebilir maddi koşullarla açıklamak, gelecek için planlar, tahminler yapmak günahtır; Allah'ın işine karışmaktır. Çünkü "kaderde yazılan" bilinmez, geleceği Allah tayin eder; insanlara düşen ise ondan sadece dilemektir.

ortaya çıkmıştır. İslamiyet, bu aşamaya ulaşılmasına bile tahammül edememiştir.

Bu durum; dinlerin, insan bilincinin ürünü olan felsefelerle özgür bir ortamda mücadele edecek güçten yoksun olduğunu gösterir. Öyle ki bilim insanlarının çalışmalarını felsefi boyuta sıçratmasına olanak tanımayan bu acizlik; "biçare insanın" ortaya koyduğu felsefeden korkar! Daha doğrusu onu temsil ettiğine inanan softalar, kendi acizliklerine uygun bir Tanrı imgesi çizerek, her türden baskıyı meşru kılmaya çalışırlar.

Felsefeyi doğuran ve felsefe sayesinde daha sistematik bir gelişme gösteren diğer bilimler, ancak Kur'an'la çatışan sonuçlar ortaya koymamak koşuluyla "özgür" olurlar. Üretecek, ürünlerini din egemenlerinin emrine verecek, ama ürünlerin gereği olan felsefeyi, onların bilim karşıtı felsefeleri karşısında ifade edemeyeceklerdir. Bilimin meşru sınırları dinin sınırlarıyla belirlenmiştir ve bu sınırlar içinde kalmalıdır. Aksi takdirde "büyük hatalara kapı açılmış" olur!

İslami mantığın içine düştüğü aczi daha da belirginleştirmek açısından, onun uluslararası üne sahip ideologlarından, Prof. Seyyid Kutub'a da kulak vermeliyiz. Sosyal adalet dışında her şeyin anlatıldığı *"İslam'da Sosyal Adalet"* adlı kitabında, konumuzla ilgili ilginç itiraflarda bulunuyor Kutub:

"Biz yeryüzünde hangi din, hangi felsefe hangi medeniyetin sahipleri olursa olsun, hayat hakkında hepsinden daha büyük bir mefkûreye sahibiz. Çünkü, bizim mefkûremiz hayatın yaratıcısı olan Allah'ın yapısıdır"[50] cümlelerin hemen ardından, sanki az önceki sözler kendine ait değilmiş gibi "hepsinden büyük" ilan edilen bu mefkûrenin, insan ürünü felsefeye karşı nasıl korunabileceğine ilişkin akıl vermeye başlar.

"Mademki bu şartlar altında bir fikir binası yapmak üzereyiz o halde garbın mevcudatından alacağımız ve terk edece-

[50] Prof. Seyyit Kutub, *İslam'da Sosyal Adalet*, s. 272.

ğimiz şeyleri tefrik edebilmeliyiz. Ta ki, karşılıklı alış-verişten, müşterek çalışmadan ve çarpışmadan en küçük tehlikesi olmayan sâlim bir İslami toplumun binası tamamlansın. Ayrı bir deyişle: Kuluçka devresinde, şartları ve koruyucu imkânları sağlamak suretiyle olgunlaştırıp hayata kavuşturduğumuz bir kuş misali; fikirlerinde, tekâmül edinceye kadar en az böyle bir himayenin teminatına ihtiyacı vardır."[51]

"İslami bir fikir binasını yeniden inşa" adını verdiği, dolayısıyla kendini "Allah'ın iradesine ortak kılma" eyleminde, özetle, Batı'nın bilimini alıp felsefesine karşı kalın duvarlar örmeliyiz demeye getirmektedir. 14. yüzyıldan sonra, üstelik tanrısal kuruculuk ve desteğe rağmen, biçare "kâfirin" gücü karşısında hâlâ "kuluçka devresinden", yapılacak olan "alış-verişte" (?!) nelerin alınıp alınmayacağının ise "çok dikkatli" olunarak saptanması gerektiğinden söz ediyor! Tabii burada "alış-veriş" kavramının yanılsama yaratma amacını taşıdığı, çünkü söz konusu olanın yalnızca, nelerin alınıp nelerin engelleneceği sorunundan ibaret olduğu özellikle belirtilmeli.

"Müsbet ilimlerden, onların tatbikatı ve maddi hayattaki semerelerinden kayıtsız şartsız hiçbir tereddüt ve yavaşlama göstermeden istifade etmeliyiz.

Hayat ve kâinatın oluşu hakkındaki fikirlerin tefsiri mahiyetinde olan felsefe; şuurun tefsiri sayılan edebiyat, olayları tahlil ve tespitinden bahseden tarih, fert ve toplum arasındaki alaka ve münasebetleri açıklayan teşri ilminden faydalanırken büyük bir dikkat ve itina göstermemiz icap eder. Hayatın her cüz'ünde müsbet ilimlerden istifade etmek hiçbir suretle bize eza vermez. Fakat, hayatın küllü tefsiri eza verir. Zira, bu tefsir, mefkûremiz dışında bir fikri 'idea' üzerinde kaimdir. Keza, hayat ve kâinat için İslam'ın çizdiği tefsir ile çatışma halindedir. Bunun neticesi olarak bizleri İslam'ın yolundan aksi bir yola sevk eder ki, bu yol, beşeriyetin ızdırap içinde belâla-

[51] Prof. Seyyit Kutub, *İslam'da Sosyal Adalet*, s. 275.

rından şikâyet ettiği yoldur."[52]

Yani Kutub, basitten karmaşığa felsefeyle bütünlük içinde, onsuz olmaz bir kaynakta oluşan bilimin sonuç ürünlerini, tereddüt ve yavaşlama göstermeden alacak; ama onun nedeni ve sonucu olan fikirleri reddedecek! Görüldüğü gibi tam bir köylü kurnazlığı ile karşı karşıyayız. Oturup İslamiyet'in niye bilimdışı kaldığı sorununa aydınlık getireceğine, "kâfirlerden" neyi alıp neyi yasaklayacağının hesabını yapıyor. Aksi de olamazdı, çünkü doğru olanı yapmaya kalktığında, o "büyüklüğü ve insanüstülüğüne" ilişkin bir sürü boş övgü yaptığı şeriatın, "biçare insan" bilinci karşısındaki aczi nedeniyle içinden çıkılmaz bir çelişki içine düşecekti.

"Denilebilir ki durum böyle olunca müsbet ilimler bizatihi emniyetli değildir. Çünkü bu ilimler garp düşünce sisteminden ayrı olarak mütalaa edilemez" sözleri ile ifade ettiği temel problematiğin karşısında, uyduruk bir savunma duvarı örmeye yönelir: "Tecrübi sistem, akli ve ruhi felsefenin dışında muayyen ayrı bir felsefe zemini üzerinde kaim"miş! Kutub'un yaklaşımının genelde bilim mantığı açısından tipik bir aldatmaca olduğuna vurgu yapmakla yetinelim.

Sözkonusu bu "ayrı muayyen felsefe"nin ne olduğu da belirsizdir. Ama amaç, belirsizlikler ortamı içinde koşullandırmak olunca bu yaklaşımın kaçınılmazlığı da ortadadır. Gerçekte ise felsefe, bilimsel gelişme ve buluşların üzerinde biçimlenirken, aynı zamanda onun gelişme kanallarını oluşturur, ufkunu genişletir, ki burada koparılamaz bir bütünlük söz konusudur. Bu bütünlüğün somut düzeyde gözlenemediği tek tek olgular, gerçeği değiştirmez. Felsefi gelişme koşullarının kurutulduğu noktada, bilim de gelişemez ve bunun en somut örneği İslam tarihinde görülür. Orada bilimin pratik ürünleri, dinsel boş inançları dışlayacak aşamaya gelemediğinden, saldırı öncelikle bilime değil, onun üzerinde gelişen felsefeye olmuştur.

---

[52] Prof. Seyyit Kutub, *İslam'da Sosyal Adalet*, s. 275-276.

Özetle, felsefi gelişme koşullarının kurutulmasıyla bilimin gelişme koşulları da ortadan kalkacak ve var olan haliyle İslami topraklardan göç edecektir. İşte bu gerçeğin bilincinde olan Kutub, Gazzali'den bir adım ileri giderek: "Şu halde müsbet ilimlerin alınması (tesir ettiği ve kendisinin müteesir olduğu) felsefesinin de bir kısmının alınması demektir. Fazla olarak bilimin tatbiki neticelerinin maddi hayatımızda, geçim yollarında ve servet tevziinde tesiri çoktur. Hayatta az da olsa zararlı tarafı bulunmayan sırf hayır; keza, az da olsa faideli tarafı olmayan sırf şer, hiçbir şey yoktur"[53] açıklaması ile tipik bir köylü kurnazlığı sergiler.

Gerçekte O, bilimin damgasını vurduğu günümüz koşullarında Gazzali'nin prototipidir; aralarındaki fark da işte bu çağ farkından kaynaklanır. Çağdışı ideolojik-ahlaki yapıyı korumak uğruna bilimi, sınırlardan içeri sokmamanın geçen yüzyıllara damgasını vuran boş bir hayal olduğunu gören Kutub; "Bilimin ürünlerine olabildiğince kapıyı açıp getirelim ve bu sayede onların kültürel-ideolojik kuşatmalarına karşı İslam'ı yeniden yükseltmenin koşulları olsun", diyerek yeni bir savunma mekanizması geliştirmektedir.

Bu yolla "Allah ilmi"ni, "biçare insan" biliminin ezici üstünlüğünden koruyabileceğini sanmaktadır. Oysa bu yolla bilim yine gelişmez, çünkü gelişme bir kafa yapısı, bir bilimsel atmosfer sorunudur; her şeyin Allah'tan olduğu sanısından kurtulunmadıkça bilimsel gelişme ve birikim de elde edilemez. Üstelik Kutub'un satırları arasında dikkatle dolaştığımızda, onun bilimden daha çok teknolojiyi, yani onun pratik ürünlerini, doğrudan hayatımıza giren, üretimi artıran, elle tutulur olan boyutlarını kastettiğini görüyoruz. O'na göre bu kadarının bile İslam'a zararı vardır; ancak bundan ayrı kalmanın zararı faydasından çoktur. O yüzden faydası zararından çok olan yol, yani "Allah ilmi"nin aciz kalıp "gâvurun" ürünü olan 'bilim' alınacak, ancak zararları olabildiğince denetlenip

[53] Prof. Seyyit Kutub, *İslam'da Sosyal Adalet*, s. 276.

sınırlanacaktır! Nitekim şöyle yazar:

"İlmin semerelerini (meyvelerini) insanlık bahçelerinden toplamak, İslam ruhuna aykırı değildir. Ancak, felsefe, edebiyat, tarih ve teşri ilimlerini ve buna tabi terbiye (pedagoji) düşünce ve şuur sistemlerini külli tesirlerden emin kılmamız ve bütün bunları İslami esaslara göre bina etmemiz şarttır."[54] Açıkça, Batı'dan neleri aşırabileceğinin hesabıyla uğraşan bir yaklaşımla karşı karşıyayız.

Türk-İslam sentezcilerinin inisiyatifinde ülkemizde de hayata geçirilen ve giderek toplumun yaratıcılık ve çağdaşlık dinamiklerini tahrip edecek olan eğitim politikasının, bilim ve evrensel ahlak karşısında nasıl bir acizlik sergilediğini Kutub'un ağzından dinleyelim:

"Şu takdirde kâinat, hayat ve insan hakkında en sıhhatli İslamî fikrin oluşturulması için bizlere vacip olan şey, garp felsefesinin ve ona bağlı ahlak prensiplerinin liselerimizde mutlak surette okutulmamasıdır. Üniversitelerin son sınıfında ve felsefe bölümünde ilk iki seneden sonra ancak okutulmalıdır. Fakat önce hakiki manada İslami bir tedrisat takip edilerek İslam fikriyatı yerleştirilmeli ve İslam felsefesi olarak isimlendirilmelidir.

Talebenin nefislerinde ve zihinlerinde kâinat, hayat ve insan, hayr ve şer; amel ve karşılığı (ceza)... gibi felsefi sahada İslam inançları hakkında, İslam ruh ve fikrine uygun sabit esaslar tekevvün ettiği vakit, garp felsefesini üniversitenin son sınıfında okutabiliriz. Klasik Yunan (Grek) felsefesini ve İslam felsefesi üzerindeki akislerini, Avrupa ve Amerika'nın modern felsefe görüşlerini her merhalede bunlarla İslam felsefesi arasındaki muvazene ve yakınlık unsurlarını mukayeseli bir şekilde (onları münakaşa ve mücadeleye hazırladıktan sonra) tesiri şuur ve vicdanlarına değil, sadece fikir ve zihinlerine münhasır kalmak suretiyle, mütehassıs felsefe öğrencilerine okutmakta beis yoktur. Ta ki, öğrenci, Müslümanların asıl

(54) Prof. Seyyit Kutub, *İslam'da Sosyal Adalet*, s. 276.

(kök) düşünce sistemine uymayanları reddedebilsin."[55]

Yani felsefe öğrencileri bile, ancak "yeterince münakaşa ve mücadeleye" hazırlandıktan, gerçek anlamda irdelemelerini engelleyecek bir bilinç tahribatına uğratıldıktan ve her halükârda reddedecek denli koşullandırıldıktan sonra batı felsefesi ile karşılaşabilecekler. O da "mütehassıs felsefe öğrencilerine", çarpıtılmış ve sınırlı olarak verilecek!! Bu zihniyetin ülkemizdeki yansısı, Amerikancı 12 Eylül darbesinin orta öğretimde felsefe ve mantık derslerini seçmeli yaparken din derslerini zorunlu kılmasında da somut olarak görülür. Sözde sürekli küçümsenen felsefeden bunca korkunun açık bir acizlik göstergesi olduğu ve toplumu daha rahat gütmek amacı taşıdığı açıktır.

Kutup'dan tekrar M. Aydın'a dönelim ve onun, İslam'ın bilim karşısında Hıristiyanlıktan farklı olduğuna ilişkin geliştirdiği mantık oyununu görelim:

"Özellikle İslam dünyası konu olduğunda ilim-din münasebeti ile ilim adamı-din âlemi münasebeti arasında bir ayrım yapmak gerekiyor. İslam'ın tevhit inancının bir gereği olarak, ulema sınıfı iman nokta-i nazarından ruhani bir yetkiye sahip olmamıştır. Bunun içindir ki, Batı'da görülen din-ilim çatışması İslam dünyasında gün ışığına çıkmamıştır. Batı Katolik dünyasında söz gelimi, kilise-ilim adamı çatışması, din-ilim çatışması şeklinde değerlendirilmek mecburiyetinde idi, çünkü kilisenin söylediği dindi. Bundan dolayı Batı'da ilim adamı daima 'acaba din ne der' sorusunu değil, 'acaba kilise ne der' sorusunu sormuştur. İnsanın başka insanlar tarafından idare edilen bir müesseseye göre kendini ayarlamasıyla, vahiy olan bir metne göre kendini ayarlaması, birbirinden oldukça farklı şeylerdir."[56]

İnsanın kendini "vahiy"e göre ayarlaması ile bir karar organına göre ayarlaması arasında fark olması için arada mantık farkı olması gerekir. Oysaki, papazları bilimin karşısına çıkar-

---

[55] Prof. Seyyit Kutub, *İslam'da Sosyal Adalet*, s. 279-280.

[56] M. Aydın, İslam ve İlmi Gelişme; Bkz. *İslam Üzerine Düşünceler*, s. 93.

tan mantık, İslami (dini) mantığın ta kendisidir. Bu noktada din adamı-bilim adamı çatışması ile din-bilim çatışması arasında yaratılmaya çalışılan ayrım tamamen yapaydır. Üstelik Hıristiyanlık düzeyinde bir kurumlaşma söz konusu değilse de İslami toplum düzeninde de kararların kesinlikle dine uygun verilmesini belirleyen şeyhülislam, ayetullah, fetva vb. kurumların varlığı unutulmamalıdır.

Yani İslamcı siyaset, bilimi ve her türden çabayı din karşısında özgür bırakmıyor; aksine her alanda Hıristiyanlıktan beter bir cendere içinde tutuyor. Üstelik, günlük hayata her alanda müdahale, Hıristiyanlığın özü çiğnenmek pahasına, kilisenin keyfiyetine kalmışken, İslam'da yapısal bir özellik ta-şıyor.

Örneklersek; Kur'an, "yıldırımı insanlara korku vermek için" Allah'ın indirdiğini söylüyorsa, şeriat düzeninde bir bilim adamı, "ben öyle bir alet buldum ki, artık kimsenin yıldırımdan korkmasına gerek yok" diye ortaya çıkamaz; çıktığı takdirde o bir "kâfir" olur. Muhammed'in, "hastalık Allah'ın kamçısıdır, onunla insanları yola getirir" hadisine karşılık, birisi çıkar da, "salgın hastalıklara son vereceğim" derse, o, Allah'ın kamçısını elinden alan bir "kâfir" olur vb. Bu noktada yinelemeliyiz ki İslamiyet, temelde Hıristiyanlıktan bir adım bile ilerde değildir. Çünkü o da bir dindir ve her din gibi tüm olay ve olguları Tanrı'nın keyfiyetine bağlamakla daha en baştan bilim karşıtıdır.

M. Aydın'ın diğer bir yargısı şöyle: "Mademki âlem yaratılmıştır, o halde, o zorunlu hakikatlerin oluşturduğu bir varlık değildir. Böyle olsaydı ne olurdu? O zaman bilimin apriori olarak kurulması gereği gibi bir durum ortaya çıkardı. Oysa bilim, mahiyeti gereği, esasta tecrübi olmak zorundadır. Gerçi Kur'an'ın apriori bilgiyi de imkân dahilinde gördüğü söylenebilir. Fakat kabul etmek zorundayız ki, Kur'an'ın bilgi elde etmek için teşvik ettiği asıl yol, tecrübe yoludur, yani endüktif yoldur."[57]

[57] M. Aydın, İslam ve İlmi Gelişme; Bkz. *İslam Üzerine Düşünceler,* s. 79-80.

Aleni bir çarpıtma ile daha karşı karşıyayız. Aydın'ın iddiasının aksine Kur'an –ve tüm dinler– bilimin apriori olarak, –Türkçesi tecrübeden bağımsız olarak, tecrübeden önce, zihinsel öncel olarak– Tanrı tarafından "ihsan edilen" bir ayrıcalık olduğu düşüncesindedir. Önceden aktardığımız ayetlerde de bu durum çok net belirtilir. Bilim, Kur'an'a göre Tanrı tarafından, istediği kimselere "verilen"dir (Mücâdele-11); istendiği zaman geri alınır, kimisine çok verilir, kimisine hiç verilmez; böyleleri Allah yolundan saptığı için "kalpleri kapatılır" (Rum-59), "kalplerini köreltir" (Hac-46), üstüne "perde örter", "mühürler" (diğer ayetler). Muhammed'e ise "Allah'a ait" olan "ilim" tümüyle verilmiştir, çünkü o "en sevgili" kul'udur!

Görüldüğü gibi Kur'an, "apriori bilgiyi de imkân dahilinde" görmekle yetinmeyip, bilginin kaynağının tamamen apriori olduğu düşüncesindedir. Aksine bir yaklaşım, Tanrı'ya rağmen, onun dışında bir bilgi sürecinden söz etmek anlamına gelir ki, Kur'an'a göre kâfirliktir. Çünkü Kur'an'a göre ilimle –ve diğer her şeyle– iman arasında doğrudan bağıntı vardır; Allah onları en iyi kullara "ihsan eder", çünkü onlar "rızk"tır ve Allah'ın keyfiyetindedir. Üstelik, Aydın'ın ardına sığındığı ayetler de böyle bir yoruma elverişli olmayıp; aksine, bilgiyi elde etmenin yolunun Tanrı'nın ihsanından geçtiğinin kesin ifadeleridir:

Alak-1-5'te, "Ey Muhammed, Yaratan, insanı pıhtılaşmış kandan yaratan Rabbinin adıyla oku! Oku! Kâlemle öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin, en büyük kerem sahibidir"; Bakara 31-32'de ise, "Ve Adem'e bütün isimleri öğretti, sonra eşyayı meleklere gösterdi, 'Eğer sözünüzde samimi iseniz bunların isimlerini bana söyleyin' dedi. Cevap verdiler. 'Sen münezzehsin, öğrettiğinden başka bizim bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz sen hem bilensin hem hâkimsin'..."

Görüldüğü gibi Kur'an'a göre "insana bilmediğini bildiren" yalnızca Allah'tır ve O'nun "öğrettiğinden başka, bizim bir bilgimiz yoktur." Zaten Kur'an karşıtı görüşünü Kur'an'a yamamaya çalıştığı paragraftan bir paragraf sonra, Deizm'e

karşı tavır alırken, Aydın'ın kendisi de, "bu takdirde Kur'an'ın tefekkür ile ilgili, doğa ile ilgili, ibadet ile ilgili ayetlerinin hiçbir manası kalmazdı. Böyle bir anlayış içinde ilim ve iman münasebeti asla kurulamazdı." diyerek, yukarıdaki iddialarını alenen yalanlamaktadır.

Neresinden ele alırsak alalım, "fakat kabul etmek zorundayız ki, Kur'an'ın bilgi elde etmek için teşvik ettiği asıl yol tecrübe yoludur" derken M. Aydın, kendi öznel yargısını Kur'an'ın yerine geçirmekte, kendini Allah'a ortak koşmaktadır. Eğer insanoğlu "kader"e razı olsaydı, toplumsal emeği ile bilgi üretmemiş olsaydı, şimdi M. Aydın da Kur'an'ı bu duruma uydurmak için müşrik konumuna düşmeyecek, dünyada demagog, ahirette cehennemlik olmayacaktı.

Geçmeden, bilimin elde edilişine ilişkin Kur'an'ın mantığını sergileyen birkaç ayet daha aktaralım: Enbiyâ-79'da, "Süleyman'a bu meselenin hükmünü bildirmiştik; her birine hüküm ve ilim verdik... Enbiya-80'de "O'na sizi savaşta korumak için zırh yapma sanatını öğrettik, artık şükreder misiniz?" diyen Allah kelamının doğal sonucu olarak Muhammed, bilimsel çalışmayı teşvik edeceğine, tam aksine, "Ey Rabbim, bana eşyanın hakikat ve mahiyeti hakkında bilgi ver!" (Hadis) diye dua eder.

Kur'an'ın "ilim" diye sunduğu, dinsel bilgi de böyledir; edinilmez, verilir. En'âm -125, "Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslamiyete açar, kimi de saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi, kalbini dar ve sıkıntılı yapar. Allah böylece inanmayanları küfür bataklığında bırakır." Kur'an, insanoğluna, gelecek planları yapmayı da yasaklar, niyetlemeyi ve Allah'tan dilemeyi, ummayı önerir (Kehf-23-24): "Herhangi bir şey için Allah'ın dilemesi dışında 'ben yarın onu yapacağım deme'. Unuttuğun zaman Rabbini an ve şöyle de, 'umulur ki Rabbim beni doğruya daha yakın olana eriştirir'..." Öğüt ve deney birikimine karşıt olarak da Kur'an, Nur-34'te, "Ant olsun ki, size apaçık ayetler, sizden önce geçenlerden misal ve sakınanlara öğüt indirdik" der. Keza Mü'minûn-43'

te, "Hiçbir ümmet kendi süresini ne çabuklaştırabilir ve ne de geciktirebilir" diyerek, insanın ve toplumsal iradenin yaratıcı gücünü reddeder.

Görüldüğü gibi bu mantıkta her şey yukarıdan, önceden ve keyfi olarak belirlenmiştir. Çünkü Allah vermedikçe, yeni teknikler üretmek, tarihten dersler çıkarmak, koşullara egemen olmak, süreci değiştirmek mümkün değildir! Ahzâb-63'te de, "Ey Muhammed, insanlar senden kıyametin zamanını soruyorlar; de ki, 'onun bilgisi ancak Allah katındadır, ne bilirsin, belki de zamanı yakındır'..." der. Benzeri yaklaşımlar, tüm doğa olayları için geçerlidir; oysa insanlık evrenin, dünyada yaşamın, hava durumunun vb. vb. yığınla şeyin bilgisini Allah'a rağmen elde etmiş ve her geçen gün yenilerini elde etmektedir.

V. Bölüm

KUR'AN'A GÖRE EVRENİN "YARATILIŞI"

Bundan sonraki bölümlerde bilim-din karşıtlığını ayrıntılarda, İslamcılarca yoğun bir şekilde istismar edilen tek tek somut örneklerde göstermeye başlayacağız. Böylece dinin bilim verilerine uygun olduğu yollu yaygın söylemin tümüyle demagojik olan niteliğini de göstermiş olacağız.

İrdelememize, evrenin oluşumuna ilişkin dinsel tasarımdan başlayabiliriz:

Bilindiği gibi dinsel inanışın "yaratılış" varsayımını, ilk defa ve kendi içinde en tutarlı biçimde sistematize eden kitap, Tevrat'tır. Sonraki kitapların tümü bu söylenceyi farklı ifadeler ve küçük değişikliklerle tekrar etmekten başka bir şey yapmamışlardır. Kur'an'da ifade ediliş biçimi ise Tevrat'taki iç tutarlılıktan da yoksun adeta, akılda kalanları farklı sure yazımlarında farklı anımsanmanın ürünü olarak, daha da sorunlu ve muğlaktır. Zaten, bu niteliğinden dolayı, "yaratılış" varsayımının Kur'an'daki ifadeleriyle oynanarak, din dışı bilimsel araştırmalarla elde edilen bilgilerle paralellikler kurulmaya çalışılmaktadır. Bu işlemin nasıl gerçekleştiğini takip eden sayfalarda ayrıntılarıyla göreceğiz. Şimdi öncelikle, varsayımı temel kaynağından özetleyerek, ona ilişkin gerçekleri öğrenelim.

Tevrat'a göre Tanrı, evreni ve içindekileri altı günde yaratmıştır.

"İlkin göğü ve yeri yarattı. Yer bulanık ve boş idi.

Ve Tanrı dedi: 'ışık olsun' ve ışık oldu. Tanrı ışığın güzel olduğunu gördü, aydınlığı karanlıktan ayırdı. Tanrı aydınlığa gündüz, karanlıklara ise gece adını verdi. Bir akşam bir sabah oldu. Birinci gün.

Tanrı dedi: 'Suların ortasında bir kubbe olsun ve suları sulardan ayırsın' ve böyle oldu. Tanrı gökkubbesinin altında kalan suları, üstünde kalan sulardan ayıran gökkuşağını yaptı ve kubbeyi gök diye adlandırdı. Bir akşam ve bir sabah oldu. İkinci gün.

Tanrı dedi: 'Yer, yeşilliklerle yeşillensin, otlar türlerine göre tohum taşısın, ağaçlar türlerine göre tohumlarını ihtiva eden meyveler versin'. Ve Tanrı bunun güzel olduğunu gördü. Bir akşam bir sabah oldu. Üçüncü gün.

Tanrı dedi: 'Gökkubbesinde, gündüzlerle geceyi ayırmak için ışıklı yıldızlar olsun, bayramlar için olduğu gibi senelerin günleri için de işaret olmaya yarasınlar.' Ve böyle oldu. Tanrı iki büyük ışıklı yıldız yarattı, gündüzün gücü olarak büyük yıldızı, gecenin gücü olarak küçük yıldızı ve öbür yıldızları. Tanrı yeryüzünü aydınlatmak için, gündüzü ve geceyi yönetmek ve aydınlıkla karanlıkları ayırmak için, onları gökkubbesine yerleştirdi. Ve Tanrı bunun güzel olduğunu gördü. Bir akşam bir sabah oldu. Dördüncü gün.

Ve Tanrı dedi: 'Sular canlı mahlûkların sürüleriyle kaynaşsın ve yerin üstünde, gökler kubbesinin yüzünde kuşlar uçsunlar' ve Tanrı büyük deniz canavarlarını ve suların kendileriyle kaynaştığı, cinslerine göre hareket eden her canlı mahlûku ve cinsine göre kanatlı kuşu yarattı; ve Tanrı iyi olduğunu gördü... Beşinci gün.

Ve Tanrı dedi: 'Yer, cinslerine göre canlı mahlûkları, sığırları ve sürünen şeyleri ve cinslerine göre yerin hayvanlarını çıkarsın'. Ve böyle oldu... Ve Tanrı dedi: 'suretimizde, benzeyişimize göre insan yapalım ve denizin balıklarına ve göklerin kuşlarına ve sığırlara ve bütün yeryüzüne hâkim olsun. Ve Tanrı kendi suretinde yarattı, onları erkek ve dişi yarattı'. Ve

Tanrı onları mübarek kıldı... Altıncı gün.

Böylece gökler ve yer ve onların bütün orduları tamamlandı. Ve Tanrı yaptığı işi yedinci günde bitirdi ve yaptığı bütün işten, yedinci günde istirahat etti..."[58]

Yazarın da belirttiği gibi bu anlatım bütünüyle bilimdışıdır. Söz konusu dinsel rivayet; güneş "yaratılmadan" (4. gün) gündüz ve gecenin yaratıldığı, (1.gün) uzayda gündüz ve gecenin var olduğu, dünyadan önce suların varlığı, göğün suları ikiye ayıran bir boşluğun çatısı olarak görülmesi; Güneş'ten önce bitkilerini oluşumu; Güneş'in, Dünya'dan sonra "yaratıldığı", kuşların yer yaratıklarından önce "yaratıldığı" gibi bilimsel gerçeklere alenen ters düşen ifadeler içermektedir. Ancak konumuz Tevrat olmadığından, bu kadar belirtmeyle geçiyoruz.

Bu rivayeti MS. 6. yüzyılda Arabistan koşullarında, akılda kaldığı haliyle yineleyen Kur'an'da da aynı bilim karşıtı öz söz konusudur. Nitekim, Kur'an, pek çok ayette de yinelendiği gibi Secde-4'te, "gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları altı günde yaratan, sonra arşa hükmeden Allah'tır" diyerek temelini Tevrat'tan aldığını ortaya koyar.

Ancak Tevrat'ın bilimdışı mirasını yineleyen Kur'an'ı bilimsel göstermek çabasında olan İslamcılar, özellikle de Bucaille,(*) demagoji yaparak okuyucunun bilincini çarpıtmaya çalışmaktan öteye geçemiyorlar. Tevrat ve İncilleri eleştirirken, yer yer canlıların oluşumu sorununa bilimsel bir ahlak çerçevesinde yorum getiren Bucaille bile, Kur'an söz konusu olunca, gerçekleri tersyüz etmeye çalışıyor.

Bucaille, öncelikle Kur'an'da geçen "gün"ün Tevrat'taki "gün" olmadığını, "uzun seyirler" anlamında kullanıldığını ispatlamaya, bu kadarla da kalmayıp devamla, "gün" sözcüğü-

---

[58] Aktaran, Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 46-51.

(*) Bundan sonraki bölümlerde alıntılar yapılan Kur'an ve kimi yorum kitapları, sonradan Müslüman olan bu ilginç yazarın *"Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim"* adlı kitabını esas alacağız. Böyle yapmamızın nedeni, tek tek ayrıntılar özgülünde bilim ile Kur'an arasındaki ilişkiler sorununa yönelik bulabildiğimiz en derli toplu, en "mahir" ve görece ciddi bir kaynak olmasındandır.

nü "günler" olarak çoğul ekiyle ele alarak başlıyor.

Belli başlı İslam otoritelerinin Kur'an'daki gerçeği, bilimdışı özüne uygun olarak yorumladıkları bilinmektedir. Buna karşılık Bucaille, "Kur'an mealleri ve tefsirleri içerisinde 'günler' kelimesinin gerçekte, 'devirler' anlamına geldiğine dikkat çekenler oldukça az"[59] olmakla birlikte, var olduğunu söylemektedir.

Yine devamla, İslam'ın doğuşu sırasında "altı gün inancına doğrudan cephe almak olmazdı" diyerek, nesnel olarak Kur'an yazarının duruma göre davrandığı izlenimi verirken, özürü kabahatinden büyük bir yaklaşım sergilemektedir.

Bu bağlamda, "Normal olarak 'yevm' kelimesini 'gün' şeklinde tercüme ettiğinden mütercimler kınanamaz... Bu kelimenin en yaygın anlamı 'gün'dür. Fakat, belirtmemiz gerekir ki o, güneşin batışı ile ertesi batışı arasındaki zaman sürecinden ziyade, gündüz aydınlığını ifade eder"[60] diye yazıyor Bucaille.

Burada çevirmenlerin "yevm"i "gün" olarak çevirmesi konusunda kuşku uyandırmanın en küçük bir maddi temeli olmadığını, çünkü bunun "en yaygın anlam" olmayıp, gerçek anlam olduğunun altını çizelim. Keza "gün"ün, "gündüz"den farklı olarak Güneş'in doğuşundan ertesi doğuşuna kadarki zamanı ifade ettiğini ve Arapçanın böylesi noktalarda hiç sıkıntı çekmeyen zengin dillerden olduğunu belirtelim. Yazar "gün"ü "günler"e çevirip ona da farklı anlamlar yükleme yoluna gidiyor:

"Çoğulu olan 'eyyam' ise 'günler' manasına gelmekle birlikte ayrıca; uzun süre, belirlenmemiş –fakat yine uzun bir– zaman devresi anlamında da kullanılabilir. Kelimenin 'zaman devresi' anlamına, Kur'an'ın başka yerinde de rastlanır. Örneğin:

"(Secde-5) sonra sizin saydığınız (yıllar)dan bin yıl kadar tutan bir gün manasından tamamen başka olan uzun bir za-

---

[59] Aktaran, Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 201.
[60] A.g.e., s. 202.

man devresini belirtmesi kâinatın teşekkül safhalarını normal olarak bilmeyen çok eski müfessirlerin de dikkatini çekmişti. Astronomi ilmi tarafından Yer'in dönüşü, esasına göre belirlenen gün kavramını bilmesi mümkün olmayan İ.S. 16. yüzyılda yaşamış olan Ebu's-suûd, yaratma konusunda bizim alışkın olduğumuz 'günler' şeklindeki bölmeler yerine (Arapça nevbat denen) 'devreler'in söz konusu olması gerektiğini düşünüyordu.

Çağdaş tefsirciler, aynı yorumu tekrar ele alırlar. Yusuf Ali, (1934) yaratılış safhalarından bahseden bütün ayetlerin tefsirinde –başka yerlerde 'günler' diye açıklanan– eyyam kelimesinin gerçekte 'uzun devreler', 'çağlar' manasına alınması gerektiği üzerinde ısrar eder.

Şu halde kâinatın yaratılış safhaları hususunda Kur'an'ın 6 rakamı ile ifade ettiği uzun zaman devrelerini göz önünde bulundurduğu kabul edilebilir. Şüphe yok ki; çağdaş bilim, kâinatın oluşumuyla sonuçlanan karmaşık sürecin çeşitli devrelerinin altı devre olduğunu iyice ortaya koymuş değildir. Fakat, bizim bildiğimiz günlerin yanlarında hiçbir değer ifade etmeyeceği çok uzun zaman devrelerinin söz konusu olduğunu kesinlikle ispat etmiştir."[61]

Sözcüklerin anlamıyla onca oynayan Bucaille, belli ki bu yolla İslamcı yorumcuların bıraktığı boşluğu doldurduğu ve hiç olmazsa Kur'an'ı, "altı gün" masalının bilimdışı yükünden kurtarabildiği kanısındadır. Eh, bunca büyük bir 'katkı' yapmışken, objektif görünüm vermek uğruna, "altı devre"nin henüz bilimce ortaya konulmamış olduğu itirafını görmezden gelerek, "gün"ü önce "günler" sonra da "çağlar" anlamına nasıl çevirdiğine bakalım:

Secde-5'in aslı şöyledir: "Gökten yere kadar olan bütün işleri Allah düzenler, sonra, işler –sizin hesabınıza göre bin yıl kadar tutan– bir gün içinde O'na yükselir."

Görüldüğü gibi burada "gün" sözcüğü, bilinen 'gün'den

---

(61) Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 202-203.

farklı anlamda, "gökten yere kadar olan düzenlenmiş bütün işlerin tekrar Allah'a yükselme" süreci anlamında kullanılmakta, bunun ise, bin yıl kadar tutan bir zamana tekabül ettiği belirtilmektedir. Yani burada günden söz edilmediği, daha da açıkçası hemen yukarıdaki ayette "her şeyin altı günde yaratıldığı" ifadesindeki "gün"den farklı ve anlamı özel olarak açıklanan bir "gün" söz konusudur. Bu "gün"ün süresi "bin yıl" kadar olup anlamı da "işlerin Allah'a geriye dönüşü" sürecidir. Özetle Bucaille'in yaratmaya çalıştığı bulanıklığa yer yoktur.

Meâriç-4'teki deyiş de aynı şekilde Bucaille'in iddiasını kanıtlamaktan uzaktır. Ayetin aslı şöyledir: "Melekler ve Cebrail, miktarı elli bin yıl olan o derecelere bir günde yükselirler." Görülüyor ki burada da "gün", meleklerin "miktarı elli bin yıl olan derecelere" veya "elli bin yıl süren bir zaman devresine" bir günde ulaşabilme yeteneği anlamında belirtilmiştir. Yani meleklerin insanlardan üstün nitelikleri vurgulanmıştır. Ve burada da farklı anlamda kullanılmış olan "gün"e hemen ayet içinde açıklık getirilmiştir.

Yani evren ve canlıların "yaratılış" sürecinde, sözlük anlamındaki günden farklı muhtevada kullanıldığından dolayıdır ki, Secde-5'te "bin yıl", Meâriç-4'te ise "elli bin yıl" anlamındaki "gün" sözcüğüne hemen ayet içinde çok net bir açıklık getirilmiştir. Farklı anlamda kullanıldığı bu iki özel durumda "gün" sözcüğünün anlamına hemen açıklık getirme duyarlılığı gösteren Kur'an'ın, onlarca yerde kullandığı "yaratılış"ın "gün"lerine böylesi ek açıklamalar getirme gereği duymaması, oradaki "gün"lerin gerçek anlamında kullanıldığını kuşku götürmeyecek biçimde ortaya koymaktadır.

Özetle; söz konusu üç konuda "gün"ler arasında nitelik farkı mevcuttur ve insanın bunları birbirlerine böyle karıştırabilmek için, Bucaille gibi, bilimdışı bir saptamayı bilime uydurmaya çalışarak bilim etiğine aykırı davranan bir insan olması gerekir.

Üstelik yapılan iş, Kur'an'ı bilime uydurmak adına Kur'an'ın alenen tahrif edilmesidir. Kur'an'ın tüm "yaratılış" masal-

larında kendini açığa vuran evrim karşıtı niteliği; "Gökleri ve yeri yoktan vareden Allah'tır. O bir işin olmasını dilerse, ona ancak 'ol' der ve olur" (Bakara-117) deyişinde de çok açıktır. Bu nitelik "gün" sözcüğünün kapsamını genişletmeyi amaçlayan tüm demagojilerin ayaklarını yerden kesecek denli, belirleyici öneme sahiptir. Nahl-40'ta da, "bir şeyin olmasını istediğimiz zaman sözümüz sadece 'ol' dememizdir ve hemen olur" şeklinde tekrarlandığı gibi, Kur'an'ın mantığı oldukça basit ve nettir. Onun yaratışında, yüz milyonlarca yıllık oluşumlara ve belli maddi koşullara bağlı olarak nicel birikimlerin nitel dönüşümüne yer yoktur. O "ol" der ve hemen olur!

Bu mantık çerçevesinde biraz daha ilerleyelim: Onun "yaratış"ının "altı gün" esprisi bile, zaman olarak günlerin tümünü kapsayan bir olay değildir. Sonuç olarak altı güne yayılan bu masalın her gününde, olmasına karar verilen olgular için "ol" denilmesiyle "hemen oluvermesi" için yeterli anlık zamanlar süresi söz konusudur. Yani Allah'ın "yaratma"sı için, sabahtan akşama veya 24 saat süren bir çalışmaya, bir emek harcamaya gerek yoktur. Onun, "yaratma"sı zaman gerektirmez. Allah "yer olsun" der ve yer "hemen olur", "gökler yedi kat olarak düzenlensin" der, o da "hemen olur"; işte Kur'an'ın gerçek mantığı budur. Tam bir sihirbazlık örneği ile karşı karşıyayız yani. Bir farkla ki, karşımızda duran göz aldatmacası basit oyunlar değil, "göklerin yerin ve ikisinin arasındaki her şeyin yaratılması" gibi devasa bir maddi gerçekliktir. Ve işte altı güne yayılan bu masalsı "yaratış" sürecinde Allah, gördüklerimizin tümü için, hem de örneğin gökteki her yıldız için bir sefer olarak değil, hepsine bir kerede olmak üzere, gün gün "ol" diyor ve onlar da "hemen oluveriyor"lar!

Gerek şimdiye kadar gerek şimdiden sonra, salt İslamcı yorumcuların yorum ve iddialarını tek tek çürütecek olan bu sorgulamalarımızdan ayrı olarak altını çizmeliyiz ki, Kur'an'da süreç içinde oluşum, yani evrim kavramına yer yoktur. O, ilkel insan inancında etkin bir yere sahip sihire uygun bir anlayışa sahiptir. Her şey çok basit ve göz kapayıp açana kadar

gerçekleşiverir. Büyük Rabb, olmasına karar verdiği şeye "ol" der ve o da "hemen oluverir". Ne ilginçtir ki Bucaille, Kur'-an'ın bu mantığından özenle habersiz görünerek, sadece bilimsel gerçeklere gönderme yapmasına olanak verebilecek ayet parçalarına –o da çarpıtarak, bütününden koparark– dört elle sarılır, onları çekiştirip durur.

Yüz binlerce yıllık insanlık tarihinin ulaştığı noktada bilim, doğa ve toplum tarihinin belli temel yasalara uygun bir oluşum gösterdiğini artık hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde göstermiştir. "Evrimin kökenini ve itici gücünü açıklayan karşıtların birliği ve savaşımı yasası, tüm niceliksel değişmelerin sürekli ve sıçramalı olarak niteliksel değişikliklere dönüştüğünü açıklayan nicelikten niteliğe geçiş yasası(*) böylesi temel evrensel yasalardır. Bu yasalar bir bitki yaşamından bir toplum yaşamına, bir düşünce öğretisi yaşamından bir yıldız yaşamına kadar tüm evrensel gelişmenin nasıl gerçekleştiğini açıklar."(62)

Yani bilim dünyasında doğaüstü bir gücün bir şeye 'ol' demesiyle oluveren 'hikmet'lere yer yoktur. Böyle şeylere ya çocuk masallarında ya da din kitaplarında rastlanır. Bilim birdenbire, nedensiz, birikimsiz oluveren şeyleri kabul etmez. İnsanlara birdenbire olmuş gibi görünen, öyle algılanan şeylerin bile çok uzun bir nicel birikimin sonucu olduğunu temel alır. Nitekim Bucaille de metafiziğe böylesi saplanıp kalmadan önceki bilgilerinden hareketle Tevrat'ı eleştirirken, salt bitki örtüsünün ortaya çıkmasından ilk insanın yeryüzünde görünmesine kadarki süre bile yüz milyonlarca yıl sürdüğü gerçeğini belirtmekten kendini alamamaktadır.(63)

Dünyada bitki örtüsünün oluşumundan insanın oluşumına kadar yüz milyonlarca yıl geçtiği, daha ötesi evrenin,

(*) Yine hiçbir şeyin yoktan var olup vardan yok olmayacağı, sadece dönüşeceği yasası, yanı sıra yeni oluşumların ancak onları mümkün kılan maddi koşulların oluşumu ile gerçekleşebileceği, dolayısıyla en güçlü öznel iradelerin bile düşündükleri şeyi gerçekleştirebilmek için gerekli nesnel koşullara bağımlı oldukları yasası.

(62) Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 457.

(63) A.g.e, s. 54.

içinde yer aldığımız güneş sisteminin, giderek dünyamızın oluşumu ve yaşanabilir hale gelmesinin milyarlarca yıl aldığı bir bilimsel gerçekliktir. Bucaille'nin "yaratılış"ta geçen "gün"lerin "uzun zaman" anlamına geldikleri yollu iddiaları bu gerçeklik karşısında çok zayıf kalmaktadır. Çünkü Secde-5'teki "bin yıl", Meâriç-4'teki "elli bin yıl" anlamındaki "gün"lerin, "yaratılış"taki "altı gün"ün "gün"lerine "aydınlık" getirdiğini bir an kabul etsek bile, evrenin bilimsel oluşum sürecinin uzandığı milyarlarca yıl gerçeği karşısında bu açıklama, safsata olmaktan öte anlam taşımamaktadır. Yani Bucaille "gün"ü "günler" ve "devirler" diye tahrif etse bile, "altı gün-devir" esprisinin bilimle uyumlulaştması olanaksızdır.

Kur'an'da "gün"ün genel olarak bin yıl yerine kullanıldığı anlamına gelebilecek bir tek ayet vardır. Bucaille'in gözünden kaçan Hac suresinin bu 47. ayetinde; "Senden başlarına acele azap getirmeni istiyorlar. Allah sözünden asla caymayacaktır. Rabbinin katında bir gün, saydıklarınızdan bin yıl gibidir"... denilmektedir. Bu ayetin de arka planı Kur'an'ı, evrenin oluşumunun bilimsel gerçeğine yaklaştıramamaktadır: Hac-47'de, Kur'an'ın Tevrat'tan alarak yinelediği, "Tanrı'ya inanmayan kavimlerin selle, yıldırımla, depremle yok edileceği" iddiası o dönem Arap topluluklarını inandırmaya yetmeyince, gücünü gösteremeyen Tanrı adına, yani yine özel bir gereksinimin ifadesi olarak, "Rabbinin katında bir gün; saydıklarınızdan bin yıl gibidir" denilerek, tehdidi tarihe yayma yoluna gidilmiştir.

Açıktır ki insanlarla konuşan ve onlara ilişkin her şeyi kendisinin yarattığını iddia eden bir gücün, böylesi farklı ölçülerle konuşması söz konusu olamaz. Her şeyden önce bu, dilin kullanımındaki bir yetmezliğin, öz açısından ise tutarsızlığın ifadesidir. Biz "gün"ün, bin yılla özdeşleştirildiği ayeti esas alalım ve altı günde yaratılış rivayetine uygulayalım. Sonuçta evrensel oluşumun gerçekleştiği milyarlarca yıl gerçeği karşısında Kur'an'ın bilimdışı niteliğinde niceliksel bir azalmadan başka bir şey elde etmiş olmayız.

Bu durumda Bucaille ve gönderme yaptığı diğer İslam yo-

rumcularının yaptıkları, müşriklikten, yani iradelerini Tanrı'nın iradesine ortak kılmaktan, dahası onun yerine geçirmekten başka bir şey değildir. Oysa Hac-51'de; "Ayetlerimizi tartışarak bozmaya uğraşanlar, işte onlar cehennemliklerdir" de-nilerek, Kur'an deyişlerinin tartışılmazlığının altı kalınca çizilir.

Burada ilginç bir noktaya da değinmeden geçmek istemiyorum: Bucaille 16. yüzyılda yaşayan İslam âlimi Ebu's Suud'un, bizim alışkın olduğumuz Yer'in dönüşü esasına göre belirlenen gün kavramını bilmesinin olanaksızlığından söz eder. Ama gerçekte; "Kur'an ilmi" denen şeyin bilimsel bilgi karşısında nasıl bir acizlik ve karşıtlık sergilediğini, insanlığa ve en büyük âlimlere en küçük bilgi kırıntısı vermediğini de bir kez daha kabullenmiş olur. İÖ. 2000 yılının başlarında Babilliler, –yüze yakın tanrıya inanan bir toplum– günü ve geceyi on ikişer saat olarak, sonra saati altmış dakika ve dakikayı da altmış saniyeye bölmeyi, ayı, Ay'ın Dünya çevresindeki dolaşımına göre haftalara, daha sonra da haftayı yedi güne bölmeyi bulmuşlardır. Bu gerçek, insan bilgisinin tanrılardan bağımsız ve birikimsel olarak ürediği, yani insan ürünü olduğunu gösterir. Kur'an'ın da insanlığa, kendinden binlerce yıl önce bulunmuş basit verileri bile sunmaktan yoksun ve Tevrat'tan akılda kalanlara yapılan ekleme ve biçimlendirmelerden ibaret, bir masal ve hukuk kitabından ileri olmadığını görmemizi sağlar.

"Yaratılış"ın günlerine ilişkin olasılıklar üzerine yaptığımız tartışmanın, yanlış anlamalara açık kapı bırakmaması için, Kur'an'da yaratılış "gün"lerinin gerçek anlamda günler olduğunu belirtmeden geçmeyelim. Nitekim A'raf-54, "Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan ve sonra arşa hükmeden, gündüzü-durmadan kovalayan-geceye bürüyen"... deyişiyle, yani hem yaratılış günlerinin, hem de gece-gündüz deyimlerinin ek açıklama gereği duyulmadan aynı ayet içinde kullanılmış olmasıyla, "gün" sözcüğü özgülündeki her türden çarpıtmanın önünü tamamen kapatır.

Sorunun bir diğer önemli boyutu, Tevrat'ın "yaratış" rivayetini yinelerken, Kur'an'ın sergilediği çelişkilerdir. Ne var ki,

Kur'an yorumcuları bu çelişkilere kılıf bulmak için adeta birbirleri ile yarışırlar.

Fussilet Suresi şöyle der: "Ey Muhammed, 'siz yeri iki günde yaratanı mı inkâr ediyor ve ona eşler koşuyorsunuz! O, âlemlerin Rabbi'dir' de" (Fussilet-9) "Yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi, onu bereketli kıldı, arayanlar için yeryüzünde gıdalarını normal olarak dört gün (dört mevsim) içinde yetiştirmesi kanununu koydu." (Fussilet-10)(*)

"Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve yeryüzüne 'isteyerek veya istemeyerek buyruğuma gelin' dedi. İkisi de 'isteyerek geldik' dediler." (Fussilet-11) Allah bunun üzerine, iki gün içinde yedi gök var etti ve her göğün işini kendisine bildirdi. Yakın göğü ışıklarla donattık ve bozulmaktan koruduk. İşte bu, bilen, güçlü olan Allah'ın kanunudur" (Fussilet-12).

Görüleceği üzere Fussilet Suresi pek çok yerde altı günde gerçekleştiği söylenen yaratılışı sekiz güne çıkarmış. Üstelik burada Allah'ın veya Muhammed'in dil sürçmesi söz konusu değil. Aksine ilk iki günde Dünya'nın yaratıldığı, takip eden dört günde de dünyanın dağları ve gıdaları ile düzenlendiği belirtiliyor. Ancak bu altı gün içinde "yaratılış" bitmiyor; bunu takiben Tanrı'nın göğe yönelip ona ve yeryüzüne buyruk altına girme tehdidinde bulunuyor ve onları denetim altına alarak göğü yedi tabaka olarak düzenliyor. Ardından "yakın – en alttaki– göğün" ışıklarla –yani Güneş, Ay ve yıldızlarla– donatıldığı iki günlük bir devre daha geliyor. Üstelik bu anlatımda insanların ve hayvanların ne zaman yaratıldığı da unutulmuş durumda. Halbuki diğer ayetlerde onların, dünyanın dü-

(*) Onuncu ayetin Diyanet tarafından yapılan bu çevirisi doğru değildir. Doğrusu Bucaille'nin ve diğerlerinin çevirisinde olduğu gibi şöyledir: "Yeryüzüne sabit dağlar yerleştirildi; onda bereketler yarattı, rızklarını arayanlar için, oradaki gıdaları ölçü ile tam dört günde (devrede) takdir etti." Kaldı ki 10. ayetin 9., 11. ve 12. ayetlerle bütünlüğü dikkate alınacak olursa, anlatılanın, gıdaların normal yetiştirilmesi dönemi olmayıp, "yaratılmış" yer üzerinde düzenleme ile onun yaşanabilir hale getirilmesi, dağların yerleştirilmesi, gıdaların yaratılması vs. olduğu çok rahat anlaşılır. Yani bu ayetteki "dört gün", önceki ayetteki "iki gün" gibi yaratılış evrelerine ilişkindir. Söz konusu çeviri "yanlışı"nın hikmetinin bu dört ayetin oluşturduğu bütünün anlamından kaynaklandığı birazdan görülecektir.

zenlenmesini takiben yaratıldığı iddia ediliyordu. Bu durumda Fussulet'in, yaratılışı en az sekiz veya daha çok güne çıkardığı ve tabii tüm diğer anlatımlarla aleni bir çelişki sergilediği gerçeğiyle karşı karşıyayız.

Fussilet- 9-12'de özetlenen bu rivayette yer alan "yaratılış"ın altı –veya Fussilet'e sadık kalacaksak sekiz– gün veya devrede gerçekleştiği, gıdaların Güneş'in yaratıldığı son iki günden önce-ki dört günde yaratıldığı, göğün "yedi kat" olduğu, "ışık"ların –Güneş, yıldızlar ve Ay'ın– sadece göğün birinci tabakasında olduğu ve Yer'den sonra yaratıldıkları, dağların "yerleştirildiği" gibi iddiaları, şimdilik bir yana bırakalım. Dahası, "gıdaları ölçü ile tam dört günde (devrede) takdir etti"[64] şeklindeki bilim dışı yaklaşımı da geçelim. Çünkü bitki örtüsünün böyle iradi olarak yaratılmayıp milyonlarca yıllık süreç içinde oluştuğunu ve bugünkü bitki yapısından önce, gymno-sperm denilen, tanelerinin koruyucu zarfı bulunmayan bitkilerin oluştuğu ve evrim içinde bugünkü bitki yapısına dönüştüğünü biliyoruz. Göğün "bozulmaktan korunması" şeklinde ifade edilen saçmalığı da bir kenara koyalım. Yine kanun kavramının da, "olguların gelişmesini belirleyen zorunlu, nedensel ve nesnel (...) doğasal ve toplumsal bütün olguların doğal gelişmelerini belirleyen temel ilişkilerini dile getirme"[65] demek olan anlamında değil de, "yedi gök yaratılıp her göğe ayrı bir iş verilmesi ve bunlardan en altta olanın ışıklarla donatılması kanunu", "Yeryüzündeki tüm gıdaların dört gün (mevsim) de yetiştirilmesi kanunu" gibi saçma anlamlarda kullanılmasını da geçelim.

Bucaille, Kur'an'ın bu suresinde, devrelerin sekize çıkarılmasının yarattığı çelişkiyi gidermek için adeta debelenip duruyor. Üstelik bu anlatımda insanın yaratılmasının unutulduğunu da görmezden geliyor. Oysa böylesi ayrıntıları yakalamakta ne usta olduğunu Tevrat ve İncil eleştirilerinden bili-

---

[64] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 203.
[65] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 455.

yoruz! Bucaille'e göre Fussilet Suresi ile, yaratılışın altı evrede olduğunu bildiren diğer sureler arasında çelişki olduğunu sananlar, fena halde "yanılıyorlar"mış. Çünkü "Arapça metin, şumme kelimesi ile birbirine bitiştirilmiş iki bölüm ortaya koyar. Şumme kelimesini biz 'ayrıca' diye tercüme ettikse de, bu kelime aynı zamanda 'müteakiben' yahut 'arkasından', 'üstelik' gibi manalara da gelebilir. Şu halde burada zikrolunan hadiselerin birbirinin ardından gerçekleşmesi manası çıkabileceği gibi, bu hadiseleri düşünen insanın zihnindeki sıralanış manası da çıkabilir. Keza art arda geliş kastedilmeksizin, sadece bu hadisler yan yana zikredilmiş de olabilir. Ne olursa olsun, göğün yaratılış devreleri, pekâlâ yerin yaratılış devreleriyle aynı zamanda gerçekleşmiş olabilir,"[66] imiş!..

Görüldüğü gibi, onca laf kalabalığı arasında Bucaille de, çeviride hangi sözcük kullanılırsa kullanılsın, çelişkinin giderilemediğini, olasılıklı cümlelerinde kabul etmek durumunda kalmaktadır. Diğer sureleri yardıma çağırarak, sonuç olarak Kur'an'ın yer ve göğü yaratma sırası koymadığını ve ikisinin birlikte yaratıldığı düşüncesini ortaya koyduğunu söylüyor. Tabii bu sefer de genel olarak göğün "altı gün" içinde yaratılmadığı, onun; yerin oluşumu koşullarını da içinde taşıyacak biçimde önceden var olduğu bilimsel gerçeğiyle çelişki içine düşüyor.

Günümüzde, tartışılmaz bir açıklıkla ortaya konmuştur ki yer; ne göklerden hemen önce ne hemen sonra ne de onunla aynı zamanda –yaratılışın ilk iki günü esprisi içinde– oluşmuştur. Aksine Dünyamız, ilksiz ve sonsuz maddesel değişimler sürecinde, sonsuz uzay boşluğu içindeki bir oluşum olan evrenimizin minicik bir parçası olarak ondan ve onun bütünsel ve sürekli hareketinin doğal bir ürünü olarak oluşmuştur. Evrende galaksilerin, galaksiler de yıldız sistemlerinin ve bunlardan biri olan Güneş sistemi içinde Dünyamızın oluşumu, birbirini takiben milyarlarca yıl süren, çok uzun ve kendiliğin-

[66] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 205.

den bir evrimin ürünüdür. Bilimin bu süreç içinde özel olarak Dünyamızın oluşumuna getirdiği açıklama şöyledir:

Diğer yıldızlar gibi Güneş etrafında da bulunan ve çok küçük taneciklerden oluşan yıldızlar arası gaz maddeleri, gruplar halinde ve değişik yörüngelerde Güneş etrafında dolaşırken meydana gelen çarpışmalar sonucunda, bu gaz maddelerinde yaşanan toplulaşma ve yoğunlaşmadan gezegenler oluşmuştur. İşte bu gezegenlerden biri olan Dünyamızda dörtbuçuk milyar yıl önce böyle oluşmuştur.

Görüleceği üzere bu süreçte, olmasına karar veren bir gücün "ol" demesiyle "oluveren" bir sihirbazlığa yer yoktur. Bilimsel ifadeyle; bilinçsiz doğal güçlerin karşılıklı etkileriyle ve milyarlarca yıllık nicel birikimler sonucunda ortaya çıkan bir nitel sıçrama söz konusudur. Her şey kendinden önceki bir maddeler topluluğundan ve onu kuşatan çevrenin zaman ve mekân olarak uygun koşulları yaratmasından oluşmuştur. Yani sonlu zaman ve mekânlardan oluşup, kendisi sonsuz bir zaman ve mekân olan uzayda yer alan maddelerin evrimsel dönüşüm ve değişiminin ürünüdür her şey. Can sıkıntısından başka izahı olmayan ani bir düşünceyle, sınava çekeceği insanlar yaratmaya karar veren ve salt bu sınav süresinde yaşam için gerekli bir mekân olarak yer ve üstlerinde gökkubbe ve gökte Güneş ve diğer "süsler"(!), yerde gıdalar yaratma şeklindeki bir "yaratılış" söylencesi her boyutuyla sırıtmaktadır. Buna karşılık, her şeyin kendi nesnel koşulları içinde ve maddesel hareketin ürünü olarak, yani öznel iradelere yer vermeyen kendiliğinden bir süreçte oluştuğu gerçeği var. Bilimsel metotlar kullanılarak ulaşılan bu gerçeğe göre; yoktan var olmadığı gibi yok da olmayacak, sadece dönüşecek olan sonlu maddelerin sonsuz üretimi söz konusudur. Doğaldır ki böyle bir bilimsel evren düşüncesi ile dinsel açıklamalar arasında uzlaşmaz bir karşıtlık olacaktır.

Kur'an bu noktada da kendisi ile bir dizi çelişki içindedir. Nitekim Fussilet suresi, Tanrı'nın "yeri iki günde", "yerdekileri dört günde" yarattıktan sonra "duman halinde bulunan

göğe" yöneldiğini ve bu kendi dışında olana; kendi buyruğuna gelmesi tehdidinde bulunduğunu anlatıyor.

Naziât suresinde ise Fussilet'tekinin karşıtı bir mantık sergileniyor. Her ikisinin de Mekke döneminde düzenlenmiş olduğunu hatırlarsak, bu karşıtlık Kur'an yazarının belleğinin zayıflığını göstermesi bakımından ilginçtir. "Ey inkârcılar –diyor Kur'an– sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa göğü yaratmak mı? Ki onu Allah bina edip yükseltmiş ve ona şekil vermiştir." (Nâziât-27-28) "Gecesini karanlık yapmış gündüzünü aydınlatmıştır (29)"; "Ardından yeri düzenlemiştir.(30)"

Görüldüğü gibi Fussilet'te önce yer yaratılıyor, sonraki dört günde düzenleniyor, sonra da göğün düzenlenmesine yönelinirken, Nâziât'a göre ise önce göğün yaratılıp düzenlenmesi işi geçiliyor, ondan sonra yerin düzenlenmesine yöneliniyor!

Daha sonra, Medine döneminde düzenlenen Bakara-29' da ise Fussilet ile paralellik içinde ve aynı açıklıkta, "yerde olanların hepsini sizin için yaratan O'dur. Sonra, göğe doğru yönelerek yedi gök olarak onları düzenlemiştir. O her şeyi bilir" ifadesiyle her şey bir kez daha tersyüz ediliyor! Şimdi kendimize soralım: Her şeyi bildiği ve yarattığı iddia edilen bir gücün, yani Tanrı'nın, dini inancın en temel sorunlarından olan "yaratılış"ın –bilim karşıtlığı bir yana, hiç olmazsa– temel planı hakkında açık bir fikre ve tutarlılığa sahip olması gerekmez mi?

Nâziât suresine atfen diyor ki Bucaille; "Allah'ın yeri düzenleyip onu ziraata elverişli kılmasına dair olan safha, zaman yönünden gece ve gündüz deveranının gerçekleştirilmesinin hemen peşinden zikredilmektedir. Demek ki burada iki grup olay anılmaktadır: Bunlardan bir kısmı gök ile ilgili olup öteki kısmı zaman içine yerleştirilen Yer ile ilgili olanlardır. Burada yerden bahsedilmesi, bizzarure onun düzenlenmesinden önce var olmasını ve dolayısıyla, Allah'ın göğü bina ettiğinde mevcut olmasını gerektirir. O halde hadiselerin birbiri içinde olmasıyla, göğün ve yerin evriminin birlikte olduğu sonucu

çıkmaktadır. Öyleyse Kur'an metninde Yer'in göklerden veya göklerin Yer'den önce yaratılmış olduğu konusunda, hiçbir surette, özel bir delalet aramamak gerekir. Başka yerlerde kesin bilgi verilmediği müddetçe, kelimenin önce veya sonra zikredilmiş olması, yaratılışın gerçekleştiği sıra hakkında fikir vermez."[67]

Bucaille, belli ki bu karmaşık ifadelerle Kur'an'ı, bilimsel gerçekler ve tutarlılık noktasında aklayabileceğini sanıyor. Oysa giderilemez çelişkilerle karşı karşıyayız. Fussilet "Yer'i yaratmaktan ve sonra düzenlemekten, "sonra duman halinde" bulunan göğe yönelinip ve orada Güneş, Ay ve yıldızların yaratılarak düzenlendiğinden söz ederken, Nâziât aynı açıklıkla önce "göğü yaratmak" ve şekillendirmekten 'ardından' veya Bucaille'in çevirmesinde "bundan sonra da Yer'i düzenlemekten" söz eder. Bakara-29 ise, bu kez salt "Yer'de olanların" yaratılmasından söz ettikten "sonra göğe doğru yöneldi" der. Düzenleme işinde mutlak anlamda bir sıra izlendiği ve bu sıralamanın farklı yerlerdeki anlatımlarında da çelişkiler olduğu çok açık. Yani Kur'an, ortak bir sürecin iki boyutundan değil, birbiri peşi sıra gelen iki ayrı süreçten söz ediyor ve bu sıralama, sureden sureye geçerken birbirine karıştırılıyor.

Bucaille'in altını çizdiği gece gündüz dönüşümüne gelince, Nâziât'ta söz konusu dönüşüm, henüz Yer'in düzenlenmesine gelmeden, salt gök için konu edilmiştir. Burada Güneş ışığının yeryüzündeki yansıması sonucu oluşan gündüz aydınlığının, uzay boşluğunun aydınlanması zannedildiği görülmektedir. Bu 7. yüzyıla özgü yorum, Fussilet'te kendini daha da somut açığa vuruyor. Orada yeryüzü düzenlenmesi tamamlandıktan, yani bitki örtüsü gerçekleştirildikten "sonra" göğün düzenlenmesi ve "en yakın göğün ışıklarla donatılması" yani Güneş'in "yaratılması" gerçekleşiyor. Bu durumda Bucaille'i tutarlılığa çağırmak ve Tevrat karşısında sergilediği

[67] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 207.

bilimsel duyarlılığı Kur'an karşısında da sergilemeye zorlamak ve orada altını çizdiği gibi, Güneş olmadan Dünya'da gıdaların oluşumunun olanaksız olduğunu anımsatmak durumundayız.

Dünya'nın gökle birlikte yaratılması kabul edilemez. Bucaille'e Dünya'nın Güneş ile birlikte yoktan yaratılmayıp, Güneş sistemi içinde ve onun oluşturduğu koşulların sonucu, milyarlarca yıllık bir evrim –soğuma-katılaşma süreci– geçirdikten sonra, yaşanabilir hale geldiğini; su, bitki, hayvan ve sonra da insanın oluştuğu yine milyonlara yıllık evrimle bugünlere gelindiğini de anımsatmak zorundayız. Bu yalın bilimsel gerçeğe karşın Bucaille, "Kur'an, göklerin ve Yer'in yaratılışındaki öncelik sırasını belirtmez" diyerek bir açığı kapatmaya çalışırken bu kez Kur'an'ın çelişkilerini kabullenmek zorunda kalmaktadır.

VI. Bölüm

KUR'AN'DA GÖK ALGISI VE GERÇEK

Kur'an, göğün "tabaka tabaka" sağlam bir bina olarak yapıldığını söyler. Onu, üst üste kubbeler şeklinde yükseltilen bir bina olarak düşleyerek, "direkler olmaksızın yükseltilen" ve "yere düşmemesi için Allah'ın eliyle tuttuğu" üst üste yedi çatılı bir bina olarak tasvir eder.

Oysa bugün her ortaokul öğrencisinin bile bileceği gibi, gök dediğimiz şey, bizi çepeçevre kuşatan sınırsız bir gaz kütlesidir. Dolayısıyla göğün, "üst üste direksiz duran, Allah'ın tuttuğu yedi tabaka" olarak tarifinin hiçbir inandırıcılığı yoktur. Nitekim Bucaille, bu yaklaşımı kendi bilgileriyle uyuşturamadığı için, onun "sembolik bir değer" taşıdığı, "kesinlik bildirmeyen bir çokluk ifade ettiği" ve bunun üzerine "Kur'an müfessirlerinin ittifak ettiği" iddiasını öne sürerek zevahiri kurtarmaya çalışmaktadır.

Oysa işin gerçeği, Eski Yunanlılar ve Romalılarda da görülen halk inanışındaki göğün yedi kat olduğu mitosunun, Allah'ın yüceliği imgesini güçlendirmek amacıyla sahiplenilmesidir. Bu durum birazdan irdeleyeceğimiz ayetlerin ifadelerinde de net olarak görülür. Üstelik yedi rakamı "sembolik" değil oldukça net bir sayı olarak Kur'an' da tam yirmi dört kez kullanılmaktadır.

Kaldı ki "müfessirlerin ittifak ettiği" iddiası da doğru de-

ğildir. Nitekim, çevirmenin kendisi de "müfessirlerin yedi rakamını 'sembolik' saydıklarına rastlamadım"[68] dipnotunu düşerek bu iddiaya itirazını ortaya koymaktadır!

Çevirmen S. Yıldırım, Bucaille'den farkla ve üzerinde ittifak edilen yorum olarak M. Hamdi Yazır'ın yaklaşımını örnek gösterir: "Yedi gök tabiri yedi göğün varlığını kesin olarak ifade etmekle beraber 'daha ötesi yok' demek değildir, ziyadesini nefyetmez."[69] Tabii bu "yorum" karşısında, yedi göğün varlığını "kesin olarak" bildirenin daha fazlası varsa niçin belirtmemiş olduğu sorusu geliyor akıllara.

Yedi gök düzenlemesi mitosunun bilimdışı niteliği bir yana, Kur'an'ı bilimsel verilere uydurmak amacıyla yedi kavramı ile galaksiler arasında bağlantı kurarak ona bilimsel bir görüntü vermeye çalışmak, sonra da yedi sayısı üzerinde oynamaya kalkmak, gerçekte, Kur'an'ın bilimsel veriler karşısında içine düştüğü yapısal problemin sonuçlarıdır. Öncelikle hemen altını çizmeliyiz ki, Kur'an'da "göğün tabakaları" deyimi evrenin ayrı bölmeleri değil, "Yerin üzerinde tabaka dizileri halinde yükseltilmiş ve direksiz, Allah'ın elleriyle tutularak yere düşmesi engellenen bir çatı"yı ifade etmektedir. Buradaki yedi kavramı da bu bilimdışı rivayeti süsleyerek, Allah'ın yüceliğini insan nezdinde kanıtlamanın aracı olarak kullanılmaktadır.

Yedi sayısının kesinlik taşımadığı iddiası da tutarsızdır. Bu konuda Kur'an oldukça nettir. Fussilet'te; Allah'ın göğe yöneldiği ve onu tümden buyruğu altına aldığı, bunun üzerine onu yedi gök olarak düzenlediği, yani bir kısmını değil genel olarak göğü düzenlediği çok açık ifade edilir. Keza Naziât-28'de, gök yaratıldıktan sonra Allah'ın onu bina edip yükselttiği belirtilir. Bakara-29'da da, "göğe doğru yönelerek yedi gök olarak düzenledi" deyişi oldukça nettir. Yine Mülk-34'te, "Gökleri yedi kat üzerine yaratan O'dur" dedikten sonra, "gözünü bir çevir bak, bir çatlak görebilir misin? Bir aksaklık

---

[68] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 210.
[69] A.g.e., s. 210.

bulmak için gözünü tekrar tekrar çevir bak; ama göz umduğunu bulamayıp bitkin ve yorgun düşer" denerek yedi sayısının göğün tümünü içerdiği ve yedi göğün galaksiler anlamında değil, yedi katlı, sağlam, çatlağı olmayan, gözlenebilen bir çatı olarak algılandığı çok açık belirtilir. Yine Nebe-12'de, "Üstünüze yedi kat sağlam gök bina ettik" ve Enbiyâ-32'de de, "Göğü karışıklıktan korunmuş bir tavır kıldık..." denirken, gökten ve onun yedi katından ne anlaşıldığı tekrarlanır.

Gök katmanlarının atmosfere uydurulması, kuşkusuz nitelik açısından daha uygun olabilirdi. Ne var ki bu tabakaların dört olduğuna dair kesin bilimsel yargı nedeniyle İslam yorumcuları böyle bir yorumdan kaçınırlar. Buna karşılık kökü ta Eski Yunanlılara kadar giden ve temeli gökkuşağı görüntüsündeki yedi renk olan bir halk masalına, bilimsel kılıflar uydurmaya çalışırlar. M. Hamdi Yazır, Bucaille ve benzerlerinin, Kur'an cümlelerinin bulanıklıkları ve çelişkileri arasında bilimsel ipuçları arama çabaları işte böyle nafile çabalardır. Sonuçta biri yedi sayısına "sembolik" bir anlam yükleyerek, diğeri ise "yedinin kesin varlığı, ancak bu kadarla sınırlı olmadığı"nı iddia ederek, Kur'an'ı bilim karşıtlığından sıyırmaya çalışır.

Göğün yedi tabakası iddiasına en ilginç katkıyı getiren Haluk Nurbaki'ye göre ise kastedilen şunlardır:

1. Güneş sistemiyle birlikte temsil ettiğimiz uzay mekânı (birinci gök)
2. Galaksimizin temsil ettiği uzay mekânı (ikinci gök)
3. Galaksi grubumuzun temsil ettiği uzay mekânı (üçüncü gök)
4. Galaksi gruplarının ortaklaşa temsil ettiği evrenin merkez radio manyetik mekânı (dördüncü gök)
5. Kuasarların temsil ettiği evren mekânı (beşinci gök)
6. Kaçan yıldızların temsil ettiği genleşen evren mekânı (altıncı gök)
7. Bunun dışındaki evrenin sınırsız sonsuzluklarını temsil eden evren mekânı (yedinci gök)

İşte Kur'an'ın on dört asır evvel beyan ettiği yedi kat gökler.[70]

Tüm bu ilginç yorumların, Kur'an'a bilimsel kılıflar uydurmaya çalışan ve her biri yorumcunun keyfine, uydurma becerisine kalmış çabalar olduğu açık. Amaç; "Kur'an'ın on dört asır önce işaret ettiği akıllara durgunluk veren mucizeler"(!) iddiası ile görüntüyü kurtarmak. Kaldı ki böylesi temelsiz, öznel yorumlardan hareket edersek, Kur'an'dan binlerce yıl öncesine uzanan ve göğün yedi kat olduğu mitosunun ilk, dolayısıyla gerçek sahipleri çok tanrılı Yunanlıların yüceltilmesi gerekecektir; çünkü Kur'an ve Tevrat'taki anlatılanların kaynağı bu görüşlerdir.

Üstelik "yedi kat gök" deyişiyle çok açık bir biçimde, yedi dünya veya galaksi veya bilimin uzanabildiği oranda uzayda keşfettiği, tüm gök cisimlerini çepeçevre kuşatan sonsuz boyutlardaki derinlikler değil, yerin üstünde üst üste yedi kat olduğu farz edilen bir "tavan" kastedilmektedir. Allah'a gerçekten inanan insanların, böylesi demagojilerle, kendilerini müşrik konuma sokarak büyük günah işlediklerini de bilmeleri gerek!

Yaratılan bu toz duman ortamına karşı, sorunu bizzat Kur'an'ın bütünlüğü içinde ele alalım:

Fussilet suresinde Tanrı'nın, duman halinde bulunan göğe yönelip onu yedi gök haline getirdiği belirtilir –yani önce Dünya'yı, ondan sonra evreni yaratan bir tanrı söz konusudur!–. Duman halindeki bu "gök", "yedi gök" olarak düzenlenince değişen ne? Bu sorunun yanıtı diğer surelerde. Ancak bu sureden öğrendiğimiz; bu ışık saçtıkları için görünen Güneş, Ay ve yıldızlar, tüm gök cisimlerini, bu "en yakın gök"e yerleştirdiğidir.

Mü'minûn-17'nin Bucaille'deki çevirisinde, "üstünüzde yedi yol yarattık" –diğer çeviride "yol", "tabaka" olarak geçer– deyişinden hareketle, "lamba" diye nitelenen gök cisimlerinin, birinci tabaka üzerinde hareket ettikleri, yani yörünge-

[70] H. Nurbaki, *Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, III. kitap, s. 15.

lerinin birinci tabakada oluşturulduğu ortaya çıkıyor. Mülk-3 ve Nuh-15'te göğün "birbirine uygun tabakalar", "birbiri üstüne tabaka tabaka" veya kat kat düzenlendiği ifade ediliyor. "Gözünü döndür bir bak çatlak görebilir misin?" cümlesi ile de göğün bu "düzenlenmiş" yapısından, gözün görüş mesafesi içinde, çatlaksız, kat kat ve birbirine uygun bir tabakalar bütününün anlaşılması gerektiği iyice vurgulanıyor. Nebe-12'de, bu "yedi katlı gök"ün insanlar tarafından anlaşılabilmesi için, "üstünüzde bina etmek" diye tarif edildiğini, bunun Enbiyâ-32'de, "göğü karışıklıktan korunmuş bir tavan kıldık" şeklinde pekiştirildiğini, Lokman-10 ve Râd-2'de "göklerin direksiz olarak yaratılıp yükseltildiği" ve Hac-65'te bu direksiz durma "hikmet"inin "buyruğu olmaksızın yere düşmemesi için göğü O'nun tuttuğu" şeklinde açıklandığını görüyoruz.

Bütün bu çok net belirlemelerden, göğün dünyamız da dahil tüm katı uzay cisimlerinin dışında kalan, onları çepeçevre kuşatan, sonsuz bir gaz kütlesi değil, Yer'in üstünde kubbe biçiminde bir çatı olarak tarif edildiği ortaya çıkıyor. Yani günümüz bilgilerine uydurma uğruna; İslam yorumcularının Kur'an'ı revize ederek yaptıkları yorumlarla, Kur'an'daki ifadeler arasında en küçük bir yakınlık yoktur. Kur'an, göğü, yeri kuşatan ve sonsuz boyutlu bir gaz kütlesi olarak değil, gözün ufku ile sınırlı bir uzaklıkta yeri kuşatan; çatlaksız, direksiz, Allah'ın eliyle tutulduğu için düşmeyen, yerin üstünde bir çatı, bir koruma tabakası, bina tavanı olarak algılamaktadır.

Bu, "sabit tutulan" –ve daha sonra göreceğimiz gibi dağlarla sabitleştirilmiş olarak algılanan yeryüzü üzerine oturtulmuş– gökyüzünün, sonsuz boyutlu bir gaz kütlesi olduğu ve içinde Dünya'nın hem kendi ekseninde hem de Güneş etrafındaki yörüngesinde büyük bir hızla –ve Güneşin de aynı zamanda galaksinin dönüşüne bağlı olarak– hareket ettiği, dolayısıyla yerin bir sefer geçtiği koordinatlardan bir daha geçmediği, yani her gün bir başka gök içinde –altında değil!– olduğumuz bilimsel gerçeği arasında en küçük bir uzlaşı noktası olmadığı ortada.

Kur'an'a göre "gök", yer ve diğer cisimlerin her yanını kuşatan bir gaz kütlesi değil, düz bir alan olan yerin üstünde bir çatıdır. Allah isterse, tutmazsa, yere düşüp herkesi ezebilecek bir tavandır! Onun çok boyutlu bir sonsuzluk olmayıp, tepede bir çatı olarak algılandığı Kamer Suresi'nde, Nuh Tufanı'nın anlatıldığı 11. ayette açıklıkla ifade edilir. Burada; "biz de bunun üzerine gök kapılarını boşanan sularla açtık" diyerek, bu "çatı"nın Allah istediğinde açılan kapıları olduğu ve "çatı'nın üstünde sular olduğu, "çatı" olmazsa insanların yaşayabileceği bir yerin de olmayacağı ve onun, üstündeki suların ağırlığına dayanacak denli sağlam, sert ve çatlaksız bir cisim olarak düşünüldüğü iyice belirgindir.

Esasen bu gerçekdışı, gökten başka her şeye benzeyen "gök" anlayışı da tıpkı tufan masalı ve diğerleri gibi Tevrat kaynaklıdır. Nitekim Tevrat; "... O gün de büyük enginin bütün kaynakları yarıldılar ve göklerin pencereleri açıldılar" ifadesiyle Kur'an'daki "gök"ün gerçek kaynağını ortaya koyar. Yine Tevrat'ın; "Tanrı dedi; suların ortasında bir kubbe olsun ve suları sulardan ayırsın" ve böyle olur. Tanrı gökkubbesini yaptı ve kubbeyi 'gök' diye adlandırdı" anlatımı da altını çizdiğimiz gerçeği pekiştirir. Bu bilimdışı görüşün Kur'an'daki yansıması olan "gök"; Allah'ın kudreti ile gökte düşmeden duran, üst üste yedi tabakadan oluşan ve üstünde gerektiğinde insanlığı boğmakta kullanılacak kadar çok su barındıran çatlaksız bir tavandır.

Tekvir suresi 11. ayette kıyamet alâmetleri sayılırken, "gök yerinden oynatıldığı zaman"(*) ifadesi ile göğe ilişkin bilimdışı algı daha da belirginleştirilir.

Keza Enbiya-104'te, "göğü kitap dürer gibi dürdüğümüz zaman..."(**) denirken, Mürselat-9'da, "gök yarıldığı zaman" ifadesi kullanılmaktadır. Yine Hakka-16'da, "gök de yarılır ve artık o gün o, çökmeye yüz tutar" denir. Sebe-9'da çok daha

(*) Tabbara'da bu ayetin çevirisi, "Gökyüzünün perdesi kalktığı zaman" şeklinde olup yorumun da "sema ortadan kalkacak" şeklinde geçmektedir. (Bkz. *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 131)

(**) Ayetin Nurbaki'deki çevirisi şöyledir: "O gün biz semayı kitapların sahifelerini dürüp büker gibi düreceğiz. İlk yaratılışta nasıl başladıysak –Nasıl sahife açtıysak–..."

ilginç olarak, "önlerinde ve artlarında olan göğü ve yeri görmezler mi? Dilesek onları yere geçirir veya göğün bir parçasını başlarına indiririz..." belirtmesi yapılmaktadır. Şûra-5'te ise "...Gökler neredeyse (putperestlerin sözünden) çatlayacak..."(*) denmektedir.

Bu açıklamalardan; Kur'an'ın göklerinin, kitap gibi dürülebilen, yarılabilen, çatlayabilen, çöken ve Allah kızdırılırsa bütün veya parça parça olarak da insanların başına düşecek bir tabakalar, sayfalar bütünü olarak algılandığı ve bu "yarılma", "çatlama", "çökme" ve "düşürülme" olasılıklarının "yedi kat"ın tümü için aynı zamanda geçerli olduğu görülüyor. Dolayısıyla Kur'an'ın "gök"ü ile ayrı zaman ve mekânlara sahip galaksi kütleleri arasında paralellik kurulamayacağı, aksine kitap sayfaları gibi üst üste geldiği ve "çatladı" mı, "yarıldı" mı, "kapıları açıldı" mı, "düşürüldü" mü hepsi için birden geçerli olduğu anlatılıyor. Yani aynı mekân ve zamana tabi bir "tavan"ın başka yorumlara kesinlikle kapalı olduğu gerçeği ile karşı karşıyayız. Nitekim, "gökleri ve Yer'i ve ikisinin arasında bulunanları..." şeklinde pek çok surede geçen ifadeden anlaşıldığı gibi gökler, tümü birden aynı yerin üzerinde yer alan tek bir tavan olup, çatısal-tabakasal bir yapıdır.

(*) Hepsi de birbirinden ilginç ve tabii Kur'an gerçeği ile tamamen ilgisiz "yorumlardan" birini daha, yorumculuk adına sergilenen sefaletin boyutunu gözler önüne sermek için araya sıkıştırmaktan kendimizi alamıyoruz. Yukarıda konumuzla ilişkili olarak aktardığımız Şûrâ-5'ten, "bilim" yorumcusu(!) Nurbaki, bakın neler neler çıkarıyor: Evrendeki "...genleşme Kur'an'ın fiziği ile pek kolay kavranmaktadır. Evrenin sonsuz küresel mekânlarında korkunç bir manyetik gerilim vardır (Şûrâ-5), işte bu manyetik gerilim, dağılan parçacıklar teorisinin arayıp bulamadığı izahın ta kendisidir. Kur'an emri gereği bu gerilim ilahi kudretin haşmet ve şiddetinin bir ifadesidir ki, gerçekte yaratılış yasasının temelini oluşturmaktadır.

"Yine fizikte bir türlü izah edilemeyen bir olay quant dediğimiz enerji birimlerinin nasıl olup da minik mekânlara girdiği ve ışın cisimlerini meydana getirdiğidir. Halbuki Şûrâ-5 gereği, mekânların her noktasında manyetik bir gerilim vardır... Şûrâ-5, uzaydaki bu manyetik gerilimi dile getirmektedir. Bu ayette özel bir fizik incelik vardır... Burada söz konusu edilen semaların üstlerindeki şiddetli gerilim her sema katında farklıdır.

"Ateistler (inkârcılar) evrende her zaman bir kargaşa ummuşlardır. Halbuki Allah Şûrâ-5'te, göklerdeki bu dehşetli manyetik gerilimi bizlere tanıtarak evrenin her noktasında nasıl akıl almaz bir tasarruf olduğunu bildiriyor.

"Fizik bilimi günümüzde Allah'ı ve Kur'an'ı inkâr yollarını kapamıştır. İnkârcıya, bilim şehrine giriş vizesi yoktur." (*Kur'an'ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler,* II. kitap, s. 87-92)

İşte böyle! Putperestlerin sözünden bile çatlayabilecek denli manevi bir duyarlılığa sahip "gök" tanımı içinde meğer ne çok fiziksel keramet saklıymış da bilinemiyormuş!

Bu niteliği ile "gök", Dünyamız yanı sıra onun trilyonlarca katı büyüklüğünde yüz milyarlarca gök cismini kapsayan bir sonsuzluk anlamında, sözcüğün gerçek anlamındaki gökten apayrı bir anlama sahip olduğu gibi, ondan üst üste tabakalar dizisinden ve çatısal bir işlevinden başka bir anlam çıkmayacağı da açık. Esasen, 7 rakamının da, bu "birbirine uygun" ve "tabaka tabaka" olan "tavan"ın sağlamlık ölçütü olarak sunulmaktadır.

Bunlara ek olarak, İslami ibadet yeri olan cami planının da, düz yer ve kubbe gök algısıyla doğrudan bağıntısı olduğunu belirtmeliyiz. Bu, kubbe gök algısının Kur'an'la başlamayıp, başta Araplar olmak üzere o çağlar yaşayan insanlarda egemen algı biçimi olduğunu hatırlamakta yarar var. Yani İslamiyetin astronomi konusunda bir yenilik getirmediği, Allah'ın "varlığı ve yüceliği"nin ispat gerekçesi olarak bilineni beyan etmekten başka bir şey yapmadığı açık.

Kur'an'ın, düz yerinin üstünde kubbe gök algısının, bir diğer kanıtı da Kus b. Saide'nin, Sûk-i Ukâz'daki hutbesinde yaptığı, "yeryüzü bir ferş-i eyvan, gökyüzü bir yüksek tavan" şeklindeki tanımdır. O zaman insanın yer ve göğe ilişkin kavrayışını ifade eden bu hutbenin, gençliğinde Muhammed tarafından dinlendiği, onu çok etkilediği ve Kur'an'ın yazım biçimi ve içeriğine alenen yansıdığı bilinmektedir.

İslami belgelerde, bu gökkubbenin en üst tabakasından yere kadar olan mesafenin de sınırları şöyle çiziliyor:

"Mekke müşrikleri Miraç'taki yüksek manaları anlayacak seviyede değildirler. Bundan dolayı Hazreti Peygamber Miraç olayını kendilerine anlatınca inanmadılar. Kervanların bir ayda gidip bir ayda döndüğü mesafeyi Muhammed bir gecede nasıl alabilecek dediler. Allah kudretinin hudutsuzluğunu ve genişliğini düşünmekten acizdiler."[71]

Böylece "İslam ilmi"nde göğün "yedi tabakası"nın en üstünden yere kadar olan mesafenin, dünyayı çevreleyen at-

[71] Osman Keskioğlu, *Hazreti Peygamberin Hayatı*, s. 26.

mosfer kalınlığından bile kısa, deve adımı bir aylık mesafe olduğunu da öğrenmiş oluyoruz. Oysa sadece gözlenebilir göğün, saniyede 300 bin km hızla giden ışık ölçü birimiyle, 300 bin milyar ışık yılı olduğu bilinmekte ve bilim bu sonsuzluğun daha ötesini keşfe çalışmaktadır.

Kur'an'da Muhammed Miraç'a –Türkçesi yedi tabakalı göğün üstü, Allah'ın ve meleklerin esas mekânı!– "yükselirken" çizilen tablo, dinin masalsı karakterini ortaya sermek açısından çok ilginçtir.

"Hazreti Muhammed Miraç gecesi, birinci gökte Hazreti Adem'i gördü. İkinci gökte Hazreti Yahya ve İsa'ya, üçüncü gökte Hazreti Yusuf'a, dördüncü gökte Hazreti İdris'e, beşinci gökte Hazreti Harun'a tesadüf etti. Bu peygamberlerin hepsi onu sevinerek karşıladılar ve "Merhaba ey salih peygamber ve salih kardeş" diye selamladılar. Altıncı gökte Hazreti Musa'yı gördü. Yedinci gökte Hazreti İbrahim'i gördü. Cenab-ı Hak, kulu Muhammed'e burada neler vahyetti neler."[72]

O. Keskioğlu'nun, A. H. Berki ile birlikte yaptığı, *"Hazreti Muhammed'in Hayatı"* adlı kapsamlı çalışmada ise İslami inançtaki "gök" ve "tabakalar" anlayışına daha da açıklık getiriyor:

"Cebrail ile Peygamber göklere çıkarken birinci semaya vardıklarında Cebrail:

– Açınız, dedi. İçeriden bir ses:

– Sen kimsin? diye sordu.

– Ben Cebrail'im.

– Yanında bir kimse var mı?

– Muhammed var.

– Muhammed gönderildi mi?

– Evet gönderildi.

Bu suretle birinci semaya varmışlardı...

Hazreti Cebrail rehberliğinde Hazreti Muhammed sema-

[72] Orhan Keskinoğlu, *Hazreti Peygamber'in Hayatı*, s. 26.

vatta yoluna devam etti. İkinci semaya vardılar. Orada da aynı sualler soruldu ve aynı cevaplar verildi. Böylece her semada bir peygambere tesadüf ederek sekizinci semaya vardılar..."[73]

Bir diğer kaynaktan hareketle anlatılan Miraç olayında da aynı şekilde; "Bunu müteakip göklere yükseldiler. Birinci semaya vardıklarında Cebrail kendini tanıttı ve sema'ya girdiler,"[74] denir.

Bu aktarımlardan somut olarak anlıyoruz ki Allah'ın gökleri yerle bitişik değil. Tevrat'taki gibi yüksekten başlıyor ve dört boyutlu bir süreklilik olmayıp, tabakalardan oluşuyor. Ve bu son aktarımda da belirginleştiği gibi, her tabaka da kale duvarları, kapıları ve kapıların ardında da bekçileri var. Allah'ın izni olmadan kimse içeri giremiyor. Her tabakada ayrı ayrı kapılar ve nöbetçiler var. Tak tak tak, kapılar çalınıyor, nöbetçi, kimlik ve izin belgesi kontrolünden sonra kendi tabakasından içeriye girilmesi için kapıyı açıyor. Her tabakada başka peygamberlere rastlanıyor. İzinsiz kapıya dayananın ise vay haline!

Bu masalsı ifadeleri okurken, sözü geçen bölgede halen "kâfir" uyduların fink attığını ve "gök tabakalarını" delik deşik ettiklerini de espri niyetine anımsatmaktan kendimizi alamıyoruz.

Kaynağını Eski Yunan ve Roma'dan alan, göğün yedi kat olduğu inanışının, her ne kadar açıkça belirtilmiyorsa da, insanların gök kuşağında yer alan yedi renk tabakasından hareketle vardığı sonuç olduğunu söylemek, en gerçekçi yaklaşım olacaktır. Çünkü Kur'an, "yedi gök"ten söz etmenin yanı sıra aynı zamanda, aynı açıklıkla, insanlara "görmek"ten de söz ediyor. Nûh-15'de yer alan, "Allahın göğü yedi kat üzerine nasıl yarattığını görmez misiniz?" ifadesi, "yedi kat" iddiasının görülebilir bir şey olduğunu ortaya koyuyor. Ki bu da,

---

[73] A.H. Berki, O. Keskioğlu, *Hz. Muhammed'in Hayatı.*
[74] A.g.e., s. 132.

yedi renkli gökkuşağının, göğün tabakalarının kanıtı olarak algılandığını göstermektedir.

Görüldüğü gibi Kur'an'ın göklere ilişkin açıklamaları oldukça nettir. Bunlardan, zorlama ve tahrifle bilim verilerine uygun yorumlar çıkarmaya çalışmak, Allah'a ortak koşmaktan (şirk) başka anlam taşımıyor.

Bu yorumculara kısmen de olsa hak vermekten kendimizi alamadığımızı da belirtelim. Allah'a inancı bir dogma olarak alan ve gerek manevi gerekse de maddi durtulerle, din adına ideolojik-siyasal bir işlev yüklenen bu kişiler, bilimin kesin olarak kanıtladığı gerçekleri reddedemeyeceklerine göre, Kur'an'ı ona uydurmaya çalışmaktan başka seçeneğe sahip olmayacaklardır. Çünkü aksi takdirde Kur'an'ın bilimdışı niteliğini, o dönem insanının ürünü olduğu gerçeğini kabul etmek durumundadırlar.

Bu noktada Hac-65'in, "(Allah) Yer üzerine düşmesin diye göğü tutuyor. (Gök) ancak onun izniyle düşebilir..." ifadesi üzerine Bucaille'in yaptığı yorumu, demagoji sanatına ilişkin dikkate değer bir örnek olarak dinleyelim:

"Bilindiği üzere, gök kütlelerinin birbirinden olan büyük ve orantılı uzaklığı, onların dengesinin esasını teşkil eder. Kütleler birbirlerinden ne kadar uzaksa, birbirleri üzerindeki çekim güçleri de o derece zayıf olur. Birbirlerine yakın oldukları ölçüde, birinin öteki üzerinde etkisi fazla olur. Nitekim (astronomik anlamda) Yer'e yakın olan Ay, çekim kanunuyla denizlerdeki suları etkiler, med-cezir de bundan ileri gelir. Şayet, iki gök cismi gereğinden çok birbirlerine yaklaşsaydı, çarpışma kaçınılmaz olurdu, karışıklığın olmaması için bir emre boyun eğmek vazgeçilmez bir şarttır."[75]

Görüldüğü gibi ayetteki "gök" kaşla göz arasında "gök kütleleri" oluvermiş ve ayetteki "düşmemesi için tutulma" tanımı da, gök kütleleri arasındaki kendiliğinden oluşmuş dengeli mesafeye dönüşmüş. Ardından bu demagojik paralellikler

[75] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 227.

bilimle süslenip, sonuçta, kendi bilimsel mantığı içinde açıklaması olan kütlelerarası ilişkiler, "ilahi emre boyun eğmeye" bağlanarak açılım noktalanmış.

İlginç çarpıtma örnekleri birbirini izlerken "göğün yedi tabakası" önce "sembolik" bir nitelemeye indirgenmekte, "keza Allah ile başlangıç halindeki Yer ve Gök arasındaki karşılıklı konuşma da semboliktir: Burada sadece, meydana getirilen göklerin ve yerin ilahi buyruklara boyun eğmeleri anlatılmak istenmiştir"[76] denilmektedir. Bu yorumu takiben; bu tabakalarla bilimsel araştırmaların ortaya çıkardığı sonsuz uzay boşluğundaki galaksiler arasında paralellik kurulmakta ve "göklerin çokluğu, galaksi sistemleri ve onların birden çok oldukları konusunda astrofizikçiler tarafından yapılan gözlemlere dayanılarak, çağdaş bilimce de doğrulanmaktadır"[77] denmektedir.

Oysa mutlak bir niteleme olarak yirmi dört defa kullanılan ve ne anlama geldiği yukarıda gösterilen "tabakalar", –keza surelerde geçen yer ve gök arasındaki konuşmalar– "sembolik" olmadığı gibi, sonsuz evrenin içinde yer alan ve yüz milyonlarca yıldızı içeren çok geniş uzay kütleleri olan galaksiler anlamına gelmediği de açıktır. Dolayısıyla "yedi gök"ün çağdaş bilimce doğrulandığı iddiasının en küçük anlamda tutar tarafı yoktur.

Bucaille'in de aktardığı gibi galaksi, "evreni oluşturan ve evren içinde küçük bir yer kaplamasına rağmen gerçekte olağanüstü genişlikte bir uzay kütlesidir. Halen evrenimiz içinde kaç tanesinin yer aldığı bilinmeyen galaksilerden bir tanesini oluşturan ve hakkında en çok bilgiye sahip olduğumuz Samanyolu Galaksisi, güneş sistemimiz de dahil, Güneş gibi milyarlarca yıldızın toplamından oluşmaktadır. Ve saniyede üç yüz bin kilometre hızla giden ışık-saat birimi ile bu galaksinin bir ucundan öbür ucuna, ancak doksan bin yıllık bir za-

---

[76] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 240.
[77] A.g.e., s. 220.

man ölçüsünde gidilebilir."[78]

Ölçülerin anlamını daha da somutlamak için, galaksimiz içinde küçük bir yer kaplayan güneş sistemimizin bir ucundan diğer ucuna kapladığı alan çapının, 12 milyar kilometre olduğunu anımsatmak yeterlidir. Buna karşılık Kur'an'ın "gök" leri; her şeyden önce, böylesi büyük ölçüler birliği değil, birbiri üstünde tabaka tabaka durarak yeri koruyan ve bu bakımdan olsa olsa atmosfere benzetilebilecek, –ancak atmosfer olmadığı da kesin olan– gözün ufku içinde uygun tabakalar halinde dizilmiş, çatlaksız, ama gerektiğinde açılabilecek pencereleri olan(!) bir "çatı" imgesinin ifadesinden başka bir şey değildir. Bu tamamen bilimdışı ve 7. yüzyıl insan bilgisi ve düşsel gücüyle tanımlanan bu "gök" ve "göğün tabakaları" ile galaksiler arasında paralellik kurmak için insanın kendini çok zorlaması gerekir.

Bir de gök tabakalarının üstünde "arş" denen "Allah'ın mekânı" var ki, hem göğe ilişkin yapılagelen tarifleri hem de Kur'an' daki "gök" algısını daha karmaşık hale getiriyor.

Mü'min-7'de, "Arş'ı taşıyan/yüklenen ve onun çevresinde bulunan melekler..." den söz edilirken; Hakka-17'de ise, "melekler onun (göğün) etrafındadır. O gün Rabbinin arşını, bunların da üstünde 8 melek yüklenir" denir.

Sözcük anlamıyla arş; bağ çardağı, gölgelik, kürsü, taht, yüce makam, en yüksek gök, Allah'ın kudret ve saltanatının tecelli yeri demektir. Aktardığımız ayetlerde de gördüğünüz gibi Allah'ın mekânı olan ve göğün üstünde bulunan arşı melekler taşıyorlar! Hamele-i Arş (Arşın hamalları) denen bu meleklerin sayısı İslami rivayete göre 4'tür, kıyamet zamanında ise 8 olacaklardır. İşte böyle...

Yaklaşımın bilim ve gerçek karşıtı niteliği bir yana, bu fantezinin de kökeni Yunan mitolojisine uzanmaktadır. Mitolojiye göre başı ve yorulmaz kolları üzerinde göğü taşıyan, dev yapılı ve çok güçlü Atlas adlı bir yaratıktır. Bu efsane,

[78] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 220.

dilden dile sonraki tarihlere taşınmış, her topluluk onu kendi kavrayış ve inançları doğrultusunda yeni katkılarla yeniden yorumlamış ve en son Kur'an'da –kölelerce taşınan taht üstünde oturan/dolaşan eski dönem krallarına atfen köleci Ortadoğu kültürünün yansıması olarak– arşın melekler tarafından taşındığı şekline bürünmüştür.

VII. Bölüm

EVRENİN GENİŞLEMESİ VE "YARATILIŞ" RİVAYETİ

Kur'an'ın gökten ne anladığı sorununu böylece netleştirdikten sonra Zariyat-47 üzerine kurulan bir diğer kâğıttan şatoya da dikkat çekelim. Ayet şöyledir: "Göğü, gücümüzle biz kurduk, şüphesiz biz geniş kudret sahibiyiz".

Yakın geçmişte, galaksilerin birbirlerinden uzaklaştığı, eşdeyişle evrenin yoğunluğunun azalarak genişlemekte olduğu belirlenince, kimi yorumcular ayeti bu bilimsel gerçeğe uyarlamak istediler. Yukarıdaki ayeti, "biz göğü sağlamca kurduk ve gerçekten biz onu genişletmekteyiz" şeklinde çeviri değişikliğine uğratıp, ardından; "çağımızın en yeni astrofizik bilgilerini Kur'an'ın ne denli apaçık verdiğini hayretler içinde görüyoruz" (H. Nurbaki) yollu yorumları da peşine eklediler.

Bucaille konuya ilişkin şöyle bir de açıklama getirmektedir: "Biz onu genişletiyoruz" diye çevrilen kısım metinde, ism-i failin cem'i şekli olan musi'une kelimesidir, ki bu da eşya söz konusu olduğunda "genişletmek", "yaymak, daha geniş ve daha uzak hale getirmek" anlamlarını ifade eden evsa'a fiilinden gelir. "Ayetin bu son kelimesinin manasını iyice kavramaktan aciz olan bazı mütercimler, bence yanlış anlamlar veriyorlar."[79]

---

[79] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 249.

Bu açıklama temelinde apayrı bir içeriğe bürünen Zariyat-47'nin yeni çevirisinin doğru olması halinde bile, ondan, söz konusu yorumcuların iddia ettiği sonucu çıkarmak yine de mümkün değildir. Ayetin bu çevirisini doğru farz edelim. Bu durumda hemen aklımıza yere ilişkin aynı muhtevadaki ayetler geliyor. Bizzat kendi çevirisinden aktarıyoruz: "O (Allah)dur ki arzı yaydı, ..." (Ra'd-3) "Arzı da yaydık..." (Hicr-19) "bundan sonra da Yer'i yaydı" (Nâzilât-30).

Demek ki Kur'an açısından "yayılan" sadece gökler değil aynı zamanda yerdir. Bu gerçek ışığında şimdi soruna daha nesnel bir yorum getirebiliriz: Önceden gördüğümüz gibi Kur'an'ın göğü, yedi tabakalı, çatlaksız, sağlam, Allah'ın bizzat tutması nedeniyle yere düşmeyen, gerekirse "dürülebilen" bir tavan olarak tarif ettiği, yine aynı bağlamda düz olarak tarif edilen yere ilişkin de "yaymak" ifadesini kullandığını anımsatalım. Bu durumda, göğün genişletilmesinden çok boyutlu, hele ki derinlemesine bir genişletme anlamı çıkarmanın olanaksız olduğu açıktır.

Peki, yer için de söz konusu edilen göğün yayılması, genişletilmesi ne anlama geliyor? Burada da göğe ilişkin nitelemelerde sürekli dikkat çekilen "bakmak", "görmek" gibi duyu organlarına dayalı, onunla sınırlı bilgi edinme süreci anımsandığında, göğün genişlemesinden kastedilenin, bulunduğumuz yerde sınırlı bir çatı gibi algılanan göğün, her yöne doğru bu görünümü koruması, dolayısıyla yol alındığında elde edilen genişleme izlenimidir. Bulunduğumuz yerde sınırlı bir kubbe gibi görülen gök, aylar boyu süren yolculuklarda adeta esneyerek genişlemekte, daha doğrusu göğün gerçek niteliğini bilmeyen insanlar nezdinde böyle bir yanılsama yaratmaktadır. İşte Zâriyât-47'nin ifadesi de bu duyusal algıdan öte bir anlam taşımamakta, hele ki malûm "gök" tanımları çerçevesinde, bilimsel genişleme gerçeği ile bağıntı kurmak için en küçük bir ipucu içermemektedir.

Göğün genişlemesi esprisinin bilimsel anlamıyla birlikte evrenin oluşumunu ve buradan hareketle İslam adına başvu-

rulan demagojik yaklaşımları irdelemeye devam edelim:

Bilimsel araştırmalar sonucunda açığa çıkmıştır ki evren içten dışa doğru saniyede altmış bin kilometrelik hızla genişlemektedir. Galaksiler bu korkunç hızla birbirinden uzaklaşmakta, evrendeki maddi yoğunluk da bu çerçevede azalmaktadır. Bu genleşme özellikle bizim içinde bulunduğumuz galaksiye göre, ondan uzaklaşma şeklinde olmaktadır. Dolayısıyla bu sürecin geriye doğru ölçülmesinden, gözlenebilir evrenimizin, bundan yirmi milyar yıl kadar önce gerçekleştiği sanılan bir başlangıç atomu (Kozmik Yumurta) patlamasıyla saçılan döküntülerden oluştuğu düşünülmektedir. İşte bu çok yoğun ilk maddenin patlaması ve hızla dağılması sonrasındaki milyarlarca yıllık oluşumda, patlamanın genleşen ürünleri olarak galaksiler, bulutsular, göksel cisimler ve yıldız sistemleri ortaya çıkmıştır. Gözlenebilir evrenin ve dolayısıyla onu oluşturduğu düşünülen Kozmik Yumurta'nın da, bilimin evrensel yasaları çerçevesinde "henüz bilinemeyen biçimlerinden maddenin evrimi sırasında bir aşama" olduğu düşünülmektedir. Henüz evren hakkında elde edilmiş bilgilerin yetersizliği nedeniyle tam anlamıyla aydınlanmamış olan noktalar, hiç kuşkusuz dün bilinemeyen, üzerinde varsayım bile yürütülemeyen pek çok şey gibi, bugün keşfedilmek üzere bilimin gündemini oluşturmaktadır.

Bu noktada hemen bir göndermede bulunalım: Kozmik Yumurta'nın patlamasından oluşan evren düşüncesi, kimi şeriatçılarca evrenin "yaratıldığı" rivayetine dayanak yapılmaya çalışılmaktadır. Bu kişiler, "ilk evren maddesinin nasıl meydana geldiği konusunun ilerde de bilinemeyeceği, çünkü konunun, 'yoktan' 'varlığa' geçiş sorunu olduğu, oysa bilimin sadece 'var'ların işleyişinin prensiplerini açıkladığı"[80] şeklinde iddialar ileri sürmektedir.

Artık, Dünya'nın iradi bir süreç içinde oluşmadığı, "yoktan" "ol" demeyle birdenbire oluvermediği bilinci gerçeküstü

[80] Taşkın Tuna, *Uzay ve Dünya*, s. 27.

önyargılar tarafından çarpıtılmamış her ortalama bilgi sahibi insan açısından açık bir gerçektir. Dünya'nın oluşumuna ilişkin bilimsel görüş; Dünya'nın "yoktan" varolmadığını, sadece belli koşulların bir araya gelmesiyle, insan ömrü ve hatta insanlık tarihiyle kıyaslanamayacak kadar uzun bir süreçte, maddenin bir biçiminden diğer biçimine –nicel birikimlerin nitel sıçraması– dönüşümüyle oluştuğunu ortaya koyar. Bu esnada, gerek dört buçuk milyar yıl önceki ilk halinden önceki aşamada gerekse yaşamın oluşabileceği koşulların oluşumuna kadar geçen sürecin hiçbir noktasında, öznel bir iradeye, "ol" denince "oluvermeye" yer olmadığı bilinmektedir.

Bilinci çarpıtılamamış ve ortalama zekâlı her insan için, dünyanın oluşumu bilgisi ile "yaratılma" rivayeti uzlaştırılamaz bir karşıtlık oluşturmaktadır. Üstelik Güneş, Dünya vb. göksel cisimlerin oluşumunda bilimin evrensel yasası olan "hiçbir şeyin yoktan var olmayacağı" gerçeği ışığında da "yaratılış"ın açıklanma olanağı yoktur. Oysa Kur'an; Dünya'nın, Güneş'in, Ay'ın, göğün –ki bunların tümünü gerçek anlam ve niteliklerinden farklı olgular olarak algılamaktadır– sınava çekilmek üzere "yaratılan" insana mekân oluştursunlar diye, altı gün içinde ve "ol" denerek yaratıldığı düşüncesindedir. Oysa nesnel bilgi, bu rivayeti geçtiğimiz yüzyıllarda tarihin çöplüğüne atarak evrendeki her şeyin belli bir zaman ve mekân boyutu içinde ve tabii maddenin kendi iç ve karşılıklı hareketlerinin sonucu oluştuğuna işaret eder. Bilime göre "ol" denmekle, evrimsiz ve birdenbire "oluveren" hiçbir şey olmadığı gibi yoktan var olan bir şey de yoktur Ona göre her şey bir başka şeyden ve mutlaka belli bir evrim sonucunda oluşmuştur. Nitekim dünyanın bundan beş buçuk milyar yıl sonra gerçekleşeceği öngörülen ölümü de gerçekte bir yok olma değil, maddenin farklı biçimlere dönüşmesi olacaktır.

Gerek cahil insanlar gerekse idealist düşünürler, mantık çarpıklıkları yanı sıra, maddeye ilişkin bilgilerinin yetersizliği nedeniyle, gözleyebildiğimiz ve gözleyemediğimiz her şeyin cevherini, madde ötesi "varlık"larda ararlardı. Dolayısıyla açık-

laması yapılamayanın "yaratılması" ve "düzenlenmesi"nde ilk akla gelen, "tanrı" adını verdikleri madde ötesi "güç" olurdu. Böyle basit yoldan yapılan açıklamalar bazen, istisnai öğeler olarak bilimsel gerçeklere uydurulsa bile, genel ve felsefi düzeyde çökmeye mahkûmdur.

Nihayet "bilim, doğada değişmeyen bir nesne ya da gerçeklik bulunmadığını" ve tözün de daha doğrusu her şeyi gerçekleştiren ana gücün de bizzat maddenin kendisi olduğunu kanıtladı. 1850'li yıllarda verili bilimsel gelişmelerden hareketle; soruna felsefi düzeyde açıklık getirilmesinden yüz yıl kadar sonra, fizik alanında da açıklık getirilmiştir.

Bu konuda can alıcı buluş, Einstein tarafından, erkin, yani enerjinin bir kütlesi olduğunun ispat edilmesidir. "...Eskiden madde durgun ve kütle denilen özelliği ile elle tutulur bir nesne, erke ise kütlesiz ve gözle görünmez bir madde-karşıtı olarak bilinirdi. Einstein erke'nin de bir kütlesi olduğunu, kütle denilen özelliğin yoğunlaşmış erke'den başka bir şey olmadığını ve maddeyle erke'nin aynı şey olduğunu tanıtladı."[81] Böylelikle idealistlerin ruhsal, fizikötesi saydığı enerjinin bir kütlesi olduğu, eş deyişle enerjinin de madde olduğu, bilim çevrelerinde tartışma gündeminden çıktı.

"Einstein'a göre, hareketli bir cismin kütlesi o cismin hareketiyle birlikte artan enerjisinin kendisine katılması yüzünden artıyordu. Demek ki enerjinin de bir kütlesi vardı. Einstein herhangi bir madde parçasında bulunan enerjinin, o cismin kütlesinin, ışık hızının karesiyle çarpımına eşit olduğunu ünlü ($E = mc^2$) formülü ile ortaya koymuştur. Bu demektir ki hareketli bir cisim, ışık hızına erişebilirse kütlesi de sonsuz olacaktır. Bu basit akıl yürütme, evrenin sonsuzluk nedenini de aydınlığa kavuşturmaktadır. Madde kütlesini atar ve ışık hızında yol alırsa buna enerji (erke) diyoruz. Bunun tersi gerçekleşir ve erke kütleleşirse buna da madde diyoruz."[82]

---

[81] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 306.
[82] A.g.e., s. 233.

"Şu halde, pek açıktır ki, erke = kütle = maddedir... Bu eşsiz tanıt, sonsuzluk kavramını da anlaşılır bir anlama kavuşturmuştur: devimli cismin hızı ışık hızına erişince madde sonsuz olur... Artık dalgalar evreni, parçacıklar evreni, radyasyon, ışıklar, ısılar, sesler ve devimler gibi birbirlerine karşıt görünerek insan zekâsını bunca yıl şaşırtan birçok değerler madde temelinde birleşmiş olmaktadırlar. Einstein, 16 Haziran 1945 gününün gecesi, bütün bu değerleri birbirlerine dönüştürmeyi başarmıştır, birinin öbüründen başka bir şey olmadığını deneysel olarak tanıtlamış ve anlaşılmıştır. Daha 1840'larda J.R. Mayer, J.P. Joule, W.R. Grove, L.A. Colding ve H. Helmholdz erke'nin yok olmayıp dönüştüğü yasasını bulmuşlar ve tanıtlamışlardı. Bunun sonucu olarak doğa, kendisini, maddenin bir biçiminden bir başka biçime dönüşmesinin sürekli süreci olarak biçim değiştirir. Hareket maddenin varolma biçimidir. Erke ise maddenin hareketsel dönüşüm özelliğidir."[83]

Bilimsel tanımıyla, "bilinçten bağımsız olarak varolan ve duyumlarla algılanarak bilinçte yansıyan tüm nesnel gerçekliği dile getiren" madde, gerek hareket biçimleri gerekse de çeşitlilik olarak sonsuzdur. Onun kendiliğinden hareketli ve gelişken olan niteliğinin saptanmasıyla artık uzayda ve keza maddenin sakınımı yasası çerçevesinde zamanda, Tanrı'ya yer kalmamıştır. Bilim maddenin "sadece cisimleri meydana getiren küçük parçacıklar değil, bütün kozmik evren, nebulalar, gezegenler, radyasyonlar, elektromanyetik ve nükleer alanlarını da kapsadığını ortaya koymuştur. Maddeyi; "içlerinde hiçbir şey değişmeyen bir atomlar bütünü olarak değil, içlerinde değişik güçler ve gerilimler bulunan erke'sel alanlar olarak görmek" gerektiğini tanıtlamış, dolayısıyla evrende mutlak sanılan fizik-ötesi güçlerin; tanrıların, cinlerin, meleklerin yaşamına son vermiştir. "Hele bir kez maddeye evet densin, Tanrı'nın madde olmadığını kimse kanıtlayamaz" diyen, metafizik fel-

[83] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 93.

sefenin babalarından Papaz Berkeley'in korkusu da böylece haklılık zeminine oturmuştur.

Çağdaş bilimin verileri ışığında, "...madde ne yaratılabilir ne de yok edilebilir, ne var ki sürekli olarak değişir ve bir halden başka bir hale geçer. Evren bu sürekli ve sonsuz değişimin tarihsel süreci içinde gerçekleşmiştir... Hareket maddenin varlık biçimidir. Hiçbir zaman ve hiçbir yerde hareketsiz madde olamayacağı gibi Einstein'ın bütün açıklığıyla gösterdiği üzere hiçbir zaman ve hiçbir yerde maddesiz hareket de olmaz... ve bu hareket sadece mekanik olan bir hareket biçimi değil, sonsuz değişim ve dönüşümlerin tümünü dile getirir. Maddenin sonsuzluğuna ve çeşitliliğine, onun hareketinin sonsuzluğu ve çeşitliliği eş düşer... Evrensel yaşamın sonsuz sürecinde sonsuz sayıda daha birçok yeni biçimler de eklenecektir. Bu bir kehanet değil, evrensel oluşumun günümüze kadar olagelmiş gelişme sürecinin tanıtladığı bir gerçektir..."[84]

Bu temel belirlemeler ışığında; evrenin ilk maddesi kabul edilen "Kozmik Yumurta"nın, maddenin evrimi sırasında henüz açıklığa kavuşturulmamış biçimlerinden bir aşama olduğu ve tabii bilimin ondaki sırları ve öncesini ve öncesinin öncesini de mutlaka açığa çıkaracağı sonucuna varıyoruz.

Bu durumda tüm metafizik koşullanmalardan sıyrılarak şu bilimsel soyutlamaya varabiliriz: "Evrensel sonsuzlukta madde, belli bir bölgede yoğunlaşmış ve sonra bir patlamayla sonsuzluğa doğru yayılmıştır. Tüm sonsuzluğu dile getiren evren deyimini bizim bilebildiğimiz ve hesaplayabildiğimiz bir bölgeyle sınırlarsak, demek ki evrenin bir başlangıcı vardır. Ne var ki, bu başlangıç, gene de evrensel ilksizlik ve sonsuzluk içindedir ve geniş anlamda tüm evrensel bir başlangıç anlamında değildir. Daha açık bir deyişle ilksizlik ve sonsuzluk içinde, bilinmeyen bir biçimden dönüşmüş olan madde, yeni bir biçim olarak evrensel oluşumuna başlamıştır."[85]

---

[84] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 305.
[85] A.g.e., s. 218.

Sonsuzluk sorununu biraz daha açalım: Evrende her şeyin bir başlangıcı ve sonu olduğu bilimsel gerçeği, bilimsel niteliğine uygun olarak yine ancak bilimsel yasalar çerçevesinde anlaşılabilir. Aksi takdirde metafizik felsefecilerin yaptığı gibi bilimsel verilerden bilim dışı masallara destek üretmenin önü alınamaz. Aristo bin yıllar öncesinden hortlatılıp, "mademki her şeyin bir doğumu olduğu doğrudur, o halde bilim her şeyi sonuç itibariyle Tanrı'nın yarattığını ispat ediyor demektir; demek ki yaratılış rivayetindeki göklerin ve yerin yaratıldığı doğru olmasa bile, onların kendinden oluştuğu Kozmik Yumurta'nın Tanrı tarafından yaratılmış olduğu görüşü bilime uygundur" şeklinde, bilim karşıtı ifadelerin bilim çevrelerinde bile meşruluk zemini bulması kolaylaşır.(*) Gerçi bilimin felsefi bütünlük içinde kavranamaması(**) veya bilinçli çarpıtmalarla çıkarılacak böylesi bilim karşıtı görüşler felsefi düzeyde pek çürük kalacaklardır, ancak yine de böylesi bir yanılgının önemi ve siyasal sonuçları açısından, konunun aydınlığa kavuşturulması gerekmektedir.

Dünyamızın başlangıcı olduğu gibi sonu da olacaktır; an-

(*) Ve tabii bilimsel çevrelerdeki bu gelişme, bilimin sonuç ürünlerini dinsel masallara uydurmaya çalışan demagogların elinde; "Kâinat yoktan var edilmiştir, sıfırdan, olmayandan, mevcut bulunmayandan şekil ve vücut bulmuş, oluşmuş, oturmuş, düzene girmiş, tek kelimeyle olmuştur. 'Bir şeyin olmasını isteyince ona 'ol' deriz, o da oluverir (Al-i İmrân-47)" şeklinde, insanların bilincini çarpıtmanın, onları alenen aldatmanın bilim maskeli aracı haline getirilir. Tabii bu noktada; "yaratma" safsatasını Kozmik Yumurta sürecinde kabul etsek bile, buradan Kur'an'a en küçük bir destek üretilemeyecektir. Çünkü ondaki "yaratma" –önceki bölümlerde ayrıntılarıyla gördüğümüz gibi– bambaşka ve oldukça ilkel içeriktedir.

(**)Bu noktada en tipik örnek, bilimin dev adımlar atmasının yolunu açan büyük bilginlerden Newton tarafından verilmektedir. Kendisi dindar bir insan olan Newton, gerçekte yaptığı buluşuyla Tanrı'nın dünya üzerindeki egemenliğine son veriyordu. Artık, "Tanrı, yaratan ve ilk hareketi veren kişi düzeyine düşürülmüştü. Her şeyi o yaratmıştı, ama daha sonra her şey doğa yasalarına uygun olarak gelişmek zorundaydı. Dinin yerdeki, gökteki her olayda elini gördüğü Tanrı, böylece evrenin dışına sürülüyor, kendisi de kanunlara tabi bir hükümdar durumuna düşürülüyordu. Gök cisimlerinin hareketinin çekim yasasıyla keskin bir açıklamaya kavuşturulması sonucunda, dünyanın evrenin merkezi ve dolayısıyla insanın Tanrı'nın ayrıcalıklı yarattığı olduğu biçimindeki teoriye kesin bir darbe vurulmuş oluyordu. Kendisi dindar bir kimse olan Newton, kendi fizik kuramı ile kendi kafasında da Tanrı'ya Dünya üstünde yer bırakmıyordu, onu ancak homojen biçimde uzaya yerleştiriyordu. Uzayın Tanrı'nın bilinci olduğu, bu yüzden de mutlak olması gerektiğini savunuyordu. Aslında geliştirdiği mekanik kuramın da temel zaafı olan bu mutlaklık kuramı, daha sonra uzayın da zamanın da göreceliğini kanıtlayan Einstein tarafından çürütülecek, tanrı uzaydan da kovulacak ve bilim yoluna devam edecekti." (*2000'e Doğru*, Yıl 1, sayı 3, 18 Ocak 1987).

cak yoktan var olmadığı gibi vardan da yok olmayacaktır. Dünyamız, belli koşulların bir araya gelmesiyle uzayda var olan maddelerin iç evriminin sonucu olarak yeni bileşimlerle, maddesel sürecin bir durumdan başka bir duruma dönüşmesi şeklinde, diğer deyişle nicel birikimlerden nitelik değişimine uğramasıyla oluşmuştur. Bu bağlamda bir maddeden farklı bir maddeye somut bir dönüşümle ortaya çıktığı gibi, madde olarak yok olmayacak, sadece başka madde veya maddelere dönüşecektir. Yani bilimsel kavrayış içinde her gelişmenin sonu, yeni bir gelişmenin başlangıcı olarak birbirini takip edecek ve bu süreklilik içinde madde hep var olarak sonsuz varlığını ve değişimini sürdürecektir.

Bu noktada aslolan, şeylerin bir doğumu, yaşamı ve ölümü olduğu, dolayısıyla her şeyin tarihsel olduğunu kavramakla sınırlı olmayıp, ondan öte bunun bilimsel anlamı ve yasalarını kavramaktır; ki en geniş anlamda bu, bilimsel felsefenin kavranması demektir. Kaldı ki sorun bu bütünlük içinde kavranmayınca tek tek bilimsel yasaları bulan veya çok değerli buluşlar yapan pek çok bilim adamı da Newton örneğinde gördüğümüz gibi idealizmin etki alanından kendini kurtaramaz.

Evrende tüm olay ve olgular maddesel temelde birbirlerinden türemişlerdir. "Evrendeki tüm olay ve olgular maddenin zaman ve uzay içindeki hareket ve değişimlerinin ve gelişmesinin ürünüdür. Bu sürekli maddesel gelişme nitelikçe farklı olay ve olgular meydana getirmiştir." Ve bu süreç maddenin sakınımı yasası, yani hiçbir şeyin yoktan var olmayıp vardan yok olamayacağı yasasıyla bilimsel anlamda kavranabilir. "Bu demektir ki evren şu anda varsa, hep var olmuştur ve hep var olmakta devam edecektir. Madde, var olduğu içindir ki daima var olacaktır. Çünkü bu fiziksel kimya yasasına göre yok olmaz. Eğer evrende hiçbir şeyin var olmadığı bir zaman olmuşsa, o zaman yok'u var edecek herhangi bir şeyin de var olmaması gerekir. Einstein 'sonlu maddenin yasalarının, sonsuz maddeye, eşdeyişle evrensel alana genişletilmesi uygun

değildir' diye yazmıştır. Madde sürekli olarak biçim değiştirmektedir ve yepyeni somut biçimler altında var olmakta devam edecektir. Nicel değişimler birikir ve bir sıçramayla nitel değişimlere yol açar. Evrende yepyeni yıldızların, hem de kümeler halinde her an doğmakta olduğu tanıtlanmıştır. Dünyamız da sonsuz evrendeki her sonlu gibi, bir gün sona erecek ve bu, evrimsel sarmalın sadece bir dolanımının son'u olacaktır. Ama bu son, yok edilemez maddenin evriminde yepyeni bir aşamanın gerçekleşmesini de sağlayacaktır.[86]

Özetle, "hiçten hiçbir şey meydana gelmeyeceğine göre, her şeyin kendisinden çıktığı şey bir hiç değil, bir varlık" yani madde ötesi bir ruh değil, bizzat madde olmak durumundadır. Evet, "bilimin sadece varların işleyişini ve prensiplerini açıklamaya çalıştığı" doğrudur. Gerçekten de bilim, cahil ya da okumuş-cahil idealistlerin kafa yorduğu, olmayan şeylerle uğraşmaz. Ve yine bu varlarla, somut olanla uğraşan bilim, temel-evrensel yasalarından biri olarak tanıtlamıştır ki, varın yoktan meydana gelmesi olanaksızdır. Dolayısıyla, evrenin kendisinden oluştuğu düşünülen Kozmik Yumurta'nın, yoktan "yaratıldığı" düşüncesi bilimsel değildir.

Bilimin mantık tutarlılığı içinde bu "yumurta"nın da kendinden oluştuğu maddenin bir diğer biçimi mutlak bir kesinlik içinde vardır. Bilim, onun nasıl bir şey olduğunu, maddenin katı, sıvı, gaz, plazma, elektromanyetik alan, gravitasyonal alan, nükleer alan şeklinde saptanmış yedi temel durumundan veya belki de henüz saptanamamış bir başka durumundan hangisinin dönüşümüyle oluştuğunu tesbit edecektir. Aynı zamanda o "yumurta"nın, kaç milyar yıllık bir zamandan sonra patladığını ve daha henüz düşünemediğimiz olasılıkların tümünü ortaya çıkaracaktır. Bilim felsefesi açısından bu noktada kuşkuya yer yoktur.

Bilim, dünyanın yaratılmadığını, maddenin uzay ve zaman içindeki dönüşümüyle oluştuğunu ve oluşumun da altı

---

[86] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 377-378.

gün içinde değil milyarlarca yılda ortaya çıkan değişikliklerin ürünü olarak gerçekleştiğini bulmuştur. Güneş'in Dünya'dan sonra değil ondan önce oluştuğunu, göklerin yedi tabakalı bir çatı olmayıp dört boyutlu (en, boy, derinlik, zaman) ve sonsuz sayıda sistemlerin sınırsız bütünlüğü olduğunu keşfetmiştir. Enerjinin de maddenin bir biçimi olduğunu ve maddenin daha görünen görünmeyen diğer biçimleri olduğunu ve "yokoluş", "varoluş" sanılan değişimlerin de gerçekte maddenin bu biçimlerinin birbirine dönüşmesinden başka bir bilimsel anlam taşımadığını ortaya çıkarmıştır. İşte bütün bu keşiflerin özgüven ve birikim ve kanıtlanmış yasalar ışığında bilim, "Kozmik Yumurta"nın öncesi ve niteliklerini de ortaya çıkaracaktır. Dolayısıyla bilimin gerek mantığı gerekse yasaları çerçevesinde şu nokta her halükârda çok nettir: "Kozmik Yumurta"nın yaratıldığı (yoktan var edildiği) iddiasıyla ancak cahil insanlara yönelik kandırmacalar yapılabilir; nitekim yapılmakta olan da budur.

VIII. Bölüm

YER VE GÖĞÜN BAŞLANGIÇTAKİ İLİŞKİSİ

İslamcı yorumcuların bilimle Kur'an arasında kurmaya çalıştıkları zoraki paralellikte, temel işlev yüklenen ayetlerden bir diğeri de Enbiyâ-30'dur. Özel bir "maharet" sergilenerek Kur'an'ın, evrenin oluşum gerçeğine uygun bir yaklaşım sunduğu iddia edilmektedir. Oysa kurulan paralellik, tıpkı daha öncekiler gibi sağlam temellere oturmuyor.

Enbiyâ-30'da Kur'an, "inkâr edenler, gökler ve yer yapışıkken onları ayırdığımızı ve bütün canlıları sudan yarattığımızı bilmezler mi?.." demektedir.(*)

Görüldüğü gibi burada, bitişikken gök ve yer niteliklerinde olan iki maddenin daha sonra birbirlerinden ayrıldıkları ve "gök"ün diğer ayetlerde defalarca anlatılan ve kaynağını Tevrat'tan aldığı açık olan, yükselip çatı işlevi görmesi sonrasında, Dünya'da "her canlı şeyi sudan meydana getirdi"ği anlatılır.

Bu ayette bilimsel gerçeklere uydurulabilecek bir tek şey, her canlının sudan oluştuğu gerçeğidir. Ne var ki böylesi bir yorum, Kur'an'da aynı şekilde ifade edilen birkaç ayet olmasına rağmen, İslamcı yorumcuların harcı değildir. Çünkü Kur'an diğer yandan Adem-Havva masalına da sıkı sıkıya

(*) Bucaille, Enbiyâ-30'un altında, "sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve yere dedi ki "parçasını ekleyerek yaratmayı amaçladığı yanılsamaya zemin oluşturuyor."

sarılmakta, insanın da, diğer yaratıkların da "ol" demekle "oluverdiğini" mutlak bir kesinlikle iddia etmektedir. Bu durumda ayetin, "her şeyin sudan yaratıldığı" açıklamasını bir yana bırakıp yorumcuların medet umdukları baştaki kısmı irdeleyelim:

Bucaille bu ayetten; "sonradan bölünecek olan yekpare bir tek ilk kütleden kâinatın yaratılmış olduğu"[87] sonucunu çıkarmaktadır. Tabii bu, Kur'an'daki anlatımla ilgisiz, oysa bilimsel gerçeklere uydurulabilir cümleden hareketle de Kur'an'ın bilimselliği üzerine övgü düzmektedir.

Kabul etmeliyiz ki Bucaille, bu noktada bir hayli becerikli. Ancak, tıpkı yalancının mumu misali, salt becerinin somut gerçekler karşısında fazla bir işlevi olmayacağı açık. Esasen benzer tüm yorumcuların halen pek çok insan üzerinde sürdürebildikleri etki, bir yandan seslendikleri kitlenin –okumuşları da dahil– koşullanmış ve cahil, diğer yandan dogmayı sorgulama cesaretinden yoksun oluşlarından kaynaklanıyor. Bu tip insanlar, kendilerini rahatlatmak için; yapılan her yoruma inanmaya zaten hazır olan kişilerdir.

Bilimin evrenin oluşum sürecine ilişkin bilgisi az önce de yinelediğimiz gibi çok yoğun bir maddenin patlaması ve dağılmasını takiben kendisiyle orantılı büyüklüklerde galaksiler, bulutsu (nebüloz) ve göksel cisimlerin oluşması şeklindedir. Az önce de aktarıldığı gibi bu süreç ilk oluşumla tamamlanmayıp sürekli devam eden; sürekli gelişen, değişen bir süreçtir. Kendi içlerinde ve genelde yaşanan çok hızlı dönme sürecinde oluşan çekim ve yoğunlaşmada yoğun ısı ve ışık kaynakları olan yıldızlar oluşur. Galaksiler sayısız yıldız içeren ve büyüklükleri de bu kapsamlarıyla orantılı sayısız gaz kütleleri olarak evrenin temel bölümlerini oluştururlar.

Daha öncekik bölümlerde oluşumunu açıkladığımız evrenin yaşı, tahminen yirmi milyar, içinde yer aldığımız galaksinin yaşı ise on milyar yıldır. Güneş'in beş milyar yaşında ol-

[87] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 213.

duğu bu oluşumda Dünya, yani Enbiya'nın başlangıç olarak ifade ettiği Yer'in yaşı ise dört buçuk milyar yıldır. Yani bu gerçekler karşısında yer ve göğün birbirinden koparılması sözkonusu olamaz. Aksine gaz, enerji, bulutsu biçimlerdeki maddenin kendi iç evrimi ile geçirdiği değişimlerden söz edebiliriz. Özetle milyarlarca yıldız ve bunların çevresindeki gezegenlerden –ve katı halde olmayan maddeler– meydana gelen bir gerçeklik söz konusudur.

Sadede gelirsek, yer, bu sonsuz boyutlu evrende bir toz taneciği kadar bile yer tutmayan, ilk olmayan, ilkler sürecinde sözü bile edilemeyecek olan, doğanın kendiliğinden ve yapısal evriminin ürünü olarak oluşmuştur. Bu bağlamda Dünya, katı olmayan maddelerin dönüşümüyle, zaman ve mekâna bağlı olarak oluşan ve son da olmayacak olan, halen yeni yeni yıldızların ve gezegen sistemlerinin oluşmaya devam ettiği bir varoluşun sıradan bir ayrıntısıdır.

Evrenin kendi dialektiğinin ürünü olan bu bilimsel gerçeklik, gökler ve yer yapışıkken onları ayırma suretiyle kainatı başlatmanın mümkün olmadığını gösterir. Burada dünyanın yoktan yaratıldığını ve ilk yaratılışta yapışık olan gök ile yerin birbirinden ayrıldığını iddia eden Enbiyâ-30'un ve genelde Kur'an'ın ortaya somut bir şey koyamadığı gerçeğini kabul etmek gerekir. Bir Tanrı kendi yarattığı şeyleri herkesten iyi bilmek durumunda olduğuna göre, kabulü zorunlu bir diğer gerçek de Kur'an'ın Tanrı ürünü olmadığıdır; aksi takdirde bilimsel bilgilere itibar etmeyip dinsel rivayetlere inanmak durumunda kalacağız.

Üstelik Kur'an'ın bilim karşısında sergilediği zaaf bu kadarla da sınırlı değil. Önceki bölümlerden de anımsanacağı gibi pek çok çelişki ve bilimdışı ifade var. Ama bu durum İsamcı yorumcuları kışkırtan bir etki yapıyor. Bu noktada Bucaille'in, yerin gökten önce yaratıldığını söyleyen Fussilet ile Bakara'daki ayetlere karşılık, göğün önce yaratıldığını söyleyen Nâziât suresi arasındaki ciddi çelişkileri, bunlardan daha çok surenin "gök ve yeri birlikte andığı" gerekçesiyle gör-

mezden gelinmesini öneren bir pişkinlikle; "şu halde, öyle anlaşılıyor ki Kur'an göklerin ve yerin yaratılışında öncelik sırası belirlememektedir"[88] dediği anımsansın. Öte yandan, yukarıda özetlenen bilimsel verilerle gök ve yerin aynı süreçte beraber yaratıldıkları iddiası arasında da bir çelişki mevcut. Çünkü gök yere oranla milyarlarca yıl öncesinden vardı. Dolayısıyla Kur'an'la bilimsel gerçeklik arasında "harikulade bir uyum"! olmadığı gibi, aksine açık bir karşıtlık bulunmaktadır.

Diğer yandan Enbiyâ-30'un, "bitişik"lik iddiasının, yukarıda gördüğümüz gibi, "sonradan bölünecek olan yekpare bir tekil ilk kütle" bilimsel ifadesiyle en küçük bir yakınlığı bulunmamaktadır. Bilim, Dünya'dan önce milyarlarca yılda oluşan yoğun bir gaz kütlesinden ve bu kütlenin milyarlarca yıl kendi içinde yoğunlaşması ve giderek katılaşması ile oluşan gök cisimlerinden söz eder. Buna karşılık Enbiyâ, yer ve gökün, önceden bitişik varsayılan bu iki farklı kütlenin birbirinden üçüncü bir güç (Tanrı) aracılığıyla ayrılmasından.

Buna karşın, İslam yorumcuları çarpıtmalardan geri durmazlar. Örneğin: T. Tuna da şöyle yazıyor: "İster çağdaş deyin, ister modern deyin, zamanımızdaki bilimin en son delilli, ispatlı eriştiği yaratılış olayını Kur'an on dört asır önce böyle belirtiyor. Göklerin ve Yer'in yapışık olması, başlangıçta her şeyin tek bir maddeden meydana geldiğinin en açık izahıdır. Ayetin aslında da bu ifade 'ratk' kelimesi ile ifade ediliyor. Kelimenin manası bitiştirmek, birbirine yapışık olmak demektir. Göklerin ve Yer'in birbirine bitişik olması, tek vücut olması tek bir maddeden ibaret olması demektir. Bilim de zaten aynı şeyleri söylemiyor mu?"[89]

Bucaille de aynı mazeretin ardına sığınır: "Başlangıçta unsurları birbirine bitişik (ratk) olan, ilkin yekpare olan kütlenin ayrılma (fatk) işlevi zikrolunuyor. Belirtmemiz gerekir ki Arapçada fatk kelimesi koparmak, lehimini çıkarmak, ayırmak an-

[88] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 205.
[89] Taşkın Tuna, *Uzay ve Dünya*, s. 28.

lamına..." geliyor.[90]

Açık ki burada anlayamama veya yanlış aktarmadan farklı, ahlaki bir durumla karşı karşıyayız: Bitiştirmek, birbirine yapışık olmak anlamları tek bir maddeyi değil birbirine yapışık iki maddeyi ifade etmektedir. Ve bu, oldukça temel bir farktır. Nitekim, fatk sözcüğünde de kastolunanın yine iki ayrı parçalı bütünün, koparmak, lehimini çıkarmak yoluyla ayrıştırılması olduğu, bizzat kendi itiraflarıyla ortadadır. Peki ama bu durumda nasıl oluyor da aynı paragraf içinde "tek bir madde", "homojen bir madde" sonucu çıkarılabiliyor? Ve bu da bir yana, nasıl bir ahlaki zihniyet ki buradan hareketle, "bilim de zaten aynı şeyleri söylemiyor mu?" diyebiliyor?

Oysa bilimin ispat ettiği şey, katı olmayan nebülozun, bir yandan varlığını sürdürürken diğer yandan kendi içindeki hareketine bağlı olarak katı gökcisimleri oluşturduğudur. Yani bitişik olan iki maddenin lehimi koparılarak birbirinden ayrılması diye bir bilimsel ispat yoktur ortada. Üstelik bu yaklaşımda yoktan yaratma da olmayıp, var olanın dönüşümü söz konusudur. Oysaki diğer ayetlerde "yoktan yaratılan"ın doğrudan yer ve gök olduğu belirtiliyordu.

Bir an olsun yer ve göğün geçmiş bir dönemde "bitişik" olup sonradan "ayrıldığını" doğru kabul etsek bile, bu değişimde ayırımcı bir sübjektif iradenin araya sıkıştırması bilimsel olarak olanaksızdır. Çünkü doğanın evrimini belirleyen yasalar, bu evrimin doğal güçlerin iç ve dış etkilerinden kaynaklandığını belirler. Yani doğadaki oluşum sürecine öznel bir irade karıştırılmaz. Aksi yaklaşım, açıklayamadığına "Tanrı" faktörü sokuşturup kendini rahatlatmaktan başka bir anlam taşımaz; oysa bilim, bu sürecin tamamen maddenin kendi doğasının ürünü olduğunu ortaya koymuştur. Bu basit gerçek bir yana, yer ve gök günümüzde bitişik olmaya devam etmektedir. Tabii gökten, gerçek göğü kastetmemiz, yani Kur'an'daki gibi yerden yüksekte ve en alt tabakasında "ışık"ların

(90) Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 208.

dolaştığı, "yedi katlı" çatı anlamındaki "gök"ü kastetmememiz halinde! Bu nedenle Kur'an'ın; önceden bitişik olup sonra ayrıldı ve sonra da "duman halinde" olandan "yedi gök" olarak sağlam çatlaksız bir çatı meydana getirilip, diğerinin üzerinde "yükseltilerek" yerin yaşam için uygun hale getirildi, diye anlattığı düzenleme, bir 7. yüzyıl fantezisinden öte anlam taşımaz.

Dolayısıyla Bucaille'in, "kâinatın başlangıç evresinde, Kur'an'ın –gaz durumunun ağır bastığını belirtmek üzere– kendisinden bahsettiği o zamanki kâinatı teşkil eden duman ile çağdaş bilimin düşündüğü başlangıçtaki nebüloz (bulutsu) arasındaki uygunluk meydandadır"[91] görüşünün, Kur'an'da en küçük bir dayanağı yoktur. Üstelik Bucaille'in "gaz durumunun ağır bastığı yaratılışın ilk evresi" şeklinde özetlediği çıkarsamasını doğru kabul etsek bile, yine de durumu bilime uydurmak olanaksız. Çünkü, bu sonuçta başlangıç devresinde maddenin katı durumu kabulleniliyor. Bucaille'nin bu yorumunu dikkate alacak olursak, bu sefer de Kur'an'ın, "göklerin ve yerin yaratılışında öncelik sırası belirtmediği" şeklinde, onlarca ayeti karşılaştırarak bizzat kendisinin çıkardığı yorumu unutmamız gerekecek.

Savunulanlar, neresinden tutulsa elde kalmaktadır. Sonsuz bir zaman ve uzay içinde yer alan gök kütlesinin kendi iç evrimi sonucunda yıldızları, giderek gezegen sistemlerini kendiliğinden doğurduğu ve doğurmaya devam ettiği ortadayken, Bakara-117'de yer alan, "Gökleri ve Yer'i yoktan var eden Allah'tır" açıklaması onların iki ayrı nitelik olarak aynı zamanda ve üstelik "yoktan" yaratıldığını iddia etmektedir.

Bucaille'i izleyerek irdelememizi sürdürelim:

Kur'an'dan "Yekpare bir tek ilk kütleden kâinatın yaratıldığı" ve bunun da "gaz durumunun" ağır bastığı görüşünü çıkarabilmek için, daha önce yaratılış sırasını irdelerken yadsıdığı Fussilet'ten, içinde "duman" geçtiği için 10. ayeti cımbız-

[91] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 221.

la çekerek Enbiya-30'un altına yerleştiriverir. Burada geçen "duman", Kur'an'daki yaratılışın ilk öğesinin gaz olduğu sonucuna varmak için kullanılacak çünkü!.. Fussilet yerin düzenlenmesinin bundan önce tamamlandığından söz eder. Bucaille, önceki kısımda, yer ve gökün birlikte anıldığı surelerin daha çok olduğunu saptayarak, bu suredeki sıralamanın görmezden gelinmesini önerirken, şimdi "duman" sözcüğünün hatırına bu önerisini görmezden geliyor.

İşin gerçeği şudur: Dünyanın "yaratılması" öncesi ortamı tanımlamak için bulanık, belirsiz anlamında "duman" sözcüğü kullanılmış, ki bu tanım gerçekte göğün niteliğinin bilinmemesinden kaynaklanmıştır. Burada, 'o gün insanlarının cahil olması nedeniyle, Allah'ın onların anlayacağı bir dille konuştuğu!' şeklinde bir mazeret de ileri sürülemez: Çünkü ortalama insan için bilimin karmaşıklığı, bugün de sürmektedir. Kaldı ki burada basitleştirmeden değil, hem yanlış hem de tutarsız iddialardan söz edilebilir.

Bir an Kur'an yazarının, dünyanın oluşum sürecini gerçek anlamıyla bildiğini kabul etsek, bu kez de onun bu bilgileri insanlardan gizlemesi ve bu gerçeklerin bilinmeye başlanacağı zamanlara kadar insanlığın geri kalmasına neden olduğunu söylememiz gerekir. 'Allah biliyordu ama insanlığın bulması için ipucu vermedi, öğretmedi' denilebilir. Ancak bu durumda sahip olduklarından insanlığı yararlandırmayan ve onların yüzlerce yıl boyu cehalet ve tabii pek çok teknik yoksulluk içinde yaşamalarına, hastalık ve afetlerden milyarlarcasının kırılmasına neden olan bir Tanrı'dan söz etmemiz gerekir. Ve tabii bu bilinip de insanlardan gizlenen bilgilerin, insanlar tarafından bulunması durumu, Tanrı iradesine karşı gelmek, onun sakındıklarının, ona rağmen, üstelik "kâfirler" tarafından bulunması oluyor. Bu durumda bilimsel gelişmeler süreci, bir günah işleme sürecine dönüşmektedir.

Tekrar konumuza gelelim: "Sonra duman halinde bulunan" göğe yönelindiğinde –Fussilet 9. ve 10. ayetler– öncelikle yerin düzenlenmesinin bitirilmiş olduğunu biliyoruz. Bu-

caille'in istediği amaca varmak için yaptığı kurguyu temel alırsak, yerde gıdaların yetiştirilmesi de dahil her şeyin düzenlenmesinden sonradır ki, hâlâ bitişik olan gökle yer –Enbiyâ-30– birbirinden ayrılıyor! Tabii Enbiyâ'da her canlı şey ancak bu ayırmadan sonra gerçekleşiyor, bu da ayrı bir çelişki. Fussilet-12'de ise; yönelinmiş göğün bu ayırma ile başlayan düzenlenmesi, göğün yedi kat yapılması ile devam ediyor. Yer ve yerdekiler için koruyucu çatı haline getirilen gök, yerle bitişik olan "duman" yukarıya doğru kaldırılıp ve herhalde sıkıştırılarak yedi katlı, kapılı, burçlu bir çatı yapılıyor. En alt katına da Güneş, Ay ve yıldızlar yerleştirilerek "bozulmaktan korunması" sağlanıyor!..

Özetle, bildiğimiz "duman"ı, evreni oluşturan hidrojen ve kısmen helyumdan oluşan ve bilinen olağanüsü ölçülerin çok ötesindeki bir gaz kütlesiyle özdeşleştirme mahareti sergileniyor. Bu her biri kendi içlerinde incelendiğinde saçma ve çelişkili olan rivayetlerin, bazı kısımları bir araya getirip ve tabii sözcüklerin anlamlarıyla da oynayarak evrenin oluşumunu andıran sonuçlar çıkarılmaya çalışılıyor.

Bu arada Enbiyâ-30'da durum daha da karmaşıklaşıyor. Yaratılış rivayetinde yer alan ilk elden yer ve gökün yaratıldığı kurgusu, Enbiyâ-30'la yadsınıp onların öncesine bu ikisinin yapışık olduğu ve yapısı daha bulanık olan bir ilk madde ve süreç giriyor.

Tüm bu masalsı ve tutarsız iddiaları noktalamadan, Enbiya-30'un kaynağının Allah olmadığını da vurgulayalım. İşin ilginci, Bucaille de bu gerçeği dolaylı yoldan itiraf etmek durumunda kalıyor. Tevrat'ın, kendinden önceki kozmogonik efsaneyi kopya ettiği iddiasının "hafiflik ve düşüncesizlik" olduğunu ileri sürdükten sonra, "başlangıçta Gök ile Yer'in bitişik olup sonradan ayrıldıkları şeklindeki çok yaygın telakki"nin, Kur'an'a Tevrat ile birlikte kaynaklık ettiği iddiasının kabul edilmezliğini(!) vurguluyor. Ona göre, "başlangıç safhasında kâinatın esasını oluşturan ilk maddenin bölündüğünü bildiren Kur'an ifadesine de şu veya bu şekilde benzeyen bir

taraf ihtiva ediyor bahanesiyle, çeşitli kozmogonik efsanelerden çıkmış nazarıyla bakmak da, aynen onun (Tevrat için iddia edildiği) gibi bir düşüncesizliktir."[92]

Bucaille, "düşüncesizlik" diyedursun; Asuroloji profesörü, Sümerolog S.N. Kramer'in önümüze serdiği tarihsel gerçek, onu yalanlayan ek bir argüman oluşturur. Kramer'den bir kez daha öğreniyoruz ki, tabletlerde belgelenen Sümer kültürü tek tanrılı dinlerce yinelenen kozmolojinin ana kaynağını oluşturur. Yaşadıkları dünyanın ve toplumun duyusal algılanışından yola çıkarak Sümerler, tabanını yerin, kubbesini gökün oluşturduğu yarım küre biçimindeki bir "evren" tanımlamışlardır. Bu "evreni" kuşatan ilk ve sınırsız kütle sulardır. Denizler tanrısı Enki'dir ve her şey ondan oluşmuştur. Bütün bunlara hayat veren ise tanrıça Ninhursag'dır. "Evren" yani gök ve yer, bu Ana Deniz'in, sularından doğmuştur. Ancak bunlar başlangıçta bitişiktir. Daha sonra, "Gök Yer'den uzaklaşmıştı / Yer Gök'ten uzaklaşmıştı." Sonra insanın ismi belirlenmiş, tanrı An Gök'ü, tanrı Enlil Yer'i ele geçirmiştir. Giderek Enlil en büyük tanrı haline gelmiş, "Tanrıların Babası", "Yer'in ve Göğün Kralı" sayılmıştı.[93]

İşte bu ilk kozmolojinin çok tanrılı dünyasından "her şeyi yaratan tek tanrı"ya doğru insan bilincinde yaşanan evrim içinde Kur'an'a ve Enbiya-30'a varılmıştır. Yani Enbiya-30, Sümer kozmolojisinin rafine bir tekrarı olarak karşımıza çıkıyor. Kaldı ki başta, gök kapılarının boşanan sularla açılmasından söz eden Kamer-11 olmak üzere, gök ve yere ilişkin ayetler de anımsanınca Kur'an kozmolojisinin, Sümer kozmolojisinin tek tanrıya bağlanarak sadeleştirilmiş bir tekrarı olduğu gerçeği ortaya çıkar.

---

[92] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 223.
[93] S.N. Kramer, *Tarih Sümer'le Başlar*, 13. bölüm.

taraf ihtiva ediyor bahanesiyle, çeşitli kozmogonik efsanelerden çıkmış nazarıyla bakmak da, aynen onun (Tevrat için iddia edildiği) gibi bir düşüncesizliktir."[92]

Bucaille, "düşüncesizlik" diyedursun; Asuroloji profesörü, Sümerolog S.N. Kramer'in önümüze serdiği tarihsel gerçek, onu yalanlayan ek bir argüman oluşturur. Kramer'den bir kez daha öğreniyoruz ki, tabletlerde belgelenen Sümer kültürü tek tanrılı dinlerce yinelenen kozmolojinin ana kaynağını oluşturur. Yaşadıkları dünyanın ve toplumun duyusal algılanışından yola çıkarak Sümerler, tabanını yerin, kubbesini gökün oluşturduğu yarım küre biçimindeki bir "evren" tanımlamışlardır. Bu "evreni" kuşatan ilk ve sınırsız kütle sulardır. Denizler tanrısı Enki'dir ve her şey ondan oluşmuştur. Bütün bunlara hayat veren ise tanrıça Ninhursag'dır. "Evren" yani gök ve yer, bu Ana Deniz'in, sularından doğmuştur. Ancak bunlar başlangıçta bitişiktir. Daha sonra, "Gök Yer'den uzaklaşmıştı / Yer Gök'ten uzaklaşmıştı." Sonra insanın ismi belirlenmiş, tanrı An Gök'ü, tanrı Enlil Yer'i ele geçirmiştir. Giderek Enlil en büyük tanrı haline gelmiş, "Tanrıların Babası", "Yer'in ve Göğün Kralı" sayılmıştı.[93]

İşte bu ilk kozmolojinin çok tanrılı dünyasından "her şeyi yaratan tek tanrı"ya doğru insan bilincinde yaşanan evrim içinde Kur'an'a ve Enbiya-30'a varılmıştır. Yani Enbiya-30, Sümer kozmolojisinin rafine bir tekrarı olarak karşımıza çıkıyor. Kaldı ki başta, gök kapılarının boşanan sularla açılmasından söz eden Kamer-11 olmak üzere, gök ve yere ilişkin ayetler de anımsanınca Kur'an kozmolojisinin, Sümer kozmolojisinin tek tanrıya bağlanarak sadeleştirilmiş bir tekrarı olduğu gerçeği ortaya çıkar.

---

[92] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 223.
[93] S.N. Kramer, *Tarih Sümer'le Başlar*, 13. bölüm.

IX. Bölüm

KUR'AN'IN YER MERKEZLİ EVREN ANLAYIŞI VE GÜNDÜZ GECE ALGISI

Bilindiği gibi Eski Mısır, Eski Yunan ve daha pek çok eski çağ toplumlarının ufku, duyuları ile sınırlı idi. Onlar dünyayı düz ve evrenin merkezi sanırlardı. Yine, Güneş ve diğer yıldızları da kubbe biçiminde bir çatı sanılan gökte sallanan, Tanrı'nın insanlar için yarattığı ışık ve süsler olarak algılarlardı. Peki Kur'an farklı mı? Buraya kadar yaptığımız incelemelerle arada pek bir farklılığın olmadığını gördük. Bundan sonraki bölümlerde ise daha da somut olarak, Kur'an ile bilimdışı görüşlerin nasıl paralellik gösterdiğini göreceğiz.

Fussilet-12'de Kur'an, "Allah, bunun üzerine iki gün içinde yedi gök var etti ve her göğün işini kendisine bildirdi. Yakın göğü ışıklarla donattık ve bozulmaktan koruduk..." der ve aynı görüşü diğer surelerde de tekrarlar. Örneğin Sâffât-6'da, "Şüphesiz biz yakın göğü bir süsle, yıldızlarla süsledik"; Mülk-5'te, "And olsun ki yakın göğü yıldızlarla donattık, onlarla şeytanların taşlanmasını sağladık..." denmektedir.

Açıkça görüldüğü gibi Kur'an'da yıldızlar, daha genel anlamda görülen tüm gök cisimleri "yakın gök"e, yani "yedi gök"ten sadece alttakine özgü varlıklardır. Oysa bu görüş, bilimsel gerçeklerle desteklenmez.

Bir an olsun "yakın gök"ü, Kur'an'daki haliyle değil de,

bilimsel verileri Kur'an'a uyarlamaya çalışanların iddia ettikleri gibi, Güneş sistemimizi içeren gök kütlesi olarak alalım. Burada Güneş'ten başka yıldız olmadığından "birinci gök = Güneş sistemi" yakıştırmasının Kur'an'da karşılığı yoktur. O halde H. Nurbaki ve benzeri yazarlar, Kur'an'ı bilime uydurayım derken yeni sorunlara neden olmaktadırlar. Çünkü onu bilimsel standartlar çerçevesine oturtmak, onda bilimsel gerçeklerle uyum, hatta kendi içinde tutarlılık aramak, olmayacak bir zorlamadır. Nitekim "birinci gök = Samanyolu Galaksisi" yakıştırmasını esas aldığımızda da yine aynı şekilde çıkmaza girilmektedir. Çünkü bugünkü bilgilerimizle her galakside milyarlarca yıldızın varlığından haberdarız.

Kur'an, tıpkı kendinden bin yıllar öncesinin ilkel toplumları gibi yıldızları, yerin üstünü kaplayan "çatı-gökte" sallanan ve insanlara süs olsun ve yol bulmalarını sağlasın diye yaratılmış ışıklar olarak algılamaktadır. 'Yaratılış' koşullanması çerçevesinde onların dünyadan bağımsız ve binlerce kat büyüklükte, keza Güneş'le aynı nitelikte olup evrenin her yanına dağılmış çok büyük enerji kütleleri olduklarını bilememektedir.

Yine burada aslolan, duyu organlarına dayalı bilgi olduğundan Güneş, Ay ve yıldızlar, gerçek büyüklükleriyle kıyaslanamayacak denli küçük boyutlarda algılanmaktadır. Onlar, insanı temel alan bir yaratılışta, insanlar onlardan yararlansınlar ve göğe süs olsunlar diye "yaratılmışlar"dır! Nitekim, En'am-97'de "O, yıldızları kara ve denizin karanlıklarından yol bulasınız diye sizin için var edendir..."; Kaf-6'da, "Onlar, üstlerindeki göğü nasıl yapmışız, süslemişiz bir bakmazlar mı?" cümleleri buna örnektir.

Oysa yıldızların ve tabii özel olarak Güneş, Ay ve Dünyamızın, tamamen maddenin kendi iç hareketinin ve bilinçsiz evriminin ürünü olarak oluştuğu yine maddenin yapısının ürünü olarak, Genel Bağıntılılık Yasası (Einstein) çerçevesinde belli bir sistem oluşturduğu gerçeği, artık tartışma götürmez bilimsel bir veridir. Esasen yıldızlardan yol bulma ve zaman

hesabında yararlanma bilimsel gelişmenin çok gerilerinde kalmış yöntemlerdir. Kur'an, yıldızları duyular çerçevesinde algıladığı, keza nasıl oluştuklarını ve gerçek niteliklerini bilmediği için, onların Allah tarafından insanlar yollarını bulsunlar ve süs oluştursunlar diye yaratıldıklarını anlatır.

Furkan-61'de, "gökte burçlar var eden, orada ışık saçan Güneş ve aydınlatan Ay'ı yaratan Allah, yücelerin yücesidir"; Hicr-16'da, "Andolsun ki burçlar meydana getirdik, onları bakanlar için donattık" denir. Yine Nebe-12-13'te, "üstünüzde yedi kat sağlam gök bina ettik. Parlak ışık veren Güneşi var ettik,"(*) denmektedir.

Bu ayetlerde de görüldüğü gibi Kur'an; Güneş, Ay ve diğer yıldızların gökte nasıl durduklarına ilişkin bilgiden yoksundur. Bunun sonucu olarak kendinden binyıllar öncesinden gelen inanışları tekrarlar; göğü burçlar sayesinde tutarak donatan gök cisimlerinden ve Güneş'in gökte asılı durmasından söz eder.

Yıldızların, çatı göğün alt tabakasına ve insanların görsel ve kimi –zaman ve yön tayini– gereksinimleri karşılansın diye yerleştirilmiş lambalar olduğu evren kurgusunda, çok daha önemli bir gerçek vardır. Kur'an'ın, Dünya merkezli bir evren, insana yönelik bir "yaratış" anlayışına sahiptir. Nitekim bu durum, öncekilere ek başka ayetlerdeki ifadelerle daha da net bir şekilde ortaya konur: Fâtır-13'te, "...belirli bir süre içinde hareket eden Güneş ve Ay'ı buyruk altına almıştır..."; Zümer-5'te, "...Her biri belirli bir sureye kadar yörüngelerinde yürüyen Güneş ve Ay'ı buyruk altında tutar..."; Yâsin-38'de, "Güneş yörüngesinde yürüyüp gitmektedir..."; Enbiyâ-33'te, "...Güneş ve Ay'ı yaratan odur. Her biri bir yörüngede yürür"; Ra'd-'de, "...Her biri belli bir süreye kadar hareket edecek olan Güneş ve Ay'ı buyruğuna alan..." denmektedir.

Görüldüğü gibi Kur'an'a göre yürümek, hareket, "yörün-

(*) Çevirinin doğrusu şöyledir: "Üstümüzde yedi sağlam (gök) bina ettik. Parıl parıl parlayan; yanıp tutuşan lamba astık (ortaya)." (Bucaille, a.g.e., s. 231).

ge", sadece Güneş ve Ay için geçerlidirler. Onların hareketinden böylesine net ve doğrudan ve tekrar tekrar söz eden Kur'an, sabit algılamasının basit ürünü olarak Dünya'nın hareketinden hiçbir yerde söz etmez. Bu açık gerçeğe karşın, bu ayetlerin yorumunda her zamanki gibi çarpıtma ile karşı karşıyayız. Birazdan göreceğimiz gibi, dağlara ilişkin çarpıtılmış bir ayetten Dünya'nın döndüğü sonucunu çıkarmak için adeta cambazlık yapar İslam yorumcuları bu ayetlerde. Güneş'in Dünya etrafında döndüğü tesbitini telaffuz etmekten özenle kaçınırlar. Üstelik bir de pişkinlikle, Güneş'in içinde yer aldığı galaksiye bağlı olarak gerçekleştirdiği hareketi bu ayetlere yamamaya çalışırlar.

Önce Bucaille'i dinleyelim: "Böylece temel bir mesele açıkça bildiriliyor: Hem Ay hem de Güneş'in yörüngelerinin bulunduğu açıklandığı gibi, bu cisimlerin uzayda kendilerine mahsus bir hareketle dolaştıklarına da işaret ediliyor.

Üstelik bu ayetleri okuyana, negatif (selbi) türden bir durum daha ortaya çıkıyor: Güneş'in bir yörünge üzerinde dolaştığı bildirilirken, bu yörüngenin Yer'e göre durumunun ne olduğu konusunda hiçbir açıklama yapılmıyor. Halbuki Kur'an'ın vahyedildiği sırada Yer'in sabit bir nokta halinde kaldığı düşünülerek Güneş'in dolaştığı kabul ediliyordu. Bu da İÖ. 2. yüzyılda yaşayan Ptolemie'den (Batlamyus) beri makbul olan ve Geocentrisme (Yer'i kâinatın merkezi sayma kuramı) denen sistem olup İ.S. 14. yüzyılda Kopernik'e kadar itibarda kalacaktır. Hazreti Muhammed'in devrinde de benimsenen bu anlayışa, Kur'an'ın ne bu ayetinde ne de bundan başka herhangi bir tarafında rastlanmaz."[94]

Kaba bir demagoji ile karşı karşıya olduğumuz açıktır. Dünya'nın hareketinden bir kere bile söz etmeyen Kur'an'ın Ay ve Güneş'in hareketinden çok açık olarak ve tekrar tekrar söz etmesi ve bu iki cismin hareketini tüm surelerde beraber anması, söz konusu cisimlerin Dünya'ya göre hareket ettiği

[94] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 236.

düşüncesinin açık ifadesidir. İşin ilginci Bucaille'in bu ifadenin yer aldığı hadisi "kabul edilemez" ilan etmesi ve Kur'an'dan çıkarılması olanaksız olan yorumunda ısrar etmesidir. Hadisi Bucaille'in aktarmasından dinleyelim:

"Güneş'in 'kendisine mahsus belirli bir yere' doğru gittiğinden bahseden ve nasıl anlaşılması gerektiği, ilgili yerde açıklanmış olan bir ayeti (Yasîn-38) bir hadis şöyle yorumluyor: Batışı esnasında Güneş Allah'ın arş'ı önünde secdeye varır, dönüşünde yeniden başlamak için izin ister, tekrar secde eder; neticede geldiği yere döner ve tekrar doğudan doğar. Arapça aslı metnin (Yaratılışın Başlangıcı, Bed'ul Halk kitabı, 54, bâb 4, no-421) kapalı bir ifadesi olup tercüme edilmesi oldukça güçtür. Ne olursa olsun, bu pasaj Güneş'in Dünya'ya göre döndüğü anlamına gelen bir teşbihi ihtiva etmektedir; bilim bunun tersini ispatlamıştır. Bu hadisin sıhhati hayli şüphelidir".[95]

Eğer hadis o dönem yaşayan insanların bir kesiminin –özellikle aktaranların– çıkarlarına hizmet ediyor olsaydı, yani ekonomik-politik nitelikli olsaydı; hadisin "şüpheli"liği en azından dikkate alınabilirdi. Ancak onun açıkladığı ayetin doğa yorumu, böylesi bir kuşku belirtmeyi geçersizleştiriyor. Üstelik şüphe belirtenin kendine, ne yapıp edip Kur'an'ı bilime uydurma görevi yüklemiş olması dikkate alınırsa, belirtilen "şüphe"nin öznelliği, dolayısıyla kabul edilmezliği daha da belirginleşir.(*)

---

[95] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 223.

(*) S. Yıldırım, söz konusu hadise yepyeni bir yorum getiriyor. Özellikle aktarıyoruz:
"Bazen maksudu anlatmak, zahiri görünüşleri müraat edip okşamayı gerektirir. Gayeyi anlatmak için bazen de mecazi ifadeye başvurmak gerekir. Aksi halde maksat anlaşılmaz, insanlar fitneye düşürülebilir, böylece hidayetten uzaklaşmalarına meydan verilmiş olur. Mesela hazreti Peygamber kâinattaki tasarruf ve tedbirin, Allah-u Teala'nın kudreti ile olduğunu anlatmak isterken ondan, Dünya'nın döndüğünü açıkça söyleyerek zahiri görünüş ve idrakleri hiçe saysaydı, asırlar boyunca insanların ekserisinin, tebligatının esası olan hidayetten mahrum kalmasına sebep olurdu. İlahi irşad ve terbiye usulü ise bundan münezzehtir. Muhterem müellif bu noktayı düşünemediğinden "batışı sırasında Güneş'in Allah'ın arşı önünde secdeye varıp, geldiği yere dönmek için izin istemesini sırf bugünkü astronomi bilgileriyle ölçmekte, risalet makam ve kelâmın diğer boyutlarını nazara almadığından, 'hatalı' bulmaktadır." (a.g.e., s. 380)
İşte böyle! Türkçesi; söz konusu kişi kendini Allah'ın elçisi ilan etmiş olsa bile gerçekler uğruna insanların ilkel görüşlerinin karşısına çıkılmamalı, onları avlamak için alenen yalan söylen-

Kaldı ki, hadisin varlığı da bu noktada belirleyici olmayıp, sadece Kur'an'a ek kanıt oluşturmakta, onu pekiştirmektedir. Yoksa, aklı başında her okuyucu açısından ilgili ayetler zaten oldukça nettir.

Dünya'nın ne kendi etrafında ne de Güneş etrafındaki dönüşünden bir tek ayette söz etmeyen Kur'an'ın, Güneş'in dönüşünü her seferinde Ay'ın dönüşüyle birlikte anması, bu hareketin, tıpkı Ay'da olduğu gibi Dünya'ya göre gerçekleştiğinin ifadesi anlamına gelir. Bu her seferinde beraber belirtilen harekette, Ay'ın dönüşünü "Dünya'nın etrafında" Güneş'in dönüşünü ise "galaksi merkezi etrafındaki dönüş" olarak yorumlamak, ölçü tanımaz bir çarpıtma örneği olabilir ancak. Ardından yapılan, "Kur'an tarafından on dört asır kadar önce bildirilen ve hem varlığı hem de koordinatları, ancak çağdaş astronomi tarafından ortaya konan Güneş'in yörüngesel hareketini" bildirdiği yorumu, bilim karşısında yaşanan kompleksin derinliğini gözler önüne seriyor.

Bu noktada tekrar temel kaynağımıza geri dönüp her türlü çarpıtma kapısını sıkı sıkıya kapatmak durumundayız. Yâsin-40'ta, "Ay'a erişmek Güneş'e düşmez. Gece de gündüz'ü geçemez. Her biri bir yörüngede yürürler" ifadesi ile, Ay ve Güneş'in ve onların yanı sıra ancak onlardan ayrı olarak, gece ve gündüzün birbiri peşi sıra Dünya'nın çevresinde yürüdükleri ve yine Allah'ın emri gereği, birbirlerine yetişmelerinin mümkün olmadığı ve durumun kıyamete kadar böyle süreceği belirtilir.

melidir diyor Yıldırım. Şeriatçı politika da böyle yürütülmüyor mu zaten? Değil mi ki, amaç insanları kendi inancımıza çekmek, o zaman her yol mubahtır? Bu uğurda "Güneş'in etrafında dönen Dünya" gerçeği "Dünya'nın etrafında dönen Güneş" olarak tersyüz edilebilir, yeter ki kitleleri avlamaya hizmet etsin! İlgili ilerideki bölümlerde göreceğimiz gibi, şeriatçı ahlakın çizdiği bu kötü tablo bizi şaşırtmamalı; ancak yine de sabah akşam "ahlak" nutukları atan bu insanların sergilediği olumsuzluğun düzeyini hazmetmek olanaksız. Esasen böylelerinin inançlarındaki samimiyet de kuşkuludur. Çünkü Allah'a ve ahirete gerçekten inanan birisi, Kur'an adına, Kur'an'ı çarpıtmaktan korkar, bunun Tanrı katında ne büyük bir günah olduğunu bilir. Kabul etmeliyiz ki, Bucaille bile bunların yanında tertemiz kalıyor. İşin bu ahlaki yönü bir yana, Muhammed adına da yalan söylüyor Yıldırım. Çünkü Kur'an'da da hadiste de Güneş'in Dünya etrafında dönüşü yaklaşımı bir aldatmaca değil, Muhammed'in o dönemin bilgisi ile olayı öyle algılamasının ürünüdür.

"Güneş'e ve onun ışığının ardından gelmekte olan Ay'a" yemin verilen Şems-1-2'de de belirtildiği gibi bu yetişememe olayı farklı yörüngelerde olmaktan değil, aksine Allah'ın onları standart hızda hareket ettirmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle bu ayetlerin daha da belirginleştirdiği durum; eğer Tanrı tarafından engellenmezse –veya istenirse– Güneş'in Ay'a yetişebileceği, dolayısıyla Güneş'le Ay'ın aynı yörüngede sanıldıklarıdır. Nitekim, Kıyamet-7-10'da, "Göğün kamaştığı Ay'ın tutulduğu, Güneş ve Ay'ın bir araya getirildiği zaman, işte o gün insan: 'kaçacak yer nerede?' der" cümlesi ile durum daha da netleştirilir.(*)

Demek ki Allah, aralarındaki mesafeyi korumaz ya da Ay'ı tutarsa, o zaman Güneş Ay'a yetişecektir. Oysa bilimsel gerçekler ışığında Güneş'in Ay'a yetişmesi diye bir olasılık yoktur. Çünkü uydusu olarak Dünya'nın çevresinde bir yörüngeye sahip olan Ay, onun çekim alanı içindedir. Ay'ın Güneş'le ilişkisi ise onun bağlı olduğu gezegenin (Dünya), Güneş'in uydusu olması ve ondan 150 milyon kilometre uzakta bir yörüngede dönmesinden ibarettir. Güneş'in Ay'a yetişmesi olanaksızdır, çünkü Güneş Dünya'ya, dolayısıyla Ay'a karşı görece sabit bir konumda, kendi etrafında dönmektedir. Bir an bunların bir araya gelebileceğini düşünsek bile bu, Güneş'in Ay'a yetişmesi şeklinde olmayacaktır, çünkü Güneş'in çekim gücü Ay'ınkinden on binlerce kat yüksektedir.

Tekrar başa dönersek, Güneş'le Ay'ın "yörünge"sinden söz eden yukarıdaki ayetler ışığında; Kur'an'da, Güneş'le Ay için sanki ayrı ayrıymış izlenimi yaratılmaya çalışılarak "yö-

(*) Burada, günümüzde ulaşılan gelişme düzeyi karşısında, ancak bir espri konusu olabilecek bir diğer gerçek ile karşı karşıya kalıyoruz. Bilindiği gibi ilk çağlara ilişkin bulgular bize o dönem insan ve toplumlarının mağaralarda, hayatı kolaylaştıran hemen hemen her türden bilgiden yoksun, yeterli toplumsallaşmadan uzak yaşadığını gösteriyor. Bu tartışma götürmez bilgiler ışığında, demagoglarımızın canını çok daha fazla sıkacak bir gerçeği de kabullenmek zorunda kalacağız. Adem'e inandığımız noktada, onun bulunduğu Tanrı mekânında da her şeyin böyle ilkel olduğunu kabullenmek zorundayız. İnsanın çağdaş yaratıcılığıyla kıyas kabul edemez ilkelikte bir yer olan cennettir sözü edilen!.. Aynı şey, Adem'in kavramsal dünyası için de geçerlidir. Melekler karşısında Tanrı'nın, Adem'e "bütün isimleri öğrettiği" anımsansın. Oysa Adem ve nesilleri, binyıllar boyunca cahil kavramını bile hak edemeyecek denli ilkellik koşullarında yaşamışlardır.

rünge" sözcüğü ile yapılan çevirilere kuşkumuzu belirtmek durumundayız. "Yörünge" diye çevrilen sözcüğün (felek) gerçek anlamının "yörünge" olmayıp "çevre, küre, alan, saha" vb.'dir. Zaten Bucaille de; "Gerçekte kelimenin ilk anlamı budur. M. Hamidulah ise onu orbite (yörünge) diye tercüme ediyor"[96] diyerek bu kuşkumuzda bize hak veriyor. Üstelik söz konusu olan, "ilk anlam" değil, gerçek anlamdır.

O halde adı geçen ayetler örneğin, Enbiyâ-33, "... her biri bir yörüngede yürür" şeklinde olmayıp, "...her biri kendi alanında yürür", veya "...her biri (dünyanın) çevresinde yürür" şeklinde, yine Zümer-5 "...her biri... kendi yörüngelerinde" olmayıp "her biri... kendi alanında..." veya "her biri... (Yer'in) çevresinde..." şeklinde olmalıdır. Tüm gök cisimlerinin göğün en alt tabakasında hareket ettiği, oraya yerleştirildikleri yollu Kur'an ifadeleri de anımsanırsa başka yorum olanağı da kalmamış olur. Bu çerçeve içinde Kur'an'a göre, "yörünge", "göğün en alt tabakası"nın çatlaksız, sağlam duvarlarınca belirlenmektedir. İsteseler de ne Güneş, ne de Ay, göğün diğer tabakalarına geçemez. Cebrail gibi, Allah'ın en ayrıcalıklı meleklerinin gücü bile onu izinsiz geçmeye yetmezken, Güneş ve Ay gibi salt insanlara hizmet için yaratılmış kütleler nasıl geçebilsin?!

Yani "yörünge" sözcüğündeki ısrar, ancak "göğün en alt tabakası" ile özdeş kullanılırsa Kur'an'la tutarlı bir anlam kazanır. Böyle bir yorum da zaten yukarıda dediklerimizi –tek yörünge– onaylamaktadır. Yani Kur'an adına ve ona sadık kalarak toparlarsak: Güneş ve Ay, "birinci sema" denen "yeri kaplayan tavan" tarafından belirlenen "yörünge"lerinde, birbirine kıyamete kadar yetişemeyecekleri standart bir aralıkta yürümektedirler. Bunun aksi yorumlar, kendisiyle oynanmasını yasaklayıp, kendini çağlarüstü ilan eden Kur'an karşısında, "müşrik" duruma düşmekten başka anlam taşımaz.

Şimdi yine Kur'an'ın, Güneş'in hareketine, battığı ve doğ-

---

[96] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 237.

duğu yerlere ilişkin açıklamalarının niteliğini net olarak yansıtan, Kehf suresinin masalsı bir bölümüne kulak verelim:

"Ey Muhammed sana Zülkarneyn'i sorarlar, 'onu size anlatacağım' de. (Kehf-83) Doğrusu biz onu yeryüzüne yerleştirmiş ve her şeyin yolunu ona öğretmiştik. (84) O da, bir yol tuttu. (85) Sonunda güneşin battığı yere ulaşınca onu, karabalçıklı bir suda batıyor gördü. Orda bir millete rastladı. 'Zülkarneyn! Onları azat da edebilirsin, iyi muamelede de bulunabilirsin' dedik. (86) (...) Sonra, yine yol tuttu. (89) Sonunda, Güneş'in doğduğu yere ulaşınca Güneş'i, kendilerini elbise, bina gibi şeylerle örtmediğimiz bir millet üzerine doğuyor buldu. (90)"(*)

Yorumcularımızın –kendi güçlerini de aşan niteliğinden midir, bilemiyoruz– hiç ilişmedikleri Kehf'in ilgili ayetlerinden açıkça öğreniyoruz ki; Allah'ın Güneş'i, Zulkarneyn denen zatın yürüyerek vardığı, Dünya'nın bir ucundaki kara balçıklı bir suda batıyormuş ve yine Dünya'nın bir diğer ucunda, da elbise ve bina gereksinimi olmayan bir milletin üzerinde doğuyormuş. Eh, Güneş doğarken, herhalde Ay da daha önce Güneş'in battığı karabalçıklı suda batmakla meşguldür! Ne denir; vah o her akşam "karabalçığa" batıp her sabah "çıplak milletin" üstünde doğan "Güneş"in haline!!

Daha önceki bölümlerde, "Allah'ın yedi katlı Gök'ü"nün bilimsel tariflerdeki göğe uymadığı gibi, Zülkarney masalında anlatılan Güneşle gerçek Güneş'in de birbirinden çok farklı olduğunu görüyoruz. Anlatılan Dünya'nın etrafında dolanan, yer merkezli bir ortamda Dünya'nın uydusu olan bir "Güneş"tir. Bu "Güneş" dünyamızdan 150 milyon kilometre uzaklıkta, yarıçapı 300 bin kilometre, kütlesi $2x10^{27}$ olan ve saniyede $3.86x10^{33}$ erk değerinde enerji yayan bir Güneş de-

(*) İlginçtir, daha birçok surede geçen ve hep sanki gerçekmiş gibi büyük bir ciddiyetle anlatılan bu olayda Kur'an, Araplara temel "namus" kuralı ilan ettiği tesettürden vazgeçerek "liberal" bir kimlik takınıyor. İnsanların koşullara göre giyimini gündeme getiriyor ve sanki diğer insanları kendisi örtmüş gibi buradakileri örtmediğinden söz ediyor. Dolayısıyla, Güneş'in doğduğu bu memleket'in(!) insaları, Allah'ın emri çerçevesinde, kadın-erkek çırılçıplak dolaşıyor ve daha ötesi evleri de olmadığından tüm yaşamları birbirlerinin gözü önünde geçiyor.

ğildir. Allah'ın yakmasıyla değil, doğal yapısındaki hidrojenin helyuma dönüşmesiyle meydana gelen ve sürekli patlamalarla yanan, korkunç enerji ve büyüklükteki bir ateş topu da değildir. Bırakalım üstümüzde doğmasını, 10 milyon kilometre yakınında olsak yaşam olanağı bulamayacağımız denli korkunç bir ısı kaynağı olan Güneş ile Kur'an'ın çıplak dolaşan insanların tepesinde doğup, hâlâ sıvı niteliğini koruyabilen karabalçıkta batan "Güneşi"nin apayrı şeyler oldukları ortadadır.

Diğer yandan bu "Allah'ın Güneşi", söylemimize yerleştiği biçimde mecazi anlamda değil, sözcüğün gerçek anlamında doğup batmaktadır. Oysa, gerçek Güneş, ne doğar ne de batar. Aksine Dünya'ya göre sabit bir merkezde, kendi etrafında dönmekle yetinir. Dünyamız onun etrafındaki yörüngesinde hareket ederken aynı zamanda, her yirmi dört saatte kendi etrafında da döndüğünden –ve biz bu dönüşleri duyumlarımızla algılayamadığımızdan– sanki, Güneş'in kendisi doğup batıyormuş gibi bir yanılsama içine düşeriz. Tabii bu yanılsamanın, Muhammed'den on iki asır önce çürütüldüğünü, ancak Kur'an'ın bundan habersiz olduğunu ayrıca belirtelim.

Toparlarsak; gerçek Güneş'ten apayrı bir şey olan "Allah'ın Güneş'i", Ay'la birlikte Dünya etrafında Allah'ın saptadığı bir alanda, göğün en alt çeperinde, düzenli hareket etmekte ve dünyanın bir ucundan doğup diğer ucunda karabalçıklı bir suda batmaktadır. Onun bu dönüşü "Allah'ın Arzı"na secde etmek için sürekli tekrarlanan bir harekettir ve her gün doğmak için, Allah'tan ayrıca izin istemektedir. Câsiye-13'te (Allah) "göklerde olanları, yerde olanları, hepsini, sizin buyruğunuz altına vermiştir..." ifadesinin sonucu Güneş'in, Dünya'nın uydusu olduğudur. Yani secde eden "Güneş'in kendisi olup" bu durum, onun Dünya üzerindeki insanların buyruğu ve hizmeti için yaratılmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Buna karşın başta Bucaille olmak üzere İslam yorumcuları, Kur'an'ı, Dünya'nın Güneş ve kendi etrafında döndüğü, keza düz değil yuvarlak olduğu gibi bilgilerle uyumlu hale ge-

tirebilmek için her türlü yolu denerler. Nitekim Kur'an'ın gündüz ve geceden söz eden ayetlerinin yorumunda bu durumu net olarak görebiliyoruz.

Nitekim, "Rabbiniz... gündüzü durmadan kovalayan geceyle bürüyen" (Araf-54); "Onlara bir delil de gecedir: Gündüzü ondan sıyırırız da karanlıkta kalıverirler" (Yâ-sîn-37); "Allah'ın geceyi gündüze ve gündüzü geceye kattığını ...bilmezler mi? "(Lokman-29); "Gecesi gündüze dolar, gündüzü geceye dolar..." (Zümer-5) şeklindeki ayetleri aktardıktan sonra şöyle yazıyor Bucaille: "Birinci ayet, açıklamayı gerektirmez. İkinci ayet ise sadece bir imaj vermek gayesini taşır... Bilhassa üçüncü ve dördüncü ayetler (ise) ilgi çekerler". Dolamak sözcüğünün ilk anlamının, "sarığı helezoni bir tarzda yuvarlayarak başa sarmak" olduğunu belirttikten sonra da "imdi, gerçekte işin uzayda cereyan ediş tarzı nasıldır?" sorusunu sorar.

Ardından, "Dünyaya çok uzak mesafeden –mesela Ay' dan– bakıldığında gündüz ve gecenin birbiri içine girdikleri, birbirlerine dolandıkları çok güzel görünür" diyerek, yukarıdaki ayetlerin, gündüz ve gecenin "Kur'an tarafından mükemmel bir biçimde tasvir edilmesi" olduğunu iddia eder.[97]

Aynı şekilde T. Tuna da, ilgili ayetlerden, "Dünya üzerinde hem 'gece'nin, hem de 'gündüz'ün" 'aynı anda' mevcut olması sonucunu çıkardıktan sonra; "(bunun) için ancak ve ancak iki şart gereklidir.

"1- Dünyanın yuvarlak olması. 2- Dünyanın mutlaka kendi etrafında dönmesi" diyerek bilimden öğrendiklerini bir güzel Kur'an'a uyarlayıverir. Bundan sonra övgü faslı: "Böylece Dünya'nın hem yuvarlak olması hem de dönüş yapması gerekliliği ortaya çıkmış oluyor. Ne zaman mı? Zamanımızdan 1400 sene önce... Akıl sahipleri için delillerin verildiği tarih, Dünyanın döndüğünü söyleyen Galile'den tam bin yıl öncedir."[98]

---

[97] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 243.

[98] Taşkın Tuna, *Uzay ve Dünya*, s. 75.

Eğer Kur'an Dünya'nın döndüğünü biliyor olsaydı, tıpkı Ay'ın ve Güneş'in hareketinden tekrar tekrar ve alenen söz ettiği gibi bundan da söz ederdi. Bilimsellik, insanların duyularıyla –ve tabii yanlış– algıladığı Güneş ve Ay'ın hareketinden söz ederek değil, gerçekte duyularla algılanmayan Dünya'nın dönüşü ve yuvarlaklığını, net ve doğrudan ortaya koyarak iddia edilir.

Üstelik yukarıdaki ayetler, Kur'an'ın bütünlüğü içinde çok açık olup, onlardan ne Dünya'nın yuvarlaklığı ne de kendisi ve Güneş etrafında döndüğü anlamları çıkar. Güneş ve Ay'a ilişkin önceden işaret ettiğimiz ayetlerde yere göre Güneş ve Ay'ın döndüğü çok açıktır. Keza yerin yuvarlak değil bir döşek gibi düz ve yayılmış olduğu da diğer ayetlerde açıkça ifade edilir. Peki ama, tüm bu gerçeklere rağmen yorumcularımız, Kur'an'da anlatılanlardan Dünya'nın yuvarlak olduğu ve döndüğü sonucunu çıkarabiliyorlar mı?

Yukarıda istismar edilen ayetlerin irdelenmesine geçmeden önce, gece ve gündüzün Kur'an'da nasıl algılandığını görelim: Nebe-9-10'da, "Geceyi bir örtü yaptık. Gündüzü geçim sağlama vakti kıldık"; En'am-96'da, (Allah) "tan yerini ağartan, geceyi dinlenme zamanı, Güneş ve Ay'ı vakit ölçüsü kılandır"; Kasas-71'de, "Ey Muhammed de ki; 'söyler misiniz? Eğer Allah geceyi üzerimize kıyamete kadar uzatsaydı, Allah' tan başka hangi tanrı size bir ışık getirebilir?"; Kasas-72'de "De ki; 'söyleyin: Allah gündüzü üzerimize kıyamete kadar uzatsa, Allah'tan başka hangi tanrı, içinde istirahat edeceğiniz geceyi size getirebilir?": Kasas-73'te, "Allah dinlenmeniz için geceyi ve lütfedip verdiği rızkı aramanız için gündüzü meydana getirmiştir..." denir.

Demek ki Kur'an'da gece bir "örtü" ve "dinlenme zamanı", gündüz "geçim sağlama zamanı"dır. Ona göre gece ve gündüz tamamen Allah'ın keyfiyetine bağlı ve insan için birer lütuf olup isterse kıyamete kadar geceyi uzatabilirdi ve "başka bir tanrı" da ışık veremezdi! Aynı şekilde gündüzü de kıyamete kadar üzerimize uzatabilir ve istirahat edemezdik!

Bu ifadelerin en küçük bir bilimsel değeri olmadığı gibi, gece ve gündüz üzerindeki bu keyfiyet, aynı zamanda dünyanın düz algılanmasının ve –doğa yasalarına rağmen– gündüz üzerinde hükmedici bir belirleyiciliğin var olduğunu açık gösterir. Çünkü Dünya'nın yuvarlak ve dönmekte olduğunu ve gündüzün de Güneş ışığının sonucu olduğunu kabul eden bir akıl, dünyanın sürekli karanlık veya sürekli aydınlık olması üzerine spekülasyon yapılamayacağını bilir. Artık ilkokul coğrafya bilgisiyle bile, ışık olmazsa hayatın olmayacağını öğrendiğimizden, "geceyi üzerimize kıyamete kadar uzatsaydı" tehdidinin üzerimizde bir etkisi olamaz. Çünkü böyle bir durumda hayat olmayacağını "başka tanrılar"dan ışık bekleyen insanlar da olmayacağını biliriz. Dolayısıyla 7. yüzyıl ortalama insanına seslenen bu tip polemiklerle Kur'an, günümüz ilkokul bilgi düzeyinin de gerisinde bir kitleye hitap etmektedir.

İlkel çağlardan başlayarak insanlar, salt gündüzle yetinmeyi kabullenemeyerek, doğanın kendiliğinden düzeni olan gece-gündüz zamanlamasına tabi olmaktan kurtulacak çareler aramıştır. Kur'an'ın geceyi, Tanrı'nın belirlediği "dinlenme zamanı" olarak kesinleştirmesi onun bir diğer ilkellik göstergesidir. İnsan önce ateşi, sonra mum, kandil, gaz lambası ve giderek de elektrik enerjisini bulmuş ve doğaya hükmetme yolunda önemli adımlar atmıştır. Artık dinlenme-uyku, bütünüyle insanın fizyolojik gereksinimi düzeyine indirgenmiş, insan Kur'an'ın "dinlenme zamanı" ilan ettiği gecenin yarısına yakınını da çalışma, bilgilenme, eğlenme zamanı haline getirmiştir. Bu süreç, insanlığın gelişmesine önemli katkılar sağlamak bir yana, Kur'an'ın, doğaya teslim olma mantığını "Allah'ın tayini" bahanesi ardına saklayan, bir 7. yüzyıl insanı ürünü olduğunu ortaya koymuştur. Kur'an'a uyarak tüm geceyi dinlenmeye ayırmanın tamamen miskinlik olduğunu, insanın cehaleti sonucu tanrılara bağladığı doğa düzenine, basitten karmaşığa hükmedebilmesinin mümkün ve gerekli olduğunu da göstermiştir. Ve gelinen noktada insan, "başka tanrılar" fantezisine de kulak asmadan, bizzat kendi gücüyle ge-

cenin kendisi üzerindeki hükmüne son vermiştir.

Devam edelim: Enbiyâ-33'te, "Geceyi ve gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı yaratan O'dur. Her biri bir yörüngede yürürler"; Nâziât-29'da (göğün) "gecesini karanlık yapmış, gündüzünü aydınlatmıştır"; Şems-1-4'te, "Güneşe ve onun ışığına, ardından gelmekte olan Ay'a. Onu ortaya koyan gündüze. Onu bürüyen geceye... ant olsun ki..." Leyl-1-2'de, "Kararıp ortalığı bürüdüğü zaman geceye ant olsun. Açılıp aydınlattığı zaman gündüze and olsun" ifadeleri yer alır.

Enbiyâ-33'te açıkça görüldüğü gibi, gece ve gündüz, Güneş'in ve Dünya'nın dönüşünün ürünleri olarak değil, Güneş ve Ay'dan tamamen bağımsız yaratılmış olup, tıpkı onlar gibi Dünya'yı dolaşan bir "yörüngeye" sahiptirler. Nâziât-29'da bu gündüz ve "gece"nin, Yer'in Güneş'e bakan yüzüne özgü bir şey olmayıp, Yer'i kuşatan gökyüzünde gerçekleştiği, dolayısıyla aynı anda göğe bakan yer kütlesinin tümünün ya karanlık ya da aydınlık olduğu belirtiliyor. Şems'te; Güneş'i ortaya koyan (görünür kılan, açığa çıkaran) gündüze ve yine Güneş'i bürüyen (onu görünmez yapan, kapatan) geceye yollama yapılarak, neden sonuç ilişkisi tersyüz ediliyor. Aynı yaklaşımı gölge sorununda da göreceğiz!. Leyl'de ise bu gerçek dışı görüş daha da pekiştirilerek gecenin bağımsız bir olgu olarak kararıp ortalığı karartan, gündüzün de aynı şekilde bağımsız bir olgu olarak açılıp aydınlatan niteliği vurgulanıyor.

Demek ki, Kur'an'a göre, gece ve gündüz, dünyanın kendi etrafında dönüşü ve Güneş karşısındaki konumunun sonuçları olmayıp, aksine Güneş'ten ve bu dönüşten tamamen bağımsız olgulardır. Kur'an'a göre onların da tıpkı Ay ve Güneş gibi Yer'e göre bir "yörünge"leri vardır. Güneş gündüz aydınlığı sayesinde görünür olurken, gecenin karanlığında sönmektedir. Tıpkı "gündüz sinip geceleri gözüken gezegenler" (Tekvir-15-16) gibi!... Oysa gerçekte sinen bir şey yoktur, sadece Güneş enerjisinin güç ve yakınlığı diğer gök cisimlerinin ışığının görünmesine engel olur.

Kur'an'da Güneş, gündüzün kaynağı değil, sadece onunla

birlikte ortaya çıkıp vakit ölçüsü ve ısıtma işlevi gören bir güçtür. Gündüz aydınlığında görünür olan bir kandil, soba, sokak lambası vb. gibidir. Asıl aydınlık ve karanlık bağımsız olgular olarak gündüz ve gecenin doğrudan ürünleridir ve bunlardan gündüz "açılır" ve aydınlatırken, gece "kararır" ve karartır. Belli ki Güneş'in görüntüsü, Kur'an yazarında, gündüz aydınlığını sağlayacak denli büyük bir güç izlenimi yaratmamış. Aksi takdirde hiç kalkıp da saniyede $3.86x10^{33}$ erk değerinde enerji yayan korkunç bir gücün, karabalçıklı bir suda batması ve elbiselerini çıkarmakla ona dayanabilen insanların üstünde doğmasından söz edebilir miydi?

Toparlarsak, Kur'an'a göre gece ve gündüz tıpkı Ay ve Güneş gibi Allah'ın emrinde ve birbirinden bağımsız olgulardır. Hepsinin Dünya karşısında belli bir "yörünge"leri olup birbiri peşi sıra yürümektedirler. Gece ve gündüz 7 kat olarak düzenlenmiş gökyüzünde gerçekleşmektedir. Gündüz geçim zamanı, gece dinlenme zamanı, Ay vakit ölçüsü ve süs, Güneş vakit ölçüsü ve sıcaklık kaynağıdır. Ay ve yıldızlar ancak gece karanlığında var olabilen birer nur iken, Güneş de ancak gündüz aydınlığında var olabilen bir alevdir. Yani gündüz geceyle birlikte yıldızları ve Ay'ı da örterken, gece de gündüzle birlikte Güneş'i örter.

Şimdi tekrar başa, "dolanma" sözcüğü ve "gündüz ve gecenin art arda gelmesi"nden hareketle, Dünya'nın hem yuvarlak hem de kendi ekseni etrafında döndüğü gerçeğinin, Kur'an'da ifade edildiği iddiasına geri dönelim.

Yazarların aktardığı ayetlerin, gerek gece ve gündüze gerekse de dünyanın yapısına ilişkin, bizi etkileyecek iddialar taşımadıklarını gördük. Dahası yazarlarımızın, onlardan olmayacak sonuçlar çıkararak müşrik konumuna düştüklerini gördük.

Şimdi söz konusu ayetleri tekrar anımsayalım: A'râf-54' te, her gecenin ardından onu kovalayarak gündüz gelir, geceyi kaplar ve onu kovmuş olur; Yâsîn-37'de, Allah gündüzü, geceden çekiverince-sıyırıverince insanlar karanlıkta kalakalır-

lar; Lokman-29'da, geceyi gündüze, gündüzü geceye soktuğu-kattığı bildirilir, –ki bu sırada herhalde alacakaranlık olur– Zümer-5'te de geceyi gündüzün üstüne dolayınca gece, gündüzü gecenin üzerine dolayınca gündüz olur.

Bu ayetlerle gece gündüz ilişkisini, ilkokul öğrencisine bile anlatabilmek olanaksızdır. Çünkü bu dört ayet alt alta tam bir kavram kargaşası yığını oluşturmaktadır. A'râf'ta kovalayan-kovan, yürüyen, örten bir gece söz konusuyken, Yâsîn'de gündüz, geceden sıyrılıverilen-çekiliverilen bir şeye dönüşür. Lokman'da birbirinin içine sokulan-katılan gece gündüzden söz edilirken, Zümer'de gece ve gündüz birbirine dolanır.

Görüldüğü gibi Kur'an'da gece ve gündüz; a-birbirini kovalayan, b-birbirini bürüyüp örten, c-birbirine sokulan, çıkarılan, sıyrılan, katılan, d- birbiri üstüne dolanan olmak üzere dört ayrı biçimde tanımlanır. Daha ilginci onlardan, sanki iki ayrı nesne, birbirini kovalayan canlılar, birbirini örten perdeler, birbirinin içine giren kutular, bir şeyin üstüne dolanan atkı ya da kuşaklar gibi söz edilir.

Önceki bölümler anımsanacak olursa bu ayetlerde dolanma esprisinin sarığın başa (sabit olana) dolanması şeklinde olduğu, gündüz ve gecenin, yer üzerinde birbiri peşi sıra dolandıkları, yerin sabit, dolananların ise gece ve gündüz olduğu ortaya çıkar. Ancak; bu hep aynı ritimde dolanıp duran gece-gündüz yaklaşımı, Kur'an'ın, Dünya'nın elipsoid yapısı ve 23 derece 27 dakikalık eğimi ve tabii hem kendi hem de Güneş etrafındaki dönüşünden kesinlikle haberdar olmadığını da ortaya koyar.(*)

(*) Daha ötesi evrim yasası gereği hiçbir şey ilk biçimlendiği gibi değildir. Örneğin; Toronto Üniversitesi'nden Prof. S. Tremaine ve NASA'dan Dr. I. Lones adlı bilim insanları, *Science* dergisindeki makalelerinde, bundan 4 milyar 600 milyon yıl önce Mars büyüklüğündeki bir kütlenin 20 bin mil hızla dünyamıza çarptığını öne sürdüler. Venüs'ün Dünya'nın aksi yönde dönüşünün nedenlerinden yola çıkan araştırmacılar, o dönemde Güneş etrafında irili ufaklı milyonlarca gezegenin bulunduğunu ve güneş sistemimizdeki düzenin de bu milyonlarca gezegenin bir kısmının çarpışması sonrasında gerçekleştiğini yazdılar.
Bu söz konusu çarpışmadan sonra, Dünya'nın kendi etrafındaki dönüş hızı artmış ve o zaman 144 saat olan bir Dünya günü, 24 saate düşmüştür. Yine bu çarpışma sonrasında Dünya'dan kopan parçalar Ay'ı oluşturmuş, yanı sıra çarpışmanın etkisiyle, Dünya ekseninde meydana gelen eğim mevsimleri oluşturmuştur.

Çağdaş bilimsel eğitim sırasında artık ilkokul çocuklarına bile gece ve gündüzün Kur'an'daki gibi eşit olmadığı öğretilmektedir. Daha doğrusu sıfır enlemde (Ekvator) 12'şer saatlik bir sistematiğe sahip olan gece ve gündüz, Güney ve Kuzey Kutbu'na gidildikçe farklılaşma gösterir. Örneğin Kuzey Yarıküre'de 66 derece 33 dakika enleminde, yazın en uzun gününde bir tam gün Güneş batmaz ve kuzeye doğru gidildikçe bir yıl içinde Güneş'in batmadığı gün sayısı artar. Örneğin 75 derece kuzey enlemde tam 101 gün üst üste gece yaşanmazken 99 gün de gündüz yaşanmaz. 90 derece kuzey enlemde ise 182 gün boyunca gündüz yaşanırken 183 gün boyunca süren gece yaşanır. Kur'an yazarının bu bilgilerden haberi yoktur. O, evrenin bütünsel bilgisinden yoksundur. Dünya'nın güney ve kuzey kutuplarına doğru gidildikçe duyu organlarıyla da kavranabilecek gerçeklerden habersiz, sistematik bir dinlenme-gece, çalışma-gündüz dönüşümünden söz eder. Demek ki onun salt duyusal algı düzeyindeki bilgisi bile, o dönemde Arabistan'da yaşayan insanların coğrafi ufku ile sınırlıdır.

Kıssadan Hisse: İster böyle ister başka türlü olsun, bilim her adımında, Dünya'nın oluşumunda yaratıcı bir iradeye yer olmadığını, her şeyin maddenin kendi evrimi sonucunda ve çok uzun zaman içinde, kendiliğinden oluşup biçimlendiğini gösteriyor.

X. Bölüm

KUR'AN'A GÖRE DAĞLAR VE SABİT DÜNYA ALGISI

Kur'an, Dünya'nın gerek kendi etrafında gerekse de Güneş'in etrafında dönüşünden habersiz olup, onu her iki açıdan da sabit zannetmekte ve konuya ilişkin net açıklamalarda bulunmaktadır. Bu açıklamalar öylesine nettir ki, O'nu bilimin verileriyle uyumlu hale getirmek için yapılan yorumlarda yanlış bir kavrayış ile değil, etik bir sorun ile karşı karşıya kalırız. Şimdi de Kur'an'da Dünya'nın yuvarlak ve hareketli oluşuna dair ipuçları bulan yorumcuların(!)iddialarına göz atalım:

T. Tuna, "Sen dağları görür, onları yerinde durur sanırsın. Halbuki onlar bulut geçer gibi geçer, gider" diyen Neml-88'i aktararak, Kur'an'ın dünyamıza ilişkin hareketlilik durumunu aydınlatmış olduğuna dair övgüler düzmektedir.[99]

Diyanet yazarı Haluk Nurbaki ise, daha da ileri gider ve her nasılsa ayette, "her insaf sahibi bilgini hayretler içinde bırakan iki mucize" olduğunu saptar! Nurbaki, bu "mucize"lerden birincisinin, yer kabuğunun altındaki mağma nedeniyle "sanki çok yavaş bir hareket sırrı taşıdığının ...Ayet-i Kerime'de çok açık bir şekilde bildirilmesi"(!) olduğunu öne

---

[99] Taşkın Tuna, *Uzay ve Dünya*, s. 72-82.

sürer. "Yine hikmetlerin en incesine bakın ki, ayet, dağların uzaydaki yürüme olayını, yani arzın hareketlerini bildirdikten sonra, bu olay evrenin sağlam kuruluş yasasıdır, diyor" ifadesi ile de ikinci mucizeyi müjdeliyor.[100]

Neml-88'in hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak açıklıkla anlaşılması için, sorunu bir de biz ele alalım:

88. ayetten önce, aynı Neml Suresi'nin 61. ayetinde Tanrı'nın, "...Yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdiği"ni belirten Kur'an, Nahl- 15-16'da "Yeryüzüne sarsılamayasınız diye sabit dağlar... meydana getirmiştir" ve Hicr-19'da da, "Yeri yaydık, oraya sabit dağlar yerleştirdik..." demekte, diğer surelerde de bu ifadeleri yinelemektedir. Bucaille'in çevirisinde de görüldüğü gibi Nâziât-32'de, "Dağları sağlam ve sabit kıldı" denirken, Rad-3'te, "O'dur (Allah) ki arzı yaydı, orada sabit (dağlar) ve ırmaklar var etti..."[101] denmektedir.

Bu ayetlerde açıkça anlatıldığı gibi Kur'an, Allah tarafından yaratıldığı ileri sürülen dağların, "bulutlar gibi hareketli" olmayıp aksine "sağlam ve sabit" olduğunun altını çizmektedir. Bu durumda, ya Kur'an'ın pek çok yerde sergilediği çelişkileri dağlar konusunda da yinelediğini kabul edeceğiz ya da söz konusu yorumcuların öznel yorumlarından öte, Kur'an'ın kendi mantığı içinde, dağlara ilişkin tutarlı bir açıklama arayacağız. Bunun için öncelikle Neml Suresi'ndeki ayeti, altında ve üstündeki ayetlerle oluşturduğu konu bütünlüğü içinde okumamız gerekiyor.

Allah'ın gücü üzerine yinelenen övgüler ve inanmayanlara yönelik göndermeleri takiben Neml suresi, 82. ayette "Kıyamet Günü"ne uzanır ve şöyle devam eder: "Kendilerine söylenmiş olan başlarına geldiği zaman, yerden bir çeşit hayvan çıkarırız ki o, onlara, insanların ayetlerimize kesin olarak inanmadıklarını söyler. (83) O gün, her ümmetin ayetlerimizi yalanlayanlarını toplarız. Onlar bir arada tutulup, hesap yeri-

---

[100] Haluk Nurbaki, *Ayetler ve İlmi Gerçekler*, 1. kitap, s. 74-76.

[101] Maurice Bucaille, *Tevrat, inciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 225-256.

ne sevk edilirler.(84) Geldikleri zaman Allah: 'Ayetlerimi anlamadığınız halde yalanladınız mı? Yoksa yaptığınız neydi?' der. (85) Haksızlıklardan ötürü, söylenen söz başlarına gelir. Artık konuşamaz olurlar. (86) Size geceyi dinlenesiniz diye karanlık ve gündüzü çalışasınız diye aydınlık olarak yarattığımızı görmediler mi? Doğrusu bunda inanan millet için dersler vardır. (87) Sûr'a üfürüldüğü gün Allah'ın dilediklerı bir yana, göklerde olanlar da yerde olanlar da, korku içinde kalırlar. Hepsi Allah'a boyunları bükülmüş olarak gelirler.(88) Dağları yerinde donmuş gibi durur görürsün, oysa onlar bulutlar gibi geçerler. Bu, her şeyi sağlam tutan Allah'ın işidir. Doğrusu O, yaptıklarınızdan haberdardır.(89) Kim bir iyilik getirirse, ona daha iyisi verilir. Onlar o günün korkusunda güvendedirler. (90) Kötülük getiren kimseler, yüzükoyun ateşe atılırlar. 'Ya siz yaptıklarınızdan başka bir şeyle mi cezalandırılacaksınız?' denir."

Görüldüğü gibi ilgili bölümden ayrı değerlendirildiğinde 88. ayetin dili; içinde yer aldığı 82-90 numaralı ayetlerle çelişkili olarak, kıyamet öncesi zamana aitmiş gibi anlaşılmaktadır. Bölüm boyunca kıyamet gününden söz edildiği çok açıkken, 88. ayet bölümden koparıldığında, sanki günümüzden söz ediliyor yanılgısına yol açmaktadır. Burada, Kur'an'da pek çok yerde de rastladığımız[102], dili kullanmadaki zafiyet ya da çeviri öznelliğinin yarattığı bir ifade bozukluğu söz konusudur. Üstelik bu tesbitimiz aynı konunun işlendiği Tekvir suresinin 1-14 ayetleri ile de desteklenmektedir:

"Güneş dürülüp ışığı kalmadığı zaman, (2) Yıldızlar düşüp söndüğü zaman, (3) Dağlar yürütüldüğü zaman, (4) Doğurması yaklaşmış develer başıboş bırakıldığı zaman (5) Yabani hayvanlar bir araya toplatıldığı zaman, (6) Denizler kaynaştırıldığı zaman, (7) Canlar bedenlerle birleştirildiği zaman, (8-9) Kız çocuğun hangi suçtan ötürü öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman, (10) Amel defterleri açıldığı zaman, (11) Gök

(102) Ayrıntılı bilgi için bkz. E. Aydın, *İslamiyet Gerçeği*, I. cilt, 5. bölüm.

yerinden oynatıldığı zaman, (12) Cehennem alevlendirildiği zaman, (13) Cennet yaklaştırıldığı zaman (14) İnsanoğlu önceden ne hazırladığını görecektir."

Diğer destek de Nebe-19-20'den geliyor; "Gökler kapı kapı açılacaktır. Dağlar yürütülüp serap olacaktır."

Bir diğeri de, "Bir gün gelecek, dağları yerinden yürütürüz, yeri dümdüz soyunmuş görürsün. Onların hiçbirini bırakmaksızın diriltip hepsini bir arada toplarız" diyen Kehf-47'dir.

Görüldüğü üzere "dağların yürütülmesi" veya Neml"in deyişiyle "bulutlar gibi geçmesi" kıyamet gününe ilişkin bir durumdur. O zamana kadar "her şeyi sağlam tutan Allah'ın sabit olan dağları", kıyametle birlikte, "yürümeye, yürütülüp serap olmaya, bulutlar gibi geçmeye" başlayacak, dolayısıyla Yer'in, pek çok ayette yinelendiği gibi Kıyamet'e kadar taahhüt edilmiş olan "sağlamlığı" da son bulacaktır. Ama o zamana kadar dağlar, Kur'an'a göre "yeryüzü sarsılmasın" ve "döşek" gibi "yayılan" Dünyamızın sağlamlığı için direk oluşturdular diye, "sabit yaratılmış"lardır. Nitekim dağların bu durumu –1. kitabındaki temelsiz iddiası ile bağlantı kurulamasın diye 3. kitabında aktardığı– Nahl-15'in yorumunda, H. Nurbaki tarafından da belirtilir.

Burada Papaz Martin Luther'in, "halk, dünyanın döndüğünü göstermeye çabalayan zıpçıktı bir astroloğa kulak veriyor" diyerek Kopernik'e saldırıya geçmesi geliyor aklımıza. Çünkü Kuran'dan önce Tevrat'ta da dünyanın pekiştiği, sarsıntısız kılındığı söylenmişti. Bu durumda Kopernik'in iddialarına kim, hangi cüretle inanabilirdi?! Demek ki Luther, Kopernik'e saldırır, onun kişiliğinde bilime karşı terör estirirken sadece Tevrat ve İncillerin değil aynı zamanda Kur'an'ın da avukatlığını yapmış oluyordu. Çünkü Kur'an da "Yeryüzünde sallanıp çalkalanırsınız diye sabit ve muhkem dağlar..." (Nahl-15) yarattığını söylerken, gerçekte Tevrat'ı yineliyordu. Gerek dağlara ilişkin Kur'an'da tüm anlatılanlar gerekse Neml-82-90 arası bölüm ve onu tekrarlayan Tekvir Suresi ve Kehf-47 ile

Neb'e-19-20'nin hiçbir boşluk bırakmayacak biçimde ortaya koyduğu gibi Neml-88'de ortaya çıkan, doğrudan Muhammet veya kâtibi veya farklı nüshaları toplayıp düzenleyen Halife Osman'dan kaynaklanan bir ifade yanlışıdır.

Kur'an'da dağlara ilişkin anlatımlar ile Neml, Neb'e ve Tekvir'deki anlama uygun olarak Neml-88'in doğru yazımı, "yerlerinde donmuş gibi duran dağların bulutlar gibi yürüdüğünü görürsün" veya "yerlerinde dönmüş gördüğün dağlar bulutlar gibi yürümeye başlar..." şeklinde olacaktır. Aksi takdirde Tekvir ve Neb'e Surelerinin –ve tabii dağların, yerin sarsılmasını engelleme işleviyle sabit yaratıldığını söyleyen diğer ayetlerin de– reddi zorunlu olacaktır. Çünkü Tekvir, Kehf ve Neb'e, dağların yürütülmesini kıyametin temel, başlangıç emarelerinden biri olarak saymaktadır, ki salt bu bile, tek başına dağların, dolayısıyla yerin Kıyamet'e kadar sabit olduğunun kesinlikle ilanıdır. O yüzden Neml-88, içinde yer aldığı bölümle ve aynı muhtevadaki Tekvir-1-14, Kehf-47, Neb'e-19-20 ve dağlara ilişkin tüm diğer ayetlerle bütünlük içinde anlaşılmak zorundadır. Bu takdirde dağların "bulutlar gibi geçmesi", "sur'a üfürülmesi"nden sonra öngörülen altüst oluşta mantıklı bir iddia olacaktır.

Karşımızda duran örnek, diğer pek çok örnekte olduğu gibi, bilim karşısında içine düşülen kompleks sonucu, Allah'a ortak koşulamayacağı temel kuralının alenen çiğnenmesidir. Hem böyle olmasa, cımbızla alınmış bir ayetten; "Allah, dağlar hareketlidir diyor, dağlar hareketliyse demek ki Dünya da hareketlidir; demek ki Allah on dört yüzyıl önce Dünya'nın hareket ettiğini söylemiştir!" şeklinde Aristo'ya rahmet okutan sonuçlar çıkartılıp sonra da "yaratıcı"ya övgüler düzülmeye başlanır mıydı? Üstelik bu yaklaşım, pek çok ayetinde, her şeyi herkesin anlayacağı ve hidayete ereceği bir açıklıkla belirttiğini söyleyen Kur'an'ı, ancak 14 yüzyıl sonranın bilgisiyle anlaşılacak bir sırlar kitabı konumuna düşürmek demektir. Kaldı ki Kur'an'ın, Dünya'nın kendisi ve Güneş etrafındaki dönüşünden haberi olması halinde, bunu açıkça söyleyeceği, insanlığı

yüzyıllar öncesinde cehaletten kurtarmak varken, tarihteki en büyük ulemaların bile anlamayacağı böyle bilmece yollu, şifreli, imalı ifadelere başvurmayacağı, insanlığın dünyayı kavramasına ışık tutacağı da açıktır.

Eskiden düz sanılan Dünya'nın gerçekte yuvarlak (elipsoid) olduğu, artık günümüzde tartışmasız kabul edilen bilgiler arasına girmiştir. Ne var ki Dünya'yı yarattığını söyleyen Tanrı'nın bundan haberi yoktur. İslam yorumcuları bu konudaki sıkıntılarını da az önce Dünya'nın hareketliliği sorununda gördüğümüz yöntemlerle; Kur'an'ı tahrif edip ondan zorla Dünya'nın yuvarlak olduğu sonucunu çıkartarak gidermeye çalışırlar. Bunun için insana –ve tabii bu yorumları okuyabilseydi Kur'an yazarına da– parmak ısırtan dolambaçlı yöntemlere başvururlar. Nâziât-30'da yapılan bunun bir diğer örneğidir:

"Ardından Yer'i düzenlemiştir", "bundan sonra da Yer'i yaydı" diye de çevrilen ve en doğru çevirisi, "bundan sonra Yer'i yayıp döşedi" olan Nâziât-30'dan, Dünya'nın yuvarlak olduğu anlamının nasıl çıkarılabildiğini hep beraber görelim:

"Bu ayette 'yayıp döşedi' ifadesi dehâhâ kelimesi ile belirtilmiştir. Arapçada aynı zamanda deha, devekuşunun yumurtasına denir. Arz'ın yumurtaya benzetilmesi kürelik ve yuvarlaklığın bir tedaisidir. Üstelik Dünya'nın da tam kürevi olmadığını, yumurta gibi kutuplardan basık, ekvatorda şişkin olduğunu hatırlatalım."[103]

Demek ki, "dehâhâ" her ne kadar "yayıp döşedi" demek ise de "dehâ" da devekuşu yumurtası anlamını taşıyormuş. "Yaratanın kitabı" yanılmayacağına ve dünyanın kutuplardan kesitinin elips olduğu da tartışma götürmeyeceğine göre, demek ki "yayıp döşedi" denileceğine, bir "ha" hecesi eksiltilerek pek "bilimsel" sonucuna varılabilirmiş(!). Her ne kadar Dünya, tam olarak bir yumurta biçiminde değilse de eh, artık o kadar kusur kadı kızında da olur! Görüldüğü gibi yorumcu-

[103] T. Tuna, *Uzay ve Dünya*, s. 69.

muz, Dünya'nın elipsoid olduğunu adeta, Kur'an'a işkence ederek söyletiyor. Artık, Kur'an'ın on dört asır önce, bu gerçeği ne biçim açıkladığına ilişkin övgülere geçilebilir; nitekim o da öyle yapıyor...

H. Nurbaki bu noktada daha da pervasız. O, sözcük oyunlarıyla yarattığı toz duman ortamında ayeti doğrudan, "sonra arzı söbüleştirdi (Devekuşu yumurtası şekli verdi)"[104] diye çeviriyor.

Böylesi sözcük oyunlarıyla revizyona uğratılan Kur'an'ın gerçeği açığa çıkarmak da bu durumda bize düşüyor. Konuyu ilişkin diğer ayetleri aktarmaya devam edelim:

Bakara-22'de Kur'an, "o yeryüzünü size bir döşek ve göğü de bina kıldı..." diyerek, Dünya'yı nasıl algıladığını ortaya koyar; Rad-5'te "Yer'i düzenleyen" (Bucaille'in çevirisinde 'arzı yaydı', M. Aydın'ın çevirisinde ise 'yeryüzünü enine boyuna uzatıp döşeyen... şeklindedir) derken, Hicr-19'da, "Yer'i yaydı, oraya sabit dağlar yerleştirdi" demektedir. Bu arada Nahl-15, "yeryüzünde sarsılmayasınız diye sabit dağlar meydana getirdi" derken, Nebe-6-7'de, "biz yeryüzünü bir beşik, dağları da onun için birer direk kılmadık mı?" denmektedir. Yine Bucaille'in Neb'e-7'de, 'direk-kazık' olarak çevrilen sözcüğe açıklık getirirken, "burada işaret olunan kazıklar, çadırı yere tespit etmek için kullanılan kazıklardır" açıklaması, keza Nâziât-32'nin, "dağları da (Allah) sapasağlam çaktı ifadesi, yanı sıra Zariat-48'de, "yeryüzünü biz yayıp döşedik, ne güzel döşeyiciyiz", Lokman-10'da, "Allah gökleri gördüğünüz gibi direksiz yaratmış, sizi sallar diye yeryüzüne sabit dağları koymuştur..." ifadesi ve önceki aktarmalar çerçevesinde, göğün, Dünya'yı çepeçevre kuşatan ve 'alt' 'üst' gibi nitelemeleri göreli kılan sonsuzluğunun aksine, duyusal algı çerçevesinde, onun üstümüzde yükseltilmiş bir çatı olarak ele alındığı da anımsanacak olursa, her şey aydınlığa kavuşur.

Özetle; Kur'an hiçbir yanılgıya yer bırakmayacak bir açık-

[104] Haluk Nurbaki, *Kur'an'dan Ayetler ve İlmi Gerçekler*, 3. Kitap, s. 63.

lıkla, yeri döşek gibi düz, dağları –Araplarda döşeğin üstüne konulduğu sedirin ayakları gibi– sarsıntıdan koruyan direkler, göğü ise bu 'yer' üzerinde yükseltilen bir çatı olarak tarif etmekte ve bu çerçevede 'yaymak'tan söz etmektedir. Bu kavramlar, Arap yaşam tarzı içinde yatağın –dengesizliklere karşı– sağlamlaştırılması ve haşerelere karşı cibinlik, soğuğa, yağmura karşı çadır olarak göğün de koruma işlevi yüklendiğini ifade etmekte ve kendi içinde oldukça tutarlı bir bütünlük oluşturmaktadır. Esasen Naziat Suresi'nde de bu durum oldukça nettir. 30'uncu ayette yerin yayılması ve düzenlenmesi, döşenmesinden, 32. ayette dağların, yayılmış olan yere sapasağlam çakılarak yerin sarsıntısız ve sabit kılınmasından söz edilir.

Bu bütünlük içinde dağların, Tanrı'nın "yaydığı" yerin sarsıntılara karşı sağlamlaştırmak amacıyla "yaratıldığı" yaklaşımı, kendi içinde ve ilgili ayetlerle tümüyle tutarlıdır. Buna karşılık "devekuşu yumurtası"na benzeyen bir yuvarlaklığın, dağlarla sabit ve sarsıntısız kılınmasından söz etmek, diğer ayetler ve kendi içinde hem tutarsız hem de saçmadır. Esasen yer ve gök için kullanılan deyim ve tanımların, Dünya'nın elipsoit şekliyle uyum sağlaması olanaksız. Yumurta üzerinde bir tavan, yumurta üzerinde, o sabit olsun diye çakılmış sedir ayakları, çadır kazıkları, yumurtanın yayılması, düzlenmesi, döşenmesi, enine ve boyuna uzatılması, yumurtanın döşek ile yatak ile tanımlanması, diğer yandan kendisi ve Güneş etrafında hızla dönen bir dünya gerçeğinin sarsıntılara karşı dağlarla korunduğu, yani sabit kılındığından söz etmek yerin düz ve hareketsiz, göğün de üzerinde çadır-tavan gibi oturtulmuş ve dağların da çadır direkleri, ev temelleri gibi çakılmış olduğunun açık göstergeleridir.

Eğer Kur'an, o dönem insanlarının algıladığının aksine, Dünya'nın yuvarlak olduğunu söylemiş olsaydı, hiç kuşku yok, bunu açıklıkla belirtmek, örneklerini buna uygun seçmek ve bu ifadeler nedeniyle kopacak fırtınayı bertaraf etmek için insanlara ek açıklamalar sunmak zorunda kalacaktı. Ve

bunların yanı sıra insanlığın yuvarlak dünya tezine karşı ileri sürdüğü; 'alttakilerin niye düşmediği?' sorusuna yanıt vermek, dolayısıyla yerçekimi yasasını ortaya koymak durumunda olacaktı. Böyle bir bütünlükten kopuk olarak dünyanın yuvarlaklığından söz etmenin mümkün olmadığı bir yana, Naziat' tan, Kur'an'ın Dünya'yı devekuşu yumurtasına benzettiği sonucu çıkarılamayacağı da kesinleşmiş olmaktadır. Aksi takdirde "devekuşu yumurtası"nın "yayılma"sının, "düzenlenme"sinin, keza dağların bu yumurtaya nasıl olup da kazık-direk işlevi görerek onu sarsıntılardan koruduğunu açıklaması gerek.

Bu arada Nahl-16'nın, "sarsılmayı engelleme işleviyle dağların yapıldığı" yaklaşımı, Nurbaki'nin yorumundaki gibi (dağların) "depremleri perdeleyen bir nevi paratoner olarak yaratıldıkları" anlamına gelmez. Aksine genel olarak yeryüzünün sarsılmasını engelleyen parçalar olduğu, yani "döşek gibi", binanın tabanı gibi algılanan yeryüzünün; döşek ayakları, bina temelleri olduğu şeklindedir. Hem zaten Allah'a rağmen yeri sallayacak bir güç var mıdır ki? Allah kullarını o gücün şerrinden korumak için önlem almak gereği duysun?

O ki istediğini yapacak güçtedir; "Ol" deyince her şey olur, yerin sallanmasını istediğinde "sallanın bakalım" diye emir buyurup, istemediğinde "sallanma dur!" deyiverir, olur biter! Kaldı ki dağların depremi engelleme işleviyle "yaratıldığını" söylemek, Allah'ın dağ yerleştirdiği bölgeleri depreme karşı savunmaya alması ve depremi "Allah'ın cezası" olarak tanımlayan Kur'an'da çelişki yaratması demektir. Böylesi bir mantık ise Allah'ın günahkâr kullarını depremle cezalandırdığı iddiasının alenen inkârıdır. Dahası dağlık bir coğrafya olan Türkiye'nin deprem bölgesi olmasına karşı, düz bir coğrafya olan Avrupa'nın deprem bölgesi olmaması ortaya bir dizi yeni sorun çıkaracaktır.

Söz depreme gelmişken, doğal anlamıyla olduğu kadar insani değerler boyutuyla da Kur'an'ın yaklaşımının problemli olduğunu belirtmekte yarar var.

Ara'f-78 ve 91. ayetlerde, "bunun üzerine onları o sar-

sıntı (deprem) yakaladı da yurtlarında diz üstü dona kaldılar" diye yinelenir. Birincisinde Salih Peygamber'e karşı büyüklük taslayan kavim, ikincisinde de, Şuayp Peygamber'i yalanlayan kavim, "sanki yurtlarında hiç yaşamamış gibi" yokoluvereceklerdi. Benzeri yaklaşım Ara'f 155'te bu kez Musa'nın 70 yoldaşı, Allah'ı görme talebinde bulununca yinelenir. Öyle ki Musa, Tanrı'ya, "... içimizden bir takım beyinsizlerin işlediği günah yüzünden hepimizi helak mı edeceksin?" yollu itiraz belirtir. Ama hemen peşinden, "Bu iş senin imtihanından başka bir şey değildir. Onunla dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletirsin. Sen bizim sahibimizsin bizi bağışla ve acı" der. Yine Ankebut-37'de, Şuayp'in "Allah'a kulluk edin" talebini olumsuz karşıladıkları için "bir sarsıntı yakalayıverdi ve yurtlarında dizüstü çöke kaldılar" denilerek Medyen kavminin, depremle cezalandırıldığı belirtilir. Bu yaklaşım, daha bir dizi surede yinelenecektir.

Tabii evrensel insan hakları, farklılığın suç olamayacağı, suç olan davranışların şahsiliği gibi temel insani ilkelerin ihlali bir yana, bu vb. ayetlerde açıkça görüleceği gibi Kur'an, deprem gibi doğal olaylara da öznel bir yorum getirmektedir. Buradan çıkarılacak biricik sonuç, kendisini kızdıran işler yapılması halinde, depremleri, Tanrı'nın başvurduğu bir cezalandırma yöntemi olduğudur. Oysa depremin tümüyle doğal bir mekanizması olduğu gerçeği bir yana, buradaki mantığın doğal sonucu, depreme karşı önlem almamak olacaktır. Söz konusu ayetler, depremi Tanrı'nın cezası gördüğünden, depreme karşı önlem geliştirmek kadere ve Tanrı'ya karşı çıkmak anlamına gelecektir.

Kur'an'da Dünya'nın yuvarlak olduğunun belirlendiğine ilişkin en garip yorumu, belli ki diğerlerinden daha da ölçüsüz olan, Şaban Döğen yapmıştır. Ona göre, Araf-97'de yer alan "o kasabanın halkı, bizim azabımızın, onlar uyuyorken geceleyin gelmesinden emin mi oldular? Yoksa kasabanın halkı, azabımızın onlar oynarken gündüzün gelmesinden emin mi oldular?" cümleleri, Dünya'nın yuvarlak olduğunu kanıtlıyormuş!

"Her kimlerse, isimleri cisimleri belirsiz "âlimler bu ayetten faydalanarak şöyle diyorlar"mış: "Dünya düz olsaydı, ya hep gece ya da hep gündüz olması gerekirdi. Ancak yuvarlak olması lazım ki, bir taraf gece olurken diğer taraf gündüz olabilsin."[105]

Kur'an dünyanın yuvarlaklığına bu kadar "açık" işaret ettiği halde onu anlamazlıktan gelmeye devam etmekle ne kadar art niyetli olduğumuzu gösteriyoruz herhalde!! Sadece biz mi? Dünya'nın yuvarlaklığı keşfedilene ve 20. yüzyıla gelip de artık dünyanın düz olduğunu savunmanın en küçük bir koşulu kalmayana kadar, Kur'an'daki bu "açık" ifadeyi kabullenmeye cesaret edemeyen İslam yorumcuları da kötü niyetli! Niye Allah Şaban Döğen'leri, Galile'lerden önçe ve İslam âleminde Kur'an'ın doğru yorumunu yapmak üzere yaratmadı bilinmez ki?!

[105] Şaban Döğen, *Kur'an'dan Tekniğe*, s. 39.

XI. Bölüm

KUR'AN'A GÖRE GÜNEŞ, AY, GEZEGENLER, METEORLAR VE GÖLGE

Kur'an'daki sorunlardan diğeri de, Güneş ve Ay'ın farklı özelliklerinden kaynaklanıyor. Açıktır ki "Yaratan" açısından bu farkın mutlaka belirtilmesi gerekir. Oysa Kur'an, elementer yapısı nedeniyle kendi içinde yanarak şiddetli ısı ve ışık üreten Güneş ile Güneş'ten gelen ışıkları yansıtmaktan başka bir işlevi olmayan ölü bir gezegen (Ay) sadece nicel fark ile ifade etmektedir. Bunun yarattığı sıkıntı ile Bucaille:

"Tevrat, Güneş ve Ay'ı 'ışıklar' olarak nitelemekte, yalnız bunlardan birine 'büyük' ötekine 'küçük' sıfatını vermektedir. Halbuki Kur'an, bunlardan her birine boyutlarından daha başka farklar da atfetmektedir" sözlerini takiben, "gerçi Kur'an'ın yaptığı ayrım, sadece farklı sıfatlar kullanılmasında tezahür eder" diyerek, Kur'an'ın da gerçekte Tevrat'tan farklı bir açıklamada bulunmadığını itiraf etmek zorunda kalır.

"Güneş ve Ay'ın aynı mahiyette ışıklar olmadığını açıkça belirtmek" dedikten sonra da, "o devrin insanlarının kafalarının karıştırılmaması için başka ne denebilir ki?"[106] bahanesinin ardına sığınmaktadır. Kur'an yorumcuları, bilgilendirmek, insanlığı cehaletten kurtarmak yerine –birazdan Ay'ın konakları

---

[106] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 230.

masalında da yineleyeceği gibi– "kafa karıştırmayı" seçerler.

Burada ayrıca aktarılması gereksiz olan ilgili ayetlerden hareketle şöyle devam ediyor Bucaille: "Kur'an'a göre Güneş bir ışık kaynağı (diya), Ay ise bir aydınlıktır (nur). Bu tercüme, bu iki tabiri alt üst eden başka tercümelerden daha doğru görünüyor. Doğrusunu söylemek gerekirse bu iki sıfat arasındaki mana farkı azdır...

Hazreti Muhammed devrinde yaşayan bir şahıs, Güneş'in çöl halkı tarafından iyice bilinen yakıcı bir yıldız; Ay'ın ise, gecelerin serinliğinin yıldızı olduğunu muhakkak söyleyebilirdi. Fakat burada kastedilmeye değer husus benzetmelerdeki ölçülülük ile o devirde geçerli olabileceği halde, zamanımızda akıl almaz olarak nitelendirilebilecek her türlü mukayese unsurunun Kur'an'da yer almamasıdır."[107]

Görüldüğü gibi, Kur'an'ın o dönemde "olabilecek" çok ters nitelemeleri yapmamış olması, meşru gösterilmeye çalışılmaktadır. Sanki Kur'an yazarı, kendisini "yaratıcı" ilan etmiyormuş gibi. Burada kendi yarattıklarının önyargılarına teslim olmuş bir tanrı imgesi ile karşı karşıyayız. İslamcılar, kölelik sorunu dahil, günümüz bilgi ve değerleri karşısında savunamadıkları pek çok noktada, bu yola başvurarak Kur'an'ı aklayıcı mazeretler üretirler. Kur'an'ın yazarının Muhammed olduğunun kabulü halinde mazur görülebilecek böylesi önemli yanlış ve eksiklikler, yazarın Tanrı olduğu iddiası koşullarında kabul edilemez. Üstelik, bu arada, "bu tercüme bu iki tabiri altüst eden başka tercümelerden daha doğru görülüyor" ifadesi ile de bilimsel gerçeklere benzetmek amacıyla Kur'an'da yapılan dil zorlamaları itiraf edilmiş oluyor.

Bucaille'in bir diğer sıkıntısı da Kur'an'ın gezegenlerden habersiz olduğu gerçeğidir. Nitekim, "Kur'an'da –bu gök cisimlerinin bugün verilen belirli anlamda– bildirilip bildirilmediğini söylemek zordur"[108] diyerek sıkıntısını belirtir. Ger-

[107] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 230-231.
[108] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 233.

çekte tartışma götürmez biçimde nur, ışık süs sözleriyle yıldızların kastedildiği açık olan beş ayette, "Kevkeb" ifadesinin (diğerlerinde "necm" geçer) kullanılmasından yola çıkarak bunların, gezegen anlamında kullanılmış olması gerektiğini öne sürer.

Söz konusu ayetlerin tüm çevirilerinde bu sözler yıldız olarak geçtiği gibi, anlam olarak da orada yıldızlar kastedilir. Kaldı ki, Kur'an'ın gezegenlerden habersiz olduğu da bir diğer gerçektir. Nitekim "kevkeb" sözcüğünün kullanıldığı Yusuf-4'te, "Yusuf babasına: Babacığım, rüyamda on bir yıldız (kevkeb) Güneş ve Ay'ın bana secde ettiklerini gördüm demişti" denir. Bir an burada gezegenlerin kastedildiğini düşünelim; bu durumda Kur'an'ın bilim ile çatışması gene kaçınılmazdır. Çünkü gezegenler topu topu dokuz tanedir ve bunlardan Merkür, Venüs, Mars, Jupiter ve Saturn İÖ. 5. yüzyıldan beri bilinmektedir. Bu durum, Kur'an'ın kendi çağının bilgisine bile sahip olmadığını ortaya koyması açısından önemlidir.

Bucaille tarafından gezegenlerin kastedildiğine ilişkin kanıt olarak aktarılan Nur-35'te ise, bildiğimiz yağ lambasının saçtığı ışıktan hareketle Allah'ın kendisi tanımlanmaktadır: "Allah göklerin ve yerin nur'udur. Onun nur'u içinde ışık bulunan bir kandil yuvasına benzer. O ışık içindedir, cam ise sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır; (Kevkeb) bu ne yal-nız doğuda ve ne de batıda bulunan bereketli zeytin ağacın-dan yakılır. Ateş değmese bile, neredeyse yağın kendisi aydınlatacak. Nur üstüne nur'dur. Allah dilediğini nuruna kavuşturur..."

Görüldüğü gibi buradaki tanımda, Medine'den daha gelişkin ve 'kâfir'lerin şehri olan Şam'dan bir Müslüman tarafından, getirilip camiye asılan ve onu ilk defa gören Muhammed dahil tüm Müslümanlar üzerinde büyük şaşkınlık yaratan yağ lambası esas alınmaktadır. Tanrı'nın peygamberi yağ lambasından öyle etkilenmiştir ki bu durum, konuya ilişkin ayet düzenlenmesine neden olmuştur. Gene bu ayette; yanan yağın

kaynağı olan zeytin ağacı, neredeyse Allah'ın nuru ile kıyaslanır ve Allah'ın, onun cılız ışığı üzerinden tanımlanmasına kadar varılır. Bu ilginç hikâyeyi yine bir diğer şeriatçıdan dinleyelim:

"Bir gün mescide o güne kadar hiç kimsenin görmediği bir kandil getirildi. Aslında basit bir şeydi. Bir kaba zeytinyağı konulmuş içine de bir fitil sarkıtılmıştı. Etrafa ışık saçıyordu. Hayretle seyrediyorlardı. Çünkü bu basit alet o güne kadar bilinmiyordu. Çok geçmemişti ki, Allah'ın Resulü geldi. Kandili görür görmez yüzünde bir tebessüm belirdi:

"– Bunu kim getirdi?" diye sordu.

"– Kardeşimiz Temimdari, Şam'dan getirmiş! dediler. Temimdari Resulullah'ın hemen yanındaydı. Resulullah hemen ona döndü.

"– Allah razı olsun ya Temimdari! dedi. Sen nasıl bizim mescdimizi aydınlattıysan Allah da seni aydınlatsın.

Kandilin ışığında akşam namazını kıldılar. Sevincin doğurduğu heyecanı henüz atamamışlardı. Gözlerini kandilden alamıyorlardı. Peygamberimiz tekrar Temimdari'ye döndü. 'Ya Temimdari, bizi o kadar memnun ettin ki, bir kızım daha olsaydı sana verir, seni damat edinirdim' dedi."[109]

Tabii Ş. Döğen bu noktada durur mu? Bu aktarmadan, hiç ilgisi olmadığı halde, "Peygamberimiz bu ifadelerle sadece Temimdari'yi tebrik etmekle kalmıyor bütün Müslümanları yeni keşif ve buluşlar yapmaya teşvik ediyordu" diye bir sonuç çıkarır. Oysa ortada bir "keşif ve buluş" yoktur. "Tanrı'nın ilmi" ile donatılmış olmasına rağmen, yağ lambası karşısında bile hayretler içinde kalacak denli ilkel bir topluma, "gâvur" buluşu olup "gâvur" illerinden getirtilmiş bir armağan söz konusu. Ek olarak buradan "Allahın ilmi" denen şeyin ne kadar boş bir şey olduğunu, keza bir baba için kızını herhangi bir erkeğe vermenin sanki üstündeki hırkayı alıp verirmişçesine basit bir karar olduğunu görmüş oluyoruz.

Bucaille'in ayete ilişkin yorumu ise şöyle: "Burada inci par-

[109] Şaban Döğen, *Kur'an'dan Tekniğe*, s. 87.

laklığı vererek kendisini yansıtacak bir cisim üzerine ışığın düşürülmesi (projektion) söz konusudur, nitekim Güneş'in aydınlattığı bir gezegenin durumu böyledir. Bu kevkeb kelimesi hakkında, Kur'an'da rastlanabilecek tek açıklayıcı taraf, yalnız bu ayettir."[110]

Ayette çok açık anlatıldığı gibi, cama inci parlaklığı veren ışık onun dışında değil, ortasında yanmakta olan ateştir. Dolayısı ile kastedilen gezegen olamaz. Bu ifade, tüm gök cisimlerinin nicelik farkıyla aynı, yani hepsinin "lamba" sanıldığının göstergesidir. Dolayısı ile Kur'an, Ay'ı da doğrudan bir ışık kaynağı olarak algılamaktadır. Oysa Ay, bir ışık kaynağı olmayıp sadece Güneş'in ışığını yansıtan bir gök cismidir.

Bunun dışında İnfitar-2 ve En'âm-76'da geçen sözcüğün daha da belirgin olarak yıldızı ifade etmesi karşısında Bucaille, "hangi gök cisminin kastedildiği belirlenemez" demektedir. Yine aynı konuda sözü edilen Sâffât-6'ya gelince, onu ilginç anlamıyla ve aynı içerikteki diğer ayetlerle birlikte irdeleyelim:

"Sâffât-6'da Şüphesiz biz; yakın göğü bir süsle, yıldızlarla süsledik. (7) Onu, inatçı her türlü şeytandan koruduk. (8-9) Onlar yüce âlemi asla dinleyemezler. Her yönden kovularak atılırlar, onlara sürekli bir azap vardır. (10) Hele bir tek söz kapan olsun, delici bir alev onun peşine düşüverir."

Mülk-5'te "And olsun ki, yakın göğü kandillerle donattık, onlarla şeytanların taşlanmasını sağladık ve şeytanlara çılgın alev azabını hazırladık."

Yine Hicr-17-18'de, "Onları kovulmuş her şeytandan koruduk. Fakat kulak hırsızlığı yapan olursa parlak bir ateş onu kovalar" denir.

Ne yapıp edip Kur'an'ı bilime uydurmak çabasında olan Bucaille'in, nasıl zorlandığını izleyelim önce:

"...Çağdaş bilimle aydınlanmış olan, bizlerce anlaşılıp bilinmesi mümkün olan maddi kavramlara sırf manevi nitelemeler karıştırılınca anlam iyice belirsizleşir.

---

[110] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 234.

Nitekim, zikrolunan Sâffât-6 kolayca anlaşılabilir. Fakat yine aynı surenin, hemen bir sonraki yedinci ayeti 'itaat dışına çıkan her bir şeytana karşı himaye'den bahsedince tamamen başka bir plana ait telakkilerle karşılaşılır.

Aynı şekilde Mülk-5'te en yakın gökte olduğunu bildirdiği 'şeytanları kovalama taşları'na nasıl bir anlam verilebilir? Bu aynı ayette geçen 'ışıklar'ın yukarıda zikredilmiş olan akan yıldızlarla ilgisi var mıdır?

Bütün bu mütalaaların, bu incelememizin konusu dışında kaldığını düşünüyoruz. Burada onlara işaret etmemiz, meseleyi tam şekliyle bildirmek gayesine yönelmektedir. Fakat şimdiki durumda, bilimsel buluşların, beşeri anlayışı aşan böylesi bir konuya ışık tuttuğu söylenemez."[111]

Kur'an'ı kendi basit mantığı içinde ele alanlar için yukarıdaki ayetlerin anlamı açıktır. Ancak Bucaille gibi verili kitle koşullanmasını bilime karşı ayakta tutma misyonu yüklenmiş olanlar için, bu durum pek kolay olmasa gerek. Bilimin gelişmesiyle, maddenin madde ötesi üzerindeki zaferinin gün günden daha da belirginleştiği çağımızda, İslam yorumcularının işleri daha da zor. Olmayanı oldurmaya çalışmanın da bir sınırı var ki Kur'an'ın kimi deyişleri, onu bilime uygun göstermek isteyenler açısından bu sınırın çok ötesine ihtiyaç duyurur.

Bilim için göksel olaylar, ancak maddi kavramlar içinde açıklanabilir/açıklanan olaylar niteliğinde olduğundan, işin içine madde ötesi açıklamalar karıştıranların, bilimsel ciddiyetinden söz edilemez. Bilineceği gibi gökyüzünde başıboş dolaşan gök taşlarından (meteor) biri atmosfere girince hava ile taş arasında oluşan sürtünmeden korkunç bir ısı meydana gelir ve taş yanar. Kimisinin yeryüzüne düştüğü belirlenen ve halk arasında "yıldız kayması" denen bu olayları Kur'an, kendi bilim dışı mantığı içinde, "şeytanları kovalama taşları" olarak tanımlıyor. Bu da çok doğal, çünkü maddenin niteliğini,

[111] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 235.

onun içinde değişik güç ve gerilime sahip enerji alanları barındırdığını, keza evrenin evrimini, bilimsel anlamda bilemediğinden, bilemediği her şeyde olduğu gibi hemen tanrılara, şeytanlara, ruhlara, kadere, cinlere, perilere başvuran din kitaplarından başka bir yorum da beklenemez. Bu durumun sonucu olarak Kur'an, ilgili ayetlerde, günümüz bilgileri ışığında artık çocuk kitaplarında bile yer almayacak rivayetleri büyük bir ciddiyetle, birer gerçekmiş gibi anlatır.

Kur'an'da olduğu gibi mesele, kişi ile inancı arasındaki bir vicdan sorunu, bir kendini rahatlatma aracı olmaktan çıkarılıp bilimsel düzeyde ele alındığında, ne kadar çok çaba gösterilirse gösterilsin söz konusu masallarla, yine de sonuna kadar ciddi polemikler sürdürmek olanaksızdır. Güneş'i balçıkla sıvamaya çabalayan bu yorumcuların işlevi; bilim geliştikçe ve daha önemlisi egemen sınıfların var güçleriyle bilinçlerini çarpıtmaya çalıştıkları halklar uyandıkça olanaksızlaşacaktır.

Bu noktada şeytan(lar)ın insanı sürekli yoldan çıkarmaya çalıştığını söylerken, diğer yandan da onların âlemden bir söz kapmasına bile izin vermeyecek denli güçlü bir engelleme sisteminin varlığından ve onların gökyüzünden içeri sokulmadıklarından söz etmenin, Kur'an'ın bir başka mantıksal çelişkisi olduğunu da belirtmeliyim.

Şimdi yukarıdaki ayetleri unutmadan bir de şu ayetlere bakalım: Rahman suresi; "(29) Göklerde ve yerde olan kimseler her şeyi ondan isterler. O her an kâinata tasarruf etmektedir. ...(33) Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çevresini aşıp geçmeye gücünüz yetiyorsa geçin! Ama Allah'ın verdiği bir güç olmaksızın geçemezsiniz ki." Hicr-14-15; "Onlara gökten bir kapı açsak da, oradan çıkmaya koyulsalar! 'Gözlerimiz döndü, biz herhalde büyülendik' derler."

Görüldüğü gibi bu ayetlerde Kur'an, göklere ancak Allah'ın vereceği güç sayesinde gidilebileceğinin, kâinatta tasarruf yetkisi ve gücünün yalnızca ona ait olduğunun altını özenle çiziyor. Böylesi bir tasarrufun cin ve insanlarca kullanılabil-

mesi için, onun "izin vermesi", gökten "kapı açması" gerektiğini, böylesi bir izin ve güç verme yardımı olmadan göğe çıkmaya kalkışanların sonunun hüsran olacağı, çünkü en başta şeytanların taşlanması için hazırda bekleyen "çılgın alev gülleleri" tarafından parçalanacağı iddiaları ile karşı karşıyayız. Diyelim ki bunlardan kurtuldular, o zaman da hiç çatlağı olmayan "yedi katlı gök"e toslayacaklardır!

O "gök" ki Cebrail'e ve şimşek hızında gitmekte olan Burak adlı atın sırtına binmiş, Allah'ın en sevgili kulu Muhammed'e bile izin ve kimlik göstermek suretiyle açılıyor ve bu işlem göğün her tabakasında tekrarlanıyor. Dolayısıyla göğe yollanan araç Allah'ın tabakalarından birkaçını delecek kadar hızlı ve dayanıklı olsa bile (ki olamaz) sonunda mutlaka parçalanacaktır. Çünkü Kur'an'a göre, göğün ve hatta yerin tabakalarına ancak ve ancak Allah'ın verdiği güçle gidilebilir. Kur'an'da açıkça ifade edildiği gibi, böylesi bir güç sadece onun belirlediği yoldan yürüyenlere verilir. Kâfirlere, şeytanlara sadece "delici bir azap" vardır!

Kur'an'ın bu kesin iddialarına karşı, şimdi de bu masallar dünyasından kendimizi sıyırıp, somut gerçekliğe gelelim ve bakalım Kur'an'da anlatılanların bugünkü karşılıkları nelerdir?

İnsanlık, dinlerin değişen oranlardaki baskısına rağmen gerçekleştirdiği birikimle, 20. yüzyılda çok hızlı bir bilimsel atılım gerçekleştirmiş ve 1961 yılında Yuri Gagarin, uzaya ilk adımı atan insan olmuştur. Bunu diğer insanlı uzay uçuşları takip etmiş, 1969'da Ay'a ayak basılırken, 80'li yıllarda, uzay istasyonlarında insanlar uzun sürelerle yaşamaya ve bilimin gelişmesi için oradan araştırma yapmaya başlamışlardır. Uzaya ilk çıkan insanın, Tanrı masallarına inanmayan bir komünist olması, ayrıca halen bu çalışmada yer alanların yalnızca komünistler ve kapitalist Hıristiyanlar olması, Kur'an açısından açıklanamaz bir çelişki oluşturmaktadır.

Burada M. Aydın'ın "Müsbet İlim" adını verdiği kitabının "imanlı Astronot Coopper" bölümünden, olayın mizahî boyutlarını sergileyen aktarmalar yapalım:

Rivayete göre bizim "imanlı" –parayla değil ya bu da imanın Hıristiyancası, yani kâfircesi– astronotumuz Coopper, en ince ayrıntılarına kadar insan beyninin ürünü olup tesadüfe, şansa, kadere yer bırakmayan gezisine çıkmadan, "ya Rabbi, benim bu uçuşu başarmama ve mevkiye ulaşmama ve yarattığın bütün bu güzellikleri buradan görmeme imkân verdiğin için sana şükürler olsun..." demiş!

Bu minval üzere, aslında korkuyu bastırma dürtüsünün dışavurumu olan, bir sürü boş sözden sonra –tabii bu aktarmalar doğru mudur, o da ayrı bir sorun, çünkü İslamcı ideologların bu gibi noktalarda sicilleri pek temiz değil– M. Aydın, alışılagelmiş ajitasyonlarla bölümü bitiriyor: "Allah'ın suyundan içip arı misali ağzından bal akıtan" bizim "imanlı" Coopper'e karşılık, yine "aynı Allah'ın suyundan içtiği halde yılan gibi zehir akıtan, materyalist bir ideolojinin biçare bedbaht çocuğu Gagarin o imanla alay etmişti."[112]

Şimdi insan sormadan edemiyor: Her şeyi yaratan, bilen, kadir ve mutlak bir güç olarak var olduğu söylenen Allah, mademki sadece iman edenlere –tabii Kur'an'da iman, İslami anlam taşır, yoksa Allah, Hıristiyanların arasına Kur'an'ın deyimiyle "kıyamete kadar düşmanlık ve kin salmış" ve "onlardan yardım elini bütünüyle çekmiş"tir!– yardım edip, kâfirlerin ise beynini parçalayıp ortadan kaldırdığını (Enbiya-18), onların sadece kaybını arttırıp, şifa ve rahmet vermediğini (İsra-18), açık açık ve bıktırıcı tekrarlarla pek çok surede ifade ediyor. O halde Gagarin'in uzaya ilk çıkan insan olma onurunu elde etmesi nasıl açıklanacaktır? Öyle ya, M. Aydın'ın, yakıştırmasıyla "materyalist ideolojinin bu biçare, bedbaht", üstelik Coopper'ın imanı ile alay eden çocuğunu, Allah'ın bir üfürükle yere çarpması gerekmez miydi? Kendisini reddedip, şükretmediği yetmezmiş gibi dünyada da oturmayıp kendi mekânına çıkmaya kalkan, o güne kadar erişilmez sanılan gökyüzüne çıkarak tüm tanrı imgelerinden daha güçlü

(112) M. Aydın, *Müsbet İlim ve Allah*, s. 24.

olduğunu ispatlayan bu "biçare" materyalisti, gökyüzünde iki parmağıyla ezmesi gerekmez miydi? Yoksa Allah'ın gücü sadece kendisine kulluk eden, depremin, yıldırımın, selin hangi maddi süreçlerin ürünü olduğunu bilmeyen cahil insanlara mı yetiyor? Yoksa Allah'ın gücü sadece çağın gerisinde yaşayan, koşullanmış kafaları mı kendine inandırabiliyor?

Bir diğer sorun Ay'ın konak yerleri! Allah'ın göğünde burçlar, katlar, kapılar, lambalar yanı sıra Güneş'in doğduğu ve battığı yerler olur da Ay'ın konak yerleri olmaz mı? Yasin-30, "Ay için de sonunda kuru bir hurma dalına döneceği konaklar tayin etmişizdir"; Yunus-5, "...Yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için, Ay'a konak yerleri düzenleyen O'dur..."

Görüldüğü gibi "Kur'an ilminin" on dört asır önceki Arap halkına bile verebileceği bir şey yoktur. Her Arap'ın zaten bildiği kurumuş hurma dalının Ay'ın hilal haline benzerliği ve Arapların yüzyıllardır kullanageldikleri ve tamamen insan aklının ürünü olan Ay takvimi Allah'ın gücüne ve hikmetine delil yapılıyor. Ay'ın, bu amaç düşünülerek yaratıldığı yorumuyla insanlar, Allah'ın gücünü kabule ve ona kulluk etmeye davet ediliyor. Bucaille bu noktada şöyle yazıyor:

"Kur'an (...) ay takvimine göre zamanı hesaplayan Arap halkına hitap ediyordu. Onlara, ancak anlayabilecekleri bir ifade tarzı kullanmak ve onların, mekân ve zaman belirleme konusundaki alışkanlıkları hususunda (...) fikirlerini karıştırmamak gerekiyordu."[113] Bu satırlarda alenen itiraf edildiği gibi Kur'an, insanlığa ışık tutan bir kitap olmadığı gibi, insanlığın ürünü olan –o dönemdeki eksik ve yanlış– bilgileri ve doğadaki varlıkları Allah adına sahiplenen, kavrayışı o dönem insanının kavrayışı ile sınırlı olan bir kitaptır.

Yukarıdaki iki ayetin bizi ilgilendiren asıl ilginç yanı; Ay'ın kesintisiz hareketlerinin bilinmemesi nedeniyle, görünümü ile bağlantılı olarak, yapılan yorumlardır. Ay'ın "konak yerleri" olduğu ve sonunda "hurma dalı" gibi olacağı açıklamalarının

---

[113] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 238.

ufkumuzu genişletmek anlamında değeri nedir? Açık ki hiç... Bu yaklaşım, Kur'an'ın, o dönemde yaşamış insanların duyusal algısından öte bilgi kaynağı olmadığını, şeyleri gördükleri gibi kavradığı ve görünenin ötesindeki nesnel gerçekliklerinden habersiz olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır.

Bilim göstermiştir ki Ay'ın ne konaklama yerleri vardır ne de sonunda kurumuş bir hurma dalı gibi olur. Hacminde ve niteliğinde bir değişme olmayıp, kendisi Güneş'in etrafında dönmekte olan Dünya'nın çevresinde döner. Güneş'ten aldığı ışıkları yansıttığı için görünür olan Ay, kendi etrafında dönmekte olan Dünya'nın değişik noktalarından farklı görünür. İşte bu durum, Dünya'nın ve Ay'ın durağan olduğu bilgisi ile açıklanmaya çalışıldığında, günden güne farklılaşıyormuş yanılsamasına düşeriz. Oysa bu sadece duyulara bağlı bir açıklama olup, Ay'ın gerçek durumunu ifade etmez, dolayısıyla hiçbir bilimsel değer taşımaz. "Konaklama yerleri" tanımı, duyusal algı temelinde de geçersiz olup, tıpkı Güneş'in "balçıklı suda batması" gibi tam anlamıyla bir 7. yüzyıl fantezisidir.

Konumuzla ilgili esas sorun, Güneş ve Ay'ın hareketine ilişkin Kur'an'daki açıklamalarla bilimsel gerçekler arasında kurulmaya çalışılan zoraki paralelliktir. Bucaille; Kur'an'ın Güneş ve Ay'ın belirlenmiş bir yere doğru ve belirlenmiş bir zamana kadar dolaşmasından söz ederek, çağdaş bilimin verileriyle "mükemmel bir uyum içinde" olduğunu gösterdiği iddiasındadır. Gerçekten öyle mi?

Öncelikle Bucaille'in de gönderme yaptığı çağdaş verileri hatırlatalım: Güneş sistemi halen saniyede 19 km. hızla, Vega Yıldız'ı yakınındaki Herkül Burcu'nda bulunan ve koordinatları iyice saptanmış bir noktaya doğru yol almaktadır. Keza uydusu bulunduğumuz Güneş'in toplam on milyar yıllık ömrünün dört buçuk milyar yılını tükettiği ve beş buçuk milyar yıl kadar bir ömrü olduğu hesaplanmış bulunmaktadır.

Şimdi de Kur'an'ın bu çağdaş bilgilerle "mükemmel bir paralellik" içinde olduğunun kanıtı olarak gösterilen ayetlere bakalım:

Yasin-38, "Güneş de yörüngesinde yürüyüp gitmektedir..." demektedir. Ayetin Bucaille'deki çevirisi, "Güneş de kendisi için belirlenmiş bir yere doğru dolaşır..." şeklindedir. Burada, 39'uncu ayetin, "Ay için de sonunda kuru bir hurma dalına döneceği konaklar tayin etmişiz", 40. ayetin ise, "Ay'a erişmek Güneş'e düşmez. Gece de gündüzü geçemez. Her biri bir yörüngede yürürler" deyişini de anımsayalım.

Görülüyor ki, sure bütünlüğü içinde okunduğunda 38. ayet, Güneş'in gidişinden, iddia edildiği gibi Herkül takımyıldızındaki –artık koordinatları saptanmış bulunan– noktaya doğru gidişi değil, aksine Dünya'ya göre gerçekleştirdiği hareket kastedilmektedir. Yani tıpkı Ay'ın "hurma dalına" döneceği bir konaktan bir konağa gitmesi gibi. Zaten 40. ayet durumu daha da netleştirmekte ve Güneş'in "yörüngesi" diye ifade edilen hareketin, Ay'la aynı platformda ve gece gündüz bağlamıyla bütünlük içinde kavrandığını ortaya koymaktadır. Üstelik bu sorunu önceki bölümlerde de net olarak ve ilgili tüm ayetlerle bütünlüğü içinde açıklığa kavuşturmuştuk. Ve görmüştük ki Güneş için belirlenmiş yer, Dünya'nın bir ucundaki "kara balçıklı bir su"dan ibaret olup, hareket güzergahı da yedi kat göğün en alt tabakasının çeperinden ibarettir. Dolayısıyla Ay'la aynı "yörünge"yi paylaşmakta, daha doğrusu aynı gök tabakasının çeperinde, ayrı alanlarda Dünya'nın üzerinde bir yerlerde hareket etmektedirler!

Bunlara rağmen Kur'an'ın Yasin-38 suresinde, Güneş ve Dünya'nın yörüngeleri doğrultusundaki hareketini haber verdiğini iddia etmek, bilim etiğinden uzak bir zorlama örneği olmuyor mu?

Profesör Süleyman Ateş, ayetten bakın neler çıkarıyor: "...ifade birkaç manaya gelir. Önce Güneş kör bir tesadüf eseri değil, sabit bir kanunla cereyan eder demektir. Güneş bir istikrar için, yani kendi sisteminde bir düzen getirmek için akıp gider manası da vardır. Müstakar ismi zaman olduğuna göre mana: Güneş, kendine mahsus bir istikrar, yani durma zamanına kadar akıp gider, demek olur ki, bu durma zamanı,

Güneşin söndürüleceği kıyamet zamanıdır. Müstakar mekân ismi olursa: Güneş kendisine tahsis edilmiş bir istikrar yerinde yani bir yörüngede akıp gider demek olur. Keza Güneş'in başka bir merkeze doğru hareket ettiği de anlaşılır. Hasılı ayet her manasıyla pozitif ilmi doğrulayan ilahi bir mucizedir"[114]

Görüldüğü gibi ayet, din yorumcularının elinde kılıktan kılığa girip istenen duruma adapte edilen bir sihirli formüle dönüşüyor. Oysa bu ayetten yola çıkarak evrenin bilimsel gerçeklerine ışık tutmanın en küçük bir yolu yoktur. Çünkü ayet gerçekte hiçbir bilimsellik taşımamaktadır. Yani ayetten "Pozitif ilmi her manasında doğrulayan ilahi mucizeler" çıkarabilmek becerisi, en hafifinden ölçüsüzlük koşullarında mümkündür. Diğer yandan böyle her yana çekilebilir ifade tarzlarına bilimsel literatürde yer olmayacağı da bilinmelidir. Üstelik beş buçuk milyar yıl sonra sönecek olan Güneş'in hareketi ve varlığı son bulmayacaktır. Bağımsız bir varlık olmadığı, evrenin genel hareketine bağımlı olduğu için Güneş'in hareketi de diğer sönmüş, yani büzülmüş ve yoğunlaşmış yıldızların hareketi gibi, devam edecektir. Bu gerçek hem ayete yüklenen uydurma yorumların temelsizliğini hem de onun bilime karşıtlığını ortaya koyan bir diğer kanıttır. Bundan dolayı Bucaille'in diğer "mükemmel uyum" teorisi de kendiliğinden çöküvermektedir:

Zümer-5'te, "...Geceyi gündüze dolar, gündüzü geceye dolar. Herbiri belirli bir süreye kadar yörüngelerinde yürüyen Güneş ve Ay'ı buyruk altında tutar..."; Fâtır-13'te, "Allah geceyi gündüze gündüzü geceye katar; belirli bir süre içinde hareket eden Güneş ve Ay'ı buyruk altına almıştır..."; Lokman-29'da, "Allah'ın geceyi gündüze ve gündüzü geceye kattığını, her biri belirli bir süreye kadar hareket edecek olan Güneş'i ve Ay'ı buyruk altında tuttuğunu bilmez misin?" denmektedir.

İlk iki sureden gerek gece ve gündüzle paralellik içinde ifade edilişi, gerekse dilin zamanı açısından, daha çok Güneş

---

[114] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 247.

ve Ay'ın günlük hareketi anlaşılmalıdır. Sonraki ayette ise "hareket edecek" ifadesi çerçevesinde kıyamet zamanı kastedilmektedir. Bu arada doğrudan kıyametin söz konusu edildiği Ahzâb-63'ün, "Ey Muhammed, insanlar senden Kıyametin zamanını soruyorlar; de ki, onun bilgisi ancak Allah katındadır, ne bilirsin belki de zamanı yakındır" ifadesi anımsanmalıdır.

Demek ki Kur'an'ın Kıyamet'i ile maddenin sonsuz hareketinin sonlu bir parçası olarak Güneş'in sönmesi arasında uzlaştırılamaz bir uyumsuzluk vardır. Çünkü birincisi Allah'ın keyfiyetine bağlı bir rivayet iken, ikincisi maddenin yasalarının gereği hesaplanabilir ve keyfilikten uzak bir gerçektir. Bunun yanı sıra, dinsel bakış, "gök cisimlerinin hareketinin son bulması" diyerek, maddenin doğasına ters, bilim karşıtı bir rivayet ileri sürer. Kaldı ki Kur'an'ın Kıyametine göre Ay ve Güneş'in –ve tabii gece ve gündüzün– hareketinin son bulması, insanlar henüz yaşıyorken onların gözü önünde, birdenbire durması, tam anlamıyla masalsı ve dehşetengiz bir ortam yaratacaktır. Oysa bilim böylesi bir fanteziye yer vermez. Çünkü ona göre; Güneş'in enerjisinin milyonlarca yıla yayılan bir süreçte giderek azalmasıyla Dünya'da yaşam koşulları ortadan kalkacak, üstelik tüm bunlar olurken Güneş'in hareketi de son bulmayacaktır.

Tabii tüm bu yanılsamalar cehalete özgüdür. Yoksa bilimsel olarak zaten ne durma, ne yok olma, ne Ay'ın Güneş'i yakalaması, ne o dönemde hâlâ Dünya'da insanların yaşaması, ne de dağların yürüyüp yıldızların düşmesi diye fanteziler olacaktır. Hem üstelik Kur'an'daki ifadelerden farklı olarak, yıldızlar yerin üstünde asılı lambalar olmadıkları, sonsuz bir alanda yayılmış ve her biri dünyamızdan on binlerce kat büyük enerji kütleleri olduklarına göre, "yıldızların düşmesi" diye bir şey söz konusu olamaz. Tek başına bu bile, Kur'an'ın yıldızları, dünyayı, "aşağısı", "yukarısı" olmayan çok boyutlu sonsuz evreni, kavramaktan ne kadar uzak olduğunu anlamamıza yeter. Bırakalım "düşmeyi" ortalama büyüklükte bir tek yıldızın dünyamıza yüz milyon kilometre yaklaşması bile,

Dünya'daki her şeyin yanıp kül olması, daha ötesi Güneş sistemimizdeki tüm dengelerin altüst olmasına neden olur. Üstelik bilimin gelişme hızı, önümüzdeki milyar yıllar içinde çok daha güvenli olmamız için yeterli teknolojik altyapıyı sağlayacaktır. Tabii bu arada dünyamız, egemenlik ve kârdan başka bir derdi olmayan emperyalist sermayenin kurbanı olmazsa.

Ünlü fizikçiler K. Stankuyoviç ve M. Vasiliyev'in, *Matter and Man* adlı yapıtlarında belirttikleri gibi: "İnsanın kendi bilgisini bugünden düşünülemeyecek düzeylere çıkarmasına yetecek zamanı vardır ve Güneş tehlikeli yaşlılık çağına ulaşmadan çok önce insan, öteki yıldız sistemleri içinde herhangi sayıda gezegeni bir araya getirme yeteneğine sahip olacak, sonsuz Samanyolu'nun enginliklerine dalacaktır."[115]

Son olarak değinmemiz gereken bir diğer ilginç örnek de gölgenin Kur'an'da açıklanışına ilişkindir:

Nahl-48'de, "Allah'ın yarattığı şeylerin gölgeleri sağa sola vurarak, Allah'a boyun eğerek secde etmekte olduklarını görmüyorlar mı?"; Nahl-18'de, "Allah yarattıklarında size gölgeler yapmış, dağlarda sığınacağınız barınaklar var etmiş..."; Furkan-45-46'da, "Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin? İsteseydi onu durdururdu. Sonra biz Güneş'i ona delil kılıp yavaş yavaş kendimize çekmişizdir". Furkan-45-46'nın Bucaille'deki çevirisi de şöyle: "Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Rabbin dileseydi onu durgun yapardı. Sonra nasıl Güneş'i ona delil kıldık (Gölgenin görünmesini ışığa bağlı kıldık), sonra (Güneş yükseldikçe) onu (kolayca) yavaş yavaş çekip aldık". Yine Ra'd-15'te, "Yerde ve göklerdeki kimseler de, gölgeleri de sabah akşam, ister istemez Allah'a secde ederler" denir.

Görüldüğü gibi bu ifadelerde gölgenin, ışığın yansıma yolu üzerindeki cisimlerin, kendilerine çarpan ışığı emerek veya yansıtarak yarattığı kesintinin sonucu oluştuğu bilgisi yoktur. Işığın hareket yönü üzerindeki cismin ardında oluşan gölgenin tamamen ışığa bağlı olduğu gerçeği, Kur'an'da alenen yad-

[115] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 378.

sınmaktadır. Tam tersine gölge, Allah'ın yarattığı, yansıması olduğu kişiden (varlıktan) bağımsız olarak varolan ve Allah'a boyun eğen, secde eden, yerde sürünen, uzayıp kısalan, Allah'ın isteği halinde durdurulabilecek olan, ışıktan bağımsız bir olgu olarak ifade edilir. Güneş sadece ona delil kılınmış, yani sadece görünmesini sağlama işlevi yüklenmiştir. Yoksa gölgenin sürünmesi, uzayıp kısalması, Güneş'e –genelde ışık karşısındaki pozisyona– bağlı değildir. Kur'an'a göre, Güneş yükseldiği için gölge kısalmamakta, aksine ondan bağımsız olarak, tamamen Allah'ın isteğine bağlı olarak hareket etmekte, Güneş sayesinde sadece görünür olmaktadır. Yoksa, "O" istese, Güneş'ten bağımsız olan gölgeyi durdurabilir, durgun kılabilirdi! Çünkü onu uzatan da, sürüyen de, çekip alan da ışık karşısındaki pozisyon değil, Allah'ın kendisidir!

Daha ilginci göklerde bulunan kimselerin de gölgeleri olduğu ve yerdekiler yanı sıra göktekilerin gölgelerinin de sabah akşam Allah'a secde ettiklerini iddia eden Ra'd-15'dir.

Bilindiği gibi "göklerdeki kimseler" Kur'an'a göre melekler ve cinler gibi hayali imgelerdir. Bunları gerçek sayalım bir an; bizzat kendileri görünmediklerinden, ışık karşısında bir alan kaplamadıklarından gölge yapmaları zaten olanaksızdır. Üstelik gölgenin oluşması için bir yansıma yüzeyi gerekir ki gökteki varlıklar, yüzeyden yoksun olduklarından, yerde veya yere gölge yapacak kadar yakın ve büyük olan cisimler gibi gölge yaratamazlar. Demek ki bu ayette gölgenin ışıktan bağımsız bir olgu olduğu görüşü daha da pekiştirilmektedir. Ek olarak tüm yaratıkların, hatta cehennemlik ilan edilen cinlerin bile sabah akşam secde ettiğinden söz edilmektedir. Hani namaz sadece müminlere farzdı? Basit bir gölge sorunundan Tanrı'yı ispat için medet umuyor ve gölgenin hareketinden, onun Tanrı'ya secde ettiği, dolayısıyla gölgesini örnek alarak insanın da secde etmesi, inanması gerektiği sonucunu çıkarıyor Kur'an. Gölgeye ilişkin yapılan bu yorumlar bile düşüncelerine sınır koymayan her insan için, Kur'an'ın gerçek niteliğini ortaya koymaya yeter!

XII. Bölüm

RÜZGÂR VE YAĞMURA İLİŞKİN KUR'AN'IN YAKLAŞIMI

Kur'an'da yağmur, bulut, rüzgâr, şimşek, dolu vb. olgular, doğanın ürünleri olarak değil, keyfi ve iradi kararlar tarif edilir.

Mü'minun-18, "Gökten, suyu ölçülü indirdik de, onu yerde durdurduk. Şüphesiz onu göstermeye de kadiriz..." (Bucaille'de, "...onu yerde yerleştirdik. Biz onu gidermeye de kadiriz..." şeklindedir.) Hicr-22'de, "Rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik, yukarıdan su indirdik de sizi onunla suladık. Yoksa siz onu toplayamazdınız." (Bucaille'de daha doğru olduğuna inandığımız çeviri, "Rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik de gökten su indirdik" şeklindedir). Fatır-9'da, "Rüzgârları gönderip de bulutları yürüten (Bucaille'de 'bulutları kaldıran') Allah'tır. Biz bulutları ölü bir yere sürüp, onunla toprağı ölümünden sonra diriltiriz..."; Rum-48'de, "Rüzgârları gönderip bulutları yürüten, onları gökte dilediği gibi yayan ve kısım kısım yığan Allah'tır. Artık sen de aralarından yağmurun çıktığını görürsün"; Mülk-30'da, "De ki, suyunuz yere batarsa, söyleyin size kim temiz bir su kaynağı getirebilir?"; Nur-43'te "Bilmez misiniz ki Allah bulutları sürer, sonra onları bir araya getirip üst üste yığar, sen de onların arasından yağmur yağdığını görürsün, gökten içinde dolu bulunan dağlar gibi bu-

lutlar indirir, dilediğini ona uğratır, dilediğinden de uzak tutar. Bu bulutların şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alır!"; Vakıa-68-70'te, "Söyleyin, içtiğiniz suyu buluttan indirenler sizler misiniz, yoksa onu biz mi indiririz. Dileseydik onu acılaştırırdık..." (Bucaille'de 'dileseydik onu tuzlu yapardık'); Câsiye-5'te, "...Allah rızk vermek için yağmur indirip onunla yeri ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgârları yönetmesinde akleden kimseler için dersler vardır" denir.

Kur'an'da yağmur-bulut-rüzgâr; diğer örneklerde de gördüğümüz gibi doğa yasalarını dikkate almayan, bilgiden yoksun bir kişinin sorumsuzluğu ile açıklanır. Bu açıklamaları Bucaille, günümüz bilgileri ile uyumlu hale getirmeye çabalarken, istemeden ağzından kaçırdıkları da olur: "Burada mecazi bir ifade söz konusudur."[116] "Üslup hikâye üslubu olup..."[117] "Tabiatta tatlı olan bir suyu, Allah'ın dilemiş olsaydı tuzlu ve acı yapacağını bildirmek, ilahi kudreti anlatma tarzlarından biridir. İnsanın buluttan yağmur indiremeyeceğine dair meydan okuma da, yine aynı mutlak kudreti hatırlatmanın bir başka yoludur. Bunlardan birincisi sırf bir latife ise –tekniğin suni olarak yağmur yağdırmaya imkân verdiği çağdaş dönemde– ikincisi de böyle sayılmak gerekmez mi?"[118]

Nurbaki'nin yaklaşım tarzı ise her zaman olduğu gibi çok daha pervasız: "Akıl sahipleri için, düşünenler için pek çok ayetler vardır, mesajı varsa, o ayette fevkalade önemli bilimsel gerçekler vardır... Allah onların bu niyetlerini sezerek Kur'an'da mucizeyi bir emirle perişan ediyor... İnsanoğlu sıcaktan bunalıp elinde çayını yudumlarken esen hafif serinletici bir rüzgârın ne denli ince astrofizik hesaplarla estiğini bir bilse hemen kalkıp secdeye varır... Evet kıymetli okuyucularım. Şunu iyi biliniz ki kıyamet gününe kadar hangi yörede hangi cephe sisteminin teşekkül edeceği, hangi köyde hangi saatte hangi rüzgârın eseceği bu ilahi ilim kompütüründe ka-

[116] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 259.
[117] A.g.e., s. 260.
[118] A.g.e., s. 263.

yıtlıdır. İlim budur, bunun aksini savunmak, bulutları basit su buharı, rüzgârı sıradan bir hava akımı saymak akılcı bilim adına bir yüz karasıdır... Evet, her esen rüzgârda sonsuz hamd niyazı bekler yüce Rabbimiz."[119]

Nasılsa "öbür dünya"da rahat etmek umuduyla bunlara inanacak, fazlasıyla insanın olduğunu bilmenin rahatlığı ile yazıyor Nurbaki. İçinde rüzgâr geçen bir ayeti alırsın, ardına "gâvurun" açıklığa kavuşturduğu bilgilerden bir kısmını sıralarsın ve hiç ilgisi olmadığı, üstelik çok net mantıksal farklar olduğu halde, arada paralellik varmış gibi yapar, bunları da Allah'ın yarattığını söyler ve böylece övgüler faslına geçersin! İşte bu kadar basit...

Hep söyleyegeldiğimiz gibi sorun bu noktada tamamen ahlaki boyutlara bürünmektedir. Örneğin bunca yoruma kaynaklık eden Casiye-6'da, rüzgârların alenen Allah tarafından yönetildiği, yani koşullara bağlı olmadığından söz edilirken, Nurbaki –sonuç itibariyle Allah'a bağlasa bile– cephe sistemlerinin, atmosferin, dünyanın eğimi ve hatta yeryüzü engebelerinin, rüzgârın şiddetini, yönünü ve tabii hepsinden önce onun varlık koşullarını belirlediğini kabul ederek Kur'an'ı yalanlamaktadır. Doğanın rüzgârında keyfiyete yer yoktur; bilimsel olarak rüzgâr, farklı ısı merkezlerinin oluşturduğu cephe sistemlerinin yer değiştirmesi ile oluşan hava akımıdır. Yani her şey gibi o da zaman ve mekâna bağlı, bilinçdışı, ancak doğanın yasalarına bağlı olan ürünlerinden biridir.

Bu gerçeklere karşılık, Kur'an'da rüzgârlar Allah tarafından yollanan, yönetilen, istenirse bir anda durdurulan, hızlandırılan, bulutları kaldıran, yüklenen, buyruk altında, keyfiyete bağlı kullanılan araçlardır. Allah istiyorsa rüzgârı müjdeci, ya da fırtına yapar; her şey onun iradesi dahilindedir. Kur'an'da, rüzgârın bilimsel temeli olan doğa ve doğaya göre belirlenme diye bir şey olmadığı gibi, "ince astrofizik hesaplar"da yoktur. Yani Kur'an'ın rüzgârında doğa, astronomi ve fizik yasa-

[119] Haluk Nurbaki, *İlmi Gerçekler*, Cilt IV, s. 86-91.

ları söz konusu değildir. Olamaz da; çünkü o zaman "şükür", "ceza", "rahmet" gibi soyut kavramlar maddi temellerini yitirecektir. O'nun rüzgârı; gene O'nun niyetine göre, kâh müjdeci, kâh cezalandırıcıdır. Tanrı tüm insanlıktan sonsuz hamd niyazı bekler, sürekli kulluk, şükür bekler. Tüm doğa olaylarını da insanları tehdit etmenin ve inançlarını sınamanın aracı olarak sahiplendiğinden, onlar üzerindeki keyfi kullanımından, en küçük taviz vermez.

Kur'an'ın rüzgârı öylesine keyfi bir denetim altındadır ki bir bakarsın onu, köleci İsrail kralı Süleyman'ın emrine verir. Enbiya-91'de, "...Süleyman'ın emriyle yürüyen şiddetli rüzgârı, onun buyruğuna verdik..."; Sebe-12'de, "Gündüz estiğinde bir aylık mesafeye gidip, akşam da bir aylık mesafeden gelen rüzgârı Süleyman'ın buyruğu altına verdik..."; yine Kamer-33-34'te, "Lut milleti, uyaran peygamberleri yalanladı. Biz de üzerlerine taş yağdıran bir rüzgâr gönderdik"; Fussilet-17'de, "Ad milleti üzerine dondurucu bir kasırga gönderdik." denir. Görüldüğü gibi tam anlamıyla masal ortamındayız. Buradan hareketle, bilime gönderme yapmaya kalkışınca, ortaya trajikomik bir tablo çıkıyor.

Yağmur konusunda önceden aktardığımız ayetlere dönecek olursak: Allah gökten suyu ölçü ile indirir, onu yerde durdurur (yerleştirir?!), isterse onu göstermeye (gidermeye?!) de kadirdir. Rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik de gökten su indirdik. Rüzgârları gönderip bulutları yürüten, ölü bir ülkeye süren, onları gökte dilediği gibi yayan, kısım kısım yığan, bir araya getiren, üst üste yığan Allah'tır; sen onların arasından yağmurun çıktığını görürsen. Sonra içinde dolu bulunan bu bulutlara hükmeden ve onlarla dilediğini vuran, dilediğinden uzak tutan ve ondan güç alan şimşeği (ona refakat eden şimşeği?!) çıkaran da O'dur. Söyleyin, yağmuru siz mi Allah mı indirmektedir? Allah isterse onu acı (tuzlu) yapar, dilerse yere batırır. (suyunuzu çeker?!) O zaman size kim temiz su kaynağı (akarsu) getirebilir? Bunlarda akleden kimseler için dersler vardır vs.

İşte yağmur-bulut üzerine Kur'an'ın tanımları böyledir. Görüldüğü gibi her aşamada tam bir keyfilik ve onunla kol kola bir dizi boş söz ile karşı karşıyayız: Allah'ın suyu gökten ölçü ile ve bulutları ölü topraklara sürerek rahmet indirdiği iddiası, en başta, sözcüğün gerçek anlamıyla ölü olan, Arap topraklarından yola çıkılarak ortaya atılan bir iddiadır. Yağmurların çoğunu denizlerin alması da keyfiliği geçersizleştiren bir diğer kanıttır. Diğer ayetlerde ifade edilen bu "ölçüyle gönderme" iddiası da yağmuru, rüzgârı, genelde hava durumunu belirleyen doğa koşulları çerçevesinde, olanaksızdır. "Kutsal Kitaplar"ın iradelerinin üzerinde olan doğa gerçekleri ve yasaları, çöller ve buzullar şeklinde iki uç durum başta olmak üzere, yeryüzünün farklı bölgelerini çok farklı koşullarda belirler ve Tanrı'nın keyfi tutumunu kendi gerçekliği içinde yok eder.

Hicr-22'de geçen, "rüzgârların aşılayıcı olması" ifadesinden kimi İslamcılar, rüzgârın çiçek tozlarını taşıyarak bitkileri döllemesinin Kur'an'da bildirildiği sonucunu çıkarmak ister. Oysa, ayette çok açık olduğu gibi, rüzgâra yüklenen işlev yağmurla sınırlıdır. Yani orada, rüzgârın bitkilerin döllenmesine katkısından değil, bulutlardan yağmur yağdırma işlevinden söz edilir. Soruna bilimsel çerçeveden bakamayan her insanın, gözlem yoluyla varabileceği bir sonuç olarak, rüzgârın yağmur vermeyen bulutları yığıp sıkıştırarak yağmur verir hale getirmesidir söz konusu olan.

Ayetlerin tümünde oldukça net olan; bulutun ne olduğu, nasıl oluştuğu, rüzgârın nasıl oluştuğu vb. konulara dair Kur'an'da en küçük bir bilgi olmadığıdır. O; "...rüzgârları ve yerle gök arasında emre amade duran bulutları döndürmesinde düşünen kimseler için deliller vardır" (Bakara-164) diyerek bulutların gökle yer arasında "emre amade" bekleyen cisimler olduğu gibi gerçek dışı şeyler söyleyebilmektedir. Açıktır ki konuya ilişkin en küçük bir bilgi kırıntısına sahip olmuş olsaydı –bizim çok küçük bölümünü aktardığımız– yağmura ilişkin ifadeleri surelerin büyük bir çoğunluğunda yineleyip durmaz,

onun yerine yağmura, buluta, rüzgâra ilişkin somut açıklamalar yapardı. Ne var ki O, bulutların nasıl oluştuğunu, yağmurun nasıl yağdığını bilmeyen bir insan beyninin ürünü olduğundan, duyusal algıyla edinilen temelsiz bilgileri, Allah'ın iradesine bağlar ve insanları yağmurun 'tanrısal esrarını' görmeye ve Tanrı'ya kulluğa yöneltir.

% 70'i denizlerle kaplı olan yerküremizde, su ile kaplı yüzeylerde Güneş ısısı ile meydana gelen buharlaşma sonucunda oluşan yoğunlaşmış su buharı kütleleri, çok küçük su zerreciklerine yani buluta dönüşürler. Bulutu oluşturan su zerrecikleri, atmosferde, – 40 derecede önce donma çekirdekleri yapar ve daha sıcak bölgelerde sıvılaşarak yağmura dönüşür. Burada da doğanın koşul ve yasaları belirleyicidir, keyfiliğe yer yoktur.

Yani, dünyayı yaratan bir gücün varlığını bir an için kabul etsek bile, bu gücün keyfince yağmur yağdırması yine de olanaksızdır. Çünkü yağmur diğer pek çok koşulla doğrudan bağıntılıdır. Bu arada bir yandan buharlaşma bir yandan yağmur olarak geri dönüş, birbirini takip eder. Yağışın yağmur, kar, dolu biçimini belirleyen bulutun niteliği değil, yağışın gerçekleştiği ve içinde yol aldığı hava kütlesindeki ısı derecesidir. Dolayısıyla "içinde dolu bulunan bulutlar" tanımı cehalet göstergesidir. Hele onunla dilediğini vurup dilediğinden uzak tutmasına, söyleyecek söz bulamıyoruz. Çünkü doğa koşullarının belirlediği bu olaylar, yerdeki kişilerin inanç yapısı veya günahlarına göre değişime uğramaz. Salt bu bile Kur'an'ın tanrısal olmadığını göstermeye yeter.

Keza şimşek de bulutun kendisinden çıkan, ona eşlik eden bir şey olmayıp, rüzgârın itmesiyle birbirine çarpan bulutların, taşıdıkları pozitif-negatif elektronların meydana getirdiği bir doğa olayıdır. Yani doğal koşullarda ve doğa yasalarına uygun olarak belli zaman ve mekânlarda ortaya çıkan fiziksel bir üründür. Oysa Kur'an'da her şey keyfidir.

Yağmuru Tanrı'nın yağdırmadığı, ilkokul düzeyinde basit bir bilgi iken, bir de onu tuzlu yapmaktan söz edilmesi, ger-

çekle bağlarımızı tümden koparmak demek oluyor. Denizlerdeki buharlaşmada tuzun denizde kaldığı, yani buharlaşmadığı, dolayısıyla gökten tuzlu su inmesinin olanaksızlığı bilinmektedir.

Burada güncel bir durumdan söz etmeden geçmeyelim. Dünya'nın bazı bölgelerinde, Türkiye'de de Artvin, Murgul ve Yatağan gibi maden rezervlerinde, asit yağmuru adı verilen bir doğa olayı meydana gelir. Kur'an'ın bu ve benzeri olaylara tek bir açıklaması vardır: Allah, söz konusu bölge insanlarına kızdığı için onları cezalandırıyor! Kur'an'a sorgusuz inanç içinde olan herkes bu yoruma koşulsuz inanmalı ve asit yağmurundan korunmak için önlem almamalıdır. Aksi halde günah işlemiş olur! Yapılması gereken, oturup Allah'a bağışlaması için dua ve daha iyi kulluk etmektir. Oysa bilim açısından böylesi "yorumlar" kabul edilemez. İnsanın ve evrenin oluşumundan başlayarak, her şey kendini çevreleyen koşullarla algılanır ve açıklanır. Nitekim söz konusu asit yağmurunun da o bölgelerdeki maden işletmeleri ve termik santrallerin bir sonucu olduğu ve buna karşı önlem alınabildiği açıklığa kavuşmuştur. Demek ki yarın gökten (farz edelim) tuzlu yağmur yağsa bile, Vakıa-70'in mantığına uygun olarak Allah onu tuzlu yaptığı için değil, o koşullarda açıklanabilir maddi bir gelişimin ürünü olacaktır.

Yine Mülk-30'un, "Suyunuz yere batarsa kim temiz su kaynağı getirebilir" (bunun Bucaille'deki çevirisi apayrı anlam taşır: "Sabahın birinde eğer suyunuz çekilse size kim bir akarsu getirebilir") cümlesini ele alalım. Ayetin her iki çevirisi de hakikatlerle uyuşmaz.

Bunlara ek olarak dikkat çeken bir başka ilginç nokta: Rum-48'de, "...aralarında yağmurun çıktığını görürsün; Nur-43'te "... onların arasından yağmur yağdığını görürsün..."; Hicr-22'de, "...yukarıdan (gökten) su indirdik..."; Mü'minûn-11'de, "Gökten suyu..."; Kaf-9'da, "Gökten bereketli bir su indirdik..."; Furkan 49'da, "...gökten tertemiz su indirmişizdir"; Zümer-21'de, "Allah'ın gökten bir su indirip..."; Rad-

17'de, "Allah gökten su indirir." vb. ayetlerdeki çok net ifadeler ile, Kamer-11'in, "Biz de bunun üzerine gök kapılarını boşanan sularla açtık" cümlesinin kaynağı olan Tevrat'taki, "...göklerin pencereleri açıldılar" ifadesi bir bütünlük içinde değerlendirildiğinde, "Kur'an'ın yağmur-bulut ilişkisini çağdaş bilime uygun şekilde koyduğu" iddiası anlamını yitirir.

Görülüyor ki Kur'an'da yağmurun asıl kaynağı, gerektiğinde kapıları açılarak suların koyuverildiği çatlaksız göktür. Her ne kadar Vakıa-68, Rad-12 gibi birkaç ayette yağmurun buluttan indiği belirtiliyorsa da diğer ayetlerde yağmurun asıl kaynağı olarak, –ne menem şey olduğunu önceden gördüğümüz– gök öne çıkmaktadır. Bu anlatımlarda bulutların yeri belirsizdir. Göğün kapıları açıldığında bulutlar dışarı mı çıkacak yoksa yağmur olup yere mi düşecek bilinmiyor. Bu sorunun açıklaması için hadis ve diğer ilk dönem yorum kitaplarının karıştırılmasında büyük yarar olacağı inancındayız. Kaldı ki göğe kapılar yapıp onun üstünde sulardan söz eden Tevrat-Kur'an ikilisinin, bulutların niteliği ve oluşumu hakkında en küçük bir bilgi vermediği de dikkate alınacak olursa, bu araştırmaya duyulan ihtiyaç artacaktır.

Yağmurlara ilişkin son olarak aktaracağımız Rad-12-13 şöyle diyor: "Korku ve ümide düşürmek için size şimşeği gösteren, yağmurla yüklü ağır bulutları meydana getiren O'dur. O'nu gök gürlemesi hamd ile, melekler de korkularından tespih ederler. Onlar pek kuvvetli olan Allah hakkında çekişirken, o yıldırımlar gönderir de onlardan dilediğini çarpar."

Buna göre şimşek, Allah'ın kullarını korku ve ümide düşürerek varlığını göstermek için, yarattığı bir üründür. Gök gürlemesi de bir doğa olayı değil, göğün Tanrı'yı hamd ile tespih etmesinin göstergesidir, ki kullar da aynı şeyi yapsınlar! Sonra, meleklerle göklerin Allah katında çekiştiklerini öğreniyoruz. Böylesi çekişmelere karşı Allah, yıldırımlarla onlardan dilediğini çarparak yola getiriyor!

Görülüyor ki Kur'an, bilimsel kavramları altüst etmekte, onların maddi nitelikleri yerine manevi safsataları geçirmektedir.

Buna rağmen Bucaille, bu ayetlerle birlikte yukarıda aktardığımız Nur-43'ten, şu sonucu çıkarmaktan geri kalmıyor: "Bu iki ayette, ağır yağmur ve dolu bulutlarının oluşmasıyla şimşeğin oluşması arasındaki karşılıklı bağıntının açıkça belirtildiğini görüyoruz: Bunlardan birincisi, nimeti temsil ettiğinden arzulanan bir şeydir; ikincisinin inişi ise Kadir-i Mutlak'ın emrine boyun eğdiğinden korku konusudur. İki olay arasındaki bağıntı, atmosfer elektriklenmesi hakkında günümüzdeki bilgilere uygundur"[120]

Yine Tabbara, Ra'd-12'den hareketle; "Ayette şimşeğin zikredilmesi, müteakiben yağmurun yağıp yeryüzünü diriltmesinin anlatılması, Kur'an'ın on dört asır önce işaret ettiği ilmi gerçeklerdir. Bunlar, tabiatta bulunan gaye ve düzenin Allah tarafından konulduğunun en büyük delilleridir"[121] diye yazabiliyor.

Sözün değersizleştiği nokta tam da bu olsa gerek!

---

[120] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 272.

[121] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 88.

XIII. Bölüm

DENİZLER VE GEMİLERE İLİŞKİN KUR'AN'IN YAKLAŞIMI

Kur'an'ın denizlere ilişkin yaklaşımı, öncekilerden daha da ilginçtir. Nitekim Bucaille de "denizlere ilişkin Kur'an ayetlerinden hiçbiri, kelimenin tam anlamıyla bilimsel verilerle bir karşılaştırma yapmayı düşündürmez" demek durumunda kalmıştır.

Ancak o, bu deyişlerin "indiği devrin inanç, efsane ve hurafelerini yansıtmadığını belirtmek"[122] yoluyla Kur'an'ı aklama çabasından geri durmaz.

Nahl-14'te, "taze et yemeniz, takındığımız süsleri edinmeniz ve Allah'ın bol nimetinden faydalanmanız için denize –ki gemilerin onu yara yara gittiğini görürsün– boyun eğdiren de O'dur. Artık belki şükredersiniz"; Rahmân-24'te, "denizde yürüyen dağlar gibi gemiler O'nundur"; Yasîn-41-43'te, "onlar için bir delil de, soylarını dolu gemilerle taşımamız ve kendileri için bunun gibi daha nice binekler yaratmış olmamızdır. Dilersek, onları suda boğardık; ne yardımlarına koşan bulunur ve ne de kendileri kurtulabilirlerdi"; Şûrâ-32-33'te, "Denizde yüce dağlar gibi gemilerin yürümesi O'nun varlığının delilidir. O dilerse rüzgârı durdurur, yelkenle giden gemi-

---

[122] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 264.

ler o zaman denizin yüzünde durakalır. Bunlarda, şükreden kimseler için deliller vardır"; Lokman-31-32'de, "Gemilerin denizde Allah'ın lütfuyla yürüdüğünü görmez misiniz? Allah böylece size varlığının delillerini gösterir. Bunlarda pek sabırlı ve çok şükreden kimselerin hepsine dersler vardır. Dağlar gibi dalgalar insanları kuşattığı zaman, dini tamamen Allah'a has kılarak O'na yalvarırlar; onları karaya çıkararak kurtardığında, içlerinden bir kısmı doğru yolda kalır. Zaten ayetlerimizi bilerek ancak hain ve nankörler inkâr eder" denir.

İşte böyle. "Allah'ın ilmi" denizlerin oluşumu, hacmi, kaldırma gücü, vb. bilimsel konuları, ilgi alanının dışında tutmakta, onun yerine adeta masal anlatmaktadır. Ona göre denizler, insanlar onlardan et yesin, inci-mercan gibi süsler edinsinler diye iradi olarak yaratılmışlardır! Oysa bilim, denizlerin oluşumunu ilk insandan yüz milyonlarca yıl öncesine, yerkürenin soğumasına bağlı olarak, kendiliğinden bir oluşum şeklinde açıklar. Ve onu, insan da dahil tüm canlı yaşamın kaynağı olarak belirler.

Kur'an'ın Tanrı'sı gemilerin kendisinin olduğunu, onları kendisinin yarattığını, denizde durmaları ve yürümelerinin de tamamen kendi lütfu olduğunu iddia eder. Kur'an, 7. yüzyıl Arap insanının denize ilişkin yanıtlayamadığı sorularını Allah adına sahiplenir. İnsanı, doğanın bu yanındaki gizleri çözüp ona hükmetmeye değil, tam tersine gizlerden hareketle daha çok kulluğa zorlar! Henüz sadece yelkenli geminin icat edildiği, yani rüzgâra bağımlılığın sürdüğü bir dönemde, rüzgârın oluşumunu açıklayamayan insana karşı rüzgarı da sahiplenerek, dilerse durdurabileceğini belirtir. O'nun bu hikmetlerinin "daha çok şükretmek için" gerekçe olması gerektiğini hatırlatır. Bu doğal olgu ve olaylarda "pek sabırlı ve çok şükreden insanlar için dersler" olduğunu, bunların hep "onun varlığının delilleri" olarak algılanması gerektiğini iddia eder. Oysa tüm bu iddialar boş sözlerden ibarettir.

İnsanlık ilk silahı, ilk aleti, ilk tekerleği yaparken doğayla yaptığı mücadeleyi her gün ilerleterek ona karşı direnme, gide-

rek sırlarını çözme, ona egemen olma çabası içinde olmuştur. Kendi hizmeti için yaratılmayıp kendi dışında nesnel bir olgu olarak milyarlarca yılda meydana gelmiş olan ve bizzat kendisinin de ondan oluştuğu, bu karmaşık maddesel yapıyı, kendisi için kullanmanın yollarını aramıştır.

İşte gemiler de diğer tüm araçlar gibi, doğrudan insan beyninin basitten karmaşığa doğru geliştirdiği bir üründür. Önceleri tamamen kendiliğinden, giderek deneysel yolla sal bulunmuş, onun gelişmiş biçimi olarak kayık, kürek icat edilmiş, sonra denizlere açılmak için kürekli büyük kayıklar yapılmış, giderek rüzgârın gücü ve yelkenli deniz araçları keşfedilmiştir. Bu gelişmelere eşlik eden en önemli buluş ise hiç kuşkusuz, M.Ö. 3. yüzyılda –yani İslam'dan tam 10 yüzyıl önce– Arşimed'in, suyun kaldırma kuvvetine ilişkin bilimsel yasayı bulmasıdır. Bu buluş yelkenin çok daha etkin kullanımını, rüzgârın gücünden yararlanırken salt onun yönüne bağımlı kalmayı da beraberinde getirmiştir. Buhar gücünün keşfi ile rüzgâra bağımlılık ortadan kalkmış, diğer tekniklerle birlikte gemicilik, eskiden hayal bile edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır.

Yinelersek, gemilerin denizde durması, "yürümesi", "yaratılması", Allah'ın lütfu ile gerçekleşmiyor. Tamamen insan bilinci ve emeğinin ürünü olan bu araçlar, onun varlığının delilini oluşturmuyor. Kur'an'da çeşitli ayetlerde yer alan bu konuyla ilgili iddialar, "sabırlı ve şükreden kimseler için" avuntudan başka bir şey olamaz. Nitekim Zuhruf-12-14'te, "Her sınıf varlığı yaratan O'dur. Gemiler ve hayvanlardan siz binesiniz diye size binekler var etmiştir. Bütün bunlar, 'bunları buyruğumuza veren ne yücedir, zaten bizim takatimiz bunlara yetmezdi' demeniz içindir" sözleriyle bu durum gözler önüne seriliyor.

Gerçekte olmayan bir gücün, cahil insanlar nezdinde varlığının ispat edilmesi çabasının, bundan daha içler acısı bir ifadesi olabilir mi? 7. yüzyıl Arap insanının, akıl erdiremediği her şeyi Allah'a bağlamasının sonucu, bu coğrafyada yaşayan insanların bilim ve teknoloji konusunda yüzyıllar süren gerili-

ği olmuştur. Şimdiki refahlarını ise kendileri gibi kolay yolu seçmeyen insanlığın, ödediği büyük bedeller ve harcadıkları emeğe borçludurlar.

Ancak insanlığın doğa karşısında bilgisiz olduğu dönemlerde inandırıcı olabilen, söz konusu bilim karşıtı mantığın asıl önemli sonucu, egemen olduğu insanları miskinleştirerek, yaratıcı güçlerini tümüyle işlevsizleştirmesi olmuştur...

"Rüzgârları müjdeciler olarak göndermesi, size rahmetinden tattırması, buyruğu ile gemilerin yürümesi, lütfundan rızk istemeniz, onun varlığının belgeleridir" diyen Rum-46'da yer alan iddiaların her biri diğerinin anlamsızlığını kanıtlar. Rüzgârın, yağmurun tamamen doğal olaylar olduğunu, gemilerin de Tanrı buyruğunun değil, insan deneyim ve zekasının ürünü olduğunu düşünürsek, "lütfundan rızk isteme" eyleminin de ne kadar boş bir beklenti olduğunu görürüz. Bu kadar dayanaksız ve içi boş iddialarla Tanrı'nın varlığının kanıtlanmaya çalışılması ise onun gerçekte var olmadığının göstergesidir.

"O dilerse rüzgârı durdurur, yelkenlerle giden gemiler o zaman denizin yüzünde durakalır" şeklinde Şûrâ-33'te yer alan ve o zaman bile değer taşımayan iddia, motorun bulunmasıyla tümüyle geçersizleşmiştir –tabii bu mantıkta motoru da Allah yaratmış olmaktadır?!–. Kaldı ki günümüzde hava durumundaki değişimler, artık çok önceden hesap edilip, önlemler alınabilmekte, dalgalara karşı çok daha güçlü gemiler yapılmakta, rota ve zamanlama değişimi ile deniz kazaları en alt düzeye indirilmektedir. Daha ötesi bilimin mantığı gereği, artık bir deniz kazası olduğunda, Kur'an'da olduğu gibi, "kader", "Allah'ın öfkesi", "ona yalvarmak gereği" yerine, kazanın maddi nedeninin saptanması ve giderilmesi yoluna gidilmektedir.

Esasen, eskiden de bu örneklerden hareketle Allah'ın varlığının ispat edilmesi güç olduğundan, Kur'an, fırtına anında gemideki insanın Allah'a sığındığını, kurtulduğunda ise inanmamaya devam ettiğini belirtir. Söz konusu durum, insa-

nın çaresiz kaldığında mantığını sağlıklı kullanamamasının basit bir sonucudur. Günümüzde de materyalist bilinçten yoksun çoğu insanın, çaresizlik koşullarında tanrı imgesinde bir sığınma yolu araması, aynı gerçeğin ürünüdür. Bu yüzden egemen sınıflar, bir yandan insanın çaresizliğini arttırırken diğer yandan ona sistematik olarak dini bilinç aşılayarak mantığını çarpıtmaya çalışırlar. Dolayısıyla her şeyin çaresinin toplumun ortak bilinci ve örgütlü gücünde olduğu gerçeğini bulanıklaştırırlar. Böylece insanların, tarih boyunca egemen sınıflar tarafından kendilerine dayatılan insanlık dışı koşulları "kader" diye benimsemeleri ve kendi toplumsal çıkarlarına yabancılaşmaları mümkün olabilmiştir.

Kur'an'ın, üzerinde büyük demagoji yapılan, denizlere ilişkin diğer bir ifadesi şöyledir:

Furkan-53'te, "Birinin suyu tatlı ve kolay içimli, diğerininki tuzlu ve acı olan iki denizi salıverip aralarına da karışmalarına engel olan bir sınır koyan Allah'tır"; Fâtır-12'de, "İki deniz bir değildir. Birinin suyu tatlı ve kolay içimlidir; diğeri tuzlu ve acıdır..."; Rahmân-19-20'de, "Acı ve tatlı sulu iki denizi birbirine kavuşmamak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır, birbirinin sınırını aşamazlar."

Yaptığı yorumda Bucaille, ayetlerde gerçekte neyin kastedildiğini açıklamaktadır: Söz konusu "üç ayet, denizlere dökülmesi sırasında, büyük nehirlerin gösterdikleri bazı özelliklere işaret eder. Denizlerin tuzlu sularıyla büyük nehirlerin tatlı sularının birbirine karışmaması şeklinde çokça rastlanan olgu, pekiyi bilinmektedir. Bir araya gelerek Şattülarab denilen 150 km uzunluğunda –tabiri caizse bir 'deniz' oluşturan Fırat ve Dicle nehirlerinin ağzına işaret edildiği sanılmaktadır. Körfezin dibinde, med cezirin etkisi, tatlı suyun, karanın içinde geri çekilmesi olayını meydana getirmekte ve memnunluk verici bir sulama sağlamaktadır... Aslında bahr kelimesi 'büyük su kütlesi' demek olup, okyanus için kullanılabildiği gibi, mesela Nil, Dicle ve Fırat gibi büyük ırmaklar hakkında da

kullanılabileceğini bilmek gerekir."[123]

Yukarıdaki ayetler, özellikle Ortadoğu'da yaygın olarak bilinen, çok doğal bir olayın ifadesinden öte anlam taşımaz. Kur'an her konuda yaptığı gibi bu olayda da farklı yoğunluktaki suların birbirine karışmamasını, "engel"e ve "Allah"a bağlar. Hızla akan nehir suyunun durgun deniz suyuna karışmadan kaldığı yerde ne tanrılara ne de iki su arasında perde-engele yer vardır.

Çoğu İslamcı, bilim karşısında içine düştükleri aşağılık duygusunun dışavurumu olarak, her şey gibi bu ayetlerden de "mucizeler" çıkarmak için elinden geleni ardına koymaz. Tarikatlar tarafından yayınlanan sözde "bilim" dergilerinden biri olan Zafer'in iddiasına göre, Fransız denizbilimcisi Jean J. Cousteau, güya yıllardır kafasını meşgul eden denizlerdeki su engeli konusunun Furkan-53'te açıklanmış olduğunu öğrenince; "Modern İlmin 14 asır geriden takip ettiği Kur'an, ben şehadet ederim ki Allah kelamıdır" demiş! Tabii yapılan araştırmada bu sözlerin Cousteau'ya değil, kaşla göz arasında onu Müslüman ilan ediveren Zafer Dergisi yazarına ait olduğu ortaya çıkmıştır.(*)

Ancak Zafer Dergisi, bu çabalarında yalnız değildir. Değil mi ki ne yapıp edip Kur'an'ı bilime uydurmak ve bilim çevrelerinde Kur'an'ın "keşfedilmeye başlandığı" yalanıyla kitleleri kandırmak gerekiyor, aynı yöntem, farklı çevrelerde zenginleştirilerek kullanılmaya devam edilmiştir.

Örneğin, H. Nurbaki bu kez Rahman-19-20'den hareketle aynı spekülasyonu yineliyor: "Ayette önemli iki nokta vardır: 1- Denizlerin aralarındaki boğazlar aracılığıyla birbirlerine kavuşmaları gereği. Elbette normal olan budur. 2- Aralarındaki

---

[123] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim,* s. 266.

(*) Zafer Dergisi'nin maharetinin bir diğer örneği de N. Amstrong'u kaşla göz arasında Müslüman yapıvermesidir. Güya turist olarak bir Arap ülkesindeyken işittiği ezan sesini, ilk ayak basan insan olma şerefini taşıdığı Ay'da da duyduğunu söylemiş ve "hidayete" erişmişmiş! Bu ve benzeri ölçü tanımaz boyutlardaki haberlerin yalan olduğu birbiri ardına ortaya çıkınca, bir kesim İslami aydın, "Allah inancının fenle ilimle sağlanamayacağını, onun bir inanç sorunu olduğunu, insanın içinde duyması gerektiğini, yapılanların şarlatanlık olduğunu" artan oranda ifade etmeye başladılar.

engel nedeniyle birbirlerine kavuşmaması keyfiyeti.

Önce olayın bilimsel tespitini yapalım. Denizaltı araştırmaları ile ünlü, Fransız Bilim adamı Kaptan Cousteau, Akdeniz'le Atlantik Okyanusu'nun kimyasal ve biyolojik yapı açısından farklılığını tespit etti. Olayın izahını yapmak için Cebel-i Tarık Boğazı'nda çeşitli denizaltı araştırması yaptı, sonunda tespit etti ki:

Cebel-i Tarık Boğazı'nda, güney yakasında (Fas) ve kuzey yakasında (İspanya) deniz dibinden akıl almaz şekilde tatlı sular fışkırmaktadır. Her iki kıyının dibinden birbirlerine doğru 45 derecelik açılar halinde fışkıran bu dev su kanalları, tarağın dişleri gibi karşılıklı bir baraj yapmaktadır. Bu nedenle, ne Akdeniz Atlas Okyanusu'na, ne de Okyanus Akdeniz'e karışamamaktadır."

Nitekim bu tespitten sonra kendisine bu ayetler gösterildiğinde şaşırmış, Kur'an'a hayran kalmış, dostlarının ifadesine göre Müslüman olmuştur."[124]

Şimdi, kendinden habersiz Nurbaki'nin Müslüman yapıverdiği Cousteau'yu bir yana bırakalım. Her üç ayeti de tekrar okursak göreceğiz ki, sözü edilen denizler arası boğazlar, bu boğazlar aracılığıyla birbirine kavuşmama gibi şeyler değildir. Aksine aralarında ilahi bir perde-engel olduğu farz edilen, birbirine salıverildiği halde birbirine karışmayan biri acı diğeri tatlı suyu olan, iki "bahr" söz konusudur. Oysa Nurbaki, Kur'an'la, her ikisi de tuzlu olan Akdeniz ve Atlantik Okyanusu'nun nispi farklılıklarını korumaları arasında paralellik kurmakta hiçbir sakınca görmüyor. Bilim, Akdeniz'le Atlas Okyanusu'nun birbirlerine bağlanmalarına rağmen aynileşmemesinin, bizzat Nurbaki'nin aktarımıyla, Cebel-i Tarık Boğazı'nda dipten fışkıran tatlı su kaynağı nedeniyle olduğunu belirlemiştir.

Sonuç olarak, söz konusu ayetlerden, eskiden beri yaygın olarak bilinenin, Kur'an'da tekrar edilmiş olmasından başka hiçbir sonuç çıkmaz.

---

[124] Haluk Nurbaki, *Kur'an'dan Ayetler ve İlmi Gerçekler*, I. Kitap, s. 80.

XIV. Bölüm

BİTKİLERİN ÜREMESİ SORUNUNDA KUR'AN'IN YAKLAŞIMI

"Kur'an, bitkilerin erkeklik ve dişiliğini, bir kısmının kendini aşıladığını, diğer bir kısmının da hava ve diğer bitkilerden gelen böceklerle döllendiğini Allah'ın varlığının delili sayar"[125], diye yazan Tabbara, bu iddiasına, "yeryüzüne bakmazlar mı? Orada bitkilerden nice güzel çiftler yetiştirmişizdir" diyen Şuarâ-7'yi kanıt olarak gösterir.

Ayeti tekrar tekrar okuduğumuzda, Tabbara'nın iddia ettiği gibi, bitkilerin erkeklik ve dişiliği, bir kısmının kendini aşıladığı, diğer bir kısmının hava ve diğer bitkilerden gelen böceklerle döllendiği gibi, bitkilerin üreme sürecine ilişkin özelliklerin ima bile edilmediğini görüyoruz. Ayette ilk anda ne anlama geldiği belirsiz, en genel anlamda "bitkilerden nice güzel çiftler", "güzel güzel çiftler" yetiştirildiği iddiasından başka, bir açıklama bulamayız. Açık ki Tabbara'nın söz konusu yorumu, günümüz bilgilerinin ayete adapte edilmeye, gerçekte ayette olmayanın varmış gibi gösterilmesine çalışılmasından başka bir şey değil. Yani önceki pek çok ayetin yorumunda olduğu gibi yine bir etik sorunla karşı karşıyayız.

Bucaille'de de aynı konu daha geniş olarak işlenir. Önce

---

[125] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 91.

Şuarâ-7 ile aynı içerikteki diğer ayetleri aktaralım: Tâhâ-53'te, "...gökten su indiren O'dur. Biz o su ile türlü türlü, çift çift bitkiler yetiştirdik"; Hac-5'de, "...Biz ona su indirdiğimiz zaman harekete geçer, kabarır, her güzel bitkiden çift çift yetiştirir"; Ra'd-3'te, "Yeri düzenleyen, orada dağlar, nehirler var eden, her türlü üründen çift çift yetiştiren O'dur."; Lokman-10'da, "...Gökten su indirip orada her hoş çiftten yetiştirmişizdir"; Yâsîn-36'da, "Yerin yetiştirdiklerinden, kendilerinden ve daha bilmediklerinden çift çift yaratan Allah münezzehtir."

Görüldüğü gibi ayetlerden her türden bitkiden türlü türlü, çift çift yarattığı-çıkardığı, her hoş çiftten yetiştirdiği şeklinde genel ve muğlak anlamdan başka sonuç çıkmaz. Bu deyişlerde bitkilerdeki üremeye ilişkin somut bir bilgi, açıklayıcı bir ayrıntı yoktur. Kuşkusuz bu ayetlerde "çift" kavramı karı-koca hakkında kullanılan "bir başkasının eşi" zevc sözcüğünün karşılığıdır. Ne var ki aynı sözcük (zevc) örneğin ayakkabı, çorap vb. için, bir diğerinin eşi, çifti anlamı için de kullanılır. Diğer yandan dikkat edilirse, söz konusu ayetlerde bitkilerin döllenme sürecinden değil, nihaî ürünün çifter çifter olduğundan söz edilmektedir. Ki bu da, örneğin dişi-erkek elma çifti anlamına değil, bir diğerinin eşi elmalar anlamına gelir.

Bu yargımızı daha da pekiştiren, pek çok kaynaktan doğrulanan bir hadis olmuştur. Medine döneminde geçen bu hadise göre; Muhammed, hurma ağaçlarını dölleme işiyle uğraşan bir topluluğu görüp yanındakilere, "bunlar ne yapıyorlar?" diye soruyor.

Yanındakiler: "Hurma ağaçlarını telkih ediyorlar, erkek hurmanın çiçeğini dişi hurmanın çiçeği içine koyuyorlar ki böylece dişi hurma döllenmiş olsun" dediler.

"Bunun üzerine Resulullah: 'Bunun –Allah'ın takdirinden– herhangi bir şey defedeceğini zannetmiyorum' buyurdu."

Tabii bu söz üzerine biçare üreticiler, "Allah'ın elçisinden daha mı iyi bileceğiz!" diyerek aşılama işini bırakıyorlar. "Sonunda hurma ağaçları meyvelerini silkip döktüler ve bu yüzden halkın azıkları eksildi. Bu durumu Peygamber'e zikretti-

ler. Üreticilerin uğradığı bu felaket üzerine Peygamber:

"Ben ancak (sizin gibi) bir beşerim. Ben sizlere dininizden herhangi bir şey emrettiğim zaman onu derhal alıp kabul ediniz. Sizlere (teşri olmak üzere değil de dünya işleriyle ilgili olarak) re'y nevinden herhangi bir şey ile emredersem, şüphe yok ki ben de ancak bir beşerim" diyor. Ayşe'den yapılan aktarmada ise Muhammed'in son yanıtı, "sizler dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz" şeklinde oluyor. (Hadis'in üç kaynaktan ayrı ayrı aktarılmış hali Bucaille'i çeviren S. Yıldırım'ın, kitabın sonuna eklediği "Zaruri Bir Açıklama" kısmında yer almaktadır.[126]

Bu hadisin konumuzla ilgili önemi, yukarıda aktarılan olayın gerçekleştiği Medine dönemine kadar, Muhammed'in kimi bitkilerdeki eşeyli çoğalmadan habersiz olduğunun sergilemesindedir. Açıktır ki söz konusu beş ayrı surede geçen ayetler, bitkilerdeki eşeyli üremeye işaret etmiş olsaydı, Muhammed, Medine'de Müslümanları şaşırtarak o seneki ürünlerinin yok olmasına neden olan önermesini yapmayacaktı. Üstelik ayetlerin kastettiği iddia edilen eşeyli üremenin, bilimsel ayrıntılarıyla olmasa bile deney yoluyla, Medineli üreticiler tarafından bilindiğini ve uygulandığını dikkate alırsak, Kur'an'ın sadece bilineni yinelemiş olduğunu bir kere daha görürüz. Kaldı ki hadise konu olan hurmanın eşeyli üredigini öğrendikten sonra Medine'de gönderilen Hac suresinde de "her güzel bitkiden çift çift yetiştirir" diyerek önceki ifadeler yinelenmiştir. Bütün zorlamalar, İslam yorumcularının, Kur'an'a, bizzat peygamberinin bile anlamadığı anlamlar yüklediklerini göstermektedir.

Bu ön açıklamalar ışığında şimdi Bucaille'in, Tabbara gibi ölçüsüz boyutlarda olmasa bile demagojik özellik taşıyan yorumuna geçebiliriz: Bucaille, bitkilerdeki üremenin eşeyli ve eşeysiz olmak üzere iki biçimde gerçekleştiğini anımsatır ve "Kur'an'ın yalnızca eşeyli üremeyi ele aldığını" vurgulayarak

(126) Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 375-376.

eşeysiz üremeyi bilemediğini kabullenir. Bu durum basit olanın unutulduğunu değil, aksine karmaşık olan eşeyli üreme biçiminin bilinmediğini gösterir. Dolayısıyla "çifter çifter" ifadesinden Kur'an'ın eşeyli üremeye işaret ettiği sonucunu çıkarmak olanaksızdır.

Açıktır ki eşeyli üremeyi bilmiş ve ondan söz etmiş olsaydı, hemen onunla birlikte ve öncelikle eşeysiz üremeden de söz etmek durumunda olacaktı. Bu durumda Kur'an'ın en azından eşeysiz –çifter çifter olmayan?!– üremeden habersiz olduğunun kabullenilmesi gerekir.

Özetle bu ayetler: "Allahın ilmi" ile donanmış olan Muhammed'in, dolayısıyla Kur'an'ın, o günün bilgi düzeyinin bile gerisinde olduğunu göstermekten başka bir şey ispatlamış olmuyorlar. Keza ayetlerin açık ifadeler taşımadığı, içerikten yoksun olduğu, öyle ki Muhammed'in kendisine bile en küçük bir aydınlatıcı işlev görmediği bir gerçek. Çok açık bilinmektedir ki içerik yoksunluğu bilgisizliğin ifadesidir.

Tekrar Tabbara'ya gelirsek, demek ki Kur'an, bitkilerin erkek ve dişiliğini ortaya koymadığı gibi, bir kısmının kendi kendilerini aşıladığına, diğer bir kısmının da hava ve diğer bitkilerden gelen böceklerle döllendiğine ilişkin en küçük bir ipucu vermez. Dolayısıyla Tabbara'nın kurgusu bir yandan Kur'an'a söylemediği sözleri söyletirken, öte yandan insanları aldatmayı hedeflemektedir.

Esasen Kur'an'ın üretimden kastı, sadece yağmurun toprağı canlandırarak üremeyi sağlamasından ibarettir. "Çifter çifter", "çiftler" ifadeleri ürün cinslerinin çoğulluğu ve birbirlerinin eşi, aynı olması anlamında kullanılmaktadır. Özel olarak Yâsîn-36'da da insanların, bitkilerin ve diğer bilinen bilinmeyen her şeyin çift yaratıldığı şeklinde bir genelleme yapılmaktadır, ki burada da kastedilen üreme süreci değil, benzerlik olgusudur.

Yine bitkilere ilişkin olarak Hicr-19'da geçen "yeri yaydık... orada her şeyi bir ölçüye göre bitirdik" ifadesinin anlamsızlığı da vurgulanmalıdır. "Bir ölçü" ancak insanların ih-

tiyacını adil, ölçülü, yeterli şekilde karşılamak bağlamında kullanılır. Tarihten biliyoruz ki insanlık pek çok sefer kıtlık dalgalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Demek ki "bir ölçü" ile değil, aksine ölçüsüzlük söz konusu. Bunların Allah'ın insanları terbiye etmek için kullandığı bir yöntem olduğunu varsaysak bile, benzer bir kıtlık dalgasının "Asr-ı saadet" döneminin ikinci halifesi Ömer zamanında da gerçekleşmesine ne demeli! Hem de hırsızlık yapanın elini kesme şeklindeki Tanrı emrinin, o süreçte askıya alınmasına neden olacak etkinlikte.

Diğer yandan "ölçü" ifadesinin, her şeyin kaynağının her bölgeye ölçülü olarak dağıtılması anlamında kullanıldığını düşünelim. Bu durumda da akıllara, bazı canlıların sadece belli bölgelerde yaşayabildiği gerçeği geliyor. Örneğin patatesin, tütünün, domatesin, vb. 15. yüzyıla kadar salt Amerika kıtasına özgü kaldığı ve daha pek çok bitki ve hayvan çeşidinin belli bölgelerde oluşup diğer bölgelerde bilinmediğini hatırlayalım. Bu durum, dünya genelinde iletişimin sağlandığı, yakın yüzyıllara kadar böyle sürmüştür. Günümüzde, gelişen teknoloji ile toprağın veriminin, "Allah'ın takdirine" rağmen yüzlerce kat artırılması, dolayısıyla korkunç hızla artan nüfusa rağmen, üretim kapasitesinin herkese yetecek ölçüde çoğalması sağlanmıştır. Ne var ki bu kez emperyalist sistemin hırsı ve tahribatı nedeniyle açlık tehlikesiyle karşı karşıyayız. Demek ki "her şeyin bir ölçüye göre bitirildiği" iddiası, dün olduğu gibi bugün için de geçersizdir. Veya dün doğal koşulların bugün ise emperyalist çıkarların, niyeti böyle olan bir Tanrı'yı engelleyici bir üst irade olarak ortaya çıktığını söylemeliyiz. Tanrı üzerinde hiçbir engelleyici iradenin kabul edilemeyeceği bir yana, Kur'an'ın eşitsizlik üzerine kurulu hukuku da anımsanırsa[127], her şeyin bir ölçüye göre bitirildiği iddiasının içi bütünüyle boşaltılır.

Bitkilere ilişkin bir diğer boş iddia da, "taneyi ve çekirdeği yaran şüphesiz Allah'tır, ölüden diriyi, diriden ölüyü çı-

[127] Ayrıntılı bilgi için bkz. E. Aydın, *İslamiyet Gerçeği*, 4. cilt.

karır; işte Allah budur" diyen En'am-95'tir.

Oysa bilim, tohumun yarılmasını, bütünüyle maddi bir süreç olarak, uygun koşulların varlığına bağlar. Yani gerekli ısı, ışık, nem ve beslenme koşullarında, Allah istese de istemese de çekirdek çatlayacak, aksi halde Allah istese de istemese de böyle bir gelişme olmayacaktır. Hava, toprak, su, güneş bütünlüğünün ürünü olan bu süreci, Allah diye bir üst varlığa maletmek, açıktır ki bitkilerin oluşum süreci hakkında fikri olmamanın sonucudur. Bu mantık oyunu genişletilebilir: Madem ki çekirdeği Allah yaratıyor, o halde ölüden de diriyi çıkarabilir, demek ki yeniden dirileceğimiz ve cennet cehennem olduğu da doğrudur!

Yine bitkilere ilişkin Kur'an'da anlatılanlara göre, tüm çeşitler daha "ilk yaratış" sırasında biçimlendiğinden, Tabbara şöyle mantık yürütüyor: "İlk bitkiler nereden geldi? Yahut da ilk bitki nasıl yaratıldı? Biz hiçbir zaman normal aklımızla veya selim mantığımızla kendi kendini var etti veya tesadüfen kendi kendine var oldu diye bir netice çıkaramayız."[128]

Tabbara'nın "normal aklımızla veya selim mantığımızla" diye işaret ettiği şey, idealizmin deformasyonu ve koşullandırmasına uğramış bir akıl ve mantık olduğundan, durumu anlayamaması doğaldır. Oysa bilim, bitki dünyasına ilişkin iki önemli gerçeği, bugün artık kesinleştirmiş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; hayvan ve insandan yüz binlerce yıl önce dünyamız üzerinde bitkilerin oluştuğu gerçeğidir. Yani onlar dünyamızın en eski canlı varlıklarıdır. Nitekim Bucaille de; "precambrienne dönemine ait bilinen en eski topraklarda, su yosunları bulunmuştur. Hayvanlar âleminin öğeleri, biraz sonra zuhur etmiş olmalıdır; demek ki onlar denizlerden gelmiştir"[129] diyerek, dolaylı da olsa evrim kuramını kabullenmektedir.

İkinci nokta; evrimle en ilkelden giderek karmaşık yapılı ve çok çeşitli bitkilere doğru bir dönüşüm yaşandığı gerçeği-

[128] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 91.

[129] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 276.

dir. Nitekim, gymnosperm denen, tanelerinin koruyucu zarfları bulunmayan bitkiler, değişen koşullara bağlı olarak, yerlerini zarflı bitkilere terk etmiştir. Aynı şekilde farklı coğrafi koşullarda, farklı bitki çeşitleri oluşmuş, giderek bunlar insanlar tarafından daha nitelikli hale getirilmiş, diğer bölgelere taşınmış ve böylece her bölgede, yetişme koşulları olan her bitkinin yetiştirilmesi mümkün olmuştur. Nitekim, Kur'an da her seferinde Arabistan'da bilinen sınırlı sayıdaki bitkiyi (hurma, üzüm, incir, zeytin vs.) tekrarlayıp durmaktadır. Onun ufku bu çeşitlerle sınırlıdır. Halbuki süreç, en ilkelden ve kendiliğinden başlamış ve on milyonlarca yıla uzanan bir evrim içinde karmaşıklaşarak ve çeşitlenerek gelmiştir. İnsanın evrimine paralel olarak, insan beyninin denetimi altında bu gelişme süreci devam ederek günümüz-deki düzeye ulaşmıştır.

Dolayısıyla; insanlık açısından bugün, ilk bitkinin denizden geldiği ve basitten karmaşığa farklılaştığı ve temelde kendiliğinden, nesnel koşullarda oluştuğu, yani Tanrı tarafından yaratılmadığı ispatlanmış bulunmaktadır. Üstelik hayvanlar âlemi bir yana, bitkilerin on binlerce çeşidi olduğu düşünülecek olursa, hepsini ayrı ayrı düşünüp sadece "ol" demek için bile, değil 2-4 gün, yılları kapsayan bir zamana gereksinim vardır.

XV. Bölüm

KUR'AN VE HAYVANLAR DÜNYASI

Gelelim hayvanlar âlemine: Kur'an, bu konuda da eskiçağ insanının ufkuyla sınırlıdır. Nahl-8'e bakalım:

"Hayvanları da yaratmıştır. Onlarda sizi ısıtacak şeyler ve birçok faydalar vardır. Onların etlerini de yersiniz. Onları getirirken de, gönderirken de zevk alırsınız. Kendi kendinize zor varacağınız memlekete yüklerinizi taşırlar. Doğrusu rabbiniz şefkatlidir; merhametlidir. Sizin için atları, katırları ve merkepleri binek ve süs hayvanı olarak yaratmıştır. Bilmediğiniz daha nice şeyleri de yaratır."

Görüldüğü gibi Kur'an, hayvanları, çok geri koşullarda yaşayan bir kırsal bölge insanı ağzıyla tanımlamaktadır. Biyolojik yapılarına ilişkin en küçük bir bilgi vermezken, onlara fayda düzeyinde yaklaşmaktadır. Oysa hayvanlar da dahil evrende hiçbir şey bizim için yaratılmamıştır. Daha ötesi "yaratılmış" değildir. Esasen, insanın zihinsel gelişmesine paralel olarak, yaşamını kolaylaştırmak ve güzelleştirmek için meydana getirdiği nesneler için, "yaratma" sözcüğünü kullanabiliriz. Onun dışında her şey, maddenin iç hareketi ve karşılıklı etkileşime bağlı olarak, dış faktörlerin de etkisiyle, kendiliğinden oluşumlardır. Bu bilimsel gerçeğin kavranması için, elbette ki maddenin yapısının iyice bilinmesi gerekir. Ve bugün artık insanlık, bu düzeye gelmiş bulunmaktadır.

Yüzlerce yıl önceki insan bilinci, dışkısından (tezek) ısınma aracı sağlanan, görünüşünden zevk alınan, eti ile beslenilen, güçlerinden yararlanılan hayvanları, "Allah'ın insanlara lütfu" olarak tanımlar. Ne ki insanlık bu düzey ile yetinmedi. Bugün ısınma amacıyla elektrik, doğal gaz vb. araçlar kullanılmakta, insan ve yük taşıma tekniği olağanüstü geliştirilmiş olduğundan artık hayvanlara gereksinim duyulmamaktadır. Günümüzde hayvan artıklarıyla ısınmak ve hayvanın taşıma gücüyle yetinmek ilkel bir yaşam düzeyinin göstergesidir. Ne var ki Kur'an doğanın kendiliğinden ürünlerini, sanki Allah insanlık için yaratmış gibi sunmaktadır.

Bu noktada Bucaille'in övgü dizeleri arasında, "Burada özellikle kırsal kesimde yaşayan insanların ihtiyaçlarına yaratılışın nasıl uyum sağladığı bildirilir, çünkü metin, başka türlü bir inceleme malzemesi vermemektedir"[130] açıklaması Kur'an'ın ufkunu ortaya koyması açısından önemlidir.

Yine Kur'an, hayvanlara ilişkin şu gerçekdışı saptamada bulunur: "Yerde yürüyen hayvanlar ve kanatlarıyla uçan kuşlar da ancak sizin gibi birer toplulukturlar..."(En'âm-38) Ayetin Bucaille çevirisi de şöyle: "Yeryüzünde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki (onlar da) sizin gibi birer ümmet olmasınlar..."

Bucaille'e göre, Sir Boubakeur Hamza, Kur'an mealindeki açıklamalarında bu ayet üzerine şöyle yazıyor: "İlahi hikmet gereği, bütün varlıkları, üremeleri ve toplum halinde organize olmaları için bir araya gelmeye sevk eden içgüdü vardır. Toplumun varlığını sürdürebilmesi için her ferdin yaptığı çalışmanın, bütün gruba yararlı olması gerekir."[131]

Özetle, Kur'an, tüm hayvan türlerinin tıpkı "insanlar gibi" birer topluluk oluşturduğunu söyler ve bunu ümmet, toplum anlamında kullanır. Oysa bilimsel görüş bu iddianın aksine işaret eder. Bilindiği gibi toplum, belli bir ekonomik altya-

---

[130] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 283.
[131] A.g.e., s. 285.

pıyla belirlenmiş, belirli üstyapı kurumlarına sahip olan sosyo-ekonomik bir biçimlenmedir. Ve tam da bu niteliğiyledir ki, tamamen insanlara özgüdür. Hayvan, toplumsal yaşam örnekleri gösteren az sayıda örnek olsa da genel anlamda tek başına bir varlıktır. Oysa insan, ancak toplumsal olarak bir varlık gösterebilir. İnsanlık toplumsal ilişkilerin toplamı iken hayvanlar için böylesi bir gerekirlik söz konusu değildir. Yüksek hayvan türlerinde beliren zekâ ve onunla sınırlı olarak gelişen çaba, doğadan yararlanmakla sınırlı kalır. İnsan zekâsı ise doğayı, yararına uygun olarak değiştirip ona egemen olmakta kendini gösterir. Kaldı ki hayvandan insana geçiş de on milyonlarca yıla yayılan bir evrimin sonucudur. İnsanın aklı, bilinci, düşüncesi hep onun toplumsal yaşamının ürünüdür ve ondan bağımsız oluşamaz. Çocuk bile ancak bir insan topluluğu içinde yaşayarak bir insan olabilir.

Nitekim Hindistan'da iki küçük kız çocuğunun, yanlarında büyümek durumunda kaldıkları kurtlardan kurtarıldıklarında iki küçük hayvan gibi davrandıkları gözlenmiştir. Ne dilleri ne de düşünce ve bilinçleri vardır. Üstelik dik yürümeyi de becerememekte ve ellerini de ayak gibi kullanmaktadırlar. İnsanî duygu ve heyecanları da saptanamamıştır. Bu iki küçük kız, harcanan yoğun çabaların tam başarıya ulaşmaya başladıkları sırada, insan toplumuna adapte olamadan ölmüşlerdir. Esasen toplum, insanın üretim etkinliği ile hayvanlar dünyasından kopmasıyla varolmuştur.[132] Bu bağlamda birey de toplumla varolmuştur. Toplum oluşmadan önce birey de yoktu, sadece hayvan sürüleri gibi insan sürüleri vardı. Bireyden önce de toplum yoktu, sadece hayvan toplulukları gibi insan toplulukları vardı. Toplum, insanı insan olarak ortaya koyduğu gibi kendisi de onun tarafından ortaya konur. Birey ve toplum karşılıklı etkileşimle birbirlerini oluşturmuşlardır. Hayvanlar içgüdüleriyle belirlenirler ki bundan dolayı onlar toplum oluşturmazlar. En gelişmiş türlerinde gözlenen zekâ ve

[132] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*.

onunla sınırlı olan çabaları bile insanınkinden nitel bir farklılığa sahiptir.[133]

Şimdi bu belirlemeler ışığında yeniden ayetimize geri dönelim. Bazı yüksek hayvan türlerinde zekâ, ortak davranış ve işbölümü söz konusu olsa bile, bunlar da dahil olmak üzere hayvanlar genelinde, insanda gözlenen biçimiyle, toplumsal yaşam söz konusu değildir. Zekâ ile etkileşim içinde bir toplumsal yaşam, insana özgü olup ayetin iddiasının aksine, hayvanların hiçbir türü insanlar gibi 'ümmet' değildirler. Bu gerçek ortada iken Kur'an'ın, salt gelişkin türlerle yetinmeyip tüm hayvanları kapsayacak biçimde yaptığı "sizin gibi" genellemesi, olsa olsa O'nun bilimsel düzeyini göstermek açısından anlamlıdır. Bu bağlamda değil hayvanların geneli, en gelişkin türleri bile "toplum halinde organize" değildirler. Sürü, ya da hayvansal topluluk olmaktan öteye gidemezler ve içgüdüsel davranış biçimlerine sahiptirler.

Örneğin, arıların sergilediği toplumsal yaşam örneğinde bilinç değil, dürtüler egemendir. Yani içgüdüsel bir davranıştır söz konusu olan. Doğadan yararlanır ve üretirken doğaya egemen olma, onu bilinçli şekilde dönüştürme çabasında değildir. Bu anlamda en gelişmiş hayvan türlerinden biri olan arının sergilediği çaba bile, onun "insan gibi ümmet" olmasını sağlayamaz. Dolayısıyla arı veya kuşlardaki toplu davranışlarla insan arasında paralellik kurmak ve bu özgün örnekleri tüm hayvanlar âlemine genelleştirmek, neresinden ele alınırsa alınsın, bilimsel değerden yoksun bir yaklaşımdır.

Kur'an, özel olarak adlarını andığı hayvanların yapısına ilişkin de hatalar sergilemekte, duyusal algıyla edindiği yarım yamalak bilgileri, Tanrı'ya bağlayarak sorunu halletmektedir.

Nahl-79'da, "göğün boşluğunda Allah'ın buyruğuna boyun eğerek uçan kuşlara bakmıyorlar mı? Onları Allah'tan başka tutan kimse yoktur. İnanan millet için bunda deliller vardır" denirken, Mülk-19'da da, "üzerlerinde kanat çırpan

---

[133] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü.*

dizi dizi kuşlar görmezler mi? Onları, havada Rahman olan Allah'tan başkası tutmuyor."

Bucaille, bu çok ilginç ayetlerin temel vurgusu olan "tutulma" iddiasını atlamaktadır. "Bu ayetlerle çağdaş bilimsel veriler arasında pekâlâ münasebet kurulabilir" diyerek, ayetin "Allah'ın emrine boyun eğin" emriyle kuşların uçuş programlarına ilişkin içgüdüsel yetenekleri arasında, bağlantı kurmaktadır.

Oysa ayet, salt uçmaktan ve bunun Allah'ın emri ile olduğu iddiasından başka bir şey belirtmiyor. Tabii Newton'a kadar Güneş ve Ay'ın da kendi emri gereği döndüğü, Arşimed Yasası İslam ülkelerine ulaşıncaya kadar, gemilerin su yüzündeki hareketinin kendi emri ile olduğu ve diğer iddiaları anımsanırsa, kuşların hareketinin de kendi emri olduğu iddiasını doğal karşılamak gerekir. Bunlar bir yana, ayetin, asıl üzerinde durulacak noktası bu olmadığı halde, yorumcular okuyucunun dikkatini buraya çekip, üstelik bu noktayı da çarpıtırlar.

Açıktır ki ayetlerdeki asıl vurgu, kuşların gökyüzünde Allah'ın onları "tutması" ile durduklarıdır. Yani Allah onları tutmayıverse pat diye yere düşecekler! Öyle ya insan, bir yükseklikten kendini boşluğa bırakınca düşüyor da kuşlar niye düşmüyor? Demek ki onu bir tutan var! Kim tutabilir? Kim olacak, nedeni, niçini, içeriği, niteliği açıklanamayan, her şeyin kendine bağlandığı Allah tabii!..

Neyse ki bu açıklamalarla yetinmeyerek, kuşların gerçekte nasıl uçtuğunu anlamaya çalışanlar her zaman vardı. Böyleleri her şeyin maddi nedenlerini arıyor ve insanlığı dinsel basitlik ve miskinliğin cenderesinden kurtarıyorlardı. Bu arada uçma sorununu da çözüme kavuşturuyorlar ve havanın –suyun– kaldırma gücü yanında, yerin çekim gücünü de keşfederek insanlığa armağan ediyorlardı. İşte böyle sorgulayan akıllar, kuşlar havada durabildiklerine göre, demek ki havanın bir kaldırma gücü var diye düşünüyordu. O halde onun bu kaldırma gücü ile dengelenebilecek hız ve yüzeyle orantılı ağırlık, yere doğru çekim gücünü, etkisiz kılarak havada hareket

etmeyi gerçekleştirebilirdi.

Bu sistematik akıl yürütmeden yoksun pek çok insanın, başarısız denemelerini takiben, Osmanlı uyruğundan Hezarfen Ahmet Çelebi uçma eylemini gerçekleştirdi. Ancak önceden de belirtildiği gibi bu "şeytanca" uçuş denemesi sürgüne gönderilmesi için yeterli neden oldu. Öyle ya, Allah insanın uçmasını isteseydi, ona ya bunun bilgisini veya kanat verirdi. Dolayısıyla Hezarfen, Allah'ın iradesine karşı gelmişti! Bu durumda uçma eyleminin geliştirilmesi, kullanım alanına sokulması, dinsel bağnazlığı aşmakta Müslümanlardan daha dinamik davranan Hıristiyan toplumlara nasip olacaktı. Bu olay, dinsel bağnazlığın ve Kur'an'ı toplumsal hayata dayatma anlayışının faturası olarak, özellikle anılmalıdır.

Havada durmanın ve uçmanın Allah'ın kudreti ile gerçekleşmediği gerçeği, bugün artık sıradan bir bilgi haline gelmiş bulunmaktadır. Ama pek çok Müslüman yorumcu, hâlâ bu ve benzeri iddiaları "ilim" diye dillendirmeye devam ediyor.

Uçmaktan söz etmişken şu kara mizah örneğine değinmeden geçmeyelim:

"...ama Hezarfen Ahmet Çelebi isimli bir Müslüman, IV. Murat devrinde uçmayı başardı. Kartal kanatlarından sırtına yapıştırdığı kanatları kullanıp Galata Kulesi'nden kendini boşluğa bıraktı. Üsküdar'daki Doğancılar Meydanına kazasız belasız inmeyi becerdi.

Acaba insanlara bu ilham nereden gelmişti?

Önce kuşlardan belki, sonra da Süleyman Peygamber'in 'uçma mucizesinden'.

Kur'an-ı Kerim bu hadiseyi şu şekilde nakleder: Biz (Allah), rüzgârı Süleyman Peygamber'in emrine verdik. O, kuşluk vakti bir aylık, öğleden sonra da bir aylık yol alırdı' (Sebe-11-12).

Yani Süleyman Peygamber sabah kahvaltısını yapar, emrine verilen rüzgâra biner, öğle yemeğini bir aylık uzaklıkta bulunan İstahır şehrinde yerdi. Öğleden sonra yine rüzgâra biner, yine bir aylık mesafede bulunan Kâbil'e giderdi.

Rüzgâr bir insanı taşıyabilir mi, demeyin. Zaman zaman televizyonlarda gösterilen ve 'Avrupa'nın şu bölgesini tesiri altına aldı' denen korkunç fırtınaları düşünün. Yalnız insanları uçurmakla kalmazlar, koskoca gökdelenleri bile uçururlar. Böylesine şiddetli bir rüzgârın Allah'ın emriyle vazifelendirildiğini düşünün; insanı taşımasından tabii ne olabilir?

Hem zaten bu bir mucizedir. Bilindiği gibi mucize; fevkalade haldir. Ancak Allah'ın emriyle gerçekleşebilir ve sadece peygamberlere verilir.

Bir yanda kuşlar, bir yanda Kur'an-ı Kerim'de bildirilen Süleyman Aleyhüsselâm'ın rüzgâra binip seyahat etme mucizesi insanlara uçuş yolunu açmıştır. Adetâ şunu demek istemektedir:

Ey insanlar, tembelliği bırakıp çalışınız. O kadar çalışınız ki uçabilesiniz. Kuşlar size örnek olsun. Süleyman Peygamber'in mucizesi delilinizdir. Onu biz uçurduk, siz de yeryüzüne koyduğumuz kanunları kullanarak uçabilirsiniz.

Düşünelim biraz. Kur'an-ı Kerim'de bu mucize anlatılmasaydı ve yeryüzünde uçan hiçbir canlı olmasaydı, insanlar uçmayı akıl edebilir miydi?

Her şeyin başı ve sonu Kur'an'ı Kerim'dedir. İlmin de başı ve sonu O'dur. Eğer ona gerektiği gibi inanır ve bağlanırsak, onun işaret ettiği çizgiden sapmazsak, büyük icatlarda, ehemmiyetli keşiflerde bulunabiliriz."[134]

İşte böyle; Hezarfen A. Çelebi, Allah'ın "yarattığı ve tuttuğu" kuşlara bakıp, sonra da Allah'ın peygamberi Süleyman' dan "esinlenerek" uçmayı başarmış! Eh, Allah dediğin de bir kuşları tutar zaten bir de Müslümanları!

Ya Süleyman'a ne demeli? Günümüz parababalarına taş çıkartan bir hayat yaşıyormuş "Allah" sayesinde. Sabah kahvaltısından sonra rüzgâra bindi mi ver elini İstahir; orada öğle yemeğini yedikten sonra ver elini Kâbil –işin garibi bu köleci İsrail Kralı'nın egemenlik alanı, Filistin'den öteye taşa-

(134) Şaban Döğen, *Kur'an'dan Tekniğe*, s. 49-54.

mamıştır hiçbir zaman. Onun uzak diyarlara seyahati, sadece kutsal kitapların fantezisi olmaktan öte bir anlam taşımaz–, Süleyman'ın keyfine diyecek yok doğrusu.

Bu bir yana, Ş. Döğen'in, insanın uçmasının esin kaynağının Kur'an olduğunu söylemesine ne demeli? Oysa insanın uçma arzusuna ilişkin ilk efsane Kur'an'dan da, Tevrat'tan da çok eskilere dayanır. Daha önemlisi, Filistinliler ve egemen olduğu halklara, kan kusturan bir despotun sefahat hayatından değil, insanın özgürlük tutkusundan esinlenir:

O çokça bilinen mitolojik öyküye göre, Girit'li mimar Daidalos ve oğlu İkaros, dönemin inançları ve çıkarlarına itiraz etmeleri üzerine, Kral Minos tarafından Labyrintos hapishanesine kapatılırlar. Ancak onlar bu keyfi yaptırıma boyun eğmeyerek kaçma planları yaparlar. Nihayet Daidalos birer çift kanat yapmayı başarır ve balmumuyla omuzlarına yapıştırarak özgürlüğe uçarlar. Ancak balmumu güneşte eridiğinden, çok yükseğe çıkmamaları gerekmektedir. Ne var ki uçmak, genç ve coşkulu İkaros'ta, doğanın yasalarını etkisiz kılabileceği yanılgısına neden olur ve yükseldikçe yükselir. Güneş'e yaklaştıkça balmumları erir ve İkaros Ege'de Sisam Adası yakınlarına düşerek ölür. Düştüğü yer İkaros Denizi diye anılır...

Peki hal böyleyken, her işin başının Kur'an olduğu, eğer onda bu mucize olmasaydı insanlığın uçmayı akıl edemeyeceği, onun yolunda gidilince hem "büyük icatlar" hem de "ehemmiyetli keşifler"de bulunulacağı iddialarına ne demeli? Her işin başının Kur'an olduğu yaklaşımının vereceği biricik ilham, aklımıza takılan her şeyin, Allah'ın kudretinin ürünü olduğu, dolayısıyla ona şükür edip, emirlerini yerine getirmenin yeterli olduğudur. Çalışma önerisi sadece ticaret ve ibadet ile sınırlı olup, her türden sorgulamayı "günah" ilan ettiği için İslam dünyası, başta Hezarfen (İbn-i Rüşt, Farabi, Sühreverdi, vb.) olmak üzere, tüm sıra dışı unsurların sesini kısarak kendini koyu bir Ortaçağ karanlığına hapsetmiştir.

Kur'an'ın uçmaya ilişkin anlatımları sürüyor: Mülk suresi-

nin 16-18. ayetlerinde, "Gökte olanın sizi yerin dibine geçirmesinden güvende misiniz? O zaman yer sarsıldıkça sarsılır. Gökte olanın başınıza taş yağdırmasından güvende misiniz? Benim uyarmamın nasıl olduğunu yakında bileceksiniz. Andolsun ki bunlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Beni inkâr etmek nasılmış?" demektedir.

Bunların üstüne, kuşları havada tutanın Allah olduğunu iddia eden 19. ayeti de okuyunca insanın aklına pek çok soru takılıyor. Uçağı "gâvurların" icat ettiği ve dünya üstünde uçmakta olan tüm araçların "gâvur" yapımı olduğu ve bu gidişle de öyle kalmaya devam edeceği gerçeğini düşünün. Allah'ın bu "gâvur araçlarını" bırakalım yere çarpmayı, niye gökte "tutup" uçurduğu sorusuna şeriatçılar nasıl yanıt verecekler? Hadi "Müslüman yapımı araç" olsa, onun gökyüzünde tutulmasını anlamak kolay. Ama bu "gâvur"ların, gökyüzünü evlerinin önü gibi kullanmalarına, Allah'ın nasıl izin verdiğinin izahı zor! Yoksa birileri bizi, Allah'ın ilmini yalnızca kendi yolunda yürüyenlere verdiğine konusunda kandırıyor olmasın?! Tabii buradan daha güncel bir soruya geçmeyi de unutmamalıyız: Sakın, "gâvur" ABD'nin şekillendirip dayattığı "Yeşil Kuşak" projesiyle gerçekleşen İslamizasyon politikasının altında, İslam toplumlarının çağdaşlaşmasını engelleyerek mevcut egemenliğini, önümüzdeki yüzyıllar için de güvence altında tutma kaygısı olmasın?

İslam yorumcuları içinde ehven-i şer olanlardan Bucaille bile, önceden de gördüğümüz gibi, sık sık ilgisiz yorumlara sarılmaktadır. Örneğin hayvanlara ilişkin Ankebut-41'de geçen, "Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu, kendine yuva yapan örümceğin durumu gibidir. Evlerin en dayanıksızı ise şüphesiz örümceğin yuvasıdır. Keşke bilseler" sözlerinin yorumunu şöyle yapıyor:

"Gerçekten örümcek ağı, bu hayvanın vücudunda bulunan bezler tarafından salgılanan ve son derece ince olan ipek ipliklerle yapılır. Öyle ki, bu ince ipliğin benzerinin insanlarca yapılması mümkün değildir. Tabiat ilmi uzmanları, bu hayva-

nın sinir hücrelerinin dikte ettirdiği ve kendisine geometrisi mükemmel olan bir ağ kurmasını sağlayan bu harika çalışma planı üzerinde düşünüp dururlar; fakat Kur'an bundan bahsetmez."[135]

Görüldüğü gibi eleştirilerle zevahir kurtarılmaya çalışılmaktadır. Eğer bir başka yorumcu olsaydı, "Kur'an bundan söz etmez" eklemesi yapmaz, aksine "işte ayet bunu ispat etmektedir, ne de güzel ispat etmektedir!" deyip, işin içinden çıkardı.

Hayvanlar dünyasına ilişkin bir diğer sorun da sütün oluşumuyla ilgili: Bucaille, "sütü oluşturan elemanların hayvan vücudunda meydana geldiği yer hakkında, Kur'an'ın verdiği bilgi, çağdaş bilimsel sonuçlara tam tamına uygundur" diyerek Nahl-66'yı bu iddiasında dayanak yapar. Ancak bu iddiasını gerekçelendirmeden önce, ayetin "tamamen şahsına ait" yeni bir çeviri ve açıklamasını yaparak işe başlıyor Bucaille. Çünkü mevcut çeviriler "çağımızda yapılmış bile olsa, ayete pek kabul edilemeyecek bir anlam vermekte" imişler![136]

Diyanet çevirisi: "Hayvanlarda da size ibretler vardır. Bağırsaklarındakilerle kan arasından, içenlere halis ve içimi kolay süt içiririz" şeklinde olan ayetin, Bucaille tarafından kabullenilmeyen diğer iki çevirisi de şöyle:

R. Blachere'in çevirisi: "Muhakkak ki, davarlarınızda da sizin alacağınız bir ders vardır. Biz, size içenler için pek lezzetli olup, onların karınlarından, sindirilmiş bir besin artığı ile kan arasından (gelen) saf bir süt içiriyoruz".

Prof. M. Hamidullah'ın çevirisi: "Elbette, hayvanlarda sizin için düşünmeniz gereken hususlar vardır. Onların karınlarında olandan, fışkı ile kan arasından, içenler için içimi kolay saf bir sütü, biz sizin için çıkarıyoruz."

Diyanet çevirisinde karın (batın) sözcüğü yutulmuş! Ancak bunun dışında her üç çeviri de –"bağırsaktakiler-sindiril-

---

[135] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 287.
[136] A.g.e., s. 290.

miş besin artığı-dışkı" şeklindeki farklı çevirileri bir yana bırakırsak– aynı içeriğe sahiptir.

Şimdi Bucaille'e bakalım: "Bu tür metinlerin kendisine gösterildiği bir fizyoloji uzmanı, bu metinlerin çok müphem ve karanlık olduğunu, zira bunlarla çağdaş bilgiler arasında – hatta onların en basit olanlarıyla bile– hiç de uygunluk görülmediğini söyleyecektir. Üstelik bu tercümeler, Arapçayı çok iyi bilen üstatlar tarafından yapılmıştır". Bu sözlerle Bucaille, gerçekte dilbilgisi açısından ortada bir çeviri yanlışı olmadığını kabullenmektedir. Ancak hemen peşinden şöyle devam etmektedir: "Fakat pek iyi bilindiği gibi, bir mütercim, işin ne kadar ehli olursa olsun –eğer söz konusu olan bilim dalında uzman değilse– bilimsel ifadeleri çevirirken hata edebilir."[137]

Çeviri tekniğine ilişkin bu açıklama ilk anda akla uygun görülüyor. Ama acaba bu soyut doğrulardan sonra Bucaille, gerçekte çeviri hatasını düzeltmeye mi, yoksa ayeti sözcük oyunlarıyla başkalaştırarak bilimsel gerçeklere uydurmaya mı yöneliyor? Elbette ikincisini yapıyor. Çeviri yanlışını düzeltme bahanesiyle, aslına uygun olan çeviriyi tahrif ediyor.

Diyanet'in çevirisi eksiktir. Bu anlamda onun düzeltilmeye gereksinimi vardır. Ancak bu eksiklik bir yana bırakılırsa her üç çeviri de ayetin özüne ve biçimine uygundurlar. Bucaille ise, önce "karın" demek olan "batın" sözcüğünü değiştirerek "onun aynı zamanda bir şeyin içi, ortası manasına geldiği"nden hareketle, –hayvana ilişkin kullanımında karından başka anlama gelmeyeceği halde– onu "bedenlerinin içinden" diye çeviriyor. Yine "bağırsaklarındakiler-sindirilmiş besin artığı-fışkı"yı da "bağırsak muhteviyatına" döndürüyor. Bu kadarı yetmemiş, sütü yapan maddenin kaynağı konusunda da "arasından" sözcüğünü değiştirerek "arasındaki birleşmeden" haline getiriyor. Üstelik bu üçüncü tahrifat için gerekçe olarak, "süt yapan maddelerin menşei" kavramı, ayette "min" ve "beyni" sözcükleri ile ifade edilir. Beyni sözcüğü, öteki iki ter-

[137] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 290.

cümede olduğu gibi sadece "arası" anlamına gelmez, aynı zamanda, iki şeyin veya iki şahsın karşısında bulunulduğunu da ifade etmeye yarar" şeklinde bir açıklama getiriyor. Bu açıklamanın, ayete eklediği "birleşmeden" katkısına maddi temel oluşturmadığı ortada. Ve sonuç olarak ayet şu hale geliyor: "Muhakkak ki, davarlarınızda da sizin alacağınız bir ders vardır. Onların (bedenlerinin) içinde bulunan ve bağırsak muhteviyatı ile kan arasındaki birleşmeden çıkan ve onu içenler için içimi kolay..."

Görüldüğü gibi yepyeni bir Nahl-66 üretilmiş olmaktadır. Şimdi bu Bucaille çevirisinin, gerçeğe uygunluğunu, bizzat kendisinin ifade ettiği bilimsel görüşle karşılaştıralım:

"(Sindirilmiş) maddeler, bağırsakta elverişli kimyasal dönüşüm safhasına ulaşınca bağırsak cidarından genel dolaşıma geçerler (...) Sütü meydana getiren elemanlar meme bezleri ile salgılanır, memeler tabiri caiz ise dolaşan kan vasıtasıyla kendilerine gelen ve gıdaların sindiriminden hasıl olan maddelerle beslenirler. Şu halde kan –başka herhangi bir organa olduğu gibi– süt üreten meme bezlerine de besin getirmek üzere, gıdalardan süzülmüş maddeler için bir toplayıcı ve ulaştırıcı görevini yerine getirir."[138]

Bu bilimsel açıklamaya göre süt; a) meme bezleriyle salgılanır, b) Meme bezlerinin süte dönüştüreceği elemanların meme bezlerine ulaştırılmasını kan dolaşımı üstlenir, c) bu elemanlar kan dolaşımına bağırsak cidarından geçerler.

Görüldüğü gibi Bucaille: Sütü üreten meme bezlerinin karında olmayıp genel olarak bedenin içinde olması, sütün bağırsaktakiler/fışkı/besin artığı ile kan arasından değil, "bağırsak muhteviyatı" ile kan arasındaki "birleşmeden" oluşması şeklindeki tahrifatlarıyla ayeti, bilimsel gerçeğe kısmen de olsa uydurulabilir hale getirmiş. Ancak bu tahrif edilmiş haliyle bile açıkça görülüyor ki Nahl-66 ile bilimsel gerçek apayrı şeylerdir. Yani Bucaille "karın"ı "bedenlerinin içi" yapma-

[138] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 292.

sına rağmen Kur'an'a, sütün oluşumunun meme bezlerinde olduğu basit gerçeğini söyletememiştir.

Kur'an'a göre süt, içinde yüzlerce farklı işlev olan "bedenin içi" gibi, hiçbir nitelik belirtmeyen, oldukça muğlak bir ortamda oluşmaktadır. Bu kadarını bir çocuk bile rahatlıkla söyleyebilir. Yani "karın", "beden içi"ne dönüştürülünce sadece bir yanlış düzelir, ama nitelik belirten hiçbir şey söylenmiş olmaz. Oysa gerçekte bir "yaratıcı" söz konusuysa bedenin içindeki bu farklı işlevleri birbirinden ayırmak onun için çok basittir. Üstelik sütün meme bezlerinde oluştuğunu düşünmek için, insanlık bilimsel keşifleri de beklememiş, bu gerçeği duyusal algıyla farketmiştir.

Diğer yandan süt, bağırsak muhteviyatıyla kan arasındaki birleşmeden çıkmıyor. Bağırsak çeperinden alınıp kan dolaşımıyla meme bezlerine taşınan besinlerin, orada dönüşüme uğramasıyla oluşuyor. Bu açıdan da Bucaille katkılı çeviri, Kur'an'ı bilimsel gerçeğe uydurmaya yetmiyor. Çünkü kanın dolaşımıyla taşınan maddelerle süt ayrı niteliklere sahiptir. Nitelik dönüşümü de meme bezlerinin faaliyeti sayesinde gerçekleşmektedir. Diğer yandan, bunların dönüştürülerek kan dolaşımına aktarılmış hali apayrı şeydir. Kanın taşıdığı bağırsak muhteviyatı değildir. Bağırsak kendine gelen besini kana aktarırken kalan posayı da dışarı atılmak üzere ayrıştırma yeteneğinde olan bir organdır. Demek ki Kur'an, insan fizyolojisine ilişkin bu basit bilgiden yoksundur. Ancak Bucaille, tahrifatlı çevirisi ve ile görüntüyü kurtardığından emin, daha da öteye gitmektedir:

"Bu işte başlangıçta her şey, bağırsak muhteviyatını ve – bağırsak cidarı düzeyinde– kanı ortaya koymaktan kaynaklanmaktadır. Bu açık seçik kavram, kimyanın ve sindirim fizyolojisinin elde ettiği ilerlemelerle anlaşılmıştır. Bu bilgiler Hazreti Peygamberin zamanında, tamamen meçhul idi. Bunlar ancak çağdaş dönemde bilinmiştir. Kan dolaşımı ise, Harvey tarafından keşfedilmiş olup, Kur'an vahyinden yaklaşık on asır sonraki bir zamana aittir. Kanaatime göre bu bilgilere

işaret eden bir ayetin Kur'an'da bulunması, bildirilmiş olduğu zaman hesaba katılacak olursa, hiçbir surette beşeri bir kaynakla izah edilemez."[139]

Görüldüğü gibi tam bir pişkinlik örneği ile karşı karşıyayız. Ayet, sütün oluşumu konusunda –Bucaille'in çarpıtma ve demagojilerine rağmen– bilimle uyuşamazken, bir de onun bağırsak muhteviyatını ve bağırsak çeperinde besinlerin emilimi ve ayrışması, hatta kan dolaşımını ortaya koyduğunu iddia etmek, başka türlü nasıl açıklanabilir?

Hayvanlar kısmını geçmeden son olarak iki ilginç ayete değinmek istiyoruz:

En'âm-143'te, "Allah sekiz çift hayvan yaratmıştır: Koyundan iki ve keçiden iki; de ki 'iki erkeği mi, yoksa iki dişiyi mi veya o iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kılmıştır? Doğru sözlü iseniz bana bilgiye dayanarak cevap verin'..."; Zümer-6'da, "Sizi bir tek nefisten yaratmış, sonra ondan eşini var etmiştir; sizin için hayvanlardan sekiz çift meydana getirmiştir..."

Görüldüğü gibi yaratılmış hayvan sayısı "sekiz çift" olarak belirtmektedir. Kuşkusuz Muhammed, bir milyonu aşkın hayvan cinsinden haberdar değildi, ancak sadece sekiz cins hayvandan haberdar olması da inanılacak gibi değil. Yine de söz konusu ayetlerden başka bir sonuç çıkmıyor. Diyanetin çevirmenleri, Zümer-6'ya ekledikleri dipnotta "En'âm-143-144'te anlatılanlara işaret buyrulmaktadır" diyerek görüntüyü kurtarmaya çabalamaktadır. En'âm-144; 143. ayetin koyun yerine deve, keçi yerine sığır konularak tekrarıdır, ki buradan yedi çift değil, dört çift hayvan çıkar. Rahimlerindeki yavruların çifter çifter oldukları şeklindeki bir yorum ise, açıktır ki temelsiz bir zorlamadan başka bir anlam taşımaz. Özetle bu iki ayetten çıkan tek sonuç da Allah'ın insanlar için sekiz çift hayvan yaratmış olduğudur. Yine zorlayarak bunların, insana doğrudan faydalı –veya yenilebilir– hayvanlar

[139] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 292.

olduğunu varsaysak bile, yine de yüzlerce çift hayvan söz konusudur. Diyeceğimiz o ki, bu iki ayetin, tutarlı, ikna edici bir açıklamaya gereksinimi bulunmaktadır.

XVI. Bölüm

KUR'AN'DA KALP, RUH VE BİLİMSEL GERÇEKLER

Kendisinden büyük "mucizeler" üretilen bir diğer ayet de En'âm-125'tir. Ayette, "Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslamiyete açar, kimi de saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi, kalbini dar ve sıkıntılı kılar. Allah böylece inanmayanları küfür bataklığında bırakır" denmektedir.

Pek çok yorumcu, İslam peygamberinin yaşadığı bölgenin düz olduğunu ve bu yüzden onun yükseğe çıkıldıkça nefes almanın zorlaştığını ve sıkıntı yarattığını bilmesinin olanaksız olduğunu, dolayısıyla bu ayetin Kur'an'ın Tanrı kelamı oluşunun önemli kanıtlarından biri olduğunu söyler. Allah'ın, varlığını ispat sıkıntısı çekildikçe, böyle kurgulardan medet umulur. Örneğin Tabbara konuya ilişkin şöyle yazıyor:

"Uçaklar ve balonların keşfedilmesinden itibaren yükseklere çıktıkça oksijen azalması gibi tabii bir hadiseyi idrak etmeye muktedir olduk! Çünkü yükseklere çıkanlar nefes alıp verme zorluğu ve kalpte bir daralma hissederler. Bu ayetin belirttiğine göre, semaya yükselen kimse bir darlık duyar. Buna, Arabistan'ın düz ve yaygın bir memleket olup, burada oturanların, dağlara tırmanma ve bir sıkıntı duyma durumlarının bahis konusu olmadığını da ilave etmek isteriz. Burada şahit olduğumuz bir ayet ile ilmi bir olay müştereken Hazreti

Peygamber'in nübüvetini teyid etmektedir."[140]

Bucaille ise, yukarıdaki gibi ölçüsüz yorumlardan kısmen uzak durma gayreti ile şöyle yazıyor: "Hazreti Muhammed'in yaşadığı çağdaki Arapların, yükselme halindeki sıkıntı fikrini bilmediklerini öne sürenler olmuştur. Fakat durumun böyle olmadığı düşünülebilir. Arap yarımadasında 3500 metreyi aşan zirvelerin bulunması, yükselmenin doğurduğu, nefes alma güçlüğünün bilinmediği şeklindeki iddianın pek makul olmadığını gösterir. Hatta bazı tefsirciler, bu ayette, insanların uzaya gideceklerinin bildirildiğini görmek istemişlerdir. Bu iddianın hiç değilse bu pasaj için, kesinlikle doğru olmadığı söylenebilir."[141]

Tabbara'ları Bucaille ile baş başa bırakarak ayetin, her ikisi tarafından da özellikle gözden kaçırılan, gerçek anlamı üzerinde biraz duralım. Kur'an, En'âm-125'te gerçek bir kan pompasından başka bir şey olmayan insan yüreğine, beyin işlevi yükler. Allah'ın, istediğinin yüreğini –"doğru yol" olarak belirlediği– İslamiyete açacağını, saptırmak istediklerinin yüreğini ise yükseğe çıkıldığında olduğu gibi, dar ve sıkıntılı kılabileceğini, böylesi keyfiyetlerin tamamen onun inisiyatifinde olduğunu belirtir. Bu durumda eğer ayetten hareketle yorum yapılacaksa, ayetin özünü belirleyen, bu bilim dışı iddiaların üzerinde durulması gerekir. Yoksa, "iyice bilinen sıradan bilgiyi (Bucaille)" kullandığı kısmın üzerinde değil..

"Doğru yol" diye sunulan yolda yaşayan milyonlarca insanın halen bilim, kültür, sanayi alanlarında tam bir ilkellik içinde olduğu, "saptırıldığı" söylenen insanların "yürek"lerinin sıkışması bir tarafa, dünyada ve Müslüman ülkeler üzerinde, çeşitli boyutlarda egemenlik kurduklarını hatırlayalım. Bu gerçek bir çelişkidir. O yüzden kalbe beyin işlevi veren bu ayetten, Kur'an'ın Tanrı ürünü değil, 7. yüzyıl insan bilincinin ürünü olduğu sonucunu çıkarıp orada duralım! Aksi takdirde

---

[140] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 705.

[141] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 272.

Tanrı ile ilgili çok hayal kırıcı noktalara varabiliriz.

Kur'an, "kalp"ten büyük bir sıklıkla –Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın saptamasıyla 136 kez– ve her seferinde çok net olarak, bir düşünme-anlama organı olarak söz eder. Söz konusu bu ayetlerin bir kısmını aktaralım:

"Rabbimiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme. ... (Al-i İmran-8)"

"Ey insanlar, size Rabbinizden bir öğüt (Kur'an) gelmiştir. O, kalplerdeki hastalıklar için bir şifa, iman edenler için bir hidayet ve rahmettir (Yunus-57)."

"Bunlar, iman edenler ve kalpleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur (Rad-28)."

"...Allah'ın şaşırttığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünü perdelediği kimseyi gördün mü? Onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? (Casiye-23)"

"Sizin için kulaklar, gözler ve kalpler yaratan O'dur (Müminun-75)."

"... Onların kalplerini mühürleriz de böylece işitmez olurlar (Araf-100)."

"Siz hiç bir şey bilmezken Allah sizi analarınızın karnından çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi. (Nahl-78)"

"Sonra kalpleriniz yine katılaştı, taş gibi hatta daha da katı oldu. Nitekim taşlar arasında ...Allah korkusundan yuvarlananlar vardır (Bakara-74)."

"...Allah müminlerin göğüslerini ferahlandırsın; yüreklerinin öfkesini gidersin... (Tevbe-14-15)"

"Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir. Onlar için büyük azap vardır (Bakara-7)."

"... Onların kalplerine mühür vuruldu, bu yüzden artık anlayamazlar" (Tevbe-87)."

"Onlar Kur'an'ı hiç düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinde kilit mi var? (Muhammed-24)"

"Kur'an'ı anlarlar diye kalplerine örtüler, kulaklarına da ağırlık koyduk... (Kehf-57)"

Yine Yahudiler kastedilerek; "kalplerimiz perdelenmiştir dediler. Hayır, Allah onları küfür ve isyanları sebebiyle lanetlemiştir (Bakara-88)" deniliyor.

Kalplerin "kilitlenmesi/mühürlenmesi/örtülmesi" durumunun kâh Allah kâh farklı inançta olanların kendileri tarafından üstlenilmesini geçelim. Ancak bir kısmını aktardığımız bu ayetlerde çok net görülebilen bir anlayış var. Kur'an, kalbin kan pompalaması işlevinin bilincinde değil. Buna karşılık hiç sözü geçmeyen beyinin işlevleri ise bütünüyle kalbe yüklenmiş.

Özetle Kur'an, işitme ve görme organlarıyla birlikte insanın dış dünyayı algılama görevini kalbe vermekte, onu insanın doğruyu yanlıştan ayırmasını, düşünmesi, kavraması, karar vermesini sağlayan temel organı olarak görmekte ve böylece beynin fonksiyonlarını ona yüklemektedir. Bu gerçek Kur'an'ı, bilimsel gerçekler karşısında ciddi bir handikapla karşı karşıya bırakır...

Bu noktada "Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki, orada olanları akledecek (düşünecek) kalpleri, işitecek kulakları olsun. Ama yalnız gözler kör olmaz, fakat göğüslerde olan kalpler de körleşir" diyen Hac-46 ve bunun üzerine Tabbara'nın deyişleri sorunu daha da aydınlatır:

"Bu ayette kalplerden kastolunan akıllardır. Zira, akıl idrakin temelidir. Buna, daha önce geçen, 'Düşünen kalpler...' ayeti delalet eder. Bu ayetin manası şöyledir: Kalp kararınca, maddeten hastalığa uğramamasına rağmen, düşünemez hale gelir. Bu psikolojik bir sırdır. Kalplere öyle körlük isabet eder ki, gözün körlüğü onun yanında hiç bir şey ifade etmez. Çünkü kalp körlüğü insanın hayatını doğrultan basiret nuruna mani olur. Bundan dolayı Allah, bir ayette, kâfirlerin kalplerinden anlayışın kaldırıldığını belirtir: 'Onların kalpleri vardır, o kalplerle idrak edemezler, gözleri vardır, onlarla göremezler, kulakları vardır, onlarla duymazlar. Bunlar dört ayaklı hayvan

gibidirler. Belki daha sersemdirler!'..."[142]

Görüldüğü gibi "Allah'ın ilmi"ni anlatan Kur'an, çağdaş bilimsel gerçeğin aksine, beyinsel işlevlerin odağı olarak yüreği görmektedir. Çok açık bir biçimde insanın anlama, doğruyu yanlıştan ayırma organı olarak yüreğin altı çizilmekte ve bu yaklaşım daha pek çok ayette yinelenmektedir. İnsanlık "Allah'ın ilmi" diye nitelenen bu 7. yüzyıl insan düşüncesiyle yetinmiş olsaydı, kuşkusuz bugün hâlâ emekleme aşamasında olunacaktı.

Bugün, her ne kadar bilimsel olarak itibar etmesek bile genel olarak duygusal tepkilerimizi belirteceğimiz zaman, geleneksel kültürün etkisiyle "kalp" sözcüğünü kullanırız. "Kalbim çarpıyor", "kalbim senin", "kalpsiz", vb... Tarihin geri dönemlerine ait bilgi düzeyine sahip insan kavrayışını araştırdığımızda ise, salt duygusal tepkilerin değil düşünme ve kavrayışa ilişkin ifadelerin de "kalp" merkezli biçimlendiğini görürüz.

Hayvandan ayrışarak, kavrayış, düşünme, özetle bilinç edinme sürecinin, belli bir aşamasına gelindiğinde insanlık, karşılaştığı sorunların yanıtını kendi ilkel bilincine göre vermeye çalışıyordu. Yağmurun yağışından tutun da doğum ve ölüme kadar her şeyde, akıl erdiremediği gizli güçlerin etkisini arıyor ve bu çerçevede "ruh"ları ve "tanrı"ları keşfediyordu.

İşte bilgiden yoksun bu ilkel kavrayış içinde insan, kendisini hayvandan ayıran temel faktör olan kavrama, düşünme yetilerinin, yani aklın, göğsün içindeki kalpte olduğuna karar veriyordu. Çünkü o durunca hayat sona eriyordu. Tabii bu kararın bilimsel bir değeri yoktu, gerçekle örtüşmüyordu. Tıpkı diğer kararlarda olduğu gibi, insanlığın o ilkel dönem ihtiyaçlarını karşılamak üzere, insanlığın o ilkel bilinci tarafından oluşturulmuş, bir önyargıdan ibaretti.

Böylece, tüm düşünsel, duyusal fonksiyonların kalpte başlayıp kalpte bittiğine karar verildi. Bu yanlış bilgi, uygarlı-

---

[142] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 292.

ğın şafağında tüm insanlığın ortak yargısı haline geldi. Tıpkı Dünya'nın düz ve Güneş'in de onun etrafında döndüğünün sanılması gibi, kalbin düşünce organı olduğu yargısı da birkaç istisna dışında kimse tarafından sorgulanmadı. Düşünmeye, kavrayışa, sinirlenmeye, duygulanmaya, vb. her şeye ilişkin gelişmelerden kalp sorumlu tutuldu. Çok ve tek tanrılı dinler de bu ilkel yargıyı tanrıları adına sahiplendiler ve kutsadılar.

Ne var ki, düşünüp aklının gücünü zorlayan araştırmacılar; toplumla çatışmak, dışlanmak, hatta cezalandırılmak pahasına geleneksele karşıt görüşler ve yargılar üretiyorlar, giderek kutsal olanın eksikliğini kanıtlıyor ve bilimsel yargı ve buluşlarla gelenekseli değişmeye zorluyorlardı.

İşte böylesi bir evrim içinde kalbe yüklenen anlamlar da değişime uğruyor ve insanın, önyargıları aşan bilimsel yükselişi içinde bu sorun da aydınlığa kavuşturuluyordu. Bin yıllık birikimler üzerinde artık bugün bilim, insanın düşünme, anlama, duygulanma, sinirlenme, karar verme vb. her tepkisinin, beyinde başlayıp beyinde bittiğini ortaya koyuyordu. Sevgi de nefret de yaratıcılık da bağnazlık da tümüyle beyindeydi. Bilinç de ruhsal sandığımız tepkiler de hep beynin fonksiyonları arasındaydı. Ne "ruh" diye bağımsız bir varlık ne de yüreğin anlama, düşünme, yönlendirme işlevi vardı.

"İnsanlık adına ne varsa hep beyinden kaynaklanıyordu. Tüm hainlikler, tüm kötülükler ondan çıkıyor ve insan olmakla hayvan olmak arasındaki ayrımın tek sorumlusu da oydu. Yürek ise kan pompası bir et parçasından başka bir şey değildi gerçekte."[143]

Her çağdaş insanın esas almak durumunda olduğu bilim, insanlığın çoğunluğunda bin yıllardır egemen olan pek çok inanç gibi, yüreğe yüklenen temelsiz işlevlerin geçersizliğini göstermekte ve aklı da içermek üzere tüm duyum ve bilinç yetilerinin üretildiği organın beyin olduğunu ortaya koymakta gecikmedi.

---

[143] Dr. Haydar Dümen.

Başta insan olmak üzere, her şeyi yarattığını ve bildiğini söyleyen bir tanrının ilmi olduğunu iddia eden, Kur'an ise, kalbi, insanın anlama-düşünme organı olarak gördüğünü açıkladı. Kur'an'ın tanımladığı "kalp", öyle ilginç bir organdır ki, çizgi romanlara konu olabilir: O'nun tanımladığı "kalp", çağdaş bilimin hücrelerine kadar çözümlediği, işlevlerini, niteliğini her türlü kuşkudan arındırdığı, bildiğimiz bayağı insan yüreğinden bambaşka bir şey!.. Açılınca insanın doğru yolu bulmasını sağlar, Allah isterse onu "mühürler", üstüne "örtü örter" veya "katılaştırır", hem de "taş gibi hatta daha da katı" yapar!..

Tabii onun taşı da başka bir "taş". Kendisinden ırmaklar fışkıran, yarılıp su çıkan ve hatta Allah'ın korkusundan icabında yuvarlanan olağanüstü taşlardan söz ediliyor! Eh, kan pompası olan organı, beyinin işlevleri ile donatan, onun yerine geçiren bir akıl, kalkmış ırmakları taştan çıkarmış, yuvarlanışını Allah korkusuyla açıklamış; gök gürlemesini Allah'a hamdetme olarak yorumlamış, melek denen yaratıklarla gökleri kavgaya tutuşturmuş ve daha bir dizi fantezi üretmiş, çok mu?!

İlginç olan, 21. yüzyıl başlarında hâlâ onda yeni "Amerikalar" keşfeden insanların varlığı ve üstelik bunlara, eğitim görmüş insanların da katılmasıdır. Yürek üzerindeki sayısız kas lifi ve damardan birkaç tanesini, Arapça Allah sözcüğüne benzeterek "bakın işte bu Allah'ın herkesin yüreğin imza attığını" gösteriyor diye ilan eden bu kişiler, üstelik kendilerini "bilim yorumcusu" diye adlandırırlar. İnsanın aklına takılıyor; her yüreğe imza atma becerisini gösteren bu Allah, nedense onları "doğru yola" getirmeyi bir türlü beceremiyor. Cehennemde insanları yakmak için çoğunluğun "yüreğini kilitlemeyi" tercih ediyor.

Bu kadar da değil; düşünen "kalp"ten söz eden Kur'an "ruh" konusunda da harikalar yaratıyor:

Tabbara, C. Morrison'a atfen, "Hiçbir atom veya molekülün düşüncesi yoktur. Birtakım elemanların bileşiminden

hiçbir zaman fikir doğmamıştır"[144] ifadesini bağımsız bir "ruh"un varlığına kanıt olarak gösterir.

Bu yaklaşım, Tabbara'nın amaçladığı gibi Morrison tarafından da gerçekte, bağımsız bir "ruh"un olduğunu kanıtlamak için kurgulanmışsa, sapı samana karıştıran bir mantıkla karşı karşıyayız demektir. Sadece İslam değil, Hıristiyan ve Musevi köktendincilerinde de bu mantığa sıkça rastlarız.

Günümüzde metal parçalarından insan tarafından yapılmış bilgisayarlar bile –elbette ki şimdilik programlandıkları çerçevede– fikir yürütebilmekte, en uygun olasılıkları belirterek pek çok alanda yol gösterici olabilmekte, dolayısıyla Tabbara'nın iddiası geçersiz olmuştur. Bu bir yana bilim, sinir hücreleri üzerinde yürüttüğü araştırmaları sonuçlandırdığında, kimsenin kuşkusu olmasın ki tamamen beynin çalışmasının fonksiyonları olan duygu ve düşünce dünyamıza ilişkin tüm ayrıntılar, aydınlığa kavuşturulacaktır. O zaman akıl hastalıklarının kesin tedavisinden başlayarak yapay beyinler üretme de sorun olmaktan çıkacaktır.

Ancak o günü beklemeden de "ruh" üzerine söylenecek ve her türden metafizik yorumu çürütmeye yetecek bilimsel verilere, neredeyse yüzyıldır sahip bulunmaktayız. Evet, gerçekten de hiçbir molekül veya moleküller grubu, kendiliğinden düşünemez, ama düşünce üretme merkezi oluşturabilir. Nitekim beynimiz, yüksek düzeyde bir organizma örneği olarak, böyledir. Benzetme yaparsak; bir müzik şaheserini oluşturan tek tek notalar, sıradan sesler olarak bir anlam ifade etmediği halde, bir bütün olarak seslendirildiğinde, nasıl yüksek bir estetik değere dönüşüyorsa, sinir sistemimizi oluşturan tek tek hücreler de yüksek düzeyde organik bir bütünlüğe dönüştüklerinde, düşünme de dahil tüm fonksiyonlarımızı yöneten merkez organ haline gelmektedir.

Cehaletin, adına "ruh" dediği şey, gerçekte beynin duyusal yanından ibarettir. İnsanın ruhsal yanı; duygu, düşünce,

---

[144] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 135.

heyecan, karakter, zekâ, irade, istek, kanı, sezgi vb.'ni kapsar. Bunlar beynin, yani tamamen maddi olan bir organımızın, işlevlerinden ibarettir. Beyin bunun yanı sıra; sindirim, solunum vb. yaşamsal faaliyetlerimizi yöneten sinir sistemimizin merkezidir. Bütün bilgiler onun alıcı kanallarıyla bu merkeze gelir ve gene bu merkezden çıkan emirler doğrultusunda, organizmamız tepki gösterir.

Burada eskiden sanıldığı gibi uçucu ve bedenimizden bağımsız bir güç olarak "ruh"a yer yoktur. Yani o Allah'ın üflemesiyle insana geçebilecek ve öldükten sonra bedeni terk edebilecek uçucu bir gaz –"ruh"un sözcük anlamı budur– değil, organizmamızın olmazsa olmaz bir parçasıdır. İnsan organizmasında ölüm yaşama egemen olunca, ölen organizmanın fonksiyonları gibi ruhsal yan da ölür, çünkü onu var eden beyin de ölmüştür. Evet, ruhsal olan her şey organizmamızın en yüksek ve en gelişkin kısmı olan beyinde, onun maddi yapısının ürünü olarak oluşur ve ancak onunla birlikte var olabilir. O, dış dünyadan duyu organları aracılığıyla kendine gelen duyumları toplar, işler, yorumlar, birleştirir ve dışa yansıtır. Bütün bunlar daha 20. yüzyılın başlarında, özellikle Pavlov deneyleriyle kanıtlanmıştır. Ancak metafizikçiler bilimdışı yorumlarında ısrarlıdırlar:

"Şimdi bir kimse tutar da ruh denen varlığa(!) sadece deney tüplerine koyup aslını öğrenemediği için madde bileşimlerinin neticesidir derse, doğrusu hiçbir delile dayanmayan asılsız bir söz söylemiş olur. Şüphesiz ruh, mevcut olan bir şeydir."[145]

Cehalet veya koşullanmışlık sonucu, beyin ve sinir sisteminin fonksiyonları kavranamadığından, insanda ancak ondan ayrı, "ruh" denen bir "varlığın" olduğu sonucuna varılıyor. Oysa bu iddianın insanın yapısı hakkında gerekli bilgiden yoksun çağdışı bir kafanın ürünü olmaktan öte anlamı yoktur. Kaldı ki, bu olmayan "varlığa" (ruh) mal edilen tüm fonk-

[145] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 135.

siyonlar, gerçekten beyin ve sinir sistemine aittir. Tabbara'nın aksine, duygu ve düşünce yetilerimizin beyin ve sinir sistemini oluşturan özgün yapılı hücrelerin bileşiminden oluştuğu yolundaki bilimsel görüşü tekrarlamakla yetinelim.

"Şüphesiz ruh, mevcut olan bir şeydir" diyenler, bunu kanıtlama olanağından yoksun olduklarından, çevrelerinin cehaletinden ve "öbür dünya" korkusundan yararlanarak ömürlerini kelime ve mantık oyunları ile bir müddet daha sürdürmeye devam edeceklerdir. Neyse ki bu yolun sonu yok; insanlığın gelişimine verdikleri zarar da cabası! Bu noktada Tabbara'nın kitabından başka alıntılarla devam edelim:

"İlim kesin olmayan şeyin kesin olarak gösterilmesine, zannın katiyet mertebesine konmasına şiddetle karşıdır."[146]

"Deneylere dayalı yeni felsefenin (19. yüzyıl pozitivizmi kastediliyor) ortaya koyduğu görüşlerin gelecekte aksi iddia edilemeyecektir."[147]

Demek ki Tabbara'nın kendi ağzından, deneylere dayalı, somut, ölçülebilir, gözlenebilir bir olgu olmayan ve adına ruh denen "varlığın", gerçekte olmadığını öğrenmiş oluyoruz. Metafizik konusunda tartışmaya giren ve din felsefesini gelişen bilime uydurmaya çabalayan herkeste görülen mantık kopuklukları, Tabbara'da da fazlasıyla vardır. Bu çelişki ve tutarsızlıklar bütünüyle Kur'an'dan kaynaklanmaktadır.

Kur'an'ın, bolca lafını ettiği "ruh"a ilişkin yaptığı açıklama: "Sana ruhu sorarlar. De ki: ruh Rabbimin emrindedir. Size bu konuda ilimden ancak pek az bir şey verilmiştir." (Isrâ-85) cümlelerinden ibarettir.

İşte bu kadar! Ruh nedir, Ona ilişkin insanlığa ilimden pek az şey verilmiştir –niye verilmemiştir–? Bu soruların yanıtı da yok. İşin gerçeği, olmayan bir şeyin ilmi de olmayacağına göre, Kur'an böylesi gizemli, gerçekte ise kaçamak cümlelerle işin içinden sıyrılmaya çalışıyor. Çünkü Muham-

---

[146] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 287.
[147] A.g.e., s. 288.

med'in bilgisi de o dönem insan birikiminin ötesinde değildir. Ve adına "ruh" denilen şeyin, beyin ve sinir sisteminin fonksiyonları olduğu bilinmez. Buna rağmen Kur'an, "eğer doğru kimselerseniz delilinizi getirin" (Bakara-111) diyerek Yahudiler'i paylamaktan da geri durmuyor. Yoksa delil getirmek salt Kur'an dışındaki düşünceler için mi geçerli? Gizemli ifadelerle bilimin karşısında durmak nereye kadar mümkündür? Hani "İslam delil ve ispat dini" (Tabbara) idi?..

Bu çerçevede Müslümanların oturup tekrar Kur'an'ı okumalarını öneririz –ki onların yüzde 99'u Kur'an'ı okumadan, bilmeden, salt "öbür dünya" umuduyla inanmaktadırlar–. Okumalıdırlar ki, Kur'an'ın da tüm diğer din kitapları gibi, en küçük bir delil gösterme endişesi duyulmadan yazıldığını, metafizik bir filozofun, belli başlıları önceki din kitaplarında yer alan efsaneleri kısmi değişikliklerle yeniden yorumladığını, Arap toplumunun gereksindiği ve bir kısmı Hılfû-l Fudûl'da ve o dönem geleneklerinde yer alan yargıların, birbiri peşi sıra ifadesinden başka bir şey olmadığını görsünler.

Kur'an'ın bilim karşıtı niteliği, bu kendine özgü "ruh" ile örtüşmek üzere, "can"dan söz edilen ayetlerde, daha da belirginleşir:

Örneğin Kıyamet-26'da, "Ne zaman ki can boğaza gelip köprücük kemiğine dayandığı zaman" diye ifadelendirilen keyfiyet, "can boğaza gelip dayandığı zaman" şeklinde Vakıa-83' te de yinelenir.

Öyle ki Vakıa-86-87'de Kur'an; "eğer cezalandırılmayacaksanız, şayet sözünüzde sadıksanız, o zaman çıkmak üzere olan canı geri çevirsenize!" diyerek insanlarla iddialaşmaya bile girer. Çünkü onun nezdinde can, canlı yaşamın ruhsal/duyusal/tinsel yanı değil de, yaşamı sağladığına inanılan ve Allah'ın denetiminde olduğu varsayılan, madde dışı bir varlıktır. Organizmadan apayrı ve yaşamı sağlayan güç diye tanımlanan bu "can", onu "...almaya vekil kılınan ölüm meleği tarafından..." (Secde-11) alınmasıyladır ki yaşam da sona erer.

Bu ilkel kurgu, Kur'an'da öyle ifrata vardırılır ki, örneğin

şu satırları hayretle okumaktan kendimizi alamayız: "Allah insanların ruhlarını ölüm anında alır. Henüz ölmemiş dirilerin ruhlarını da uyurken alır. Uyurken eceli gelenlerin ruhlarını bedene göndermeyip tutar, eceli gelmeyenlerin ruhlarını ise belli bir vakte kadar bedene iade eder." (Zümer-42)

Karşımızda masal dünyasına özgü bir "ruh-can" ilişkisi vardır. "Can", Allah'ın ölüm meleği tarafından alınan, bu sırada boğaz yolunu takiben vücudu terk eden, daha ilginci uyku sırasında da alınan, ama uyanma öncesi geri yollanan, eğer ölüm amacıyla alınıyorsa hiç kimsenin onu geri çevirmeye gücünün yetmeyeceği, bütünüyle Allah'ın emrinde bir çizgi roman kahramanı gibidir. Bu kadar da değil; böylece hem uykuyla ölümün, benzer süreçler olduğunu, hem de tıp biliminin, insanı yaşatmak konusunda gösterdiği mucizevî çabaların, Allah'ın iradesini geçersizleştiren cezalık eylemler, yani alenen 'kâfirlik' olduğunu öğrenmiş oluyoruz!..

Özetle din felsefesinin İslam ekolü de tüm diğer tek ve çoktanrılı dinin ortak yargısını, yani insanın bir ruhu olduğu ve bu ruhun, fiziki ölümden sonra bile ölmeyip "ruhların efendisi, yaratıcısı"nın "öbür dünya"sında yaşamaya devam edeceği düşüncesini paylaşır.

Bu arada din felsefesiyle bilim arasında kurulmaya çalışılan paralellikteki uyuşmazlığı göstermek açısından, Tabbara'nın ruhla ilgili örneklerini aktaralım:

Tabbara, maddenin yok olamayacağı, ancak başka duruma dönüşebileceği bilimsel yasasından hareketle, "âlem müşterekten madde ve ruhtan meydana geldiğine göre, madde fâni olmaz denirse ruh nasıl fâni olur? Zira o bekâ için maddeden daha elverişlidir, oluşumu ve sıfatları daha çok devamlıdır"[148] der.

Birincisi; olmayan, ispatı yapılamayan, "bekâ için maddeden elverişli" olmasının maddi temelleri konulamayan, "oluşumu ve sıfatları"nın ne olduğu belirtilmeyen, hayal ürünü

[148] Tabbara, *İlmin Işığında İslamiyet*, s. 136.

bir "varlık", yani "ruh", sanki nesnelmiş gibi, madde için geçerli yasalarla ilişkilendiriliyor. Böylece soyut bir şey, somut bir şey ile kıyaslanarak, insanlarda sözde "bilimsel" yolla onun varlığı ve sürekliliğine ilişkin varsayımlar pekiştirilmiş oluyor.

İkincisi; maddenin yok olmadığı ifade edilirken, onun nitelik değiştirdiği gerçeği ihmal edilerek, "ruh"un insan öldükten sonra da yine "ruh" olarak varlığını sürdüreceği, yani nitelik dönüşümüne uğramayacağı iddia ediliyor. Oysa, paralellik kurulan, insanın öldükten sonra yok olmayacağı, sadece başka bir maddeye dönüşeceği şeklindeki Maddenin Sakınımı Yasası'nda, dönüşüm esastır.

Bu durumda söz konusu bilimsel yasadan varılacak tek sonuç, o da bilimsel yasaları dışlayan bir "ruh" imgesinin gerçekdışı olduğudur. Karşımızda; nicel birikimlerle oluşmayan, maddeye özgü iç değişim geçirmeyen ve sonra da başka bir niteliğe dönüşmeyen, dolayısıyla bilim mantığıyla açıklanamayacak, ispatlanamayacak, düş ürünü bir kurgu var.

XVII. Bölüm

KUR'AN'DA İNSANIN "YARATILIŞI" VE BİLİMİN MANTIĞI

Şimdi de dinin bilimle çatışmasının en temel alanlarından birini oluşturan insanın oluşumunu irdeleyelim:

Konu kendi başına oldukça geniş boyutlu olduğu halde, çalışmamızda –genel hacmi ve planı nedeniyle–dar bir çerçeve içinde yer alacak. Gene de, en geniş sorgulamayı bu konuda yapmak gereksinimi duyuyoruz.

Öncelikle Kur'an'a göre insanın neden yaratıldığına ilişkin karmaşayı aydınlatarak başlayalım:

Mü'minun-12'de, "and olsun ki insanı süzme çamurdan yarattık; Rûm-20'de, "Sizi topraktan yaratması O'nun varlığının belgelerindendir..."; Secde-7'de, "...insanı başlangıçta çamurdan yaratan..."; Sâffât-11'de, "...Aslında biz kendilerini özlü ve yapışkan çamurdan yaratmışızdır"; Şâd-71'de, "Ben çamurdan bir insan yaratacağım, onu yapıp ruhumdan ona üflediğim zaman ona secdeye kapanın"; Rahmân-14'te, "O insanı pişmiş çamur gibi kuru balçıktan yaratmıştır"; "Nûh-17'de, "Allah sizi yerden ot bitirir gibi yetiştirmiştir" denir.

Sonuç olarak hepsi topraktan oluşmakla birlikte, görüldüğü gibi Kur'an, insanın yaratıldığı maddenin biçimine ilişkin farklılıklarla doludur. Daha ötesi, ilk altı surede doğrudan bir yaratımdan söz edilirken, Nuh-17'de, bitkinin toprak-

tan bitmesi gibi bir "yetiştirme" söz konusudur.

Sistematik bilgi yoksunluğunun doğal sonucu olarak insan, her ayette ayrı özellikteki ayrı toprak çeşitlerinden yaratılabilir, bunlara göre, kâh doğal haliyle "toprak", kâh "çamur", kâh "süzme çamur", kâh "özlü ve yapışkan çamur", kâh "pişmiş çamur gibi kuru balçık" olmaktadır. Belli ki Kur'an yazarı, Tevrat'tan öğrendiklerini aklında iyi tutamamış ve daha ilginç her ayet yazdırışında, bir önceki söylediğini unutarak insanı yaratmıştır! Aklına estikçe, ondan toprak, çamur olarak söz etmiş, bazı yerde bunları doyurucu bulmamış olmalı ki onu süzdürmüş ya da pişmiş çamur gibi kuru balçık hale getirmiş ve Sâffat'ta da onu hem özlü hem yapışkan yapmıştır. Bu yaklaşımda, insanlığın oluşumuna dair bilgi olmadığı gibi netlik de yoktur. Bir ara halka olarak, maymundan gelmeyi insan olma onuruna yedirememen yaklaşım çamur olmayı kendine layık görmektedir!

Geçmişte insanlar, ten ve toprak rengi arasında paralellik kurmak ya da toprağın şekil verilebilirliğinden –üretken niteliğinden– yola çıkarak kendi oluşumlarına açıklama getirmeye çalışırlar. Bu yaklaşımlar, tek tanrılı dinlerde itibar görmüş ve insanı Tanrı'ya bağlamanın klasik formülü haline gelmiştir.

Üstelik Kur'an yazarının çelişkileri, yaratılış maddesinin her ayette farklı biçimlere sokulmasıyla da sınırlı değildir. Diğer yandan Furkan-54'te, "İnsanı sudan yaratarak ona soy sop veren O'dur"; "iki ayaklılar da dahil Allah tüm canlıları sudan yaratmıştır" (Nur-45); "Bütün canlıları sudan meydana getirdiğimizi bilmezler mi" (Enbiya-30) derken Alak-1-2'de, "Ey Muhammed! Yaratan, insanı pıhtılaşmış kandan yaratan Rabbin adıyla oku" diyerek yaratılış kaynağına dair farklılıklar eklemiştir. "Pıhtılaşmış kan"nın ilk insan için değil, doğanlar için geçerli olduğu söylenebilir. Ancak, bu pek tutarlı olmayacaktır. Çünkü bu surede kastedilenin, ilk yaratılış olduğu çok açıktır. Doğum yoluyla "yaratılış"(?!) iddialarında, kan pıhtısından önce ve ilk olarak "nutfe" kelimesi kullanılmaktadır. Furkan-54, Nur-45 ve Enbiya-30'da ise, yaratılış "su"da

başlar. Bilindiği gibi Evrim Teorisi'nde de yaşam suda başlar.

Lise III Din ve Ahlak kitabı yazarı, bu çeşitlilik karşısında epeyce zorlanmış ve uzlaştırma yoluna gitmiş: Furkan-54'ü takiben, "bir başka ayette ise Cenab-ı Hak 'insanı yaratmaya çamurdan başladığını' ifade eder. Yaratmanın 'süzme çamur'dan, 'kuru balçık'tan olduğuna işaret eden başka ayetlere de tesadüf etmekteyiz. Bütün bu ilahi ifadelerden, insan varlığının biyolojik yanının su ve toprak karışımına dayandığını söyleyebiliriz".

Vah o kitaba ki, "biçare" insanlar tarafından, ancak çelişki ve tutarsızlıkları gizlenerek, revizyondan geçirilerek, tekrar yorumlanarak savunulabiliyor. Demek ki "yaratılışçılar" Evrim Teorisi'ne saldırmadan önce, insanın neden yaratıldığının yanıtını vermek zorundalar. Sudan mı, pıhtılaşmış kandan mı, topraktan mı, çamurdan mı, pişmiş çamurdan mı, özlü ve yapışkan çamurdan mı, yoksa yerden ot bitirir gibi mi?!

Evrim Teorisi'ni eleştirmeye soyunanların yanıtlanması gereken ikinci soru ise, söz konusu iddiaların Kur'an'a nereden girdiği, yani gerçek kaynağının ne olduğudur!

MÖ. 3-4 bin yıllarında uygarlığın ulaşmış olduğu bilinç düzeyinde artık, insanların kendi yaratılışlarına dair bir öyküye gereksinimi vardı. Bilinç emareleri gösterdikleri günden beri nedenini açıklayamadıkları olay ve olgular karşısında, gerçeküstü öyküler ile kendilerini rahatlatmış olan insanlar, sonra da uydurdukları bu öykülere inanarak nesilden nesile aktarmışlardır. İnsanın oluşumuna ilişkin öyküler de bu yolla önce Tevrat'a sonra da onu izleyen tek tanrılı dinlerin kutsal kitaplarına girmiştir. 19. yüzyıla kadar konuya ilişkin bütünlüklü bir bilimsel açıklama yapacak bilgi birikiminin oluşmaması veya bunların bastırılması, söz konusu öykünün iyiden iyiye kurumlaşmasını da beraberinde getirmiştir. Bugün artık, bilimsel araştırmalar sonucu kesin olarak, biliyoruz ki yaratılış masalı eski Babil ve eski Sümer uygarlıklarının, yani uygarlığın şafağı sayılan MÖ. 3 bin yıllarının ürünüdür.[149]

---

[149] J.D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 125.

Tevrat'tan 25, Kur'an'dan 36 yüzyıl öncesine ait olan bu efsane, ilk olarak Tevrat'ta yazıya dökülerek, Allah'la onun "kulları" arasındaki Ahd'in temelini oluşturmuştur. 19. yüzyıla kadar dokunulmaz bir tabu olarak gelen bu öykü, ancak sorgulanamaz, sadece mutlak bir inançla karşılanabilir bir kurum olarak (din) yaşamını sürdürebilmiştir.

Oysa bu rivayet diğer pek çokları gibi, uygarlığın şafağındaki eski dönem insan bilincinin ürettiği ve günümüzde o dönem insanını daha yakından tanımamızı sağlayan, bir fosilden başka anlam taşımamaktadır. Üstelik, eğer bu öykü gerçekte de tek bir tanrının insanı yaratmasının ifadesi ise, onun, çok tanrıya inanan Babil ve Sümer kaynaklı olması nasıl açıklanacaktır?

Kendisine ortak koşulmasına karşı, en acımasız haline bürünüp çoluk çocuk demeden pek çok toplumu, kenti yıldırımla, depremle, fırtınayla, selle vb. yok ettiğini söyleyen Tevrat-Kur'an tanrısı, başta yer tanrısı Enlil, göktanrısı Anum ve deniz tanrısı Nammu olmak üzere, yüze yakın tanrıya tapan bu uygarlıklara, insanın yaratılışı hikâyesini "vermiş"tir. Üstelik bununla da yetinmeyip Kur'an'dan bile esirgenen pek çok bilimsel buluş "bağışlamıştır". 5 gezegenin bulunması, takvimin düzenlenmesi, karekök alma da dahil matematik işlemler ve alan ölçümünde geometrik ilkeler, bunlardan ilk elden akla gelenlerdir.

İnsanın topraktan yaratıldığı sorununa gelince, bu iddia da Kur'an'ın fikir ve öykü kaynağı olan Tevrat'tan çok eskilere, Sümer mitolojisine dayanır. Az önce de belirttiğimiz gibi, toprakla insan arasındaki renk benzerliği ve eski çağlarda toprak işlemeciliğinin gelişkinliği ve bu yolla insan heykelleri yapabilmenin mümkün olması, Tanrı'nın da "yaratılışta" toprağı kullandığı düşüncesine akla yatkın bir zemin sağlamıştır. Üstelik toprağın, nedeni o gün insanınca açıklanamayan üretici karakteri de bu düşüncenin inandırıcılığını güçlendirmiştir. Toprak, bitkileri yetiştirebildiğine göre, insanın da özünü oluşturup onu yetiştirebilir! Nitekim Nûh-17'de bu paralellik

de vurgulanarak Allah'ın, insanı "yerden ot bitirir gibi yetiştirdiği" iddiası yer almaktadır. Ve tarihsel gerçeklere uygun olan bu tesbitlerimiz, aslı Arapça olan insan kelimesinin "Hint-Avrupa dil grubunda toprak anlamına gelen kem kökünden türediği" gerçeği ile daha da pekişmektedir. "Sanskritçe'de ksam ve eski Yunancada khtûn deyimiyle dile getirilen toprak deyimi Latince'ye humus sözcüğü ile geçmiş ve bundan da topraklı (yersel) ve eş deyişle insan anlamında homo ve homonis deyimleri türemiştir."[150]

İnsanın Tanrı tarafından ve topraktan yaratıldığı iddiasını, Allah adına sahiplenen ilk kitap olan Tevrat –ve ondan aktaran İncil ve Kur'an– söz konusu iddiaları ilk ifade eden değildir. Onun yaptığı, kendinden onlarca yüzyıl önce biçimlendirilmiş olan bu rivayetlere, yeni yorumlar ekleyerek Allah'a bağlamaktan ibarettir. Efsaneye Tevrat'ın katkıları, bu ilk "yaratılan"ın adının 'Adem', onun kaburga kemiğinden yaratılanın 'Havva' olduğu gibi ayrıntılardan ibarettir. Nitekim her yeniden ifade edilişinde, ayrıntılarda yeni katkılar olmuştur. Kur'an'daki her ayette farklı toprak biçimlerinden söz edilmesi ve daha önemlisi Nuh-17'de efsanenin geneline yeni bir yorum getirilerek "sizi yerden bitirir gibi yetiştirmiştir" denmesi bundandır. Bu yorum gerçekten de çok ilginç. Çünkü buna göre Adem babamız bir buğday başağı, bir armut ağacı gibi yerden bitmek şeklinde yetiştirilmiş olmaktadır. Tabii ondan sonra, bitkiler Kur'an'a göre canlı varlıklar olmadığından, "ol" deme faslı geliyor ve peşi sıra da ruh üflenmesi...

Kur'an, kanıt, kayıt, tutarlılık gibi bir bilim disiplininden bütünüyle yoksun olarak şekillendiğinden, kendi içinde sürekli farklılaşan ifadeler taşımaktadır. Nitekim, konumuza ilişkin bir diğer ilginç ayet olan Al-i İmrân-59'da da; "Allah'ın katında İsa'nın durumu –topraktan yaratılıp sonra 'ol' denmiş olan– Adem'in durumu gibidir" denilmektedir. Şimdi bu ayetle birlikte, her şey içinden çıkılmaz bir kör düğüme dönmektedir.

---

[150] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 206.

Ayete göre; Adem ve İsa'nın yaratılışı birbirine benziyor. Halbuki bırakalım İncil'i, bizzat Kur'an Meryem'in dişilik organına Tanrı'nın ruhundan üflenmesiyle gebe kaldığını ve İsa'yı doğurduğunu anlatmaktadır. (Bkz. Enbiyâ-91, Meryem-22) Bu durumda Al-i İmrân nasıl yorumlanacaktır? İsa, Adem gibi topraktan yaratılıp "ol" mu denmiştir? Yoksa Adem, İsa gibi bir rahime ruh üflendikten sonra yaşanan gebelik sonunda mı doğmuştur? Açıktır ki ikinci seçenek, ayetin "İsa'nın durumunun Adem'in durumu gibi olması" ve Adem'in de "topraktan yaratıldığı" iddiası çerçevesinde, geçersizdir. Diğer yandan bu ayetin, ikisinin de babasız doğması bakımından bir paralelliğe işaret ettiği yaklaşımı da geçersizdir. Çünkü ayet büyük bir açıklıkla babasızlığa değil, topraktan ve yoktan yaratılmışlığa işaret etmektedir. Bu durumda birilerinin, söz konusu bu çelişki ve akıl-dışılıklara açıklık getirmeden, "insan evrimsel süreçte değil, Allah tarafından yaratılmıştır!" diyebilmesi etik bir sorun olarak düşündürücüdür.

Görüldüğü gibi "yaratılış" iddiaları çelişkilerle doludur. İlkel insanın, topraktan yaratılma rivayetini uydurup inanması, renk, şekillenebilirlik ve toprağın üretkenliği bağlamında doğaldır. Ancak sorun Tanrı katına yükselip kutsanınca, gerçeğin peşindeki insanın –eğer sorgulama yeteneğini çöpe atmamışsa– inandırıcı ve tutarlı bir açıklama beklemesi kaçınılmaz. Oysa her seferinde farklı şekillenen söz konusu öyküde ne iç tutarlılık ne de inandırıcılık göremiyoruz. Diğer yandan Tanrı'nın insanı topraktan yaratması; Tanrı katında toprak olduğunu veya getirtildiğini veya önce toprağın yaratıldığını düşündürüyor. Diğer yandan onu topraktan bir heykeltraş gibi şekillendirdiğini (Sâ'd, 'yapıp tamamlayıp') görüyoruz. İşte bundan sonra ona "ol" denmiştir. Böylece toprak-heykelimiz, birdenbire milyarlarca hücreye ve bu hücrelerin kendi aralarındaki gruplaşmasıyla insanı oluşturan yüzlerce organa dönüşüvermiştir. Topraktan yaratma efsanesini üreten ve ona inanıp kutsal kitaplarda yineleyen insanlar, insanın bu karma-

şık yapısını bilmediğinden, bu basit anlatıyla yetinebilirlerdi. Ancak bizim, çelişkilere işaret etmemiz kaçınılmaz.

Yukarıdaki hangi anlatıyı esas alırsak alalım, sonuçta bilimsel mantığın kabul edemeyeceği bir efsane ile karşı karşıyayız. Sonra sıra Allah'ın bu yaratığa kendi ruhundan bir parça üflemesine geliyor. Böylece büyük ruh, halifesi küçük ruh Adem'in yaratılışını tamamlamaktadır. Üstelik bu ruh üfleme işi, her insanın doğumu için yinelenmektedir.

Öykümüzün problemli tarafları saymakla bitmez. Ortada bilinçli bir yaratış olduğuna göre, bir amaç da olmalı. Tabii bu amaç Tanrı imgesinin karakteri ile belirleniyor. Her şeye kadir, bilge, demokrat, hümanist, toplumcu, ilkeli bir tanrının amacı ile bu niteliklerden yoksun, köleci, ayırımcı, bilgisiz ve sevgisiz bir tanrının, yaratıştan amacı, elbette taban tabana zıt olacaktır. Birinci durumda insan ufak bir hata yüzünden (yasak meyveyi yemek) yeryüzüne yollanmayacak, yollansa bile kendisine yakışır bir yaşam için zorunlu olan bilim ve teknoloji ile donatılarak yüz binlerce yıl yarı hayvan, ilkel bir mağara yaşamına mahkûm olmayacaktır. Kendisinden kulluk istenmeyecek, şeytanların aldatmalarına terk edilmeyecek, "ruh"unda kötülüklere yer verilmeyecektir. Ve tabii insanların, yeteneğince çalışıp ihtiyaçlarınca aldığı bir dünya cennetinde yaşaması sağlanacaktır. Tıpkı sevgi dolu bir ana-babanın çocuğuna davrandığı gibi koruyucu, gözetici, verici olunacaktır. Bilge bir tanrı için bundan daha büyük bir mutluluk olabilir mi?

Tanrı'nın köleci ve ilkel olması halinde ise her şeyden önce, yaratılanlar "kul" ilan edilecek ve bu durum her fırsatta başlarına kakılacaktır. Dahası eşitsizlik hayatın temel kuralı olacak, yığınsal sefalet ve ölümler, günümüze dek insanlığın baş belası olmaya devam edecektir. Elektriğin, motorun, hatta yazının bulunması için bile binlerce yıl geçecek, insanoğlu, çıplak ve mağaralarda yaşamak zorunda kalacağı asırlar geçirecektir. Bunlar yetmezmiş gibi bir yandan şeytan başından eksik olmayacak, diğer yandan da cehennemin ateşiyle tehdit

edilip duracaktır. Üstelik şeytanın oyununa geldiler diye insanlar toplum toplum, şehir şehir, Allah'ın yıldırımları, depremleri, fırtınalarıyla yok edilecektir. Sevgi ve yardım değil, zorluklar ve hesap verme söz konusu olacaktır. Ve ne acıdır ki Tevrat-İncil-Kur'an üçlüsünün insanlara sunduğu dünya yaşamı ve tanrı imgesi, bu ikinci tanımlama ile örtüşmektedir. Öyle olması bilim, köleci dönem kültürünün, o dönem doğa-insan algısının ve egemen ilişkilerinin bilinci tarafından şekillendirilmiş olmasındandır.

Tüm bu çelişkilere rağmen birileri çıkıp, örneğin, "insan bir başka canlıdan gelmiş, gelişmiş değildir. Bir tekâmül geçirmiş değildir. Allah 'ol' demiştir ve oluvermiştir. Yukarıdaki ayetler Hazret-i Adem'in yaratılışında büyük bilimsel gerçekleri ilan etmektedir" (Nurbaki) dediklerinde; "bilimsel gerçek"lik kavramı da kendi anlamına karşıt bir demagoji nesnesi olarak, istismar edilecektir.

Oysa bilimsel gerçek, ispatlanabilir, bilimsel kanıtlarla kuşkulardan arındırılmış, somut ve nesnel olandır. O halde "yaratılış" inancının "bilimsel gerçek" olması için gözlem ve bilgiye dayalı, kanıtlanabilir ve belgelenebilir olması gerekir. Oysaki tanrısal öyküler, bu nitelikten yoksundur.

Bir şeye "ol" demekle onun hemen oluvermesi bilime tamamen aykırıdır. Çünkü hiçbir şey, kendini hazırlayan nicel birikimler sürecini (evrim) geçirmeden, nitel dönüşüme uğrayamaz ve hiçbir şey kendini çevreleyen koşullardan bağımsız oluşamaz. Birkaç yüzyıl öncesine kadar dünyanın oluşumu da aynı ilkellikle –Tanrı'nın "ol" demesiyle– açıklanırdı. Buna karşılık bilim, verilerden hareket eden varsayımlar öne sürer, bu varsayımlar pratikte doğrulanabilen kanıtlarla güçlendirilir ve nihayet kanıtlanamayan varsayımlardan ayıklanarak bilimsel gerçeğe ulaşılır. Dünya'nın oluşumu konusunda da böyle olmuştur. Bu noktada yaratılış rivayetinin ne kadar dayanaksız bir varsayım olduğunu, bir kere daha vurgulamakta yarar görüyoruz.

Kur'an'ın "yaratılış" rivayeti, ona kaynaklık eden Tevrat –ve ona da kaynaklık eden Sümer mitolojisi– bütünlüğü için-

de Ortadoğu insanının, –sadece ilk soyut aklı geliştirmiş olması anlamındaki başarısıyla değil, aynı zamanda– ne kadar büyük bir hayal gücüne sahip olduğunu, öykülerle ne kadar iç içe yaşadığını göstermesi açısından da ilginçtir. Kur'an'ın değişik surelerinden örneklere bakalım:

Bakara-29-37; "Yerde olanların hepsini sizin için yaratan O'dur. Sonra göğe doğru yönelerek yedi gök olarak onları düzenlemiştir. O her şeyi bilir. Rabbin meleklere 'Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim' demişti; melekler, 'orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Oysa biz seni överek yüceltiyor ve seni devamlı takdir ediyoruz' dediler; Allah 'Ben şüphesiz sizin bilmediklerinizi bilirim' dedi. Ve Adem'e bütün isimleri öğretti, sonra eşyayı meleklere gösterdi, 'Eğer sözünüzde samimi iseniz bunların isimlerini bana söyleyin' dedi. Cevap verdiler, 'Sen münezzehsin, öğrettiğinden başka bizim bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz Sen hem bilensin, hem Hâkim'sin'. Allah, 'Ey Adem, onlara isimlerini söyle' dedi. Adem isimlerini söyleyince, Allah, 'Ben gökler ve yerde görünmeyeni biliyorum, sizin açıkladığınız ve gizlemekte olduğunuzu da bilirim, diye size söylememiş miydim?' dedi. Meleklere, 'Adem'e secde edin' demiştik. İblis müstesna hepsi secde ettiler, o ise kaçındı, büyüklük tasladı ve inkâr edenlerden oldu. 'Ey Adem! Eşin ve sen cennette kal, orada olandan istediğiniz yerde bol bol yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zâlimlerden olursunuz' dedik. Şeytan oradan ikisinin de ayağını kaydırttı, onları bulundukları yerden çıkardı, onlara 'Birbirinize düşman olarak inin, yeryüzünde bir müddet için yerleşip geçineceksiniz' dedik. Adem, Rabbin'den emirler aldı; onları yerine getirdi, Rabbi de bunun üzerine tövbesini kabul etti. Şüphesiz o, tövbeleri, daima kabul edendir, merhametli olandır."

Sâd-71-85; "Rabbin meleklere şöyle demişti: 'ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan ona üflediğim zaman ona secdeye kapanın'. İblis'ten başka bütün melekler secde etmişlerdir. O, büyüklük taslamış ve inkârcılardan olmuş-

tu. Allah: 'Ey İblis kudretimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Böbürlendin mi? Yoksa gururlananlardan mısın?' dedi. İblis: 'Ben ondan daha üstünüm. Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın' dedi. Allah: 'Defol oradan, sen artık kovulmuş birisin. Ceza gününe kadar lanetim senin üzerinedir' dedi. 'Rabbim! dirilecekleri güne kadar beni ertele' dedi. Allah: 'Sen bilinen güne kadar erteye bırakılanlardansın' dedi. İblis: 'Senin kudretine ant olsun ki, onlardan, sana içten bağlı olan kulların bir yana, hepsini azdıracağım' dedi. Allah: 'Doğrudur; işte Ben hakikati söylüyorum, sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım' dedi."

A'râf-11-25; "ant olsun ki sizi yarattık, sonra şekil verdik; sonra meleklere, 'Adem'e secde edin' dedik; İblis'ten başka hepsi secde etti, o secde edenlerden olmadı. Allah, 'sana emrettiğim halde, seni secdeden alıkoyan nedir' dedi, 'Beni ateşten, onu çamurdan yarattın, ben ondan üstünüm' cevabını verdi. Ona 'in oradan, orada büyüklenmek sana düşmez, defol, sen alçağın birisin' dedi. İblis 'insanların tekrar dirilecekleri güne kadar beni ertele' dedi. Allah; 'sen erteye bırakılanlardansın' dedi. 'Beni azdırdığın için ant olsun ki, Senin doğru yolun üzerine onlara karşı duracağım; sonra önlerinden, artlarından; sağ ve sollarından onlara sokulacağım; çoğunu sana şükreder bulamayacaksın' dedi. Allah, 'Verilmiş ve kovulmuşsun, oradan defol; ant olsun ki insanlardan sana kim uyarsa, onları ve sizi, hepinizi cehenneme dolduracağım' dedi. 'Ey Adem! Sen ve eşin cennette kalın ve istediğiniz yerden yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zâlimlerden olursunuz.' Şeytan, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara fısıldadı: 'Rabbinizin sizi bu ağaçtan men etmesi melek olmanız veya burada temelli kalmanızı önlemek içindir'. 'Doğrusu ben size öğüt verenlerdenim' diye ikisine yemin etti. Böylece onların yanılmalarını sağladı. Ağaçtan meyve tattıklarında kendilerine ayıp yerleri göründü, cennet yapraklarından oralarını örtmeye koyuldular. Rableri onlara, 'Ben sizi o ağaçtan men etmemiş miydim? Şeytanın size apaçık bir düşman

olduğunu söylememiş miydim?' diye seslendi. Her ikisi, 'Rabbimiz! Kendimize yazık ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen biz kaybedenlerden oluruz' dediler. 'Birbirinize düşman olarak inin, siz yeryüzünde bir müddet için yerleşip geçineceksiniz'. 'Orada yaşar, orada ölür ve oradan dirilip çıkarılırsınız' dedi."

Tâ-hâ-115-123; "ant olsun ki daha önce Adem'e ant vermiştik, fakat unuttu; onu azimli bulmadık. Meleklere: 'Adem'e secde edin' demiştik; İblis'ten başka hepsi secde etmiş, o çekinmişti. 'Ey Adem! Doğrusu bu, senin ve eşinin düşmanıdır, Sakın sizi cennetten çıkarmasın. Yoksa bedbaht olursun. Doğrusu cennette ne acıkırsın, ne de çıplak kalırsın; orada ne susarsın, ne de güneşin sıcağında kalırsın' dedik. Ama şeytan ona vesvese verip: 'Ey Adem! Sana sonsuzluk ağacını ve çökmesi olmayan bir saltanatı göstereyim mi?' dedi. Bunun üzerine ikisi de o ağacın meyvesinden yedi, ayıp yerleri görünüverdi. Cennet yapraklarıyla örtünmeye koyuldular. Adem, Rabbine başkaldırdı ve yolunu şaşırdı. Rabbi yine de onu seçip tövbesini kabul etti, ona doğru yolu gösterdi. Onlara şöyle dedi: 'Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan inin. Elbet size benden bir yol gösteren gelir; Benim yoluma uyan ne sapar ve ne de bedbaht olur'."

Öyküyü 4 ayrı sureden izledik. Şimdi bu anlatımların tutarsızlıklarını yinelemek istiyoruz; belki bu yolla, bu gerçeği görmezden gelmek ve yanı sıra Kur'an'da "mucizeler" keşfetmekte ısrar eden İslam "âlim"lerinin bir parça olsun gerçekçi davranmalarına katkımız olur. Ancak önce öykünün, çok daha sistematik ifade edilmiş ilk haline (Tevrat) bakalım. Zaten Kur'an da kendi iç bütünlüğü ve mantığı olan bu ilk kaynaktan, akılda kaldığınca yapılan aktarmalardan oluşur.

Buna göre "Yüce Tanrı evreni yoktan var etti ve Adem'i topraktan yarattı. Sonra vücuduna ruh verdi onun ve meleklerine, 'önünde diz çöküp eğilin' diye buyurdu. Bütün melekler, Adem'in önünde diz çöktüler, boyun kırdılar. Yalnız Şeytan onurundan ve çekememezliğinden bunu yapmadı,

buyruğa karşı çıkıp geri durdu. Bu yüzden Tanrı'nın katından kovuldu. O yüzden o da Adem'e düşman kesildi. Yüce Tanrı ardından Havva'yı yarattı ve onu Adem'e eş kıldı. İkisini de cennetine aldı ve 'dilediğinizce yiyin için ama şu ağaca sakın sokulmayın' dedi. Şeytan bir yolunu bulup cennete geldi. Adem ile Havva'nın yanına vardı ve onların yüreklerine kaygı düşürdü. 'Tanrınız size o ağacı niçin yasakladı biliyor musunuz?' diye sordu onlara, sonra ekledi: 'Çünkü o ağacın meyvesinden yerseniz ölümsüz olursunuz ve sonsuza kadar cennette kalırsınız.' Kaygı, Havva'nın yüreğini kemirdikçe kemirdi ve onu tedirgin etti ve önce Havva sonra da onun aracılığında Adem, kutlu ağacın kutlu meyvesi elmayı yediler. Bunun üzerine yüce Tanrı ikisini cennetinden kovdu. Yeryüzüne indirdi. Adem, Hint tarafına, Havva da Cidde'ye düştü. Adem'in yüreciği ayrılık ateşiyle kavruldu, yandı, çok ağladı ve yüce Tanrı'ya durmadan yakardı. Sonunda yüce Tanrı, Adem'in tövbesini kabul etti ve Adem'e 'Mekke tarafına git!' diye bildirdi. Adem de oraya gidip Havva ile birleşti. Ondan sonra diğer insanlar onlardan türediler; nice kavimler ve nice insanlar türedi."

Kur'an'daki anlatımlarla kıyaslandığında, buradaki anlatımın iç bütünlüğü ve estetiği, kendini hemen fark ettiriyor. Elbette ki bilimsel gerçeklik karşısında ikisinin de değeri aynıdır; ancak masal da olsa bir anlatım bütünlüğü, mantıksal bir kurgu beklemek doğaldır. Oysa Kur'an'ın anlatımlarında bunu da göremiyoruz.

Şimdi yeniden Kur'an'a, aynı öyküyü bölük pörçük ve çelişkilere boğarak anlatabilen, üstelik Havva'nın yaratılmasını da unutan, özetle anlatım tekniği açısından bile ciddi zaafiyet sergileyen ayetlere dönebiliriz:

Bakara Suresi'nde, evrenin yaratılmasını takiben Allah, meleklere hitaben, "Yeryüzünde bir halife var edeceğini" söylüyor. Ne var ki sadece beş ayet sonra, onu kendi mekânında yarattığını ve "cennette kal" emri verdiğini söyleyerek onun, yeryüzünde yarattığını unutuyor. Öyle ki, eğer Şeytan, Adem

ve onun kaburga kemiğinden yaratılmış Havva'yı yoldan çıkarmasa, onlar cennette yaşayıp gidecek, yeryüzü yaşamı da olmayacaktı!

Bu arada Allah'ın emirlerindeki sınırsız keyfiliği görüyoruz; Adem-Havva, istediklerinden yiyecekler ama "şu ağaca" yaklaşmayacaklar. Allah'ın mekânında, Allah'a boyun eğmeyen Şeytan tarafından kolayca kandırılacaklar. El hak, yasağı çiğneyen bu "zâlimlere" ceza vermek gerekiyor. Verilen ceza da ilginç! Birbirine düşman olmak ve üzerinde kendilerine benzer hiçbir canlının yaşamadığı yeryüzüne gönderilmek. Daha sonra her ne kadar Adem'in tövbesi kabul ediliyorsa da artık o, ölümlü ve dünyalı bir canlıdır. Halbuki Tanrı onu zaten yeryüzüne özgü ve ölümlü olarak var etmemiş miydi?! Tabii bu mazeretle bile, tövbe kabul etmenin ne menem şey olduğu konusu bulanık kalıyor. Hele aldatan (Şeytan)ın, tövbe bile etmediği halde, üstelik insanları cehennemlik yapacağını alenen ilan etmesine rağmen, cezalandırılmadığı dikkate alınırsa, Adem'e karşı nasıl büyük bir adaletsizlik yapıldığı daha da net görülüyor. Adeta, her şey Adem ve Adem çocuklarına karşı gibi.

Sınırsız keyfiliğe bir başka örnek: Melekler insan "yaratma" eylemine somut bir gerekçeyle karşı çıkıyor. Ama "merhametli ve bilge" olması gereken Tanrı, bu sıfatları taşıyan insanlar kadar bile hoşgörü göstermeden ve hiçbir gerekçe açıklamadan onları tersliyor: "Sizin bilmediklerinizi bilirim!" Ardından melekler hemen "samimiyet"(?!) sınavına çekiliyor. Bu sınavın insani adaletten yoksun niteliği bir yana, tarih dersinde matematik soruları sormak gibi bir şey! Önce Adem'e kopya veriyor ve sonra meleklere, bilmedikleri "eşya"ların adlarını soruyor. Bu durumda melekler geri adım atıyorlar. Sonra Adem'den sorularının, önceden verilmiş yanıtlarını alıyor. Ve tabii gelsin övgüler. Buradaki ilginç nokta; iyilik ve doğruluk timsali meleklerin Allah katında samimiyetlerinden kuşkulanılan, sınava çekilen ve ondan bir şeyler gizlemeye çalışan, ikiyüzlü yaratıklar olarak tasvir edilmeleridir. Ki bu du-

rum, Allah katındaki düzende de kuşku ve samimiyetsizliğin olduğunu gösteriyor. Yine bu öyküde kölelik düzeninin, salt insan Tanrı ilişkileri ve yeryüzüne özgü olmayıp, Tanrı katında da temel yönetim biçimi olduğunu görüyoruz. Tanrı'nın isteği doğrultusunda, köle gruplarından olan melekler, insanlara secde etmek zorunda bırakılıyor.

Bir diğer dikkat çeken nokta, Kur'an'ın anlatım ilkelliği ve sistematik yoksunluğunun burada da görülmesi: Meleklere insanı yaratmaktan söz eden Bakara-30'dan sonra, Bakara-31'de Adem'den, yaratılmış ve meleklerin samimiyetsizliğini açığa çıkarmak üzere kendine kopya verilen biri olarak söz ediliyor. "Yaratılış"ın kendisi ise yok. Eşyanın adını bilmekle "onların gizlediklerini bilmek" ve "samimiyet" arasında kurulan paralellik de diğer bir problem.

Sâd suresine geçelim: Bakara'da unutulmuş olan, Şeytan'la zıtlaşma burada ön plana geçiyor. Burada Şeytan'ın haklı bir mazereti ile karşılaşıyoruz: Öyle ya, eğer ateşten yaratılanların(!) çamurdan yaratılanlardan(!) üstün olduğu doğruysa Şeytan'ın insana secde etmeye zorlanmasının haklı bir gerekçesi olamaz. Haklı olduğunda direnmek meşru olduğuna göre, bu yüzden Şeytan'ı kınamak tuhaf değil mi? İktidar sahipleri için değil tabii...

Burada, Allah'ın köleci dönem kurallarına taş çıkartan tahammülsüzlük ve başına buyruklukla resmedilmesi ile karşı karşıyayız. O, gerekçe açıklamayan, sadece emreden, tehdit eden ve cezalandırandır. "Defol oradan –diye bağırır–, sen artık kovulmuş birisin, ceza gününe kadar lanetim üzerinedir!" Burada her ne kadar adı geçen "lanet"in nasıl bir şey olduğu anlaşılmıyorsa da bir az sonra, Şeytan'ın cezasının ertelendiği görülür. Bu kurgu, dünyada kâfirlerin çoğunlukta olması ve müminlerin de sık sık sapmalar göstermesine karşı gerekçe hazırlamak için yapılıyor. Ve Şeytan haykırır: "Senin kudretine andolsun... Hepsini azdıracağım!" Allah sakin, cevap verir: "Ben de sen ve sana uyanları cehenneme dolduracağım!" İşin bu yanı öykünün özüne uygundur; Allah Şeytan'ı bilinçli

olarak insanların arasına salar. Çünkü "cehennemi ta-mamen cin ve insanlarla dolduracağı(na) dair (ondan) söz çıkmıştır (Secde-13) bir kere! Sâd Suresi'nde öykünün sadece bu kısmı anlatılmış, daha doğrusu Kur'an yazarı konudan konuya atlamaktadır. Bu durum surelerin tümünde aynıdır. Her Kur'an okuyucusunun rahatlıkla göreceği gibi onda, herhangi bir kitapta olması gereken konu bütünlüğü, sebep-sonuç ilişkisi ve tutarlılığı ne yazık ki yoktur. Bir masalcı, nasıl o an içinde bulunduğu ruh haline bağlı olarak, aklına gelenleri peş peşe sıralarsa Kur'an sureleri de öyle şekilleniyor.

Şimdi A'râf Suresi'ne gelelim: Burada nice kasabaların yok edildiğinden ve cehennemliklerden söz edilirken, birden insanların yaratılmasına atlanır. Ve meleklere secde emri verilir. Yani Bakara'da olduğu gibi yaratmadan önce, meleklere bilgi verme yoktur. Meleklerle girişilen tartışma da yoktur. Asi Şeytan'la Sâd'da "kudretimle yarattığıma" yerine "Sana emrettiğim halde" ifadesi geçirilerek senaryoyla oynama yapılır. Bu kez Allah şöyle haykırır: "İn oradan, orada büyüklenmek sana düşmez, defol, sen alçağın birisin!" Yine malum erteleme ve bu kez "Beni azdırdığın için..." diye başlar konuşmasına Şeytan ve, "sana şükreden bulamayacaksın" diye bitirir. "Defol" ve "cehennem" faslı burada yinelenir. Şeytan sahneden çıkar. Adem'e dönen Tanrı, ona "zâlim" olmanın ölçütünü(!?) anlatarak tavsiyesini yapar. Ama Allah'ın mekânı pek korunmasızdır ve kovulmuş Şeytan, her nasılsa bekçileri atlatıp Adem'in yanına sokulmanın yolunu bulur, onları yoldan çıkarır. Burada Adem ve Havva'nın da, kendilerini yaratan ve melekler karşısında ayrıcalıklı kılan Allah'a güven eksikliği içinde olduğunu görüyoruz. İşin garibi, kovulmuş Şeytan'ın geri dönüp Adem ve Havva'yı zehirlediğinden haberdar olamayan Allah, onların elmaya dokunmalarından hemen haberdar olur! Çünkü senaryoya göre dünyaya atılmaları gerekir. Aksi takdirde zaten öykü olmayacaktır. Çünkü, önce uyduran ve ardından da ona inanan insanlar, dünyada yaşamaktadır. Dolayısıyla Adem ile Havva, ağızlarıyla kuş tut-

salar, "günahkâr" ilan edilip dünyaya atılmaktan kurtulamayacaklar. İlginç bir diğer nokta, Allah, Adem ile Havva'ya cennette kalmalarını söylediği halde, Şeytan'ın, onları kovdûracağından ve de onlardan türeyen nesilleri saptıracağından emin olarak Tanrı'ya meydan okumasıdır. Allah da burada Şeytan'a, sanki insanlar yeryüzündeymiş gibi yanıt verir. Ve cennetten kovulmak söz konusu değilmiş gibi Adem'e dönerek onu cennete gönderir. Anlatım, adeta Allah ve Şeytan'ın bir olup, Adem ile Havva'ya kurdukları tuzağın öyküsü gibidir!

Sonuçta bizimkiler önceden belli tuzağa düşerler. Şeytan'ın cezasını erteleyerek insanları cehennemlik yapmasını fiilen sağlayan –en iyi niyetli yorumla Şeytan tarafından hemencecik kandırılan– Allah, sıra Adem babamıza gelince, onu affetmez ve hemen yeryüzüne postalar. Oysa Adem, bilinçli bir direnişte bulunmamış, sadece zaaflı yaratılışının sonucu olarak Şeytan'ın oyununa gelmiştir. Ama hayır, zaaf bağışlanmaz. Üstelik Adem, "zâlim" ilan edilerek, ilkel ve de ölümlü bir yaşam sürmek üzere, dünyaya postalanır. Kendisine isyan eden, kötülük yayacağını alenen ilan eden Şeytan'ın isteğini kabul etmekte hiç duraksamayan Tanrı'nın, sıra Adem ile Havva'ya gelince aldığı katı tutum da Allah'ın bir hikmeti olarak anlaşılmaz kalır.

Bakara'dakinden farklı katkılar da yapılır öyküye: Adem'le Havva ağacın meyvesini tadar tatmaz "ayıp yerleri" görünür! Zavallıcıklar telaşla "cennet yapraklarından oralarını örtmeye koyuldular", ama nafile! Belli ki oyuna geleceklerinden emin olan Allah, onları gözlemektedir; Şeytan tarafından kandırılırlarken ortalarda görünmez, ama kandırılma gerçekleşir gerçekleşmez onları suçüstü yakalar! Şeytan perde arkasından ilk zafer sevincini yaşarken, bizimkiler düştükleri tuzağın farkına varmış, Allah'tan af dilemektedirler. Tabii sonuç değişmez, dünyaya, hem de birbirlerine düşman olarak yollanmaktan kurtulamazlar. Üstelik burada, Bakara'da geçen ve ne olduğu anlaşılamayan "af" da unutulmuştur.

Başka bir ilginç nokta; "ayıp yerleri" açılıveren Adem ile

Havva'nın içine düştükleri telaştır. Oysa Kur'an, örneğin Mü'minun-6'da "mahrem yerleri"nin korunması kuralının "eşler ve cariyeler dışında"kiler için geçerli olduğunu belirtir. Belki de pek çok kuralda olduğu gibi Allah, bunu da sonradan değiştirmiştir. Tabii, bu arada tarih biliminin bize öğrettiği gibi insan, dünya üzerinde görünüşünden yüz binlerce yıl sonra örtünmüştür. Yoksa Tanrı katında çıplaklığından utanan Adem, yeryüzüne kovalandıktan sonra utanma duygusunu yitirmiş midir? Bu arada aklımıza bu yorumlarımızın nedeninin şeytan olup olmadığı sorusu takılıyor! Ama "suç" bizim değil, Allah, adil davranıp Adem'e yaptığı gibi Şeytan'ın cezasını hemen verseydi, şimdi biz "doğru yolda" olacaktık! İnsanlık da bu 'nafile' dünyayı bunca korku, bunca çaresizlik içinde yaşamıyor olacaktı.

Öyküye bir de Tâ-hâ Suresi çerçevesinde göz atalım: Burada senaryo doğrudan Adem üzerine kuruluyor. Melekler ve Şeytanla tartışma ise senaryodan çıkarılmış. Adem'in "unutkan"lığı ve "azim" eksikliği ön plana çıkıyor. İşin ilginci yedi ayet sonra Adem'in "unutkanlık" ve "aldanma" sonucu yaptığı hata, "başkaldırdı" nitelemesi ile tanımlanıyor. Yine Bakara'da "sakın sizi cennetten çıkarmasın" denilerek Şeytan'a karşı uyarı yapılıyor. Bu arada Allah karşısında Şeytan'ın, cennetten bile adam ayartacak denli güçlü olduğunu öğreniyoruz. "Her şeye kadir" olduğunu ikide bir ilan eden Tanrı, nedense cennetini Şeytan'dan koruyamıyor. Şeytan'ın Adem'i kandırdığı sözlerde de fark var. A'râf'ta Şeytan, "Rabbinizin sizi bu ağaçtan men etmesi melek olmanız veya burada temelli kalmanızı önlemek içindir" derken, Tâ-hâ'da, "Sana sonsuzluk ağacını ve çökmesi olmayan bir saltanatı göstereyim mi?" der. A'râf'taki ifadede melek olmak bir üst paye iken, diğer tüm surelerde aynı melekler Adem'e secde ettirilerek ondan daha değersiz yaratıklar muamelesi görüyorlar.

Adem'in kendine secde eden yaratıklardan olmak istemeyeceği açık olduğuna göre, demek ki Kur'an, yeni bir çelişki sergiliyor. Ayetten ayete, sureden sureye dediklerini unutu-

yor, sonuçta karşımıza inandırıcılıktan yoksun bir çelişkiler yığını çıkıyor. Tâ-hâ'da da "ayıp yerler" ve "düşman olarak inme" tanımları yineleniyor, ancak bu kez "tövbe kabul etme", "inmek"ten önce belirtiliyor. Önce "tövbe" kabul edilip "doğru yol" gösteriliyor, buna rağmen "birbirine düşman olarak oradan indiriliyorlar" ve takiben "elbet size benden bir yol gösteren gelir" deniyor.

Peki bu durumda "tövbe"nin kabulü ne demek? Sonra, hem doğru yolu gösterip hem de elbet bir yol gösteren gelir ifadeleri arasındaki çelişkiye ne buyrulur? Öyle bir anlatım kargaşası var ki; anlayabilene aşkolsun! Tüm bu çelişkilerin sahibi, belleği zayıflamış yaşlı bir insan ya da dalgın bir masalcı olsa üzerinde durmazdık. Oysa bu sözler, kendini her şeyin yaratıcısı ilan eden, her şeyi bilen, yanılmaz olduğunu söyleyen Allah'a atfen söyleniyor. Kur'an geneliyle de ciddi bir çelişkiyle karşı karşıyayız. Tâ-hâ'da çok açık olarak görüldüğü gibi, Adem dünyaya peygamber olarak değil, yoldan çıkmış, cezalandırılmış, azimsiz, unutkan, başkaldırmış biri olarak yollanmıştır. Böyle biri zaten peygamber olamayacağı gibi, "elbet size benden bir yol gösteren gelir" cümlesi ile onun peygamber olmadığı kesin olarak belirtiliyor. Öyle bir "yol gösterici"nin, İbrahim'e kadar binlerce yıldan daha uzun bir zaman boyunca, gelmediğini bir yana bıraksak bile bu durumda, şeriatçı "ilim" adamlarının Adem'in peygamberliği sorununa bir açıklık getirmeleri gerekiyor.

"Yaratılmış" olduğumuzu kabul ettiğimiz noktada, niye yaratıldığımız sorusu çıkıyor karşımıza. İnsanın varlığı sorununa, Tanrı'nın şahsında, o gün için "çare" bulma becerisini gösteren dönemin uygarlığı, belli ki işin niyesini önemsememiş. Oysa gerçekten bilinçli bir yaratım söz konusuysa, bir amaç da gereklidir. Bu noktada; "yalnızlıktan Allah'ın canı sıkılmış, oyalanmak için bir şeyleri yaratmaya ve onların çaresizliklerini, o ilkel dünyada debelenip durmalarını, daha Adem'in çocukları Habil ve Kabil'den başlayarak birbirlerine çektirdikleri acıları seyre başlamıştır" diyebiliriz. Zaten Kur'an'-

daki mantık hataları ve çelişkileri gördükten sonra daha uygun bir neden de bulunamaz.

Evet, bu belirlemeler ışığında toparlarsak; Allah öncesiz ve sonrasız bir güç olarak kendi başına yaşamaktan sıkılmış, kendine oyalanacak ve aynı zamanda işlerini görecek, büyüklüğünü sabah akşam onaylayacak, önünde secdeye durup kulluk edecek melekleri ve tabii öncelikle büyük melekleri yaratmış. Belli ki bu durum hoşuna gitmiş ve bu kadarla yetinmemiş. Bu arada kendilerine ilişkin doğru dürüst bilgi vermediği cinleri de yaratmış. Ancak gel zaman git zaman, bu kadarı ona yetmez olmuş. Yeni şeyler, kendisine tapacak daha çok ve çeşitli şeyler yaratmaya karar vermiş. Ve canı ne yaratmak istemişse ona "ol" demiş, onlar da bir bir olmuş. İşte bu çerçevede, önce Dünya'yı yaratıp ona gece ve gündüzü, çevresinde de "lambalar"ı yaratmış. Bu arada onu "döşemiş; genişletmiş, göğünü de yedi kat yapmış".

Böylece kükreyerek ona secde eden göğe, her gün bata çıka önünde secde eden Güneş'e, gökle meleklerin çekişmesi durumunda "üzerlerine yollayacak yıldırımlara" vb. sahip olmuş. Ancak bu kadarıyla da yetinmemiş ve nihayet bu "yayıp döşediği, süslediği" Dünya'da kendine bir de "halife" yaratmaya karar vermiş. Onu da topraktan yapıp "ol" demiş ve "ruhundan bir parça üflemiş".

Can sıkıntısından kendine yeni meşgaleler yaratma uğraşında, bir de cennet-cehennem yaratmış. Ve insan yaşamını "sınav" ilan etmiş. Zaten insanın meleklerden farklılığı, sınav-cennet-cehennem bağlamında, Allah'ı çok daha uzun bir zaman oyalama kabiliyetine sahip olmasındadır. Tabii, insanın başına bir de Şeytan'ı musallat etmiş. Şeytan'ın becerikliliği sayesinde, tarihin her döneminde Allah yolunda yürüyenler hep azınlık olmuşlar. Daha ötesi, Yahudi cemaati kurulana kadar bir milyon yıldan fazla olan tarih boyunca, Allah yolunda olanların sayısı –İbrahim ile başlamak üzere– hep parmakla sayılır düzeyde kalmış. Allah, Şeytan'ın insanlar üzerindeki karşı konulmaz etkisi karşısında bazen çok kızmış,

Onları afetlerle, depremlerle yok etmiş. Bir keresinde de Nuh ve ailesi ile birer çift seçtiği hayvanlar dışında tüm canlıları (bitkiler?) yarattığı tufan ile boğmuş. Nihayet Musa bir cemaat oluşturup küçük İbrani kavminde etkinlik sağlamış. Ama Musa ve inananları da kendine inanmayanlar yüzünden eziyet üstüne eziyet çekmişler. Onların da "doğru yolda" sebatkâr davranmamaları üzerine, yeni bir din olarak Hıristiyanlık gönderilmiş. Ama İsa'dan başlayarak bu yeni dininin taraftarlarının da başına gelmedik bela, eziyet kalmamış. İsa'nın takipçileri, insanları ikna konusunda Musa ve yoldaşlarından daha becerikli çıkmışlar. Ama bunlar da sapmışlar, Allah'ın kitabını tahrif etmişler, başkalarından çektikleri eziyet kadar Tanrı' nın emirlerini gerçekleştirmek adına, birbirlerine ve başkalarına eziyet etmişler. Nihayet Muhammet'i gönderilmiş, ki bunun için ne çok kanlar akmış, ne çok kelleler kesilmiş. Buna rağmen o da dünyanın ancak bir kesiminde etkinlik kurabilmiş; Şeytan onun kavminde de bir etkinlik göstermeye devam etmiş. Asr-ı Saadet denilen çeyrek asır dışında, İslam doğru dürüst yaşanmamış. Üstelik Müslümanlığın en yaygın olduğu dönemde bile "kâfir" toplumlar dünya nüfusunun çoğunluğunu oluşturmaya devam etmiş. Bu arada Tanrı, Amerika ve Avustralya kıtalarına hiç peygamber göndermeyi düşünmemiş. Kutsal kitaplar yazıldığında, onları yazan insanlar bu kıtaları bilmediğinden, Allah da bu kıtalardan habersiz olmuş. Ta ki Allah'a inanan sömürgeciler, bu kıtaları "keşfedip", buradaki Allah'ı tanımayan yerlileri, katliamlarla dize getirene kadar! Tüm bunlar yetmezmiş gibi, bilimin gelişmesiyle insanların bir kısmı, "bugüne kadar Allah masallarıyla kandırılıyormuşuz, cehalet ne kötü bir şeymiş" demeye başlamışlar...

Tabii tüm bu anlatılanlar, Şeytan'ın Allah'tan çok daha kadir, örgütçü, becerikli bir güç olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Yok, hâlâ Allah'tan büyük güç yoktur deniyorsa, bu durumda Allah'ın sırf cehennemde yanan insan manzaraları seyretmek istediği, bu yüzden de Şeytan'ı daha çok insanı

yoldan çıkarsın diye bilinçli olarak insanlığın başına musallat ettiğini düşünmek zorundayız. Üstüne üstlük insanın alabildiğine zaaflı yaratıldığını da dikkate alırsak, kısacık yaşamında özlemlerini gerçekleştirerek, huzur, barış, tokluk, eşitlik ve adalet içinde yaşamayı bir türlü başaramadığını söyleyebiliriz. Sanki bütünü ile insana karşı bir Tanrı ile karşı karşıyayız...

Önceden de gördüğümüz gibi Dünya, üstündekiler, Güneş ve diğer uzay cisimleri "ol" emri ile birbiri peşi sıra ve hemen arkasından insanın yaratılışı söz konusu. Ve tabii Dünya'nın evrenin merkezi ve temeli olduğu ve tüm gök cisimlerinin onun etrafında yaratıldığı ve tüm bu yaratım sürecinin insanın yaşam alanı düşünülerek onun için yaratıldığı ifade ediyor. Ve sonra da her şeyin, uçan kuştan, yarılan tohumdan, tek tek tüm insanların doğuşundan, insanlar arasında rızk paylaşımına kadar her şeyin, ama her şeyin, Allah denetimi ve yönetimi altında olduğu bir tablo ile karşı karşıyayız. Oysa bilim bu iddiaların tümünü inkâr etmektedir.

Söylemeye gerek yok, bırakalım bilim karşısındaki durumunu, o bir öykü kurgusu için gerekli iç tutarlılıktan bile yoksundur. Dolayısıyla insanın bu kurguya sırtını dayayarak Evrim Teorisi'ni eleştirebilmesi için, her şey bir yana biraz durup düşünmesi gerekmez mi? Bu noktada, "kendi gözündeki merteği görmez, elin gözündeki saman çöpüyle uğraşır" diyen atasözümüzü anımsamaktan kendimizi alamıyoruz.

İşin doğrusu, insanın türemesine ilişkin Darwin'in teorisini "eleştiri" yağmuruna tutanların karşısında yukarıdaki atasözü bile hafif kalıyor. Çünkü Darwin Teorisi'nin "çöp"lerinden söz edildiği noktada, aynı bilimsel sorgulama ölçütünün kullanılması ve asgari dürüstlük gösterilmesi gerekir. Din felsefesi, kendi gözündeki kocaman merteği gözlerden gizlemek için, ABD-Vatikan-Suudi merkezli yoğun bir saldırı kampanyası açarak, Darwin Teorisi'ndeki –onun bilimselliğinin doğal ürünü olan– saman çöpleriyle uğraşıyor.

* * *

Artık yavaş yavaş Evrim Teorisi alanına girmeye başlaya-

biliriz. Ancak bu noktada sorunumuz, bilimsel mantığın ve bilim tarihinin metafizik karşısındaki anlamı olduğu için öncelikle her bilimsel teoride, zaman ilerledikçe boşluklar (saman çöpleri) oluşabileceğini hatırlatalım. Bilimsel teoriler sürekli eksikliklerini aşmak, zenginleşmek, gerçekliği biraz daha kavramak şeklinde diyalektik bir süreç yaşarlar. Özetle; bilimin mantığı ve yasalarına uygun kurulmuş teorilerdeki boşluklar onların bilimsel oluşlarının doğal, basit gereğidir. Bunlar yine aynı mantık ve yöntemler içinde aşılır. Bilgideki gelişmeye bağlı olarak, teori ile gerçeklik arasındaki çelişkiler giderek azalırken uygunluk artar. Şimdi iki somut örnek ile durumu görelim:

İki cisim arasında bir çekim gücü olduğunu ileri süren Newton Yasası, Kepler Yasalarının bir türevi olarak ortaya çıkmış ve bilimsel olan o yasalardaki boşlukları doldurmuştu. "Gezegenlerin Güneş çevresindeki hareketlerini açıklayan Kepler Yasaları, gezegenleri Güneş'e doğru çeken bir gücün varlığını gösteriyordu. Newton'un akıl yürütmesine göre Güneş'te ve gezegenlerde bulunan bu güç, onlara ait maddesel elemanlarda da olmalıydı."[151] Newton'a kadar, bilimin evreni kavramasında önemli işlevi olan bu yasalar, böylece daha derinleştirilip formüle edilerek eksikliklerinden arındırılmış oluyordu.

Ne var ki Newton Yasası'nda da hatırı sayılır hatalar, boşluklar vardı. Çekim gücü adı verilen bu güç neydi, nasıl bir güçtü? Newton, Bentley'e yazdığı bir mektupta konuya ilişkin şöyle diyordu: "Çekim, bazı yasalara uyarak sürekli etki yapan bir etkenin ürünüdür. Bu etkenin, maddi ya da gayri maddi olmasını okurlarımın görüşüne bıraktım."

Metafizik düşüncelere sahip olmasına rağmen, bilim insanı dürüstlüğü ile bu gücü doğrudan Tanrı'ya bağlamayan Newton'un yaklaşımı, ne ilginçtir ki dinci ideologlar tarafından Tanrı'nın varlığı ve gücünün kanıtlanması amacıyla kullanıl-

[151] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 126.

mak istendi. Oysa Newton'un açıklamaları, din kitaplarının öne sürdüğü biçimdeki tanrı düşüncesinin geçersizliğini ispatlıyor, onu evrenin dışına atıyordu. Buna rağmen yine de eksiklikler taşıyordu. Ve işte bu sorunun aşılması için, Einstein'ın Genel Bağıntılılık Kuramı'nın oluşumuna kadar, üç yüzyıla yakın bir süre geçmesi gerekecek ve sonunda, metafizikçilerin hayalleri kökten yıkılıp atılacaktır.

"Çekim gücünün gerçek yüzü, niteliği ve nedenleri çağımızın büyük fizikçisi Einstein tarafından açıklanmıştır. Newton kuramında çekim, madde ve uzayla doğrudan doğruya ilgisi olmayan kavramlardır. Dahası, mutlak bir uzay tasarımlanır. Einstein, bütün bunların hiç de böyle olmadığını göstermiştir (...) Onun tanıtladığı gibi ne mutlak zaman ne de mutlak mekân vardır. Evren, ayrılmazca birleşmiş zaman-uzay-hareket-madde birlikteliğinden ibarettir."[152]

Sürekli gelişen ve derinleşen bilginin buraya kadar saptadıkları son ve mutlak değildir. Bilgi ve araştırma sürecinde yeni eksik ve hataların bulunması ve onların aşılması süreci devam etmektedir.

Konuya ilişkin ikinci örneğimiz daha da açıklayıcı bir nitelik taşıyor:

Bilindiği gibi, Dünya'nın Tanrı tarafından "yaratıldığı" rivayeti, bilimsel verilerin gelişmesine paralel olarak itibarını yitirdi. Ancak, dünyanın nasıl oluştuğu sorunu, hepsi de bilimsel verilerden hareket eden, ne var ki birbirinden farklı yollar izleyen çabalarla açıklık kazanacaktı. Birbirini takip eden ve pek çok eksiklik ve hata taşıyan bilimsel çalışmaların ilk ortaya konan hali bile, dinsel yaratış efsanelerinden nitelik olarak farklı ve bilimsel/toplumsal bilinci geliştiren özelliklere sahipti.

İlk olarak Comte de Buffon, 1750 yılında Dünya'nın oluşumuna ilişkin bilimsel bir varsayım ortaya attı. Ona göre Dünya, Güneş'ten kopmuştu. Uzayın derinliklerinden gelen bir kuyruklu yıldız Güneş'e çarpmış ve çarpışma sonucunda

---

[152] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 127.

kopan parçacıklar, onun çekim gücü nedeniyle birer yörüngeye oturmuşlar ve zamanla soğuyarak katılaşmışlardı. İşte Dünya, bu gezegenlerden biriydi.

Görüldüğü gibi bilim, daha 1750'de din kitaplarının Dünya'nın yaratılmasına ilişkin iddialarını çöpe atmıştı bile. Hem de daha sonra yanlış olduğu anlaşılacak olan bir teoriyle... Ancak insanlık, artık bilimsel bir teoriye sahipti ve bunun sorgulanması ile yoluna daha emin adımlarla devam edebilecekti. Burada aslolan, teorinin birebir doğruluğu değil, metafizik kurgudan farklı olarak artık bilimsel bir içerik kazanmasıdır. O, yanlışlar içerse ve hatta sonuç olarak yanlış olsa bile, doğrunun yolunu açmanın temel bir kilometre taşıdır. Çünkü somut bilgiler üzerinden hareket ederek bir sonuca varmıştır. Konuyla ilgili her buluşla bu varsayım yeniden sınanacak veya eksikliklerinden arındırılarak bilimsel gerçeğe dönüştürülecektir. Bilimsel süreç de budur zaten.

Nitekim Buffon'un varsayımı da bilimsel niteliği çerçevesinde bu işlevi görmüş, farklı görüşler yaratmakta gecikmemiştir. O dönemde, İslam ve Yahudi din çevreleri buna itiraz edecek bilgi, iletişim ve ilgiden yoksundu. Hıristiyan Kilise'si ise; Kopernik, Galile, Kepler, Newton ve diğer bilim insanlarının buluşları ve geçmişte bilim insanlarına karşı işlediği suçların ağırlığı nedeniyle, bu gelişmelerle uzlaşmak zorunda kaldığından, ses çıkarmıyordu.

Takip eden yıllarda elde edilen bilimsel gelişmelerden anlaşıldı ki kuyruklu yıldızlar, çok küçük ve kof maddelerdi ve Güneş'ten parça koparmaları olanaksızdı. Böyle bir çarpışmanın imkansızlığı da açığa çıkarılınca, Buffon'un varsayımı geçersizleşti. Ancak Buffon'un açtığı yol, Dünya'nın oluşumu sorununu dinsel safsatalarının etkisinden kurtararak bilimsel düzleme taşımıştır. Onu takip eden ikinci ciddi varsayım Emanuel Kant'a aittir.

Kant'a göre; önceleri dev bir gaz topluluğu olan güneş sistemimiz kendi etrafında da dönerken bir yandan soğumakta diğer yandan büzülerek hızlanmaktaydı. Bu hızlanmanın artır-

dığı merkezkaç kuvvet, Güneş'ten gaz kütlelerinin kopmasına, Güneş etrafında halkalar oluşturmasına neden oldu. Halkaların da kırılıp kopmasından gezegenler ve Dünya oluştu.

Aynı tarihlerde Laplace, Kant'ın varsayımını esas alarak onu daha da geliştirdi.

1850 yılına gelindiğinde İngiliz biliminsanı C. Maxwell, Kant-Laplace varsayımını geçersiz kılan kanıtlar ortaya koydu. Ne var ki Maxwell, karşıt bir teori de geliştiremedi. Onu takip eden süreçte T. C. Chamberlin, F. R. Moulton ve Sir Jeans, yaptıkları ortak çalışma sonucunda, Güneş'e bir başka yıldızın çarpmasıyla etrafa fırlayan parçaların gezegenleri oluşturduğu sonucuna vardılar.

Ancak, bu yaklaşım da yeterince güçlü değildi. Çünkü böyle iki büyük güç kaynağının çarpışması varsayımı, kanıtlanabilir olmaktan uzaktı. Buna karşılık, Dünya'yı ve oluşumunu hurafelerle açıklamaya çabalayan dinî çevreler itibar kaybetmeye başladı. İnsanlar bilgiye dayalı açıklamalara daha çok rağbet eder oldu. Artık okullarda din kaynaklı açıklamalarla değil, daha sonra yanlışlığı açığa çıksa bile, bilimsel bir özellik taşıyan, Güneş'ten kopma varsayımı öğretiliyordu. Bugün ise emperyalist egemenliğin elinde bilim, ne yazık ki insanlığın mutluluğu için değil dünyayı ele geçirmenin aracı olarak kullanılmaya çalışılıyor. ABD kaynaklı çabalarla "yaratılış"çı görüş yeniden gündeme getirilerek toplumların sorgulamadan kabul etmesini sağlayacak inanç eğilimleri pompalanıyor.

Nihayet 1943 yılında Alman fizikçi C. von Weizsecker, çok daha gelişmiş astrofizik verilerle, Dünya'nın oluşumu sorununa açıklık getirdi. İç içe Anaforlar Kuramı adı verilen bu açıklama, hem önceden özetlendiğinden hem de asıl sorunumuz açısından, pratik değer taşımadığından burada konu edilmeyecek.

Sadede gelirsek, görüldüğü gibi bilimsel kuram zorlu bir çaba sonucunda kanıtlanma, güçlenme, derinleşme, eksikliklerinden arınma ve karşıt tezlerle sağlama yapma yöntemlerini gerçekleştirebilmek için, belli bir süreci gerektiriyor. Dünya'

nın nasıl oluştuğu sorusu, bin yıllarca süren dinsel safsataların aşılmasından sonra bile pek çok bilim adamını, iki yüz yıl uğraştırmıştır. Einstein'ın açıklığa kavuşturduğu Genel Bağıntılılık Yasası'na varmak için de Kepler'den Galile'den başlayarak dört yüz yıla yakın zaman geçmesi gerekmiştir.

Bu verilerden çıkaracağımız ders; Darwin Teorisi'ne dinsel temelde karşı çıkışların hiçbir bilimsel değer taşımayıp, bilimin gelişmesine karşı bir debelenmeden ibaret olduğudur. Süreç, bu teori sayesinde insanın nasıl ve hangi aşamalardan geçerek oluştuğu sorusuna, kat'i bir cevap verilmesi ile sonuçlanacaktır.

Bilimde mutlak önyargılar olamayacağına göre, tüm ayrıntılar Darwin'in teorisi ile çakışmayabilir. Ancak sonuçta kesinleşecek görüş, bundan farklı olsa bile şu nokta açıktır: Bu oluşum sürecinde, toprağın insan şeklinde yapılması veya insanın topraktan bitki gibi bitirilmesi, kendisine "ol" denip burnundan ruh üflenmesi öykülerine artık yer yoktur.

Darwin'in kuramı, ancak bilimin verileriyle eleştirilip eksik ve yanlışları, bu veriler temelinde düzeltilebilir. Nitekim din çevreleri de yürüttükleri saldırılarda, dinsel iddiaları değil, bilimsel verileri dayanak yapmaya çalışırlar. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken, onların bu tartışmada bir doğruyu arayan taraf olmayıp aksine, doğrunun ortaya çıkmasını engelleyen taraf oldukları gerçeğidir.

Kendi kurgularının bilimle uyuşmazlığını her seferinde geçiştirmekte, "mucize", "Allah'ın kudreti", "inanmayanların cehennemde yanacağı" vb. boş, ama bin bir zorluk, cehalet ve koşullanmışlık içinde olan insanlar nezdinde etkili yöntemle hâkimiyet kurmaya çalışmaktadırlar. Ve hiç kuşkusuz Darwin Teorisi'nde veri eksikliğinden kaynaklanan boşluklar tamamlanana kadar, ortalığı toza dumana boğarak gerçeği gizlemeye devam edeceklerdir. Kur'an'da her ne kadar, "iki ayaklılar da dahil tüm canlıların sudan yaratıldığı" (Nur-45), "insanı sudan yaratarak" (Furkan-54), "Bütün canlıları sudan meydana getirdiğimizi bilmezler mi" (Enbiya-30) şeklinde bi-

limsel görüşe uydurulabilecek ifadeler mevcut ise de din çevreleri bunu kullanabilecek durumda değildir. Çünkü din kitaplarında öne sürülen iddialardan en net olanı, insanın topraktan ve "ol" denerek yaratıldığı ve ruh üflendiği öyküsüdür.

Diğer yandan günümüzde din, emperyalist sistemin bunalımı ve kendini koruma kaygısı çerçevesinde eskiye oranla daha bilinçli ve merkezi olarak kullanıldığından, bu sorunda çok daha etkin bir direniş sürmektedir. Galile'lerden sonra bilime karşı siyasal etkinliği önemli oranda kırılan –o dönem İslam camiasının bilimle bağları zaten kopuk olduğundan bu sürecin çelişkilerini yaşaması söz konusu olmadı– dinin, günümüzde tüm dinlerin emperyalist sistemin temel bir yedeği olarak yeniden yüksel(til)işi ile etkinlik kazanmasının koşulları vardır.

Özellikle de '80'li yıllarda Amerikan yeni sağının önderliğinde, Katolik âlemi tarafından üretilip Müslüman ülkeler de dahil her yerde, yaygınlaştırılan evrim karşıtı kitaplar, bunun göstergelerinden sadece biridir. Yine de bilim yoluna devam ettiği ve her geçen zaman yeni yeni veriler elde edildiği için bu çırpınışların ömrü fazla uzun olmayacaktır. Nitekim Kur'an'ı savunmak, bilime uydurmak için çok çaba harcayan Bucaille de, topraktan yaratılma meselesine hiç değinmemeyi tercih etmiştir. Üstelik, canlı organizmanın suda oluştuğu bilimsel kuramını doğrulayan paragrafları, kitabına serpiştirmekten geri kalmamıştır:

"Çağdaş bilgiler, en eski canlı varlıkların, bitkiler âlemine ait olması gerektiğini düşünmeye imkân verirler: Precambrienne dönemine ait, yani bilinen en eski topraklarda, su yosunları bulunmuştur. Hayvanlar âleminin öğeleri, biraz sonra zuhur etmiş olmalıdır; demek ki onlar denizlerden gelmiştir."[153]

"Bilimsel kuramları sürekli olarak gözlemlenip kontrol edilebilen olaylardan ayırt etmek gerekir. Kuram, güçlükle

[153] Maurice Bucailler, *Tevrat, İnciller, Kur'an'ı Kerim ve Bilim*, s. 276.

anlaşılabilecek bir olayı veya olaylar bütününü açıklamaya çalışmak amacını taşır. Birçok durumda kuram değişkendir. Bilimsel gelişme, meseleleri daha iyi tahlil etmeye ve daha geçerli bir izah düşünmeye imkân verdiği zaman, bir başkası tarafından değiştirilmeye veya tamamen yerini bırakmaya elverişlidir. Buna karşılık, deney yoluyla doğrulanan, gözleme dayalı bir olay, değişmeye elverişli nesnelerden değildir. Gelişme sayesinde, onun niteliklerinin daha iyi belirlenmesi mümkündür, ama esası olduğu gibi kalır, Dünya'nın Güneş, Ay'ın da Dünya etrafında dönmesi, artık değiştirilemez; gelecekte olsa olsa onların yörüngeleri daha iyi bir biçimde belirlenebilir.

İnsanın yeryüzünde ortaya çıktığı tarihe gelince, bilimsel veriler, onu ancak belirli bir sınırın ötesinde tespite elvermektedir. İnsanın kendisini, anatomi bakımından kendisine yakın, öteki canlı varlıklardan ayıran akıl ve çalışma yeteneğiyle yeryüzünde mevcut olduğundan emin olunabilir. Fakat hiç kimse onun ortaya çıktığı tarihi, tamı tamına söyleyemez. Bununla beraber bugün denebilir ki düşünen ve iş yapan bir insanlığın, bu özelliklerini ortaya koyan kalıntıları bulunmuş olup mazisi on binlerce yıllarla ifade edilmektedir.

Yaklaşık olarak belirtilen bu tarih, neo-anthropien cinsinden (ere-magnen insanı); insana en yakın keşfedilen tarih öncesi (préhistorique) insan tipinin tarihine uygun gelmektedir. Elbette dünyanın çeşitli bölgelerinde görünüşte insana benzeyen, fakat daha az gelişmiş tiplerin (paléo-anthropiens) kalıntılarına ilişkin buluşlar da olmaktadır ve bunların eskilik süreleri yüz binlerce yıl olabilir de. Ancak, bunlar gerçek insan mıydılar?"[154]

"Muhakkak ki hayatın kaynağı sudur: Denizden başlayarak, yer –denebilirse– hayvanlar âlemince istila edilmiştir. İkinci dönemde yerin yüzeyinde yaşayan ve pseudosuchines adı verilen sürüngenlere benzeyen bir türden kuşların meydana geldiği düşünülmektedir. Her iki sınıfta bulunan müteaddit

[154] Maurice Bucailler, *Tevrat, İnciller, Kur'an'ı Kerim ve Bilim*, s. 58.

olarak biyolojik özellikler, bu istidlâle imkân vermektedir. Durum böyle olduğu halde yer hayvanları, (Tevrat'ın) Tekvin babında, ancak altıncı günde, yani kuşların ortaya çıkışından sonra zikredilmektedir. Şu halde yer hayvanları ile kuşların ortaya çıkışı hususundaki sıralama kabule şayan olamaz."[155]

Yine M. Aydın'ın ağzından, yaşamın maddi koşullarca belirlendiği, yaratılmadığı gerçeğinin, dolaylı yoldan itirafı olan satırlara rastlıyoruz: "Astronomi bilginleri Merih'te hayat vardır derken şunlara dayanıyorlardı: Merih'teki hava şartları, yeryüzü şartlarına çok yakındır. Yeryüzünde hayatı koruyan bütün etkenler, Merih'te bol bol vardır. Fakat Güneş'e yakın yıldızlarda veya ondan uzak olan yıldızlarda astronomi bilginlerinin ifadelerine göre, hayat ölüdür. Çünkü buralarda hayatı hazırlayan şartlar yoktur."

"(...) Sonra biz niye, yıldızlardaki canlıları da bu âlemin canlıları gibi düşünüyoruz; yani onların da ağız, burun, kulak, el, ayak gibi organları olduğuna inanıyoruz... Varlıklarda organlar ihtiyaçlara göre gelişir."[156]

"Naturel bilgilerin hayat hakkındaki son görüşleri şöyle ifade olunabilir: Canlının ana sırrı olan hücre camid moleküllerin suda eriyip ionize olmasından meydana gelmiştir."[157]

Görüldüğü gibi yaklaşım materyalisttir. Ancak O, bunların peşi sıra "Allah'ın takdiri", "mana ahengi ile diziliş" gibi safsatalar eklemekten yine de kendini alamaz...

Kimsenin kuşkusu olmasın ki bilim tarihi açısından hiç de uzun sayılmayacak bir zaman sonrasında, evrim kuramındaki eksiklikler tamamlandığında, dinî yorumcular ağız değiştirecektir. Tıpkı Dünya'nın yuvarlaklığı ve hareketine uydurmak için çarpıttıkları ayetlerde olduğu gibi, evrim kuramına da kendilerini adapte etmek için olmadık maharetler sergileyeceklerdir. Üstelik bu noktada Nur-45, Enbiya-30, Furkan-54 ayetleri imdatlarına yetişecektir. Adem-Havva öyküsüne de di-

---

[155] Maurice Bucailler, *Tevrat, İnciller, Kur'an'ı Kerim ve Bilim*, s. 49.
[156] Mehmet Aydın, *Müsbet İlim ve Allah*, s. 164.
[157] A.g.e., s. 201.

ğer örneklerde gördüğümüz gibi kılıflar uydurmakta gecikmeyeceklerdir. Bu noktada Bucaille'in o dönem insanının "fikirlerini karıştırmamak gerekiyordu" deyişi, başvurulacak mazeretin temel bir ipucudur. Keza içki, oruç, namaz vb. birçok temel sorunda "onları birden zorlamak olmazdı, yavaş yavaş alıştırmak gerekiyordu" kılıfı, keza Bucaille'i çeviren S. Yıldırım'ın, Güneş'in Dünya etrafında döndüğü hadisi için, "Gayeyi anlatmak için bazen de mecazi ifadeye başvurmak gerekir. Aksi halde maksat anlatılamaz, insanlar fitneye düşürülebilir, böylece hidayetten uzaklaşmalarına meydan verilmiş olur." dediğini hatırlayalım. Bu yönde örnekler çoğaltılabilir. Yarın insanın türemesi sorununda da aynen şöyle deneceğini duyar gibiyiz:

O dönem insanında insanın doğrudan Allah tarafından ve topraktan yaratıldığı düşüncesi o kadar kabul görmüştü ki, bunu bir anda reddetmek insanların hidayete ermelerini olanaksızlaştıracaktı. Üstelik o dönem insanı cahil olduğundan ona ilk canlı organizmaların sudan türeyip yüz milyonlarca yıl süren bir evrim içinde yaşanan farklılaşmayla diğer canlıların oluştuğunu anlatabilmek de olanaksızdı. Bu yola gidilmiş olsaydı insanlar inanmayacak, üstelik bu gerçeği kolayca alaya alabilecekti. Daha 20. yüzyıl sonlarında bile pek çok insan, maymundan türediğimiz gerçeği ile alay etmemiş miydi? İşte bu gerçeği bildiği içindir ki yüce Allah, Adem-Havva rivayetini ifade etmiş, ama diğer yandan bütün canlıların sudan oluştuğu gerçeğini de belirtmeyi ihmal etmemiştir. Canlıların, giderek insanın oluşumu Allah'ın ilmi içindedir. Bu yüzden 'hiçbir şey yoktur ki kitapta olmasın' dememiş miydi? Hem kitabı indirirken onun asıl amacı insanların sonradan bulacağı gerçekleri bildirmek değil, içine girdikleri olumsuzlukları düzeltmek, onları Allah yoluna çekmek, Şeytan'a karşı uyarmaktı. Dikkat edilirse Adem-Havva rivayetinde de yaratışın niteliği, ayrıntıları geçiştirilirken uzun uzun Allah'ın gücü, Şeytan'ın işlevi üzerine açıklamalar yapılmış, dolayısıyla Allah insanlardaki Adem-Havva inancını insanları hidayete erdirmek, Şeytan'a

karşı uyarmak için araç olarak kullanmıştır vs. vs.!!!"

Bu varsayımımızın gerçekliği, geçmiş örneklerle de tekrarlandığından kuşkulardan uzaktır.

Evet, bilimsel veri ve onun yöntemlere uygun olarak geliştirilen evrim teorisi, bilimsel bir gerçek haline gelinceye, kadar, zamana gereksinim duyacak ve tabii bu süreçte ayrıntılar düzeyinde de olsa değişimlere uğrayacaktır. Ancak daha şimdiden, dünyaya bilimsel açıdan bakabilen herkes için açık bir gerçek vardır; "yaratılış" öyküsü bilimin gündeminden çıkarak tarihin çöplüğüne fırlatılmış bulunmaktadır. Onun siyasal düzeyde etkinliğinin nedeni, gerici düzen ve kurumlardır. Ancak gelinen noktada bile evrim teorisinin kavramları, bilim dünyasında temel ilkeler haline gelmiş, dolayısıyla "ol" deyince oluverme hurafesini gündem dışı bırakmıştır.

Esasen bilimsel bakış açısının felsefi düzeyde oluşumu 19. yüzyıldan çok öncelere, MÖ. 5. yüzyıla kadar uzanır. Buna eşlik edecek bilimsel maddi verilerin yokluğu nedeniyle bilim karşıtı görüşler, sürece damgasını vurmakta gecikmemiştir. Nitekim Yunanlı düşünürlerin, her şeyi doğa ile açıklayarak bilim felsefesinin temellerini Antik Çağ'da oluşturduklarını görüyoruz.

"Doğanın ötesi için metafizik hayaller kurma eğilimi, kronolojik sırada, çok daha sonradır. İlk düşüncecilerin dayandığı ilke, yokluktan hiçbir şeyin meydana gelemeyeceği ilkesiydi. Yunanlılar, bu ilkeyi uzun uzun tartıştılar ve bütün meydana gelenlerin bir varlıktan, eşdeyişle doğadan çıktığı sonucuna vardılar. Bu olumlu başlangıç, henüz ilk adımlarında bulunan doğa biliminin insan düşüncesine yardım edememesi yüzünden, önce bilgiciler ve Sokrates'le insan felsefesine, daha sonra da bütünsel bir sisteme varma tutkusu içinde Platon ve Aristoteles'le metafizik düşlere dönüştü. Bu, doğabilimin adım adım ilerleyen verileriyle yetinemeyen sabırsız insanın, usunu zorlayıp gerçeği bir anda yakalama isteğinden ileri gelmiştir. Ama aynı insan düşüncesi, bu belgesiz düşleri güçlü bir şüphecilikle tepkiledi. Ortaçağın koyu karanlığı, doğabi-

limleriyle yeni bir diyalektiğe başlayan yeni bir doğa felsefesiyle aşılmıştır. İngiliz düşünürü Roger Bacon'la başlayan bu yeni çığır, en büyük coşkusunu İtalyan düşünürü Giordano Bruno'da bulmuştur."[158]

Bruno uzun hapis yıllarından sonra Engizisyon kararıyla yakılarak öldürülmüş, ancak bilim onu aşarak, ama doğrulayarak yoluna devam etmiştir. Günümüze gelindiğinde artık bilimin evrensel yasaları olarak bilinmektedir ki, varlık, sürekli bir yeniden oluşum sürecidir. Her oluşum belli nicel birikimler (evrim) sonrasında nitel değişimlerin ifadesi olarak gerçekleşmiştir. Doğada görünen görünmeyen her şey, maddesel nitelikte olup, vardan yok ve yoktan var olmaz. Madde sürekli hareket halindedir. Dolayısıyla o, her biçimiyle belli bir yaşam süresine sahip olup bu süreyi tamamladığında başka biçimlere dönüşerek varlığını sürdürür. Yani madde değişir ama yok olmaz, bu anlamda madde aynı zamanda yoktan da var olmaz. Ve bilimsel felsefenin belirlediği gibi artık doğada, toplumda ve bilinçte bütün olgu ve olaylar, ancak bu evrim mantığı içinde anlaşılabilirler.

Her şey özünde maddenin hareketinin biçimleridir, çünkü maddenin kendisi sürekli değişme demektir. Durgunluk ise görelidir ve duyularla algılanamayan gerçeğin, aldatıcı bir görünümünden ibarettir. Mutlak olan madde ve onun hareketidir. Bu durum maddenin, kaynağı kendinde olan öz gücünün ürünüdür. Görüldüğü gibi, Güneş'in Dünya'nın ve diğer tüm uzay cisimlerinin oluşumunda tanrı faktörüne yer yoktur.

Bilimsel olarak her varlık kendi oluşma gücünü kendi yapısında taşır, bu gücü dışardan almaz. Dünya bu güçle oluşmuş, tohum bu güçle çatlamış, dolayısıyla insanlar da bu güçle oluşmuştur. Dışarıdan sadece uygun çevre koşullarının sağlanması yoluyla etki edilebilir ki bunun da kaynağı, yine maddeseldir. Bu nedenle uzayda her şey sürekli hareket ve değişme içindedir ve bu sürecin doğal evrimi içinde galaksiler,

---

[158] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 66.

güneş sistemleri ve gezegenler oluşmuştur. Bunlar arasında, uygun yaşam için gerekli tüm koşullara sahip olan Dünya'da, milyar yıla uzanan bir süre sonunda, yaşam belirtileri ortaya çıkmıştır. Uygun koşullarda farklılaşma, karmaşıklaşma, gelişmenin ürünü olarak farklı canlılar, insan ve onun zekâ ve becerisinin ışığında bilim gelişmiştir.

Bu süreci kısaca özetleyelim:

"Engels şöyle der: 'Yaşam proteinli cisimlerin varlık biçimidir. Proteinli cisimlerin temel öğesini meydana getiren şey doğal çevreyle aralarındaki sürekli ve karşılıklı madde alışverişidir.' (...) Yaşam temelde bir hareketlilik olduğundan tüm evren yaşamsaldır. Protein maddesinin bitkisel ve hayvansal varlıklarda özümleme, büyüme ve üreme özellikleriyle beliren yaşamsal biçimi, evrensel yaşamın özgül bir biçimidir... Yaşamsal harekete, organik olmayan hareketin gelişmesiyle; eşdeyişle canlı doğaya, cansız doğanın gelişmesiyle geçilmiştir... Canlı organizma, çevresinin etkilerine aktif tepki gösterir, bunu yaparken de yeniden kazanmak zorunda olduğu bir enerji harcar. İşte ilkel protein maddesi, eşdeyişle protoplazma (canlı hücrenin içindeki albüminli madde) çevresinden bu enerjiyi alma yeteneğini edinmekle yaşama başlamıştır (üremiştir). En yalın ve ilkel canlı organizmalarda bile var bulunan duyarlık, giderek gelişmiş ve yeni organlar oluşturarak en yetkin biçimine, insan varlığına ulaşmıştır."[159]

Engels'in öz olarak yanlış olmayan ve o zamanın bilgisi çerçevesinde sorunu formüle eden tanımını, yeni verilerle genişleten J.D. Bernal, şöyle yazıyor: "Şimdi geriye dönebilir ve hayatı bu moleküler terimlerle tarif edebiliriz: Engels'i genişleterek, 'hayat, protein-nükleik asit kombinasyonlarının hareket yordamıdır' diyebiliriz. Bütün zamanları içeren bir hayat için tutarlı olmasa bile, bu, bildiğimiz ve gördüğümüz kendi dünyamızdaki hayat bakımından doğrudur ve en küçük virüsüne kadar her elementinin, sentezlerini belirli bir moleküler

[159] Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü*, s. 337.

mekanizmaya göre gerçekleştirdiği biyokimyasal bir birliktir. Uzun bir zaman için bu, biyologlar bakımından yeterli bir uğraş alanı olacaktır, ama hayatın kökeniyle ilgili sorular hâlâ yanıtlanamamıştır. Oysa bu denli muğlak ve şahane mekanizmaların ansızın mevcudiyet bulduğunu söylemek çok bilimdışı bir tavır takınmak olur. Böylesine faraziyeler, çok daha mazur bulunan ilkel insanı yaratılış efsaneleri uydurmaya yönelten aynı zihni tembelliğin sonucudurlar. Bu konuda başka bir alternatif bulmak zordur, ama hayatın kökeniyle ilgili bir teori oluşturulmaya başlanmıştır bile.[160]

Hançerlioğlu'yla konumuza devam edelim: "İnsanbilim (antropoloji) alanındaki son bulgular günümüzden dört yüz milyon yıl önceki Silur döneminde deniz hayvanlarının yaşadığını, üç yüz milyon yıl önceki Korbon döneminde kara bitkilerinin belirdiğini, yüz elli milyon yıl önceki Jura döneminde dinozorlarla sürüngenlerin göründüğünü, altmış milyon yıl önceki Eosen döneminde de maymun ve ilerde insanlaşması muhtemel primatların çoğaldığını meydana koymuştur. Bu çağlardan kalma fosil kalıntıları, günümüzden otuz beş milyon yıl önceki Oligosen döneminde yaşamış olan Aegyptop ithecus Zeuxis'in insanlaşmayı hazırlayan maymun türlerinden Dryopithecus'ün atası olabileceği kanısını uyandırmıştır. Dryopithecus Africanus adı verilen bir maymun türü ise, günümüzden yirmi beş milyon yıl önceki Miosen döneminde yaşamıştı. Bu çağda bulunan Ramapithecus Punjabicus ve Kenyapithecus Africanus'ün insan türünü meydana getirecek olan ilk insanımsılar oldukları sanılmaktadır. On iki milyon yıl önceki Pilosen döneminden hiçbir fosil bulunamamışsa da üç milyon yıl önceki Pileistosen döneminden ilk insanlaşan maymun grubu olduğu sanılan Australopithecus fosilleri bulunmuştur. Çünkü, bunlara gelinceye dek bütün maymun grupları çoğunlukla ağaçlarda yaşarken bu grubun yerde yaşadığı saptanmıştır. Bu maymun-insan fosillerinin ilki 1924 yılında

---

[160] J.D. Bernal, *Bilimsel Tarihi*, s. 596.

güneş sistemleri ve gezegenler oluşmuştur. Bunlar arasında, uygun yaşam için gerekli tüm koşullara sahip olan Dünya'da, milyar yıla uzanan bir süre sonunda, yaşam belirtileri ortaya çıkmıştır. Uygun koşullarda farklılaşma, karmaşıklaşma, gelişmenin ürünü olarak farklı canlılar, insan ve onun zekâ ve becerisinin ışığında bilim gelişmiştir.

Bu süreci kısaca özetleyelim:

"Engels şöyle der: 'Yaşam proteinli cisimlerin varlık biçimidir. Proteinli cisimlerin temel öğesini meydana getiren şey doğal çevreyle aralarındaki sürekli ve karşılıklı madde alışverişidir.' (...) Yaşam temelde bir hareketlilik olduğundan tüm evren yaşamsaldır. Protein maddesinin bitkisel ve hayvansal varlıklarda özümleme, büyüme ve üreme özellikleriyle beliren yaşamsal biçimi, evrensel yaşamın özgül bir biçimidir... Yaşamsal harekete, organik olmayan hareketin gelişmesiyle; eşdeyişle canlı doğaya, cansız doğanın gelişmesiyle geçilmiştir... Canlı organizma, çevresinin etkilerine aktif tepki gösterir, bunu yaparken de yeniden kazanmak zorunda olduğu bir enerji harcar. İşte ilkel protein maddesi, eşdeyişle protoplazma (canlı hücrenin içindeki albüminli madde) çevresinden bu enerjiyi alma yeteneğini edinmekle yaşama başlamıştır (üremiştir). En yalın ve ilkel canlı organizmalarda bile var bulunan duyarlık, giderek gelişmiş ve yeni organlar oluşturarak en yetkin biçimine, insan varlığına ulaşmıştır."[159]

Engels'in öz olarak yanlış olmayan ve o zamanın bilgisi çerçevesinde sorunu formüle eden tanımını, yeni verilerle genişleten J.D. Bernal, şöyle yazıyor: "Şimdi geriye dönebilir ve hayatı bu moleküler terimlerle tarif edebiliriz: Engels'i genişleterek, 'hayat, protein-nükleik asit kombinasyonlarının hareket yordamıdır' diyebiliriz. Bütün zamanları içeren bir hayat için tutarlı olmasa bile, bu, bildiğimiz ve gördüğümüz kendi dünyamızdaki hayat bakımından doğrudur ve en küçük virüsüne kadar her elementinin, sentezlerini belirli bir moleküler

[159] Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü*, s. 337.

mekanizmaya göre gerçekleştirdiği biyokimyasal bir birliktir. Uzun bir zaman için bu, biyologlar bakımından yeterli bir uğraş alanı olacaktır, ama hayatın kökeniyle ilgili sorular hâlâ yanıtlanamamıştır. Oysa bu denli muğlak ve şahane mekanizmaların ansızın mevcudiyet bulduğunu söylemek çok bilimdışı bir tavır takınmak olur. Böylesine faraziyeler, çok daha mazur bulunan ilkel insanı yaratılış efsaneleri uydurmaya yönelten aynı zihni tembelliğin sonucudurlar. Bu konuda başka bir alternatif bulmak zordur, ama hayatın kökeniyle ilgili bir teori oluşturulmaya başlanmıştır bile.[160]

Hançerlioğlu'yla konumuza devam edelim: "İnsanbilim (antropoloji) alanındaki son bulgular günümüzden dört yüz milyon yıl önceki Silur döneminde deniz hayvanlarının yaşadığını, üç yüz milyon yıl önceki Korbon döneminde kara bitkilerinin belirdiğini, yüz elli milyon yıl önceki Jura döneminde dinozorlarla sürüngenlerin göründüğünü, altmış milyon yıl önceki Eosen döneminde de maymun ve ilerde insanlaşması muhtemel primatların çoğaldığını meydana koymuştur. Bu çağlardan kalma fosil kalıntıları, günümüzden otuz beş milyon yıl önceki Oligosen döneminde yaşamış olan Aegyptop ithecus Zeuxis'in insanlaşmayı hazırlayan maymun türlerinden Dryopithecus'ün atası olabileceği kanısını uyandırmıştır. Dryopithecus Africanus adı verilen bir maymun türü ise, günümüzden yirmi beş milyon yıl önceki Miosen döneminde yaşamıştı. Bu çağda bulunan Ramapithecus Punjabicus ve Kenyapithecus Africanus'ün insan türünü meydana getirecek olan ilk insanımsılar oldukları sanılmaktadır. On iki milyon yıl önceki Pilosen döneminden hiçbir fosil bulunamamışsa da üç milyon yıl önceki Pileistosen döneminden ilk insanlaşan maymun grubu olduğu sanılan Austrolopithecus fosilleri bulunmuştur. Çünkü, bunlara gelinceye dek bütün maymun grupları çoğunlukla ağaçlarda yaşarken bu grubun yerde yaşadığı saptanmıştır. Bu maymun-insan fosillerinin ilki 1924 yılında

---

[160] J.D. Bernal, *Bilimsel Tarihi*, s. 596.

Rodezya'da bulunmuştu. Daha sonra bu türden düzinelerle fosil meydana çıkarılmıştır. Bu fosillerle birlikte bunlarca yapıldığı sanılan yontulmuş çakıl taşları da bulunmuştur. Pileistosen döneminin üçüncü buz çağından önce insan türünün geniş ölçüde yayıldığı sanılmaktadır. Neanderthal adamı bu ilk insanlardan biridir ve home sapiens Neanderthalensiz adıyla anılmaktadır. Bu dönemin dördüncü buz çağı Neanderthal adamını hemen tümüyle yok etmiştir. Ama, bu çağ sona ermeden homosapiens adı verilen gerçek insanlar dünya üstünde görünmüşlerdir. Sürüp gitmekte olan soyumuzun ataları bunlardır. Bu insanlar çeşitli ırklar halinde var olmuşlardır. Bu ırkların ilki de Cro-Magnon ırkıdır.

Günümüze kadar gelen insanlık tarihini altmış yılda özetleyen bir hesap, milyonlarca yıllık yaşamını hayvanca sürdüren insanın birdenbire açıldığını ve çok hızlı bir evrime girdiğini göstermektedir. Bu evrim gelecek yüzyıllarda çok daha hızlanacak ve şimdiden kestirilemeyecek, kestirilse de inanılmayacak boyutlara ulaşacaktır. Bütün başarılarına karşın henüz ilkellik çağını yaşamakta olan insan, gerçekten insan olma yoluna böylesine bir hızla girmiş bulunmaktadır. Birkaç yüzyıl sonra klasik anlamını yitirerek ilkellikle anlamdaşlaşacak olan uygarlık gerçekten başlayacaktır. Uzmanlarca yapılan bu hesaba göre insan, yedi yaşında ilk zekâ belirtisini göstermiş, taşları yontmaya başlamıştır. Sonra, yirmi beş yaşına kadar on sekiz yıl bu zekâ belirtisiyle yetinmiş, başkaca bir şey yapamamıştır. Yirmi beş yaşında ateşi bulmuştur. Elli beş yaşına gelinceye kadar bir yirmi yıl daha taşları yontup ateşte ısınarak başkaca bir şey yapamadan oyalanmıştır. Elli beş yaşında insanlığa doğru bir adım daha atarak, gömmeye başlamıştır. Bir üç yıl da taş yontup ateşte ısınarak ve ölülerini gömerek geçip gitmiştir. Oysa elli sekiz yaşında onun birdenbire açıldığını, insanlığa doğru hızla gelişmeye başladığını görmekteyiz. Çömlek yapmakta, toprağı işlemekte, hayvanları üretmektedir. Gelişme gittikçe hızlanıyor. İnsan, toprağı işlemeye başladıktan bir yıl sonra, hesabımıza göre elli dokuz ya-

şında, madenlerden yararlanmakta ve evler yapmaktadır. Altı ay sonra da alfabeyi bulmuştur. Çünkü artık sayacak ve sayınca da unutmamak için zorunlu olarak yazacak malları vardır. Alfabeyi bulduktan yirmi beş gün sonra Hıristiyan olmuş, bir ay sonra da Tanrısal Komedya'yı kaleme almıştır. Böylesine bir yapıt yayınlanmayı gerektirirdi elbet. Tanrısal Komedya'yı yazdıktan iki gün sonra matbaayı bulmuş, ondan iki gün sonra da buhar makinesini yapmıştır. Dinamo ve motor, buhar makinesinden bir gün sonra yapılmıştır. Altmış yaşındaki insanımız ömrünün son saatlerinde de telgrafı, telefonu, radyoyu, televizyonu, bilgisayarı bulmuş ve özel gemileriyle uzayda dolaşmaya başlamıştır.

Hayvanlıktan insanlığa dönüşüm sürecini Alman bilgini Friedrich Engels şöyle anlatmaktadır: 'Ekonomi politikçiler iş (emek) bütün zenginliklerin kaynağıdır derler. Fakat iş, bun-dan da öte sonsuz bir şeydir. İnsanın tüm varlığı için ilk temel şart odur ve bu ölçüdedir ki bir anlamda insanı iş yaratmıştır dememiz gerekir. Yüz binlerce yıl önce, jeologların üçüncü zaman dedikleri, henüz kesinlikle saptanamayan dünya tarihi dönemi sırasında, belki de onun sonlarına doğru, dünyanın sıcak bölgesinde –muhtemelen şimdi Hint Okyanusu'nun dibine batmış büyük bir kara parçası üzerinde– insan benzeri maymunların son derece gelişmiş bir kuşağı yaşıyordu. Bizim bu ecdadımızı Darwin aşağı yukarı tanımlamıştır. Bunların bedeni tamamen kıllarla örtülüydü, sakalları ve sivri kulakları vardı ve topluluk halinde ağaçların üstünde yaşıyorlardı. Bu maymunlar, belki de özellikle yaşayış biçimleri dolayısıyla ağaçlara tırmanırken ellerine ve ayaklarına farklı fonksiyonlar kazandırarak düz yerde yürürken ellerini kullanma alışkanlığını yavaş yavaş bırakmaya, dik biçimde bir yürüyüş kazanmaya başladılar. Böylece maymundan insana geçişin en önemli adımı atılmış oldu. Bugün bütün insan-benzer maymunlar ayakta durabilirler ve iki ayak üzerinde hareket edebilirler. Ama bunu yalnız zorunlu hallerde ve pek beceriksizce yaparlar. Doğal yürüyüşleri yarı diktir ve ellerini de kullanırlar. Çoğu ise el

kemiklerini yere dayar ve sakat bir kimsenin koltuk değnekleriyle yürüyüşü gibi bükük bacaklarla uzun kolları arasında bedeni titretir. Genel olarak, maymunlarda dört ayak üzerinde yürümeden iki ayak üzerinde yürümeye geçişin bütün basamaklarını bugün bile görebiliyoruz. Ama iki ayak üzerinde yürüme onlar için bir son çare hali olmaktan öte gitmemiştir. Kıllı ecdadımız arasında dik yürüme önce bir kural ve zamanla bir gereklilik haline geldiyse, bu, arada geçen zamanda eller için gittikçe değişik çalışma şekilleri gelişmesini zorunlu kılmıştır. El ve ayağın kullanılmasında bazı farkların meydana gelişi maymunlar arasında da görülür. Belirtildiği gibi ağaca tırmanırken el, ayaktan başka türlü kullanılır. Daha aşağı memeli hayvanların ön ayaklarının kullanılışı gibi el daha çok yiyeceklerin toplanmasına ve tutulmasına yardım eder. Bazı maymunlar ağaçlarda yuvalarını ellerle yapar, hatta şempanze gibi kötü havadan korunmak için dalların arasında çatı meydana getirirler. Düşmanlara karşı korunmak için sopaları ellerle yakalar, ya da meyveleri ve taşları bunlarla fırlatırlar. Yakalandıklarında insanlardan kopya ettikleri birçok basit hareket için ellerini kullanırlar. Ama insana en çok benzeyen maymunların bile gelişmemiş eliyle binlerce yüzyıllık iş yoluyla son derece gelişmiş insan eli arasındaki farkın ne kadar büyük olduğu burada anlaşılır. Kemiklerin ve kasların sayısı ile genel düzeni ikisinde de aynıdır. Ama en ilkel vahşinin eli, hiçbir maymun elinin taklit edemeyeceği yüzlerce iş yapar. Hiçbir maymun eli taş bıçağın en kabasını bile meydana getirememiştir. Ecdadımızın binlerce yıllık sürede maymundan insana geçiş sırasında yavaş yavaş eli uydurmayı öğrendikleri ilk hareketler başlangıçta herhalde en basitleriydi. En ilkel vahşiler, hatta aynı zamanda fiziksel bir gerileme göstererek daha çok hayvana benzer bir duruma dönüşenler bile, bu geçiş dönemi yaratıklarından çok daha üstündür. İlk çakmak taşı insan eliyle bıçak haline getirilinceye kadar, öyle zaman dönemleri geçmiştir ki, bizce bilinen tarihsel dönem onunla karşılaştırılınca önemsiz kalır. Ama asıl adım atılmıştı, el özgür

hale gelmişti ve artık durmadan yeni beceriler kazanabiliyordu. Böylece kazanılan daha büyük esneklik kuşaktan kuşağa geçiyor ve artıyordu. O halde el, iş organı olmakla kalmaz, aynı zamanda bu işin ürünüdür de. Ancak iş, gittikçe yeni hareketlere uyma, bu yoldan geliştirilmiş kasların, bağ organlarının, daha uzun dönemler içinde kemiklerin kalıtsal yoldan geçmesi bu kalıtsal inceliğin yeni, gittikçe daha karışık hareketlere gittikçe yenilenen biçimde uygulanması, insan elini Rafael'in tablolarını, Tharwaldsen'in heykellerini ve Paganini'nin müziğini yaratabilecek bir mükemmellik düzeyine kadar getirmiştir. Ama el tek başına değildir. O, son derece karmaşık bir tüm organizmanın ancak tek bir organıydı. Elin yararlandığı şeyden bütün beden de yararlandı, hem de iki yoldan. Önce Darwin'in dediği gibi, büyüme korelasyonu yasasından yararlandı. Bu yasaya göre, bir organik varlığın ayrı parçalarının belli biçimleri, görünüşte onlarla bağıntısı olmayan başka parçaların belli biçimleriyle her zaman bağıntılıdır. Böylece, hücre çekirdeksiz kırmızı kan hücrelerine sahip ve kafanın iki eklemle (kondil) kaburganın ilk kemiğine bağlandığı bütün hayvanlarda hiç eksiksiz; yavruları emzirmek için süt bezeleri de vardır. Bunun gibi, memeli hayvanlarda çatal tırnaklar kural olarak geviş getirmek için kırkbayır ile bağıntılıdır. Belli biçimlerdeki değişmeler, aradaki bağıntıyı açıklayabilecek durumda olmamıza rağmen öteki beden kısımlarının biçiminde de değişmelere sebep olur. Gözleri mavi olan tamamen beyaz kediler her zaman ya da hemen her zaman sağırdır. İnsan elinin gittikçe gelişmesi ve buna paralel olarak ayağın dik yürüyüşe uyması, hiç şüphesiz böyle bir korelasyon yoluyla organizmnın öteki kısımları üzerinde de etkisini göstermiştir. Elin gelişmesinin dolaysız, belirlenebilecek biçimde geri kalan organizmaya yaptığı etki daha önemlidir. Daha önce değinildiği üzere, bizim maymun ecdadımız sürü halindeydi, bütün hayvanların en toplumsalı olan insanın, toplumsal olmayan bir önceki ecdattan çıkışını aramanın imkânsızlığı açıktır. Elin gelişmesiyle, işle başlayan doğa üzerindeki egemenlik her yeni

ilerlemede insanın görüş açısını genişletti. İnsan, doğadaki maddelerde sürekli olarak yeni, o güne kadar bilinmeyen özellikler keşfetti. Öte yandan işin gelişmesi, karşılıklı destekleme, ortaklaşa etkinlik hallerini çoğaltma ve bu ortaklaşa etkinliğin her birey için sağladığı yararın bilincine gittikçe yaklaşmasına zorunlu olarak yardım ediyordu. Kısacası, oluşan insanlar, birbirlerine söyleyecek bir şeylerinin bulunduğu noktaya eriştiler. İhtiyaç, kendine bir organ yarattı. Maymunun gelişmemiş gırtlağı, durmadan daha gelişmiş modülasyon elde etmek için yapılan modülasyon yoluyla yavaş, ama sağlam biçimde değişti ve ağız organları yavaş yavaş birbiri ardından ahenkli harfleri söylemesini öğrendi... Önce iş, sonra onunla birlikte dil, bir maymunun beynini etkileyen en önemli iki dürtü bunlardır ve bu etki altında maymun beyni, bütün benzerliğine rağmen çok daha büyük ve çok daha üstün bir insan beynine doğru gelişmiştir'.

Engels'in de belirttiği gibi insan doğanın ürünüdür ve canlı bir hayvan olarak yaşambilimsel (biyolojik) evrimin sonucudur. Yaşambilimsel evrimden insansal tarihe geçiş emekle başlamıştır. İnsansal emeği hayvansal çabadan ayıran, bu emeğin bilinçli oluşudur. Emek ve bilinç, birbirlerinin koşulu olarak, insana özgü bir diyalektik ikileşmedir. Yüksek hayvan türlerinde beliren zekâ ve onunla sınırlı olarak gelişmiş bulunan çaba, evrim sonucunda, insansal bilinç ve bilinçli emeğe dönüşmüştür. Bu gelişme, pek uzun bir evrimin ürünüdür. Hayvansal zekâ ve çaba sadece doğadan yararlanmakla kalmış, doğayı yararına uygun olarak değiştirip ona egemen olunca insanlaşmıştır. İnsan, onu meydana getiren doğasal koşulların aşılmasıyla varlaşmıştır ve bu yüzden artık o doğasal koşullara indirgenemez. Bilinç ve eyleminin, birbirlerinin karşılıklı olarak etkilemesiyle gerçekleşen uzun bir evrim sonunda alet yapmış ve hayvandan farklı olarak kendi kendini üretmiştir."[161]

---

[161] Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü*, s. 206-208.

"Hayvanın önayaklarının elleşmesi ve ellerin emekle kullanılmasıyla başlayan insanlaşma, zorunlu toplumsallaşma olgusundan geçerek dil-bilinç olgusunu meydana getirmiştir. Bilinç insanın toplumsal ilişkileri ve etkinliği içinde çevresini ve kendisini anlamasını sağlayan zihinsel süreçlerin toplamıdır. Tıpkı dil gibi başkalarıyla ilişki kurma zorunluluğundan doğmuş ve ilk anından beri dil temeli üzerinde biçimlenmiştir. Engels, konuşmanın ortaya çıkışının, maymun beynini adım adım bilinçlendirerek insan beynine dönüştürdüğüne dikkat çeker. Bilinç, sadece insanda bulunan en yüksek yansıma biçimidir. Kaynağı insanların sosyo-ekonomik üretim faaliyetleridir. Ancak üretim sürecindedir ki insanlar toplumsal ilişkiler içine girmişler, nesnelerin özelliklerini ve çevrelerini kavramışlar, dolayısıyla kendilerini de tanımışlardır. Bundan ötürüdür ki, bilinç toplumsal bir olgudur ve toplumun dışında asla oluşamaz."[162]

"İnsan toplumu olmaksızın insan usu, insan bilinci ve insan düşüncesi de olamazdı. Bilinç, örneğin ellerimiz, kanımız, gözlerimiz ve saçımızda söz konusu olduğu gibi doğanın basit bir ürünü değildir. Bilincin ortaya çıkabilmesi ve görevini yapabilmesi için doğal yaşambilimsel temelinin yanı sıra, toplumsal koşullar (toplumsal yaşam ve insan toplumu) da gereklidir. İnsan bilinci, karakteri itibariyle toplumsaldır. İnsanın toplumsal ilişkilerinden, toplumsal yaşamından ve hareketliliğinden soyutlanmış olarak ortaya çıkamaz. Bir çocuk ancak bir insan topluluğu içinde yaşayarak bir insan olabilir. 'İnsanın özü, tek başına bir bireye özgü ve soyut bir şey değil, toplumsal ilişkilerinin tümüdür'. Bu gerçek genel olarak insan konusunda herhangi bir akıl yürütmeyi gereksiz ve olanaksız kılar. İnsan, bütün insanlığın gelişmesinin bir ürünüdür (nasıl ki bir elma da, elma ağacının değil, bütün bir doğanın ürünüdür). İnsan, toplumsal soyunun yüz binlerce yıllık deney ve bilgi mirasına sahiptir."[163]

---

[162] Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü*, s. 46-47.
[163] A.g.e., s. 209.

İnsanlaşmamızın öyküsüne dair bu genel bilgi ve sürecin mantık örgüsünden tekrar "yaratılış" efsanesine dönelim. Buna göre tüm bitki çeşitleri, hayvan cinsleri, insanlar ve hatta tüm doğa bugün bilinen haliyle yaratılmıştır. Öyle ki, Muhammed dönemindeki dokuma ve elbiseler bile A'râf-26'nın, "Ey insanoğulları; ayıp yerlerinizi örtecek giyimlikle sizi süsleyecek elbiseler gönderdik..." ifadesinde görüldüğü gibi, Allah'ın tarafından yaratılmıştır.

Yani yaratılış öyküsünde evrimin hiçbir türüne, insanın yaratıcılığına, onun becerisine yer yoktur. Öyle ki, "ilim" denen her türden bilgi de Allah tarafından belli insanlara ve tabii ilk insan Adem'e verilmiştir. Elbise, üstelik "ayıp yerleri örtmek" gibi belirlenmiş bir amaçla, Allah tarafından "gönderilmiştir"! Tabii bilimsel olarak bunlar ancak birer safsatadır. Kur'an'ın iddialarına rağmen, bitkilerin de yaratılmayıp en ilkel biçimleriyle oluştuğu ve giderek karmaşıklaşıp farklılaştığı, sadece belli yerlerde oluşmuş olan kimi bitkilerin, diğer yerlere insan aracılığıyla taşındığı, üretildiği, giderek bugünkü çeşitlilik ve niteliklerine gelinceye kadar pek çok değişim geçirdiği ispatlanmış gerçeklerdir. Bunun gibi kesinleşmiş pek çok bilginin de gösterdiği gibi evrim, canlı cansız maddenin tüm biçimleri için, mutlak bir yasa durumundadır.

Araştırmalar çok kesin biçimde göstermiştir ki kendilerini tanıyabileceğimiz belgeler bırakmış olan en eski çağ insanları, yarı hayvan konumundadırlar. Az önce aktarılan bilimsel çizelgeden de görüldüğü gibi; matbaanın bulunduğu 15. yüzyıldan bilgisayarın bulunduğu 20. yüzyıla kadar geçen zaman, insanlık takvimi içinde üç güne sığmaktayken insan ilk zekâ belirtilerini yedi yaşında göstermeye başlamış ve bundan sonraki on sekiz yılda taş yontmaktan öte bir yetenek gösterememiştir. Bu süre, gerçek takvimle milyon yıldan fazla zamana karşılık gelmektedir. Bundan sonraki yüz binlerce yılda zamanını taş yontmanın yanı sıra, ateşi kullanma becerisini geliştirmekle geçirmiştir. Bu uzun süreçte insan önce ateşi evcilleştirmeyi öğrenmiş, sonra ondan ısınma ve koruma aracı olarak

yararlanmış, giderek avladığı hayvanların etlerini pişirmeyi ve çömlek yapmayı keşfetmiştir. Her şey çok yavaş gelişmiş ve tabii bu gelişmeye, bilinç de eşlik etmiştir. Bu ve daha sonraki uzun dönem boyunca insan hayatında tanrılara yer olmadı. Çünkü daha tanrıları yaratacak kadar bile gelişmemişti bilinci.

Bundan sonraki on binlerce yıl içinde, ölüm yoluyla kaybettiği sevdiklerini gömmeyi öğrendi. Bu arada işaretle anlaşmanın ötesine geçip dilini geliştirmeye başlamıştı. İnsan topluluklarının birbirleri ile kurdukları yardımlaşma, savaş, anlaşma benzeri ilişkiler, farklı deneyimlerin birleştirilmesini ve tabii av tekniklerinin gelişmesini sağladı. Bu yüz binlerce yıllık zaman diliminde insan, ne bulur ne avlayabilirse onu tüketen konumuyla henüz üretmekten uzaktı. Daha sonra ruh-tanrı ve dinsel inanca dönüşecek olan ilk talihsiz buluşu, işte bu dönemlerde başlar.

Tarımsal üretimin başlamasından önce değişik av biçimlerinde beceri gösteren kabileler, avı bereketli kıldığına inandığı, daha önceki deneyimleri kutsayan büyü yöntemleri geliştirdiler. Av becerisi veya yarar sıralamasına göre, bazı hayvan ve bitki cinslerini kendilerine totem yaptılar. Belli suretler, semboller kullanarak, temsili danslar yaparak hayvan ya da bitkinin bollaşmasını sağlayabileceklerine inandılar. Bu arada kutsal sayılan şeylere ilişkin yasaklar gelişti. İşte insanın evriminin bu döneminde, doğa karşısındaki acizliğinin ürünü olan ilk inanç biçimleri ortaya çıktı. Sonraki on bin yıllarda, önce çok tanrı ve giderek tek tanrıya sığınma, ondan medet umma alışkanlığı bu arkaik dönemden kalmadır.

İnsan, süreç içinde hayvanları evcilleştirmeyi ve sonra birkaç türle sınırlı olarak bitki üretmeyi öğrendiğinde, artık doğa üzerinde etkili olabileceğini farkederek gelişmesinin önemli bir kilometre taşını daha geride bırakmıştı. Bu dönemde insan ev yapmayı da öğrenmişti. Yabani tahılın kendiliğinden üremesinin gözlenmesi sonrasında, insanın bu süreci denetimi altına almak istemesi ile tahıl üretimine geçildi. Özetle süregelen insanlık tarihinde, önceden verilmiş hazır bir bilgiye

hiç rastlanmıyor, tam tersine her şey basitten karmaşığa keşfedilip üretilerek gelişiyordu.

Tarım sayesinde doğaya egemen olmanın ilk adımları atılmış, bira yapma, dokuma, alet yapma, üretme, ev yapma gibi çok önemli bir dizi yeni teknik gelişmeye başlamıştı. Bu süreçte insanın komünal yaşamdan özel mülkiyete geçtiğini görüyoruz. Öncelikle av takımları, yemek pişirme araçları ve giysi ile sınırlı olan özel mülkiyet, giderek diğer yayılmıştır. Böylece üretilen-sulanan malın ortak depolanması ve ortak kullanımı ortadan kalkmıştır. Yani insan bilinci ve yeteneklerini geliştirirken özel mülkiyet, tanrılar ve köleciliği de icat etmiştir. Aynı süreçte, bencillik, kıskançlık, kötülük gibi ahlaki olumsuzluklar kazanan insanlık, genel ilerleme seyrini ahlaki erdemlerindeki olumsuz gelişmeyle gölgelemiştir.

İşte olumlu ve olumsuz yanlarıyla, insanın kendi ürünü olan diğer her şey gibi, dinsel inançlar da bu aşamada ortaya çıkıyor. Pek çok soruna mantıklı açıklama getirememesi, bu ilkel canlıyı, tanrıları keşfetmeye götürüyordu. Böylece insan kendini, bizzat kendi yarattığı imgenin "yaratığı" durumuna düşürmüş oluyordu. MÖ. 8000-3000 yılları arasındaki Neolitik Devir'de (Cilalı Taş Devri), ürünün bollaşması için ayinler, festivaller, adaklar iyice gelenekselleşmişti. İnsan bilinci açıklayamadığı her şeyi tanrılara bağlıyor, gücünden çekindiği, umut bağladığı her şeyde tanrılar icat ediyordu. Marks'ın da dediği gibi; "(insanlar) kendi beyinlerinin yarattığı hayaletlere egemen olamamışlardır. Onlar ki yaratanlardır, yarattıklarının önünde yere kapanmışlardır."

Her toplumun kendi icadı olan sürüyle tanrı, sürüyle tapınma biçimi, aynı zamanda doktor ve sihirbaz olan din adamları ve bunları anlatan öyküleri oluşmuştu. İlginçtir, tanrı inancı en gelişkin boyutlarına Ortadoğu toplumlarında ulaştı. Sonradan tek tanrılı dinin ortaya çıkışı da, işte bu zengin din kültürünün ürünü olarak, din felsefesi en gelişmiş olan ve yaşadıkları esaretten kurtulmaya çalışan İbranilerde gerçekleşti. Yahova'nın, diğer tanrıları bırakıp sadece kendisine tapılması ta-

lebi etrafında birleşen İbraniler, bu inançta sorunlarının çözümü için gerekli motivasyonu yakalayacaklardı. Böylece bu küçük Sami kavminde başlayan tek tanrı bilinci, MÖ. 5. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanan Tevrat (Kitab-ı Mukaddes/Ahd-i Atik) ile birlikte, sistematiğine kavuşmuş olacaktı.

Tekrar geriye gidersek, milyon yılı aşkın insanlık tarihinde, insanın genelde doğa üzerinde denetim kurmak için ilk anlamlı adımları atmasının tarihi, hiç de uzak değildir. Cilalı Taş Devri'nden sonra insanlık, bakırın işlenmeye başlandığı, onun bir alaşımı olan tunçun kullanıldığı yeni bir uygarlık çağına, Tunç Devri'ne girecekti. Bu dönem içinde ilk deniz taşıtları olan ilkel gemiler yapıldı. Bunu takip eden yaşamsal bir buluş da yelken oldu. Keza bunun kadar önemli diğer bir gelişme tekerlek ve hayvan kuvvetinin birleştirilerek ilk arabaların icat edilmesiydi. Bu buluş, insanlık için çok önemli gelişmeler sağlayan bir işlev görmüştür. Aynı dönemde saban icat edildi. Bu icatların sonucu olan ticaretin zorlaması ile ölçüleri, hesap yapmayı ve yazıyı icat etti. Tabii önceleri tüm bu buluşlar oldukça ilkel ve günümüz koşullarında çok sınırlı ihtiyaçları karşılayacak yetenekteydiler. Ancak önceki milyonlarca yıllık süreç düşünülürse bunlar çok büyük adımlardı ve sonraki olağanüstü adımların yolunu açıyor, uygarlığın hızlanarak gelişmesinin maddi temelini oluşturuyordu. Nihayet tarımsal üretimin döngüsü ve kutsal günler, astronomi bilgisine bağlı olarak takvimin bulunmasını sağlamıştır ve gelişme her buluşla hızlanarak günümüze gelmiştir.[164]

Aktardığımız bilgilerden de anlıyoruz ki insan son 5-6 bin yıllık düzeye ulaşılabilmek için, milyonlarca yıllık bir evrim yaşanmıştır. Bu evrim içinde, bizim gibi bir insan olarak tasavvur edilen "Adem" ancak 5-6 bin yıl öncesinde yer alır. Halbuki insanlık tarihi, bunun en az 300 katı öncesine uzanmaktadır. Dahası, dinî kitaplarda geçen Adem'e rastladığımız zaman aralığında da dünyada, artık tek bir Adem veya Adem

[164] Ayrıntılı bilgi için bkz.: J. D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 68-102.

ailesi değil, farklı kıtalarda, farklı renk, dil ve ırklarda, gelişkinlik düzeyleri farklı ve çoğu birbirinden habersiz olan, binlerce Adem(!) yaşamaktaydı. Dolayısıyla, bilimsel gerçekler gösteriyor ki, insanlık tarihinin başlangıcında, Adem gibi bir yaratığa yer olmadığı gibi, doğa-üstü güçlerden, insana hediye edilmiş en küçük bir bilgi de söz konusu değil. İnsanın insanlaşması süreci, tamamen kendi çabasının, doğayla savaşımının ve bu savaşım sürecinde geliştirdiği elinin, dilinin, bilincinin ve toplumsallaşmasının sonucudur. Bu süreçte, tanrılara yer olmadığı gibi, aksine tanrıların insan bilincinin ürünü olduğu gerçeği ile karşı karşıyayız.

Dini yaratmış olan insanın bilimsel ilkelliği, gelecek yüzyıllar boyunca insanın gelişimini olumsuz etkilemiştir. Mutlak kâdir, her türden değişime karşı koyan Tanrı ve kısa yaşama karşın sınırsız bir "öbür dünya" cenneti fikri, insanı hayatın sorunları karşısında kaderci olmaya sürüklemiştir. Bu yüzden din adamları bilimsel sürecin dışında kalmakla yetinmemiş, pek çok durumda –onların saçma hurafelerini dışladığı için, bilimin gelişimini de engellemişlerdir.

Gerçekten de insanlık, bugünün gelişkin bilgi düzeyi ile donanmış bir Adem ile başlamış olsaydı, bambaşka bir insanlık tarihi ile karşı karşıya olacaktık. Uygarlık hem çok daha hızlı bir gelişim izleyecek hem de geçmişe ilişkin, insanın dünyadaki ilk günlerine ilişkin bilgimiz, çok daha zengin olacaktı. İnsanın ilk bilinçli izler bıraktığı dönemden öncesine ilişkin bilgi, insana benzer ama insan olmayan fosillerin varlığından ibarettir. İnsanın, henüz insan olmayan bir canlı varlıktan geldiğinin göstergesi olan bu fosiller, insana çok benzer. Kendini örtmeye yarayan, basit bez parçaları üretecek düzeye gelinceye kadar milyonla ifade edilen yıl geçirmiş insanın, kadını egemen cins kabul eden ve çok değişik ahlak anlayışları içinde olduğu dönemler yaşadığını da biliyoruz. Bu yüzden ilk insanın Adem denen, bilinçli, 'utanma' duygusuna sahip, giyinmeyi bilen, kadın cinsini kendi hizmetinde kullanan, –Allah'ın kendine verdiği– ahlak anlayışına sahip, yeryüzünden çok da-

ha gelişkin olması gereken cennette pek çok yaşam ve görgü tecrübesi edinmiş kişi nasıl olabilir? Üstelik Adem o dünyaya indirildiğinde, her şeyin bugünkü gibi olduğunu söylemek için, insanın –çağın bilgilerinden tamamen yoksun bir karacahil değilse– düpedüz demagog olması gerekmez mi?(*)

İnsanlık tarihine ilişkin bu özetten de anlıyoruz ki, insanın babası, "Adem" adı verilen bir masal kahramanı değil, insan öncesi bir yaratıktır. Onun da sülalesi, maymuna, onunki de ta ilk canlı organizmaya, onunki ise organik olmayan maddeye kadar uzanır. Dünya'da –Adem masalından hareketle, adı Adem konulmuş insanlar bir yana bırakılırsa– gerçekte Adem diye bir varlık yaşamamıştır.

Adem, daha yaratıldığı anda konuşmayı biliyordu. Oysa konuşma eylemi, dünyada ilk insanın görünmesinden yüz binlerce yıl sonra ortaya çıkmış ve üstelik dinlerin ortaya çıktığı dönemdeki çok sözcüklü ve sistematik düzeyine ulaşabilmesi için, yine yüz binlerce yıl geçmesi gerekmiştir. Ne var ki Adem öyküsü gibi eski din kitaplarında yer alan, insanların önce tek ümmet olduğu, sonradan Allah'ın onları bölüp ayrı ayrı diller verdiği öyküsü de Kur'an'da tekrarlanır. Oysa insanlık, tarihinin hiçbir döneminde tek ümmet olmadı.(**) İnsan topluluklarının aynı anda farklı farklı yerlerde var olduğu gerçeği bir

(*) Burada, günümüzde ulaşılan gelişme düzeyi karşısında, ancak bir espri konusu olabilecek bir diğer gerçek ile karşı karşıya kalıyoruz. Bilindiği gibi ilk çağlara ilişkin bulgular bize o dönem insan ve toplumlarının mağaralarda, hayatı kolaylaştıran hemen hemen her türden bilgiden yoksun, yeterli toplumsallaşmadan uzak yaşadığını gösteriyor. Bu tartışma götürmez bilgiler ışığında, demagoglarımızın canını çok daha fazla sıkacak bir gerçeği de kabullenmek zorunda kalacağız. Adem'e inandığımız noktada, onun bulunduğu Tanrı mekânında da her şeyin böyle ilkel olduğunu kabullenmek zorundayız. İnsanın çağdaş yaratıcılığıyla kıyas kabul edemez ilkelikte bir yer olan cennettir sözü edilen!.. Aynı şey, Adem'in kavramsal dünyası için de geçerlidir. Melekler karşısında Tanrı'nın, Adem'e "bütün isimleri öğrettiği" anımsansın. Oysa Adem ve nesilleri, binyıllar boyunca cahil kavramını bile hak edemeyecek denli ilkellik koşullarında yaşamışlardır.

(**) İlginçtir, Bakara-213'te "İnsanlar önce tek ümmetti. İnsanlar aralarında anlaşmazlığa düştüğü için Allah onlara müjdeleyici ve uyarıcı peygamberler yolladı..." ifadesine karşılık, Hucurat-13'te, "Ey insanlar, doğrusu, biz sizi bir erkek bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık..." denir. Görüldüğü gibi, "insanların aralarında anlaşmazlığa düşüp bölündüğü" şeklindeki Bakara-213'e karşılık bizzat Allah'ın "birbirinizle tanışmanız için ayırdığı" şeklindeki Hucurat-13 arasındaki çelişki bir yana, tanışmak için ayırmanın mantığını açıklamak da zordur. İnsanlığın tek bir "Adem" sülalesinden ayrışmadığı, aksine değişik mekânlarda sarı, siyah, beyaz vb. farklı farklı oluştuğu da cabası!..

yana, dil de yaşadığı küçük topluluklardaki gereksinimlerin, ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Beynin sol şakak kısmında konuşmayı harekete geçiren bölge (Broca bölgesi) ile buna paralel olarak meydana gelen gırtlak yapısındaki değişimler, konuşmayı sağlamıştır. Yani her şey gibi basitten karmaşığa doğru, önce sözcük telaffuz yeteneği, sonra sözcükler ve giderek ilkel düzeyde çok sayıda ayrı dil oluşmuştur. Bu dillerin bir kısmı, onları kullanan toplumların yaşadığı gelişmeye bağlı olarak ortadan kalkmış ve kalan diller de onları kullanan toplumların karmaşık gereksinimlerine cevap verecek şekilde gelişmiştir. Yani dil de Adem'le birlikte yukarıdan inmemiş, yaşam içinde oluşmuş ve bu sayede insanı, hayvandan farklı kılan evrim kesinleşmiştir. İnsanın konuşan hayvan olması esprisi bu gerçeğin ifadesidir.

Günümüzden dört yüz bin yıl öncesine uzanabilmektedir. Pirene Dağları'nda bulunan Tautavel adamının anatomisi üzerinde yapılan araştırmalar, dört yüz bin yıl öncesine ait bu iskeletin, konuşmak için gerekli özelliklere sahip olduğunu, ancak henüz (a), (ı) ve (u) seslerini ve dilin belli bir kıvraklığını gerektiren (k), (g), (z), (j) ve (ş) gibi sesleri telaffuz edecek gelişkinlikten yoksun olduğunu ortaya çıkarmıştır. Özetle, "başlangıçta kelâm vardı" diyen Tevrat başta olmak üzere, onun Arap kültür birikimi çerçevesinde değiştirilerek tekrarlanmış hali olan Kur'an dahil bütün kutsal kitapların, daha yaratışta konuşmanın olduğu iddiası temelsizdir. Çünkü, önce eylem (yaşamak için çaba-iş) vardı ve dil, yanı sıra düşünce buna paralel olarak yüz binlerce yılda oluştu.

Bir diğer bilimsel bulguya göre, Antik Çağ'dan bu yana, yaşam süresi üç katına çıkmıştır. O dönemde, insan ömrü ortalama yirmi beş yıl gibi kısa bir süre iken günümüzde, ortalama yetmiş beş yıldır. Bu gerçek de bilinçli bir "yaratılış"ın söz konusu olmadığını, aksine koşullara uyum yetisi artan insan organizmasının evrimini ortaya koymaktadır. Dünyadaki sınav süresini yirmi beş yıl olarak saptayan Tanrı'ya rağmen, insanın, ömrünü yetmiş beş yıla çıkardığını görüyoruz.

Aynı tarihsel süreçte ortalama yaşam süreleri iki üç yıl olan kedi ve köpekler, daha başarılı uyum yetenekleri ile yaşam sürelerini on altı-yirmi yıla çıkararak ortalama beş katlık bir artış elde etmişlerdir. Demek ki "yaratış"ta varolan ölçüler değişebiliyor. Bu durum da sürecin, bilinçli bir yaratımla değil, maddi koşullarca belirlendiğini gösteren, tipik bir kanıt oluşturmaktadır.

Diğer yandan halen dünyada yaşayan siyah, beyaz, sarı ırktan insanlar da Adem öyküsü ile açıklanamaz. Evrim gerçeğini reddederek günümüz insanının Adem prototipinin ürünü olduğu iddiasında olanlar, "Allah'ın yarattığı gibi değişmeden varlık sürdürme" yaklaşımı ile insan cinsleri arasındaki çeşitliliği açıklayabilme olanağından yoksundurlar. Oysa günümüzde çok iyi biliyoruz ki "(insanın) soydan-gelimle kuşaklardan kuşaklara geçen ırksal özellikleri, çevre ve yaşama koşullarının sonucu olarak gerçekleşmiştir" ve bu da, evrimin bir diğer yüzünü ortaya koyar.

"Darwin'in ortaya attığı, bütün halindeki organizmaların evrimi kavramı bütün hayatta yer alan ortak molekül süreçlerinin evrimini de kapsamak üzere genişletilmiş, yeryüzünde hayatın organik birliği artık kanıtlanmış sayılabilir. Bu da ortaya, yeni ve büyük bir sorun daha çıkarmıştır; bu bir tek kimyasal oluşum, bakteriden insana ve meşe ağacına kadar çeşitli biçimleriyle nasıl oluyor da kendi kendini sürdürebiliyor? (...) Hayatın kökeni ve bununla, gezegenlerin, yıldızların ve galaksi sistemlerinin kökeni arasındaki ilişki sorunu karşımıza çıkıyor. Mikrokozmos ile makrokozmos arasındaki bağlantı astrolojinin mistik hayal âleminden deneysel ve denetlenebilir olgular alanına aktarılmıştır."

"...Artık insanlık tarihinde ilk kez, nebuladan siyasete kadar tüm bilgi alanının kesin bir taslağını çıkarmayı umabiliriz. Bu genel tablo, şimdiden ilkin astronom Charlier'in dış uzayda bulduğu, fakat gerçekte bütün doğada geçerli karakteristik bir yapıyı ortaya koymuştur. Her yerde kutu kutu içinde birimlerden oluşan bir sistem görüyoruz; bunlar belirli bir aşa-

mada çoğalıp daha büyük birimleri oluşturuyorlar, sonra onlar da yeniden çoğalıyor. Örneğin yıldızlar gaz ve tozdan, yıldız kümeleri yıldızlardan, galaksiler, yıldız kümelerinden, galaksi kümeleri ve meta galaksiler galaksilerden meydana gelir. Buna benzer bir biçimde nükleik asitler gibi karakteristik makro moleküller hücreleri, onlar dokuları, dokular organları, organlar organizmaları oluşturur. Bunların hepsi yalnız mekânda değil, zamanda da var olan düzenlemelerdir. Her bir karmaşık birim kendi evriminin belirli bir aşamasında her yerde aynı oranda olmak şartıyla kendini gösterir, zira henüz şu anda oluşmakta olan yıldızlar vardır, bundan iki ya da üç milyon yıl önce yaşayan organizmalar var olmuştur."[165]

Bernal'in ifade ettiği bilimsel gerçeklik nedeniyle, Darwin Teorisi ile çizilen evrim şemasında, bazı ayrıntıların geçersiz olsa bile, insanın yaratılmayıp, bir evrimin ürünü olduğu gerçeği gölgelenmiyor. Yani kimi aklı evvellerin, gelişen bilim süreci içinde, Darwin'in bilim tarihi açısından çağ açıcı nitelikte olan görüşlerindeki bazı ayrıntıların olumsuzlanmasından hareketle, Adem efsanesini doğrulamaya çalışmalarının olanağı yoktur. Çünkü evrim, yaşamın organik bütünlüğü ve dönüşümü açısından, bilimsel bir gerçek niteliğine ulaşmıştır bile.

Bilim felsefesi daha 19. yüzyıl ortalarından itibaren, evrensel bağlılık ve birliği, bilimsel verilerden hareketle, felsefi düzeyde ortaya koymuştur. Buna göre, "Evrendeki olay ve olgular, birinin varlığı öbürünün de değişmesini gerektirecek bağıntı" içinde bulunmaktadırlar. "(...) Evrenin maddesel birliği, bu bağıntılılığın ve bağımlılığın temelidir. Tüm olay ve olgular bu maddesel temelden yola çıkarak birbirlerinden türemişlerdir. Evrensel bağlılık anlaşılmadıkça ne doğanın, ne toplumun ne de bilincin oluşumu ve gelişimi anlaşılamaz). "(...) Evrendeki tüm olay ve olgular, maddenin zaman ve uzay içindeki hareket ve değişmelerinin ve gelişmesinin ürünüdür. Bu sürekli maddesel gelişme nitelikçe farklı olay ve olgular mey-

[165] J. D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 19-20.

dana getirmiştir."[166]

İşte, felsefi olarak kabul gören bu gerçek, sonraki yüzyılda da Einstein tarafından maddi planda doğrulanacaktır. Genel bağıntılılık kuramında Einstein, "hareket durumları ne olursa olsun bütün sistemler için doğa yasaları aynıdır" ve "(diyalektik materyalizmin) felsefe diliyle ileri sürdüğü evrensel bağıntılılığı böylece, fizik diliyle dile getirmiş ve tanıtlamış olmaktadır. Bütün başarıları dogmalara güvenmemekten doğan Einstein, bu evrensel çaplı kuramını, özel bağıntılılık kuramını yayınladıktan sonraki on yıl içinde geliştirmiştir. (...) Einstein'ın tanıtladığı gibi, ne mutlak zaman, ne de mutlak mekân vardır. Evren, ayrılmazca birleşmiş zaman-uzay-hareket-madde birlikteliğinden ibarettir." demektedir.[167] Ve en ilkelden en karmaşığa hiçbir canlı da bunun dışında ele alınamaz. Esasen fizik veriler temelinde bütün doğal süreçlerin karşılıklı bağımlılığını ileri sürerken ve Tanrı'nın mutlak bir varlık olmadığını iddia ederken Einstein, diyalektik materyalist felsefeyi doğrulamaktadır. Aynı zamanda, görüşlerini benimsediği ve daha 17. yüzyılda doğayı, kendi kendisinin nedeni olan ve var olmak için başka hiçbir şeye muhtaç bulunmayan şey diyerek, sonraki dönemde bilim felsefesinin gelişimine önemli katkılar sunacak olan filozof Spinoza'yı da doğrulamaktadır.

Dünyada yeryüzü tabakalarının varlığı açığa çıkarıldığında, din çevreleri bunu, günahkâr insanların cezalandırıldığı afet masallarıyla açıkladılar. Ne var ki bilim bu safsatalara son verdi. Araştırmalar, her biri belirli bir çağın birikimini temsil eden tabakalarda, farklı fosiller bulduğunda, söz konusu hayvanların o çağa özgü oldukları açığa çıktı. "Örneğin sürüngenlere ikinci tabakadan, memelilere ise üçüncü tabakadan önce rastlanmıyordu... Böylece İncil'deki (ve tabii Kur'an ve hepsinin temeli Tevrat'taki) yaratılış hikâyesine inanmak gittik-

---

[166] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 101.
[167] A.g.e., s. 126.

çe daha güçleşti."[168]

"Evrim kuramına giden yolun başında jeoloji ve paleontoloji (fosiller bilimi) vardır. 18. yüzyılın sonlarından başlayarak doğabilimciler daha alt (daha eski) katmanlardaki fosillerin daha yalın canlılara ait olduğunu, yukarı katmanlara (daha yakın zamanlara) doğru çıkıldıkça fosillerin giderek daha çeşitli ve daha karmaşık canlıların varlığını gösterdiğini gözlemlediler. Fosillerin incelenmesiyle dünyada bugün var olmayan çok çeşitli canlı türlerinin vaktiyle yaşamış oldukları anlaşıldı. Fosiller, ayrıca, canlı türlerinin, içinde yaşamış oldukları doğa koşullarına (iklim gibi) uygun değişiklikler geçirmiş olduklarını gösteriyordu. Örneğin arkeopteriks gibi 'ara' canlıların fosilleri, kuşların, ilkel sürüngenlerden evrim geçirerek ortaya çıktığını kanıtlıyordu."[169]

Tabii yaratışçılar bu, ara canlı fosillerinin (örneğin arkeopteriks'in) sürüngenlerle kuşlar arasındaki bir köprü olduğu gerçeğini kabul etmeyip onun bir kuş cinsi olduğunu iddia ettiler. Dişli, pençeli ve kuyruğu omurgalı bir kuştu bu! Bu ve benzeri bilim karşıtlıkları, gelecek nesiller açısından hiç kuşkusuz espri örneklerine dönüşecek. Tıpkı Luther'in dört yüz yıl önce Kopernik hakkında, "Dünya'nın döndüğünü göstermeye çalışan zıpçıktı bir astrolog" deyişinin ve benzeri pek çoklarının günümüzdeki anlamı gibi...

Fosil araştırmalarının yüzyıllık bir geçmişi var ve hiç kuşkusuz bu dönemde çok önemli adımlar atıldı. "Şu anda elde bulunan fosiller evrimin tüm adımlarını kesintisiz olarak gözler önüne sermeye yetecek zenginlikte değil. Ama insanlar evrime değil de 'yaratılış' sözde kuramına inansalardı, şimdi elimizde bulunan kanıtları da edinememiş olacaktık. Gelinen noktada soyağacı konusundaki çalışmalar da gün geçtikçe ilerlemekte ve dürüst bilim adamlarının emeği ile konu yavaş yavaş aydınlığa kavuşturulmaktadır. (bu noktada belirtmeliyiz

[168] J.D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 424.
[169] G. Gönenç, *Bilim ve Sanat*, s. 47.

ki, yaratılışçılarca dört elle sarılınıp her yerde kullanılmaya çalışılan Piltdown adamı olayı bu gelişmeyi en küçük anlamda gölgeleyemez. Elli yıl bilim dünyasını aldatmış sahtekârlar, bilime, bilim adamlarına, güvensizlik yaratamaz. Çünkü, yaş saptama yöntemlerini geliştirerek 'Piltdown adamı' denen kalıntının gerçek bir fosil olmadığını ortaya koyan yine bilimsel yöntemlerdir."[170]

Tekrar sürecin başına dönelim: Darwin 1860'ta Türlerin Kökeni'ni yayınladığında, bilim ve din arasında çok yoğun ve sert bir tartışma süreci başlamış oldu. Kuşkusuz dindarların saldırısı siyasi nitelikteydi. Dini çevreler, gök cisimleri ve diğer pek çok konuda yitirdikleri kanıtları, en son ve yaşamsal önem taşıyan, canlılar dünyası konusunda yitirmeye hiç niyetli değillerdi. Dolayısıyla canlılar dünyasına ilişkin bilimsel-akılcı bir yoruma ulaşılmasını engellemek için her şeyi sonuna kadar kullanmadan teslim olmayacaklardı. Yine de bilim çevreleri açısından Darwinizmin zaferi engellenemedi. Nitekim Türlerin Kökeni, "biyoloji biliminde muazzam bir özgürleşme etkisi yarattı ve ortaya bütün canlılar dünyasında geçerli olan tek bir ilke çıkardı."[171]

Darwin öncesi, "ilkin 18. yüzyılda Diderot, Rabinet, Charles de Bonnet gibi düşünürler dönüşümcülük düşüncesini ileri sürdüler. Antik Çağ Yunanlılarının en büyük düşünürü Heraklitos'dan beri sürüp gelen değişim ve durgunluk tartışması, böylelikle, değişmeden yana büyük bir adım olmuş oldu. 19. yüzyılda Lamarck, evrimcilik kuramıyla türlerin birbirlerine değişme yoluyla oluştuklarını kuramlaştırdı. Lamarck, bu kuramında, türlülük olgusunun çevre ayrılıklarından doğduğunu ileri sürmüştü, çevresel koşullar türleri değiştiriyor ve çeşitlendiriyordu. Kuramının karakteristik özellikleri şunlardır: 1- Canlı varlıkların cansızlardan türediğini ileri sürmüştür, 2- Canlıların çevreye uyma zorunluluğunu saptamıştır, 3-

---

[170] H. Caner, *Bilim ve Sanat*, s. 54.
[171] J.D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 425.

Çevreye uymanın gerektirdiği değişikliklerin kalıtımla kuşaklardan kuşaklara geçtiğini savunmuştur. Kuramı, dönüşümcülük adıyla anılır. Lamarck, dönüşümsel evrimin sadece çevreye uyma zorunluluğundan ileri geldiğini sanıyordu. Daha sonra İngiliz bilgini Darwin, Lamarck'ın 'çevre'sine ayıklama olgusu ekledi. Böylelikle kimi türlerin nasıl olup da ortadan kalkmış oldukları da açıklanmış oluyordu. Bundan başka, türlerin eski türlere göre gittikçe güçlenip gelişmeleri de doğal ayıklamayla daha da aydınlanmıştı. 20. yüzyılın başlarında, bu düşünceye, türlerin birdenbire ve sıçramalarla dönüştüklerini ileri süren değişimcilik kuramı eklenmiştir."[172]

"İngiliz bilgini Darwin'in büyük önemi, kendisine gelinceye kadar kurgusal olarak açıklanmaya çalışılmış olan evrim ve dönüşüm anlayışlarını kesin bir bilimselliğe kavuşturmuş olmasıdır. Darwin'in tanımladığı gerçek özetle şudur: İnsanı da içine alan canlı doğa evrimle oluşmuştur, bu evrimin itici gücü yaşam kavgası ve bunun sonucu olarak doğal ayıklanmadır, insan da bu süreçte bir hayvan türünden meydana gelmiştir. Darwin'in bir dünya gezisinde elde ettiği bol sayıda bilimsel gözlem sonuçları bu gerçeği açık seçik tanıtlamaktadır. Böylelikle daha önce Lamarck tarafından ileri sürülen soyaçekim ve 'çevreye uyma'yla evrim ve Diderot, Rabinet, Charles de Bonnet tarafından ileri sürülen, yaşayan türlerin yalından karmaşığa dönüşme yoluyla evrimci varsayımları bilimsel bir kesinlik kazanmıştır. Darwin kuramı şöyle özetlenebilir:

'Dünyanın üstünde yaşanabilecek yerler azdır, bu dar alanda yaşamak zorunda bulunan varlıklarsa hızla çoğalmaktadırlar. Darlığa karşı bu çoğalma yaşama kavgasını doğurur. Bu kavgada yaşama gücü olanlar canlı kalır ve türlerini sürdürür. Bu, bir doğal ayıklanmadır. Varlıklar böylesine bir ayıklanmayla ayıklanarak evrimsel bir gelişme içinde türlerini sürdürmektedirler. Yaşama kavgasında ayakta kalanlar belli özellikler gösterenlerdir. Bu özellikler soyaçekimle yeni kuşaklara

[172] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 68.

geçmektedir. Bitki ve hayvan yetiştirenler kuraldışı özellikler gösterenleri birbirlerine aşılaya aşılaya yeni türler elde ederler, insanların bile yapabildiği bu aşılamayı doğa daha kolaylıkla ve doğal olarak yapmaktadır. Çevresel etkiler, canlı organizmalarda değişmeler meydana getirir. Bu değişimlerin yararlı olanları bulunduğu gibi zararlı olanları da vardır. Zararlı olan değişimler, canlı organizmayı yok ederler. Yararlı olan değişimler ise canlı organizmayı geliştirirler. Bu demektir ki, çevresel koşullara uyabilenler yaşarlar ve türlerini sürdürürler, çevresel koşullara uyamayanlar ise ölüp giderler. İşte bu, bir seçme, Darwin'in deyimiyle doğal ayıklamadır. Bu ayıklamada yararlı olan değişmeler, canlı organizmalardaki nükleer nükleik asitlerin moleküllerine yerleşirler ve cinsel hücrelerle yeni kuşaklara aktarılırlar. Soyaçekim ya da kalıtım, bu maddi iletkenlerle kuşaklardan kuşaklara aktarılan değişimsel özelliklerini dile getirir. Çağdaş yaşambilim soyaçekimin maddi iletkenlerini keşfetmekle, bu olayı doğaüstü nedenlere bağlayan metafizik savları temelinden çürütmüştür. Canlı organizmalarda soyaçekim yeteneği olmasaydı, çevresel etkilerle meydana gelen değişiklikler hem bireysel hem de güçsüz kalır, evrimsel güçlenmeyle organizmanın yeni oluşumlarına geçemeyerek türsel gelişmeyi sağlayamazdı. Organik doğa (canlı doğa)'nın gelişmesi, birbirlerine karşıt bulunan değişme ve kalıtım yasalarının çelişkisel savaşımlarıyla gerçekleşir. Değişme yasası benzemezliği, kalıtım yasası benzerliği sağlar. Bundan ötürüdür ki çocuklar ana babalarına hem benzerler hem de benzemezler. Ana babasının tıpkısı olan hiçbir çocuk yoktur ve olmaz. Ünlü bir deyimle 'doğada klişe baskısı bulunmaz'. Doğal ayıklama, bu iki karşıt yasanın çelişkili işleyişiyle gerçekleşir. Ve organik doğanın gelişmesini sağlar. Değişme yararlı yeni özellikler oluştururken, kalıtım bunları biriktirir ve canlı varlıklarda yeni türler üretir. Doğal ayıklanma, organizmanın yapısını ve işlevlerini sürekli olarak geliştirir, dış çevreye uymalarını evrimleştirerek pekiştirir. Evcil koşullardaki ayıklanmaya yapay ayıklanma, doğal koşullardaki ayıklanmaya

doğal ayıklanma denir. İnsanlar, yapay ayıklanmayı, evcilleştirilmiş hayvanlara ve bitkilere çağlardan beri uygulayagelmişlerdir. Örneğin yüzyıllardan beri süt için yetiştirilen inek, koşu için yetiştirilen at, yabani bir inekten ve attan çok farklı bir yapıdadır. Sonuç olarak türler, yaratımcılığın ileri sürdüğü gibi yaratılmamışlar, doğal etkenlerle oluşmuşlardır; ayrı ayrı ve bugünkü biçimleriyle yaratılmamışlar, birbirlerinden çıkarak oluşmuşlardır. Bu bilimsel gerçekler, evrene altı bin yıllık bir yaş biçen ve gökle yer arasındaki bütün varlıkların altı gün içinde ve bugünkü biçimlerle yaratıldıklarını bildiren kutsal kitapta, yaratımcılık vb. gibi metafiziksel düşünceci kuramları kökünden yıkmış olmaktadır. Darwin'in kuramın bilimsel sonuçları, kendince ortaya atılanlarından çok daha önemlidir.'[173]

19. yüzyılda gerçekten de biyoloji ve bağıntı için diğer bilimler önemli gelişmeler göstermekteydi. Darwin ile aynı dönemde "Von Bauer'in kurduğu yeni embriyoloji bilimi, omurgalılar gibi büyük gruplar içindeki farklı hayvanların birbirleriyle olan akrabalıklarını ortaya çıkardı. Doğal ayıklama teorisi, türlerin gelişimini nasıl anlaşılabilir duruma getirdiyse, hücre teorisi de bireylerin büyüyüşünü öyle anlaşılabilir duruma getirdi. Ve her ikisi de evrim doğrultusunda paralel bir çizgi izlediler..."[174]

Pasteur'ün "asimetrik moleküller üreten canlıların kimyasal faaliyetiyle ilgilenirken küfler üzerinde yaptığı deneyler, onu fermantasyon proseslerinin nedeninin herhangi bir âtıl kimyasal tepkime değil canlı organizmalar olduğuna inandırdı."[175] Bu gelişme üzerine Pasteur, mikrop teorisini oluşturarak bilimsel tıbbın oluşumunu da sağladı.

"Priestley ile başlayan ve Lavoisier'yle doruğuna erişen pinömatik devrim, hayvan organizmasının, yakıt olarak besin maddelerini yakan bir termik motor olduğunu ve bitkilerin bu

---

[173] Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 53 ve s. 380.
[174] J.D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 427.
[175] A.g.e., s. 428.

prosesi tersine uygulayarak, harcanmış gazların canlı dokular meydana getirmekte ve oksijeni atmosfere geri vermekte güneş ışığından yararlandıklarını göstermişti.[176]

Bu ve benzeri daha pek çok bilimsel gelişme evrim düşüncesinin bilimsel temellerini inşa ederken, evrim teorisi, dinsel masalların dışlanmasında temel işlev gördü.

"Darwin'in katkısı, uzun yıllar süren jeolojik ve biyolojik gözlemlerin kaçınılmaz bir sonucu olarak daha sonra geldi. Eğer bu teorinin kabulünün dünyanın tanrısal yöneliminin sonu demek olduğunu içgüdüsel olarak sezen kilisenin ve toprak sahiplerinin direnmeleri olmasaydı, teori çok daha önce kabul edilebilecekti. (...) Bir yenilikçi olarak Darwin, haklı olarak Kopernik'le kıyaslanabilir. Din ayakta kalmış ve kadim Doğu'nun astronomik dünya görüşünün iflasının neden olduğu yıkım nerdeyse unutulmuştu. Ama yaratılış temasına, özellikle insanın tanrısal görünümüne hâlâ dokunulmamıştı. Darwin'den sonra ise tarihsel bir anlatım olarak Tevrat'ın Tekvin kitabından pek bir şey kalmamıştı. Durumu kurtaran uygun formüller keşfedilene dek aradan epey zaman geçti ve sonunda dini gerçeğin, bir başka düzlemde bulunduğu ve kaba olgular tarafından çelişkiye düşürülmesine imkân olmadığı ileri sürüldü. Edmund Gosse'nin babası P. H. Gosse; hikmet sahibi Tanrı'nın fosilleri, kayalara, dinsiz jeologlara cehennem azabı yaşatmak için gömdüğünü ciddiyetle ileri sürdü, ama bu görüş bir çıkış kapısı bulmak için ortaya konmuş zorlama bir anlatım olarak kabul edildi. Papa Pius XII'nin 1948' de Tekvin'in ilk bölümünün mecazi olarak anlaşılması gerektiğini açıklamasından sonra, bazı aşırı tutucu Protestanların dışında tartışmaya bitmiş gözüyle bakılabilir."[177]

Tabii tartışmanın bitme eğilimine girdiği yargısı fazla iyi niyetli bir yorumdur. Öyle görünüyor ki tartışma dinsel açıdan kaçacak tüm deliklerin kapatılmasına kadar sürecek ve

---

[176] A.g.e., s. 432..

[177] J.D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 437.

işte ancak o noktada, Papa Pius XII'nin görüşü dinsel çevrelerde "durumu kurtaran formül" olarak genel kabul görecektir. Esasen önceden de belirttiğim gibi, böylesi bir durumu kurtarma formülü Kur'an'da vardır. Ancak evrim gerçeğinin, kuramsal ayrıntılarda henüz saman çöplerinden arındırılmadığı mevcut süreçte, din çevreleri evrimin inkârına devam edeceklerdir. Üstelik dünya çapında Amerikan yeni sağının, yaratılış rivayetini çok daha önemli işlevlerle dirilttiğini görmekteyiz.

'80'li yıllarda Amerikan yeni sağının, Yaratılış Araştırmaları Enstitüsü vb. gerici kurumlar aracılığıyla, yaratılış masalının sözü edilebilecek bir sav olduğunu düşündürerek ve evrime karşı kuşkular yaymayı amaçlayan yayınları, alabildiğine yaygınlaştı. ABD ve işbirlikçisi devlet ve kurumların desteği ile bu bilim karşıtı yaklaşım, eğitim programlarına alınarak toplumda egemen kılınmaya çalışılıyor. İslamcı ideologlara bu aşamada düşen görev ise –Hıristiyanlığa saldırmayı da ihmal etmeden– Hıristiyan araştırmacıların ürünlerini doğrudan kendi dillerine çevirerek kullanmaktan ibaret. Uygarlığı durdurmaya, yavaşlatmaya yönelik olan bu çabalar, sonuçta akıntıya karşı kürek çekmekten başka anlam taşımamaktadır.

"Darwin'in zaferi evrimi keşfinden ziyade bunu bilimsel olarak makul karşılanan bir görüş haline getirebilmesiydi. Onun sayesinde, evrimin cereyan ettiği ve etmekte olduğu, birkaç yobazın dışında, herkes tarafından kabul edildi. 19. yüzyılın sonları büyük ölçüde, hayvan ve bitkilerin farklı biçimleri arasında mevcut en muhtemel ilişkiler zincirini saptamak, bir başka deyişle evrimin aile ağacını çizmek çabalarıyla geçti. 20. yüzyılda ise, ilgililer, evrimin yordamını keşfetmek, yeni biçimlerin nasıl ve niçin, ne zaman ve nerede meydana geldiklerini bulmak konularında yoğunlaştı. Bu alanda nihai bir sonuca ulaşılamamıştır; biyoloji biliminde önemli görüş farkları da bu çeşit sorunların yanıtlarında ortaya çıkmaktadır."[178]

[178] J.D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 624.

işte ancak o noktada, Papa Pius XII'nin görüşü dinsel çevrelerde "durumu kurtaran formül" olarak genel kabul görecektir. Esasen önceden de belirttiğim gibi, böylesi bir durumu kurtarma formülü Kur'an'da vardır. Ancak evrim gerçeğinin, kuramsal ayrıntılarda henüz saman çöplerinden arındırılmadığı mevcut süreçte, din çevreleri evrimin inkârına devam edeceklerdir. Üstelik dünya çapında Amerikan yeni sağının, yaratılış rivayetini çok daha önemli işlevlerle dirilttiğini görmekteyiz.

'80'li yıllarda Amerikan yeni sağının, Yaratılış Araştırmaları Enstitüsü vb. gerici kurumlar aracılığıyla, yaratılış masalının sözü edilebilecek bir sav olduğunu düşündürerek ve evrime karşı kuşkular yaymayı amaçlayan yayınları, alabildiğine yaygınlaştı. ABD ve işbirlikçisi devlet ve kurumların desteği ile bu bilim karşıtı yaklaşım, eğitim programlarına alınarak toplumda egemen kılınmaya çalışılıyor. İslamcı ideologlara bu aşamada düşen görev ise –Hıristiyanlığa saldırmayı da ihmal etmeden– Hıristiyan araştırmacıların ürünlerini doğrudan kendi dillerine çevirerek kullanmaktan ibaret. Uygarlığı durdurmaya, yavaşlatmaya yönelik olan bu çabalar, sonuçta akıntıya karşı kürek çekmekten başka anlam taşımamaktadır.

"Darwin'in zaferi evrimi keşfinden ziyade bunu bilimsel olarak makul karşılanan bir görüş haline getirebilmesiydi. Onun sayesinde, evrimin cereyan ettiği ve etmekte olduğu, birkaç yobazın dışında, herkes tarafından kabul edildi. 19. yüzyılın sonları büyük ölçüde, hayvan ve bitkilerin farklı biçimleri arasında mevcut en muhtemel ilişkiler zincirini saptamak, bir başka deyişle evrimin aile ağacını çizmek çabalarıyla geçti. 20. yüzyılda ise, ilgililer, evrimin yordamını keşfetmek, yeni biçimlerin nasıl ve niçin, ne zaman ve nerede meydana geldiklerini bulmak konularında yoğunlaştı. Bu alanda nihai bir sonuca ulaşılamamıştır; biyoloji biliminde önemli görüş farkları da bu çeşit sorunların yanıtlarında ortaya çıkmaktadır."[178]

[178] J.D. Bernal, *Bilimler Tarihi*, s. 624.

Görüldüğü gibi biliminsanlarının tartışmaları, evrim gerçeği üzerinde değil, evrimin yöntemleri üzrinde sürmektedir.

Yaratılış ve evrim kavramları çerçevesinde bir kez daha vurguladığımız, din-bilim karşıtlığı konusunu sonuçlandırırken; "ol deyince oluvermek", "öznel bir amaç çerçevesinde yaratma", "altı günde her şeyi yaratmak" gibi yaklaşımlara, bilimsel çerçevede en küçük bir yer olmadığını yinelemek durumundayız. Bunları masal/öykü diye nitelememiz, yukarıdaki çok kısıtlı aktarımlarda da görüldüğü gibi, aşağılamayı değil, gerçeğin adını koymayı hedeflemektedir. Bu noktada Darwin'in Evrim Teorisi'nin tüm ayrıntılarının henüz kanıtlanmamış olmasının, bu bilimsel açıklamaların önemini azaltmadığını bir kere daha vurgulayalım. Bu teori, soruna açıklık getirmiş, dinî yaklaşımın temelsizliğini ortaya sermiş, insanın doğadaki diğer canlı organizmalardan evrim yoluyla bugünkü konumuna geldiğini ispatlamıştır.

Doğanın belirsiz metafizik güçler tarafından yaratıldığı ve yönetildiği iddiaları, günümüz bilgisi ışığında artık, yalnızca cahillere veya dinci demagoglara özgü boş laflardır. Bilimin verileri üzerinde kalem oynatacak kadar okumuş olmak bu gerçeği değiştirmiyor.

İslamiyetle bilimi kaynaştırmaya çalışmak ise bir başka garabet örneği. Nurbaki'nin yazdıklarına bakalım:

"Evrimcilere göre günümüzde evrimin gözlenememesinin nedeni evrimin çok yavaş olduğu, milyonlarca yılda meydana geldiğidir. Halbuki 1965 yılında İzlanda yanında depremlerle yeni bir ada doğmuş (Surtsey), bu adada, tam bir yılda yüz binlerce böcek ve bitki ortaya çıkmıştır. Nereden nasıl geldiği de hâlâ anlaşılamamıştır."[179]

Söz konusu böcek ve bitkilerin oluşumlarının ayrıntıları ilgili bilimlerin uzmanlık alanına giriyor. Ancak açıktır ki söz konusu oluşumlar, doğanın yaratıcı gücünün ve evriminin devam ettiğinin ve bir kez daha ispatının örnekleridir. Yani gerek

[179] H. Nurbaki, *Kur'an'dan Ayetler ve İlmi Gerçekler*, Cilt III, s. 52.

adanın kendisi gerekse böcek ve bitkiler, yoktan var olmamış, çevre koşullarının, doğal hareket ve dönüşümün ürünü olarak ve tabii, kendilerini oluşturan bir nicel birikimler süreci yaşayarak ortaya çıkmışlardır.

Kaldı ki Tanrı'nın daha önce "döşeyip düzenlemeyi" bitirdiği Dünya'da, yeniden yaratmaya başlaması, her türlü dinî yorum için çelişkilidir. Diğer yandan uygun çevre koşullarının, diyelim ki bir yıl gibi bir sürede, söz konusu bitki ve böcekleri ortaya çıkarması ile insanın veya diğer cins canlıların "yaratılması" arasında nasıl bir paralellik olabilir. Üstelik bu canlıların bir yılda üremesinden, evrimin canlılar dünyasında yüz milyonlarca yıla yayıldığı gerçeğini çürüttüğü sonucu çıkaranlara; 'Peki "ol" deyince oluverme bir yıl mı sürüyor?' diye sormak lazım. Birincisinde; öze ilişkin –evrimsel oluşum, çevresel bağımlılık– bir ayırım değil, sadece bir zamanlama farkı vardır. Bu da oluşan canlıların niteliği ve çevresel koşullarla ilgilidir. Oysa ikincide ayrım nitelikseldir.

Nurbaki; "Evrimciler yaşama uymayan canlıların ayıklandığını savunurlar. Örnek olarak dinozorları gösterirler. Halbuki bir milyona varan canlı türleri arasında nesli yok olan canlılar yüzü geçmez. Asıl önemlisi, hayatı çok zor olan canlıların milyonlarca yıldır yaşadığı gerçeğidir... (Çünkü) Allah öyle istemiştir. O, hayata ve kulluğa razıdır."[180] demektedir.

Bu noktada Rum-30'un da özenle altını çizdiği şu cümleyi anımsayalım: "...Allah'ın yaratışında değişme yoktur...". Dolayısıyla Kur'an mantığı içinde, –yüze yakınını bizzat Nurbaki'nin kabullendiği– yok olan canlılar, açıklanamaz. Üstelik böylesi bir yok oluş onun sonsuz bilgeliği, hatasızlığı ve yüceliği ile de zıtlık oluşturur. Kur'an'ın "bilinçli, planlı, hatasız, mükemmel yaratım" kurgusu içinde, yok olan canlılar sorunu, "çünkü Allah öyle istemiştir" diyerek basitçe açıklanamaz. Sözü edilen örnekler, Tanrı'nın olsa olsa yanlış yaratıp sonradan vazgeçtiği eserlerdir(!) ki bu noktada yanılmazlık id-

[180] H. Nurbaki, *Kur'an'dan Ayetler ve İlmi Gerçekler*, Cilt III, s. 54-55.

diası geçersiz olur.

Esasen gök cisimlerinin duruş, hareket ve dengelerinin, tanrılardan tamamen bağımsız olduğu bilimsel gerçeği ispatladıktan sonra, henüz bilinmeyen-açıklanamamış olgu ve olayların "Allah öyle istemiştir!" diyerek açıklanması, imkânsızlaşmıştır. Çünkü bilim, her şeyin, ama her şeyin kendini oluşturan ve çevreleyen maddi koşullar içinde, mutlaka bir açıklaması, hem de tanrıları kesinlikle dışlayan bir açıklaması, olduğu ispatlamıştır. Bilim için henüz açıklanamayan olgu ve olayların varlığı, artık sadece açıklanmayı bekleyen ayrıntılardan ibarettir. Açıklanamayan olgu ve olayların tanrıya bağlanması, bilimin henüz az geliştiği eski dönemlere özgü ilkel bir ifadedir. Bilimsel verileri bir yandan tanrıya bağlamak, diğer yandan henüz açıklanamayan kimi olgu ve olayları "Allah böyle istedi!", "Allah'ın mucizesi!" gibi ifadelerle açıklamak, günümüz bilgisinden yararlanan ancak, mantığı hâlâ bin yıllar öncesinde kalmış çağdışı ve bilimsel etikten yoksun insanlara özgü bir yaklaşımdır.

Bu bir yana, halen yaşayan –çoğu dinozorların yaşadığı zaman henüz oluşmamış olan– pek çok canlıya karşın pek çoğunun da ortadan kalktığı gerçeğinin, doğal ayıklanma dışında bir açıklaması olamayacağı açıktır. Bilinmelidir ki bu noktada sorun fiziki güç sorunu değildir. Koşullar, çok güçlü ve büyük bir yaratık için uygunsuz ise o yok olurken pek minik ve korumasız görünen canlılar, aynı koşullarda pekâlâ yaşayabilmişlerdir. Daha önemlisi; dinozor, mamut vb. dev yaratıkların, insanın yeryüzünde görünmesinden milyonlarca yıl önce oluştukları ve onları yaratan ve yaşama olanağı sağlayan çevresel koşulların ortadan kalkmasına paralel olarak, tükendikleri bilimsel gerçeği, yaratılış efsanesinin bir diğer iflas belgesidir. Her şeyi bilen, her şeye kadir bir tanrının, her şeyi bilinçli olarak yarattığı iddiası ile bu durumun uzlaşmayacağı açık. Üstelik bu çerçevede, hiç de bir işleve sahip olmayan gövde kılları, erkek memelilerdeki meme başları da açıklanamaz. Bilinçli bir yaratım iddiasını kabullenirsek, yaratanın tıp-

kı insan gibi deneme, yanılma yoluyla hayatı düzenlediği, önceden yarattıklarını sonradan yok edebildiğini de kabullenmemiz gerekir.

Özetle; neresinden yaklaşırsak yaklaşalım, ortada bilinçli bir yaratmanın olmadığı, insanlığın yüz yıl önce ulaştığı bilgiler ışığında bile çok açıktır. Yoksa Allah, insanlar gibi pek çok sefer yanılan, sonra da yanıldığı noktalarda geri adım atan, bizim gibi bir canlı düzeyine indirgenmiş olur. Böyle bir yaklaşım Kur'an'ın Tanrı imgesine ters düşer.

Dinozorların oluşumu ile insanın oluşumu arasında geçen Tanrı'nın milyonlarca yıl, birden karar verip altı günde dünyayı ve içindeki her şeyi "ol" diyerek tek tek yarattığı iddiasını da geçersizleştirmektedir. Diğer yandan dinozor vb. canlıların bir anda "yok ol" demekle yok olmayıp, on milyonlarca yıla uzanan bir zaman dilimi içinde, yavaş yavaş tükendikleri gerçeği var. Bu da söz konusu canlıların bir anda "ol" demekle değil, yavaş yavaş evrim geçirerek oluştuklarının kanıtıdır. Üstelik bu dev yaratıklar özgülünde, her şeyin insanların yararı için ve önceden planlanarak yaratıldığı iddiası da geçersizleşmektedir.

Günümüzde de insanın doğrudan yararına olmayan pek çok canlının varlığı ne insanın yararı için ne de planlı bir "yarat"madan düşünüldüğünde, söz edemeyiz. Tabii bilimsel açıdan, bu karmaşık canlı topluluğunun, hayatın dengesini sağladıkları ve kendiliğinden bir sürecin ürünü olarak günümüzdeki dengeye yüz milyonlarca yılda ulaştıklarını da unutmayalım. Zaten bu kendiliğinden sürecin ürünü olarak canlılar, sınırlı sayıda olmadığı gibi türleri de birer tane olmayıp her türün kendi içinde pek çok alt türü vardır.

Tekrar Nurbaki'ye dönersek: "Aklı başında her bilim adamı insanın yeryüzündeki geçmişini on bin ile, elli bin yıl arasında tartışmaktadır. Bundan eski yıllarda insan ya da benzeri bir nesil aramak ateist bir uydurmadır."[181]

Bu kadarla da yetinmeyip bilimsel verilere karşı kuşku yarat-

[181] H. Nurbaki, *Kur'an'dan Ayetler ve İlmi Gerçekler*, Cilt III, s. 43.

ma çabasını sürdürüyor: "Dünyamızın yaratılış zamanı hakkındaki tahminler de hiçbir zaman iddiadan öteye geçemez. Bu yüzden bu bilgiler bir teori, bir hipotez niteliğinde bile değildir. Elbette bu yılların çok büyük olması mümkündür. Ne var ki, o zamanlarda zamanın akış hızını hiçbir zaman bilemeyiz. Bu vesile ile okuyucularımıza, dünya ve evrenin yaratılış süresi ile ilgili düşüncelerin Kur'an'a hiçbir zaman ters düşemeyeceğini hatırlatmak isteriz."[182]

Dünyamızın yaşının dört buçuk milyar yıl olduğu, insanlı tarihin üç milyon yıla uzandığı, en son altmış beş milyon yıl önce ortadan kalktığı tespit edilmiş olan dinozorlara ve diğer hayvan türlerine ilişkin kesin bilgiler de Nurbaki'ye göre hep "Kur'an ilkelerine karşı çıkmak isteyen" materyalistlerin uydurmalarıdır!

Yine aynı Nurbaki'nin "Yahudi ve Hıristiyan bilim adamlarının en ünlüleri evrime inanmazlar. Fakat bu şaşırtmaca oyununa seyirci kalırlar"[183] diye yazmakta sakınca görmez. Yazar, bu "en ünlü" bilim insanları adına görüş belirtecek kadar pervasız. Evrimi reddederek bilimsel kimlikleriyle açık bir çelişki yaşayan, Amerikan yeni sağı tarafından motive edilmiş kimi Hıristiyan ve Yahudi bilim insanlarının yayınları olmasaydı, Nurbaki ve diğer bilim karşıtı İslamcı yazarlar nereden malzeme bulacaklardı?

İşin ilginci, Amerikan sağı önderliğinde başlatılan ve yaratılış rivayetinin diriltilmesini amaçlayan, bilimsel (!) lafazanlıkların okullarda öğretilmesi yönelimi, başarısızlığa uğramıştır. Bu bilim düşmanı yönelim, önce ABD'nin bilim kuruluşlarınca tepkiyle karşılanıp, yaratılışçıların iddiaları bir kez daha çürütülmüş ve yaratılış iddialarına fen eğitimi içinde, hiçbir düzeyde yer verilemeyeceği açıklanmıştır. Bunu takip eden süreçte de Amerikan Ulusal Mahkemesi, Yaratılış Kuramı'nın okullarda okutulması uygulamasına son verilmesi kararı almıştır.

Kuşkusuz aynı gelişme Türkiye'de, ABD'deki kadar kolay

---

[182] A.g.e., s. 45.
[183] A.g.e., s. 58.

olmayacaktır. Üstelik bizde demokratik kurumlaşma ve aydınlanma birikimi oldukça cılız, buna karşılık çağdışı yargı ve kurumlaşmalar yaygındır. Dolayısıyla "yaratılış" iddialarının etkileriyle mücadele, çok daha ciddi ve uzun süreli olmak zorundadır.

Bizim yaptığımız da soruna bu çerçevede yaklaşmak olmuştur. Onun için, özel olarak "yaratılış" sorunu üzerinde durulmuş, evrim kuramının kapsamlı anlatımını bilim kitaplarına bırakıp, iddianın bizzat kendi niteliğine ve çelişkilerine dikkat çekmekle yetinilmiştir.

Son olarak, bazı İslam bilginlerinden, konuya ilişkin birkaç çarpıcı aktarma yaparak konumuzu noktalayalım. Bunlardan İbn-i Haldun şöyle diyor:

"Biz, varlıkları birbirine bağlı olarak görüyor ve varlıkların birinden ötekine geçişini, yetkin bir düzen içinde izliyoruz. Maddelerden her biri, aşağıdan yukarıya doğru yükseldiği ya da yukarıdan aşağıya doğru alçaldığı zaman, kendisine yakın olan maddenin biçim ve kalıbına girmektedir. Yukarıya doğru yükselen madde, kendisinden aşağıda olan maddeden daha hafiftir. Bu hal, yıldızlar âlemine çıkıncaya kadar sürer. Varlıklara bak. Varlıkların, madenlerden başlayarak, yavaş yavaş ve tabaka tabaka biçimlenmiş olduğunu görürsün. Maden, bitki ve hayvanların ana maddeleri ortaktır. Madenin en yükseği bitkinin en aşağısına bitişiktir. Örneğin, tohumsuz yetişen maden tohumsuz türeyen sebzelerle, hurma ve üzüm gibi bitkiler inci sedefiyle kabuklu sümüklü böcek gibi hayvanlara yakındır ve onların biçim ve kalıplarına girebilecek durumdadır. Bu gelişme, en aşağıdan başlayarak, maymun ve şebek gibi hayvanlardan geçip insana kadar yükselmiştir. İnsanın en aşağısı, işte bu hayvanlardan başlamıştır. Benim gördüğüm budur. Doğrusunu Tanrı bilir." (*Mukaddime*, Zakir Kadir-i Ugan çevirisi, 1954 baskısı, I. cilt, s. 241-247)[184]

Görüldüğü gibi İslam coğrafyasında yaşamış bu seçkin düşünür de, maden, bitki ve hayvanların ana maddelerinin or-

[184] Aktaran, Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, s. 193-194.

tak olduğunu, insanın hayvandan dönüşerek oluştuğunu, onun atasının maymun olduğunu çok net olarak belirtmiştir; hem de Darwin'den yüzyıllarca önce...

Üstelik böyle düşünen sadece İbn-i Haldun da değildir: "Milattan sonra VIII. yüzyılın İhvan-üs-safâ'sına bağlı olanlarla Cahiz, Farabi, İbn-i Sina, İbn-i Miskeveyh gibi evren olaylarındaki nedensellik ilişkisini belirten ileri görüşlü Arap bilgin ve düşünürleri, çeşitli dünya varlıklarında aşamalı olarak kendisini gösteren yaşamın uzun yıllar süren evrim sonucunda birbirine ittisal (bitişme) yoluyla insanlık aşamasına ulaştığını açıkça bildirmişlerdir. Bu bilginler ve özellikle İbn-i Sina, evrenin var oluşundan beri olaylar arasında neden-sonuç ilişkisinin egemen olduğu görüşüne dayanmaktadırlar. Buna göre, Tanrı iradesiyle ilk varlık meydana geldikten (sudur ettikten) sonra, evrende artık nedensellik ilkesi geçerlidir. Halbuki o dönemde yaşayan örneğin Gazzali gibi düşünürler böyle düşünmezler. Onlara göre Yüce Tanrı nedensellik ilişkisi ile bağlı değildir: Kur'an'daki 'Kün Fe-yekûn' (Al-i İmrân, ayet 47 ve diğerlerinde işaret edilen 'ol' denilince olma esprisi) hükmünün gereği olarak, Tanrı bir şeyin olmasını diledi mi o şey oluverir. Buna karşılık, İbn-i Sina ve benzerlerinin görüşlerine göre ise, bir şeyin nedensellik ilişkisine bağlı olarak meydana gelmesi, yine Tanrı iradesine dayanır ve Kün Fe-yekûn hükmüne aykırı düşmez.

"Benzer görüşlere daha sonraki yüzyıllarda yetişmiş olan İslam bilginlerinde de rastlanmaktadır. Örneğin Erzurumlu İbrahim Hakkı 18. yüzyıl ortalarında yazdığı Marifetnamesi'nde bu görüşleri şöyle özetlemektedir: 'Bu şerefli vücudun topraktan ilk yükseliş kademesi madenler olmuştur. Ondan da bitkiler ve ondan hayvanlar vücuda gelmiştir... Madenlerle bitkiler arasında ara varlığı mercandır. Bitkilerle hayvanlar arasında ara varlığı hurmadır. Hayvanlarla insanlar arasında ara varlığı maymundur. Hayvanlar aşamasında nice bin yıllar geçmiştir. Oradan da eylem ve biçimde insana benzeyen Nesnas (maymun) aşamasını bulmuştur. O basamaktan dahi yüksele-

rek insan biçimine girmiştir."

"Yine Elmalılı M. Hamdi Yazır da Hak Dini Kur'an Dili adlı çalışmasındaki Müminûn-12 ayetinin tefsirinde şöyle demektedir: 'Demek ki Yüce Allah çamurdan süzerek bir sülale çıkarmış ve insanı ilk defa o sülaleden yaratmıştır. Yüce Allah çamurdan madenleri, bitkileri, hayvanları sıyırıp çıkardıktan sonra, bunların bir hülâsasından da insanı yokken yaratmış ve insan bunların sonuncusu olmuştur.'

"Aynı tefsirin VII. cildinde de bu konu hakkında şu cümleler yer almaktadır: 'Burada insan yaratılışının geçirdiği tekâmül mertebelerine işaret buyurulmuştur ki, Ebussuud'un yazdığı üzere, önce anorganik (cansız) bir halde, sonra da gıdalar halinde, sonra karışımlar halinde, sonra nutfe... halinde ve sonra bambaşka bir yaratılışta insan inşa edilmiştir (...) Bütün bunlar Kur'an'daki 'Kün'den başka bir şey değildir. Farz edelim ki, Adem hayvandan doğmuş olsun: Bir hayvan veya bir bitki insan oluversin. Bu da bir 'Kün'den başka bir şey midir? (...) Nihayet merhum H. Yazır, ünlü tefsirinin V. cildinde Türk İslam bilgini İbn Türketel Isfahani'ye yollama yaparak şöyle demektedir: "Hak teala her sınıfın sonunu, onu izleyen sınıfın evveli kıldı da, madenin sonu nebat... onun sonu hayvan... hayvanın sonunu ve insanın evvelini maymun kıldı ki, bitişme birliği (vahdeti ittisal) bozulmadan ve değişmeden boşluğa uğramaktan ve kesilmekten sakınılmış ve korunmuş olsun için...'

"Bir süre Diyanet İşleri Başkanlığı da yapmış bulunan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim üyelerinden Prof. Dr. Süleyman Ateş de, Kur'an'ı Kerim'e Göre Evrim Teorisi adlı yazısında, Kur'an'ı Kerim'in birçok ayetlerine dayanarak ve yukarıda andığımız bazı bilgileri de tanık göstererek evrim kuramının dine ve Kur'an'a aykırı olmadığını belirtmektedir; ayrıca Kur'an'ı Kerim'in Yüce Meali adlı yapıtında da 71. surenin 17. ayetinin Türkçe mealini verdikten sonra şöyle bir not düşmektedir: 'İnsanın menşeine çeşitli yerlerde işaret eden Kur'an bu yaratmanın bir tekâmüle tabi

kılındığını gösterir... Bu tekamülün nasıl olduğunu ancak Allah bilir"'[185]

Yorumu okuyucuya bırakıyoruz.

[185] Aktaran, N. Bilge, *Bilim ve Sanat*, s. 56, Ağustos 1985.

XVIII. Bölüm

KUR'AN'DA DOĞUM OLAYI VE GERÇEK DURUM

Kur'an, hep yaptığı gibi, doğum olayında da dönemin duyusal algısıyla davranıp gerçekdışı yaklaşımlar sergiler. Konuya ilişkin en derli toplu iki ayette şöyle denir:

Hac-5'te, "...Biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra pıhtılaşmış kandan sonra da yapısı belli belirsiz bir çiğnem etten yaratmışızdır. Dilediğimiz belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız; sonra sizi çocuk olarak çıkartırız..."; Mü'minûn-12-14'te, "And olsun ki insanı süzme çamurdan yarattık. Sonra onu nutfe halinde sağlam bir yere yerleştirdik. Sonra nutfeyi kan pıhtısına çevirdik, kan pıhtısını bir çiğnemlik et yaptık, bir çiğnemlik etten kemikleri yarattık, kemiklere de et giydirdik, sonra onu başka bir yaratık yaptık. Yaratanların en güzeli olan Allah ne uludur."

Mü'minûn'un başlangıcında "onu" –yani çamurdan yaratılmış insanı– nutfe halinde rahime sığdırabilmesinde ve sonunda onun, "başka bir yaratık" yapılmasındaki dilbilgisi ve anlam problemlerini görmezden gelelim.

Mü'minûn'da, çiğnemlik etten kemikler yaratılması ve ondan sonra da bu kemiklere et giydirilmesi, gerçeklere uymaz. Aksine; kemik ve kas oluşum süreci embriyonun oluşumundan doğuma kadar –ve sonrasında da– sürer. Ayrı süreçler değil, aynı sürecin birlikte, birbirini bütünleyerek gelişen öğe-

leridir. Yani "çiğnemlik et"in kemiğe dönüştürülmesi, sonra da bu iskelete elbise giydirir gibi et giydirilmesi diye bir durum yoktur. Burada canlı insanın kemik ve etten ibaret sayıldığı, sinir sistemi, dolaşım sistemi, iç organlar vb.nin anılmadığını, daha doğrusu bilinmediğini görürüz.

Hac'da ise, "Dilediğimiz belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız" ifadesi iki temel noktada; birincisi doğumun süresi, ikincisi onun tutulması noktalarında problemlidir. Açıktır ki doğumu oluşturan maddi koşullar dışında bir gücün varlığı ve müdahalesinden söz etmek bilimdışıdır. Bu süreçte doğaüstü bir gücün belirleyeceği sürelere ve onun çıkartmasına ve dilemesine yer yoktur; her şey maddi ve yasalı bir evrimin ürünüdür. Tanrılar istese de istemese de koşulları uygun olan çocuk dünyaya gelir. Oluşum koşulları da aynı şekilde tanrılarla ilgisiz, maddi yasalara dayalıdır. Sağlıklı iki cinsin uygun zamanlar içindeki birleşmelerinin sonucu olarak; sperm hücresi tarafından döllenen yumurta, dokuz ay on gün içinde, basitten karmaşığa geçirdiği evrimle, kabına sığamayıp dışarı çıkan bebeğe dönüşür. Bu süreçte döllenmenin gerçekleşmemesinden başlayarak çocuğun erken doğumu ve ölümüne kadar, bir dizi anormal durum, yanı sıra bebeğin kız mı oğlan mı –keza sağlam mı özürlü mü– olacağı, yine Allah'ın isteğine göre değil, kendi içinde maddi nedenlere göre belirlenir. Burada Kur'an'ı bilime yaklaştırmak için çok çabalayan Bucaille'in, "rahimde tutuyoruz" sözlerinden çıkardığı yorumları aktarmalıyız:

"Yumurtanın döl yatağına yerleşmesi, onun pürtüklü özelliği sayesindedir. Bu pürtükler, yumurtanın gerçek uzantıları olup, toprağa yerleşen kökler gibi, yumurtanın gerekli gelişimini sağlamak amacıyla, ihtiyacı olan elemanları sağlamak üzere organın derinliklerine doğru dolarlar. Bu oluşumlar, yumurtayı kelimenin tam anlamıyla döl yatağına yapıştırır. Bunların bilinmesi ise, ancak çağdaş dönemde gerçekleşmiştir."[186]

[186] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 301.

Görüldüğü gibi, organik madde (yumurtanın), kendi yapısı gereği bulunduğu ortamda tutulur. Burada bir dış (tanrısal) güce ihtiyaç yoktur. Dolayısıyla Kur'an, Bucaille'in iddiasının aksine, 20. yüzyılda keşfedilen bir bilgi ile örtüşmez.

Her iki ayette (ve diğerlerinde) geçen "nutfe" sözcüğüne gelince, "boşaltılan bir kovada kalan şey, su damlası" anlamındaki bu sözcük, kendisine atfedilen meninin içeriğinden bihaber olunduğunu gösteriyor. Öyle ki ondan Secde-8 ve Mürselât-20'de "bayağı bir su" olarak söz edilir. Burada, söz konusu tanımları, duyusal algılarıyla yapan, ancak organizmanın iç yapısına dair bilgi sahibi olmayan birinin yaptığı ortadadır. Oysa meni, testikûller, sperma keseleri, prostat ve sidik yollarında ek salgı bezlerinin ürettiği salgıların karışımından oluşan, çok özel bir sıvıdır. Öyle ki bir boşalmada, içinde ortalama 25 milyon sperm hücresi bulunan –bunlardan her birinin, döl yatağında yumurtaya ulaşması halinde onun dölleme yeteneği vardır– ve içerdiği diğer maddelerle de birlikte "bayağı bir su"dan çok ama çok farklı nitelikte olan özel bir sıvıdır.

Secde-8'de insanın "bayağı bir suyun özünden" yaratıldığı söylenirken de aynı bilgisizlik örneği sergilenir. Buna rağmen Bucaille, döllemeyi milyonlarca sperm hücresinden sadece birinin sağladığından yola çıkarak Kur'an'daki ifade ile arasında paralellik kurar. "Ancak çağımızda tespit edilebilen bilimsel sonuçlarla, Kur'an metni arasındaki bu uygunluk karşısında hayret etmemek mümkün değildir"[187] demekte sakınca görmez.

Oysa tüm diğer zıtlıklar bir yana "bayağı bir suyun özü", –yani "suyun elementleri"– ile meninin içindeki değişik nitelikte salgı ve sperm hücrelerinden bir tanesi ifadeleri arasında, çok açık bir fark vardır. Menide "en iyi kısmı" diye bir şey de söz konusu değildir. Çünkü her biri ayrı bir işlevde, farklı nitelikli salgılar vardır. Hadi meninin özü ifadesinden sperm hücrelerini anlasak bile, burada her biri 1/10.000 mm. gibi çok küçük boyda, birbirinin aynı hücrelerden sadece bir

[187] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 300.

tanesi yumurtayı döllemektedir. Demek ki meni bayağı bir su olmadığı gibi, canlı da bunun özünden meydana gelmiyormuş.

Üstelik canlı, yalnız erkek menisinden değil, onun içerdiği sperm hücresinin, kadındaki yumurtayı döllemesinden oluşuyor. Yeni canlının ilk hücresi (embriyo), ancak ayın belirli günlerinde olan cinsel birleşmeler sırasında, erkekteki sperm hücresinin, kadındaki yumurta hücresini döllemesi ile meydana gelir. Oysa Kur'an, sonradan kadın sorununda da göreceğimiz gibi kadını, "meniden yaratılan canlı"yı taşıyan "sağlam bir yer", canlının oluşum süreci için bir barınak olarak görür ve bunun sonucu olarak çocuğu her koşulda babaya ait kabul eder. Kadının çocuğu karnında taşıyıp, besleme, doğurma ve bu süreçte ölüm riskini göze alması bir yana embriyonun oluşumu için de erkekle eşit bir işlevi vardır. Çünkü canlının ilk oluşumu erkek ve kadından sperma ve yumurtanın birleşmesi ile gerçekleşebilmektedir ancak. Ne var ki bu durumu, o günün bilgi düzeyi nedeniyle, Kur'an yazarına anlatabilmek olanaksızdır. Nitekim Enâm-98'de de görüşünü yineler: "O, sizi bir tek nefisten, babaların sulbünde kararlaşmış ve anaların rahminde kararlaşmakta olan yaratandır..."

Bunlardan daha önemli bir bilgi eksikliği de "kan pıhtısı" nitelemesinde sergilenir. Bucaille, önceden de birkaç örneğine rastladığımız gibi, söz konusu durumun bilimsel açıdan kabul edilmezliğini belirtir ve bunu çeviri hatasına bağlayarak durumu kurtarmaya çalışır.

"Gerçekten zamanımızda, her tarafa yayılmış bulunan tercüme ve tefsirlerin, Kur'an'ın bazı parçalarına verdikleri anlam, onları okuyan tabiat bilimleri uzmanlarına, ele alınan konu yönünden, Kur'an hakkında tamamen yanlış bir izlenime yol açabilir. İşte Kur'an meallerinin çoğunun, insanın bir 'kan pıhtısından', bir 'yapışkan'dan yaratıldığından bahsetmeleri bu türdendir; bu alanda uzman olan biri için, böyle bir söz, kesinlikle kabul edilemez. İnsanın menşei, asla böyle bir şey değildir."[188]

[188] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 295.

Bu durumda Bucaille, "kabul edilebilir"(!) bir çeviri yaparak, bunu "asılıp tutunan şey" diye değiştiriyor: "Asılıp tutunan bir şey", ayetin metnindeki aleka kelimesinin tercümesidir.(*) Bu, kelimenin ilk anlamıdır. Bu kelimeden çıkan 'kan pıhtısı' anlamı, tercümelerin çoğunda karşımıza çıkar; bu manayı vermek yanlıştır ve bu yanlışlığa dikkat çekmek gerekir; insan, asla bir kan pıhtısı safhası geçirmemiştir. Bir başka tercümede geçen 'yapışıklık' karşılığı da, aynı şekilde uygun değildir."[189]

Ancak bu değişiklikle de sorun çözülmüyor. Önce hemen, "asılıp tutunan şey" tanımının "kan pıhtısı" gibi nitelik belirleyici olmayıp sadece asılma yeteneği olan "şey"(?!) anlamında, tam bir belirsizliği ifade ettiğini belirtelim. Üstelik Kur'an'ın böyle bir belirleme yapması olanaksızdır, çünkü az önce de gördüğümüz gibi döllenmiş yumurta, –gerçi Kur'an yumurta gerçeğinden de bihaberdir. O doğrudan meninin kan pıhtısına dönüşümünden söz eder– rahimde kendi özellikleri ile asılıp tutunmuyor, Allah tarafından "tutuluyor". Üstelik bu tutma eylemi sadece yumurtaya özgü olmayıp, meniden doğuma kadar olan süreyi kapsar. Dolayısıyla "asılıp tutunan şey" çevirisi, Kur'an'daki anlatımın içeriğine uymadığı gibi, onu bilimle yakınlaştıracağına, daha da belirsiz hale ge-

(*) Kur'an'a ilişkin revizyon çabaları bitecek gibi değil. Kitabı yayına hazırlarken, olası yazım hatalarına karşı Kur'an aktarımlarında temel kaynak olarak kullandığım Diyanet'in eski çevirisini temin edip bazı ayetleri ondan kontrol etmek istedim, ancak bulamadım. Diyanet'in yeni çevirisini (1993) aldım ve pek çoğundan daha müşrik bir Kur'an'la karşılaştım. Nitekim Hac-5'in bu yeni Kur'an'daki çevirisi şöyle olmuş: "... sonra nutfeden, sonra (alakadan aşılanmış yumurtadan),.sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirlenmiş canlı et parçasından (uzuvları zamanla oluşan ceninden) yarattık ki size kudretimizi gösterelim..." Ayetin çevirisine revizyon ve parantezler yetmemiş bir de, "nufte, yani sperma hali...", "Alaka kelimesi 'Arapçada' ilişki, ilişki, kulp, sülük, tutunmak, yakalanmak, donmuş kan" gibi manalarda kullanılsa da burada "kadının sperm tarafından aşılanmış ve rahme yerleşmiş yumurtasıdır" ek yorumları yapılmıştır. Yani Bucaille'nin revizyonuyla da yetinilmeyip "kan pıhtısı" "aşılamış yumurta" haline getirilmiş. Öyle görünüyor ki bir yandan gelişen Kur'an sorgulamaları, diğer yandan savunucularının "kâ-fir" bilimini öğrenme yönündeki yoğun çabaları ile her yeni çeviride biraz daha farklılaşan Kur'an'larla karşılaşacağız. Biz sorgulayıcılar, "aman yanlış yorumlamayalım" diye birden çok kaynak tarama kaygısı içindeyken, savunucuların bu revizyon merakları ilginç bir karşıtlık oluşturuyor doğrusu. Hadi biz inanmıyoruz ve özgürce sorguluyoruz, iyi ama onlar çarpılmak korkusu da mı yaşamıyorlar? Yoksa onlar da mı inanmıyorlar?!

(189) Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 301.

tiriyor. "Kan pıhtısı, 'çiğnemlik et" kavramları yanlış-doğru aynı mesele, ama hiç olmazsa nitelik belirleyici.

Diğer yandan konunun "kan pıhtısı" şeklindeki tanımı, Muhammed'in ek açıklamasında da yer alır. Ve ne ilginçtir ki bu açıklayıcı hadis de Bucaille tarafından "kabulü pek mümkün olmayan"lar arasında değerlendirilir. Şöyle yazar Bucaile: "Yine aynı kitabın bir başka pasajı (yaratılışın başlangıcı kitabı s. 9, bâb 6, no. 430) embriyonun gelişmesinin ilk safhalarının süreleri hakkında çok tuhaf bir değerlendirme yapar: İnsanı teşkil eden unsurların birleşmesi için kırk günlük bir süre, embriyonun aleka (asılıp tutunan bir şey) safhası için yine kırk gün, embriyonun çiğnenmiş et parçası durumundaki safhası için yine kırk günlük bir süre. Sonra bu varlığın kaderinin ne olacağını bildirmek üzere meleklerin gelmesiyle, ona ruh üflenir. Embriyonun gelişme safhalarının bu tasviri çağdaş bilgilere uygun değildir."[190]

Görüldüğü gibi çabaları Bucaille'in eline yüzüne bulaşmaktadır. Üstelik çevirmen S. Yıldırım da ona yardım edeceğine hadisi savunarak "muhterem müellif keşke bu konuya hiç girmeseydi" diyerek onu bu zorlu savaşında yapayalnız bırakıyor:

"Muhterem müellif Dr. M. Bucaille'in tenkit ettiği hadislerden biri de ceninin ana karnında geçirdiği safhalarla ilgili olan hadistir. Muhterem Doç. Dr. Alparslan Özyazıcı, *Hücreden İnsana* adlı kitabının 33. sayfasında bu konudaki hadisi iktibas ederek diyor ki:

"'Her birinizin yaratılış mayası ana rahminde nutfe olarak kırk gün derlenip toparlanır. Sonra aynen öyle (kırk gün daha) kan pıhtısı (aleka) olur. Sonra yine öyle bir kırk gün daha et parçası (mudga) halinde kalır. Ondan sonra melek gönderilir, ona ruh üfler ve dört kelimeyi yazar: rızkını, ecelini, amelini, şaki veya said olacağına.'

"Buraya kadar anlattığımız ilk kırk gün, hadiste nutfe saf-

[190] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 360.

hası olarak ifade edilmiştir. Bu zamana kadar ekseri organların ilk emareleri belirdiğinden, Peygamberimizin (A.s.m.) buyurduğu 'derlenip toparlanır' tabiri gerçekle tam bir uyum arz etmektedir. Kırk-sekseninci günler arası aleka safhası olacaktır. Seksen-yüz yirminci günler de ceninin mudga dönemidir. Yüz yirminci gün, yani ilk andan sonraki dördüncü ayda, yavruya melek gönderilecek ve ruh üflenecektir'."[191]

Hadisle bütünlük içinde değerlendirilince Kur'an'ın gerçekle en küçük uyumu kalmaz. Bucaille açısından bile "kabulü pek mümkün olmayan" iddialar daha da kabul edilemez hale gelir. Örneğin nutfenin "ana rahminde nutfe olarak kırk günde derlenip toparlanması" –Bucaille, bunu da "insanı teşkil eden unsurların birleşmesi" diye çarpıtır– süresini alalım:

Bir kere nutfenin (meni anlamında) kırk gün nutfe olarak kalması ve nutfe niteliğinde rahime gitmesi söz konusu değil. Meni daha ilk aşamada elemanlarına ayrılarak bunlardan bir tek sperm hücresi dişi yumurtaya ulaşıp onu döller ve işte bu döllenmiş yumurta döl yatağına (rahim) yerleşir. Burada kaldığı kırk günlük sürede, meninin "ekseri organlarının ilk emarelerinin belirmesi" anlamında "derlenip toparlanma"sı söz konusu değildir. Bilimsel olarak böyle bir durum gerçekleşmediği gibi, bu iddia da tutarsızdır. Çünkü hadis, sonraki kırk gün içinde "kan pıhtısı (aleka)" olarak kalmaktan söz eder ki, bu kan pıhtısının önceki kırk günde oluşmuş, "ekseri organların ilk emarelerine sahip" olması iddiası, daha en baştan çürüyor. Sonraki kırk gündeki çiğnemlik et parçası durumu da bilimsel gerçekle tamamen uyumsuz.

Yüz yirmi günlük bu süreden sonra artık işin soyut (ruhsal) bölümüne geliyoruz. Allah, bir tane melek göndererek bu çiğnemlik et parçasına "ruh üfler" ve "kaderini bildirir". Yani onun "rızkını, ecelini, amelini, şaki veya said olacağını" saptar.

Şimdi, konudan uzaklaşmak pahasına, sağduyuyla düşünelim. Her şeyden önce bu belirleme, İslami çevrelerde çok-

[191] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 384-385.

ça söylenen, "Her doğan, İslam yaratılışı üzerine dünyaya getiriliyor. Bundan sonra onun anası babası Yahudi ise onu Yahudi, Hıristiyan ise Hıristiyan, Mecusi ise Mecusi yaparlar" cümlesini geçersizleştiriyor. Açıktır ki, İslamiyete göre kişinin neye inanacağını belirleyen anne ve babası değil, daha doğum öncesi çizilen kaderidir. Bunu böylece belirledikten sonra; mademki doğumundan daha beş ay, önce bu insan taslağının yaşamda, zenginliği fakirliği, ne kadar yaşayacağı, neler yapacağı, mutlu mu mutsuz mu, "kötü" mü "iyi"mi olacağı Allah'ın meleği aracılığıyla belirleniyor; o halde cennet, cehennem ve sınav iddialarını nereye yerleştireceğiz?

Bir insanın "kötü" olacağını daha doğumundan beş ay önce saptayıp sonra da "vay sen niye 'iyi' olmadın?!" diyerek onu sonsuz cehennem ateşine atmak hangi vicdana, hangi adalete sığar? Böylesine keyfi ve zâlim bir tanrı düşünemeyeceğimize göre, buradaki Allah imgesinin 7. yüzyıl insanının bir ürünü olduğunu kabul etmeliyiz. Kuşkusuz, sorgulama yeteneğini yitirmiş, koşullanmış veya hayatın doyumsuzluğu karşısında bütün iyi yaşam umudunu 'öbür dünya'ya bağlamış, insanları ikna etmek, imkânsız gibidir. Esasen dinsel koşullanma ile bilimsel sağduyu ters orantılıdır. Dinsel ideoloji, 'öbür dünya'nın cehennemini de cennetini de öylesi uç boyutlarda tanımlamıştır ki, kendisine inanan insana cehennem korkusu ve huri düşleri çerçevesinde, mantığını dışlamaktan başka çare bırakmıyor. Aksi halde, koca koca adamlar, Özyazıcılar, Yıldırımlar, çok doğal bir şeyden söz edermiş gibi yukarıdaki cümleleri kurarlar mıydı?

XIX. Bölüm

HASTALIKLAR SORUNU VE KUR'AN'IN MANTIĞI

Hastalık İslamiyette "kader" ve Allah'ın uygun gördüğü durum (ceza) diye nitelenir. Tıpkı deprem, sel, fırtına vb. gibi. Nasıl ki "yol, sel ve zelzele afatı ilahi bir terbiye ve ceza" yöntemi ise aynı şekilde hastalıklar da öyledir." Nitekim M. Emre de, tüm diğer İslam yorumcuları gibi, bu durumdan "gafillerden başka kimin şüphesi olabilir"[192] diye söz eder. Muhammed tarafından da hadiste belirtildiği gibi, "hastalık, yer-(yüzün)de Allah'ın kamçısıdır. Allah onunla kullarını te'dip eder." Zaten bu durum Kur'an'ın değişik surelerinde de açıkça ifadede edilir:

Tegabün-11'de, "Başa gelen hiçbir musibet Allah'ın izni olmaksızın olamaz.."; En'am-17-18'de, "Allah sana bir sıkıntı verirse, ondan başkası gideremez. Sana iyilik verirse başkası engelleyemez. O her şeye kadirdir. O kullarının üstünde yegâne tasarruf sahibidir, hâkimdir, haberdardır" denir. Aynı anlatım, Fetih-11'de, "...De ki, Allah size bir zarar gelmesini dilerse veya bir fayda elde etmenizi isterse O'na karşı kimin bir şeye gücü yeter?..."; keza Yunus-107'de, "Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine O'ndan başka giderecek yoktur..." diye yinelenir.

---

[192] Mehmet Emre, *İslam'da Kadın ve Aile*, s. 293.

Bu bakış açısının gereği olarak hastalıklar karşısında başvurulacak çare de maddi değil manevi niteliktedir. Madem ki hastalık Allah'tan geliyor, o halde çözüm de yalnız ve yalnız ondadır. Onun için hastalık önlemi olarak da, hastalıktan sonra da yapılacak tek şey, Allah'a daha çok bağlanmak, daha çok kulluk yapmak, dua etmektir. Hastalığın Tanrı'dan geldiğine inananlar için, doktora gitmek gereksiz ve boştur. Çünkü çare de Tanrı'dadır. Yok, aksine hastalık tıpkı deprem, sel, vb. doğa olayları gibi, belli maddi nedenlerin sonucu oluşan, dolayısıyla nedenleri ve çarelerinin bilinmesi halinde önlenebilir bir olay ise bu durumda, hastalıkların nedenlerinin aranması, ilaçlar geliştirilmesi, ameliyatlar yapılması bir insanlık erdemidir.

Burada birbirleriyle uzlaştırılması olanaksız iki karşıt mantık ile karşı karşıyayız. Bir yanda hastalıkların bilinebilir ve önlem alınabilir nedenlerden kaynaklandığını söyleyen bilimsel bakış açısı, diğer yanda hastalıkların Allah'ın kullarını yola getirmek amacıyla kullandığı kamçısı olduğunu söyleyen dinsel bakış açısı!

Bu temel ayrımın doğal sonucu olarak Muhammed'in hastalıklara karşı önermeleri de içinde yaşadığı dönemsel ilkelliğin ifadesi olmaktadır:

"Uyumak için yatağa yattığında Fatiha ve Kulhüva'llah surelerini okursan ölüm müstesna (ceza ve elem veren) her şeyden emin olursun."

"Kurtulması güç bir belaya düçar olduğun zaman 'Bismillahi'r-Rahmani'r-Rahim ve La havle ve lâ kuvvete illâ billahi'l-Azim de. Bu kelime-i tayyibeler ile Allahü Teâlâ dilediği envâ-i belayı def eder."

"Ey nâsın Rabb'ısı Allah, şiddeti gideren Zat-i Ecel-i Allah, şifa ver, şifa veren ancak sensin, hiçbir maraz (marazdan eser) bırakmayacak bir şifa ile şifa ver."[193]

---

[193] A. Himmet Berki, *250 Hadis*.

Görüldüğü gibi hadisler, her hastalığın Allah'tan geldiği mantığına uygun olarak çözümü de Allah'a dua etmekte bulmaktadır. Ancak buna rağmen çözümün teşhisle tutarlılık içinde olduğunu belirtmeliyiz.

Açıkça bu ayet ve hadislerdeki yaklaşımda, hem hastalığın Allah'tan geldiğini iddia edip hem de çözüm için doktora başvurma şeklinde bir çifte standart söz konusu değil. Kaldı ki hastalık kaynağının Tanrı olduğuna inananlar için, Tanrı isteğini etkisiz hale getirmek ve bunun için doktora gitmek düpedüz "kâfirlik"tir. Neyse ki 20. yüzyılda bu mantığın gereklerine uygun davranmak, hatta olduğu gibi savunabilmek mümkün değildir. Bundan dolayı, A. H. Berki de hadisleri yorumla değiştirme yoluna sapmaktadır.

Aktardığımız son hadislerden hareketle, "...şifayı halk eden Allah-ü Zü'l-Celal'dir, maddi devaya tevessül ile birlikte Cenab-ı Hak'tan şifa niyazında bulunulmalıdır"[194] demektedir. Keza "Cenab-ı Hak şifasını yaratmadığı hiçbir hastalık indirmemiştir" hadisinin açıklaması olarak da, "Ey Allah'ın kulları, tabiplere müracaatla dertlerinize deva arayınız, çünkü Allah-u Teala ihtiyarlıktan başka hiçbir hastalık yoktur ki ona deva yaratmamış olsun" demektedir. Yine aslını aktarmadığı, "Diğer bir hadise" atfen, "Bu hadis-i şerifler tedavinin İslam' daki ehemmiyetini ve her derdin devası olduğunu bildirmektedir.... Resul-i Ekrem tedavi tavsiye ederken bu hakikatler gereği gibi malum değildi... İslamiyet tıp ilmine dini ilimler gibi kıymet vermiş ve yer yer Dâr-üş Şifalar ve hastaneler açmıştır. Ancak çıkan gaileler ve İslamiyetin müdafaası yolundaki mücadeleler, yeter miktarda tabibi yetiştirmeye imkân vermemiştir"[195] demektedir.

Öncelikle söz konusu hadislerden İslamiyetin tedaviyi, tıp ilmini teşvik ettiği sonucunun nasıl çıktığını anlamak zor. Üstelik bu yaklaşım dinin temel mantığına, hastalığın Allah'ın

---

[194] A. Himmet Berki, *250 Hadis*.
[195] A.g.e.

kamçısı olduğu ifadesine de karşıdır. Yani bu iddialarla Berki, şeriatı günümüz değerlerine karşı aklamaya çalışırken gerçekte müşrik konumuna düşmekte, tüm diğer yorumcular gibi İslam'ı savunabilmek için onu çarpıtmaktadır.

Tüm dinlerin ve İslamiyetin, tıp ilmini kendi temel mantıkları gereği güdükleştirdiği, gelişmesini engellediği bilinen bir gerçektir. Otopsi yasağı ve hastalıkları Allah'a bağlama şeklindeki birinci ağızdan yapılan açıklamalar ortadadır. Dolayısıyla tarihte tüm toplumların ve devletlerin başına gelen "gaileler, müdafaa yolundaki mücadeleler" gibi bahanelerin ardına sığınmanın anlamı yoktur. Üstelik "müdafaa" mazereti İslamiyet için geçerli değildir. Çünkü onun tarihi, en azından 1700'lere kadar "müdafaa" ile değil, "cihat", yayılma ve kendi dışındaki tüm toplumlara egemen olma amacıyla, diğer halkların kütüphane ve bilim de dahil tüm zenginliklerini işgal etmekle biçimlenmiştir.

Dolayısıyla kuşkunuz olmasın ki, İslami toplumlarda hekimliğin ve bilimin gelişmemesinin temel nedeni, şeriatın ta kendisidir. Bu koşullarda hekimlik gelişemezdi, çünkü İslamiyet hastalıkların kaynağını ve onlara karşı ne yapılması gerektiğini maddi nedenlerden koparark çok net olarak Allah'ın isteğine bağlamıştır. Hekimlik gelişemezdi, çünkü hastalıklara çare arayan, sorgulayıcı mantığın "kader" ve "Allah'ın hikmeti" anlayışıyla çelişmesi ve sonunda onu reddetmesi kaçınılmazdı. Bunu yapan cesur kişiler çıktıysa da tez zamanda susturuldular. Her şey bunca açıkken, hekimliğin, Allah'ın iradesini geçersizleştiren bir küfür biçimi, bir müşrik eylemi olarak, şeriatçılar tarafından etkisizleştirildiği gerçeğini gizlemeye çalışan İslamcıları anlamak zor.

Günümüzde İslamcılar, bilim-din çatışmasının Hıristiyan topraklarda odaklanmasından güç alarak İslamiyeti alenen çarpıtmak pahasına, kendilerini bu sorumluluktan sıyırmaya çalışırlar. Oysa önceden de belirtmiştik; Kilise-bilim çatışması, gerçekte din-bilim karşıtlığının zorunlu bir yansıması olup, bilimin Hıristiyan topraklarda gelişmesinden kaynaklanan bir durumdur.

Örneğin Jenner tarafından çiçek aşısı bulunduğunda, ona karşı çıkan ve çiçek aşısını "Tanrı'nın iradesine bir başkaldırı" olarak niteleyen papazlar, gerçekte Hıristiyanlığı değil, en genel anlamda dini ve "Allah iradesini" savunuyorlardı. Aynı dönemde İslam âlemi tam bir içe kapanıklıkla bilimsel gelişmelerden tecrit edilmiş durumdaydı. Aksi halde, çiçek veya bir diğer aşı, İslam âleminde bulunmuş olsaydı hiç kuşkusuz şeriatçı otoriteler ona karşı çıkacaklardı. Tıpkı Gazzali'nin felsefi düzlemde, Farabi'lere, İbn-i Sina'lara karşı çıktığı gibi. Çünkü bizzat Muhammed'in hadisi, hastalıkları "Allah'ın kullarını yola getirmekte kullandığı bir kamçı" olarak nitelemekte, Tegâbûn-11, her musibeti Allah'ın isteği ile açıklamakta, En-âm-17 de, Allah'ın verdiği sıkıntıları giderme gücünün, yine ancak kendisine ait olduğunu belirtmektedir. Bu durumda Jenner'in yaptığı, salt Hıristiyan teolojiye değil, tüm dinlerin yapısal mantığına, bütün dinlerdeki ortak "Tanrı'nın iradesine başkaldırı" tehdidine karşı çıkmak anlamına gelmektedir. O, Tanrı'nın kamçısını elinden alıyor, Allah'ın keyfiliğine çiçek hastalığı özelinde son veriyor, gidermek istemediği sıkıntıları giderip, öldürmeye karar verdiklerini kurtarmanın yolunu gösteriyordu. Yani Jenner adındaki "kâfir", tüm dinlerin ortak tanrısının bu keyfiyetine son veriyordu. Papazlar çiçek aşısını "Tanrı'nın cezasından kaçma" olarak nitelerken demek ki aynı zamanda Kur'an'ın da gereğini yerine getiriyorlardı. Yani, İslam dünyası yüzyıllar süren kış uykusundayken papazlar, "kâfir" olan bilim adamlarına karşı, tüm dinlerin tanrısı adına savaşıyordu. Hal böyleyken kalkıp da papazların hakkında atıp tutmak, nankörlükten başka şekilde nitelenebilir mi?

1847'de İskoçyalı doktor James Simpson, çocuk doğuran kadınlara ilk kez anestezi uygulamaya başladığında, yine papazları karşısında buldu. Tanrı doğumun ağrısız olmasını isteseydi bunu pekâlâ yapardı, oysa o acılı olmasını istediğindendir doğum sancısı çekiliyor. O halde anestezi uygulamak, Tanrı'nın iradesine açıkça aykırıydı ve yasaklanmalıydı! Gö-

rüldüğü gibi papazların tavrı, salt Hıristiyanlığa özgü değil, genel olarak dine özgü ve dindarlığın gereğiydi.

Neyse ki tarihin tekerleği ilerlemeye devam ediyordu. Allah, insanları ceza niyetine cehennemde yakacağını iddia ederken sabredemeden, onları kitle halinde koleradan, vebadan, tifodan yok edince bilim, insanları Tanrı'nın bu "kamçılarından" korumaya yöneldi. Yunan tanrılarının iradesine rağmen, ateşi çalan Prometheus'un işlevini yüklendi.(*) Artık bilim sayesinde kadınlar acı çekerek doğurmak zorunda değil, insanlık yıldırım düşmesine karşı çaresiz değil, depremlerin etkisi, yapı teknolojisiyle azaltılıyor, bebeler en küçük bir hastalıktan ölmüyorlar. Ve işte tüm bunlar; dine rağmen, onun tam karşıtı olan bilimin, her şeyin sorgulanması, gerçek olmayanın reddedilmesi, sorunlara çare üretilmesi gerektiğini söyleyen mantığının ürünü olarak gerçekleşiyor.

Kabul edilmelidir ki, tüm dinler gibi İslamiyet de hekimliği ve bilimsel tedaviyi ne teşvik etmiş ne de önermiştir. Aksine, onun önerisi dua etmektir. Bu öneri öyle ilginç boyutlara ulaşır ki Muhammed, "ölüm müstesna her şeyden emin olmak" için her akşam yatmadan dua etmeyi, keza "belaya düçar olduğunda" da yine dua etmeyi "çare" olarak sunar. Özetle bu mantık çerçevesinde, örneğin kanser olmamak için

---

(*) Prometheus'un trajik öyküsünü kıssadan hisse çıkarmak için anımsatalım: Akıl gücünü tekeline alması sayesinde insanları yöneten Olympos Tanrısı Zeus'un bu durumuna son verebilmek, onun yerine insanların egemenliğini kurmak, daha ötesi, insanları kendilerine taktıkları zincirlerden kurtarmak amacındaki Prometheus, bunun için Zeus'u insanlar önünde teşhire yönelir: Adı "önceden gören" anlamındaki Prometheus, Zeus'un bir gün tahtından düşeceğinin ve bunun insanlığın ilerlemesi için zorunlu olduğunun bilincindedir. Prometheus'un bu yönde kazandığı başarılar üzerine, bütün tanrılar gibi öçalıcı olan Zeus, tekelinde bulundurduğu ateşi insanlara yasaklar ve tıpkı tüm tanrılar gibi, Prometheus'un eylemine karşılık tüm insanlığı cezalandırarak "adaletini" ortaya koyar. Bunun üzerine Prometheus ateşi çalıp insanlığa vererek Zeus'u bir kez daha küçük düşürür ve insanları kurtarır. Zeus'un hiddeti son safhadadır. Onu yakalatıp zincire vurdurur, karaciğerini kartallara yedirtir. Ama Prometheus teslim olmaz; mıhlandığı kayadan "bilim ve özgürlük" adına direnişi sürdürür, asıl yaratıcının insanın kendisi olduğunu" savunur. (Bkz. A. Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Y., s. 27-28)

Bu öyküde Zeus vardır ve Prometheus'a karşı doğrudan savaşır. Oysa tek tanrıcı dinlerde tanrı bütünüyle soyuttur. Acıları, katliamları, işgalleri, onun var olduğunu iddia eden insanlar düşünüp uygularlar. Bu durumda Tanrı, tanrıya inanan insanın elinde bir oyuncak olur; böylesi insanlar, olmayan tanrı adına insan kardeşlerine olmadık tabular dayatıp acılar çektirerek, daha üst boyutta trajediler yaratırlar.

her akşam yatarken veya kanserden kurtulmak için aynı şekilde dua etmek yeterlidir. O zaman Allah hastalıkla cezalandırma yoluna başvurmaz! Duaya rağmen iyileşme görülmüyorsa, hastanın mutlaka büyük bir günahı olmalı ki Allah iyileşmesini istemiyor demektir. Bu durumda doktora başvurup tedavi olan, iflah olmaz bir cehennemliktir. Çünkü bu davranışıyla Allah'ın iradesini geçersiz kılmaya çalışmaktadır!

Diğer yandan "Allah şifasını yaratmadığı hiçbir hastalık indirmemiştir" iddiası da geçersizdir. Bilimsel olarak hiçbir hastalık gökten inmez, her hastalık mutlaka belli maddi (mikrobik veya psikolojik) koşulların, belli somut nedenlerin ürünü olarak oluşur. Bunların bilinmesi halinde, bilimsel gelişme onu karşılayacak düzeye geldiğinde mutlaka çaresi üretilir. Yani bilimsel açıdan hastalık madde ötesi bir sürecin ürünü olmadığı gibi çözümü de dua, vb. boş beklentilerde değildir.

Hastalıklar gibi tedavi yöntemleri de Tanrı katından indirilmiş olmayıp, aksine basitten karmaşığa doğru gelişen bilimin ve insan bilincinin ürünüdür. Ve bu noktada "Allah'ın ilmi" insana en küçük, somut bilgi vermemiştir. Çünkü hastalıklar, "Allah'ın kullarını te'dip ettiği kamçısı"dır. İşte bu yaklaşımın sonucu Muhammed:

"Aslandan sakınıldığı gibi, cüzzam hastalığına müptela olandan sakınınız"; "Bir yerde tâun (veba) hastalığı olduğunu işitirseniz o yere gitmeyiniz ve bulunduğunuz yerde tâun zuhur ederse, hastalıktan kaçmak kastıyla oradan çıkmayınız"[196] tavsiyelerinde bulunur. Yani açıkçası salgın hastalığa tutulanlara, "ölünüz, çünkü Allah öyle istedi", tutulmayanlara da "onlardan uzak durunuz, onlara verilmiş ceza size de bulaşmasın" der! Bu mantık, "Allah'ın ilmi"nin veba, cüzzam vb. hastalıklar karşısında ne kadar çaresiz olduğunun da kanıtıdır.

İnsanlık bu İslamcı (dini) mantığın cenderesinde kalmayı kabullenmiş olsaydı, kuşkusuz bugün de on milyonlarca insan hastalıklardan kırılmaya devam ediyor olacaktı. Oysa her

[196] Bkz. A Himmet Berki, *250 Hadis.*

düşürülmüş oluyor. Kimyasal ve biyolojik silah kullanımının "insanlık dışı" olduğu gerekçesi ile yasaklandığı günümüz koşullarında, AIDS'in "ilahi bir ceza" olduğunu söyleyenler, gerçekte Allah'ın insancıllıktan uzak acımasız biri olduğunu söylemiş olmuyorlar mı? Örneğin İran İslam Cumhuriyeti'nin bu gerçek karşısında, hangi yüzle, Irak'ın kimyasal silah kullanmasını insanlık dışı bir vahşet olarak BM'ye şikâyet ettiği üzerine düşünülmeli. Irak –üstelik savaş halinde– yapınca insanlık dışı oluyor da –ki öyledir–, Allah yüzlerce kat fazlasını yapınca nasıl 'merhametli' oluyor? Özetle İslamcılık, hastalıklara getirdiği açıklamada olduğu gibi önerdiği çözümlerde de çağdışı bir mantık sergilemektedir.

M. Emre'nin aktardığına göre, "Hazret-i Ayşe validemiz bir gün hastalandı". Eh İslam'ın böyle seçkin bir insanı, günümüz müşrikleri gibi değil, elbette ki İslam'ın mantığına uygun bir davranış sergileyecektir. "Kendisine bir kimsenin beddua etmiş olabileceğini feraset ve kerameti ile anladı ve yakın çevresinden işe başlamak için cariyesini çağırdı..." Ve tabii cariyenin suçlu olduğunu, onun bedduası yüzünden hastalandığını anlayıverdi!!.. Tam da boş inançlara uygun olan bu hikâye, ne acıdır ki pek çok inançlı insana, İslami bilincin bir gereği olarak aktarılmakta, üstelik İslam âlimlerince kitaplara geçirilmektedir. Ve bu acizliğin ürünü olarak 21. yüzyılda hâlâ yaygın bir biçimde muskadan, üfürükçüden, nazar boncuğundan, kurşun dökmeden medet umanlar çıkmaktadır.

Peki, İslam'ın önderi Muhammed'in, tek oğlu İbrahim'in ölümcül hastalığı karşısında sergilediği tavra ne demeli? "Allah'ın ilmi" ile donatılmış, onun en sevgili kulu olan Peygamber, bu durum karşısında içine düştüğü çaresizliği: "Allah'ın takdirine karşı elden ne gelir ya İbrahim" diyerek ifade etmiş ve nihayet İbrahim öldüğünde "emr-i Hak vaki oldu"[198] demiştir.

Zavallı İbrahim ve onun gibi on milyonlarca çocuk kıza-

[198] Orhan Keskinoğlu, *Peygamberin Hayatı*, s. 53.

mık, çiçek, boğmaca, difteri, kuşpalazı, kabakulak vb. sıradan hastalıklardan öldüler. Neden? Çünkü "Allah'ın ilmi" onlara tanı koymaktan ve tedavi etmekten yoksundu. Daha ötesi cehaletin yorumuna göre, Allah onların kaderini öyle yazmıştı!

Oysa insanlık böyle safsatalara inanıp kendi yaratıcı gücünü işlevsizleştireceğine, enerjisini boş inanç adına başkalarına saldırmak da dahil, yaşam karşıtı şeylere harcayacağına; her gelişmenin nedenini, niçinini, önlemini bulmaya harcasaydı, pek çok sorunun çözümü çok daha erken bulunmuş, dünyamız bugün daha da ilerlemiş olacaktı. Neyse ki bunu yapanlar da oldu. Kadere boyun eğmedi insanlığın aydınlık temsilcileri. Söz konusu hastalıklar tek tek belirlendi, aşıları, tedavi yöntemleri geliştirildi ve önlem alınması halinde artık günümüzde çocuklar böyle sıradan hastalıklardan ölmüyorlar.

Bu arada, Allah'ın bu en sevgili kulunun biricik oğlunun ölümü İslam'daki cezalandırma mantığıyla nereye oturtuluyor? Bizim İslami mantık çerçevesinde aklımıza gelen olasılık, annesi cariye olan İbrahim'e, Muhammed'in resmi nikâhlı on karısının kıskançlığı nedeniyle nazar değmesidir! M. Emre'ler, A. H. Berki'ler, O. Keskioğlu'lar ne düşünürler acaba?!.

Bir diğer çok dramatik örnek de, Halife Ömer zamanında İslam ordusunun, saygın komutanı Ebu Ubeyde dahil, veba salgınına tutulmasıdır. Bu durum karşısında "Allah'ın ilmi" çaresizdir elbet, çünkü yapacak bir şeyi yoktur. Ta ki bu sözde "ilmin" yerine gerçek, insan ilmi geçinceye kadar. Allah yolunda kılıç sallayan ordunun komutanı, bu durum karşısındaki çaresizliğini, Ömer'e yolladığı mektubunda, "Benim ve askerlerim hakkında Allah'ın kaza ve kaderi yerine gelince..."[199] diyerek belirtir.

İslami mantık açısından açıklanamaz bir durum, açıkçası bir dram ile karşı karşıyayız!.. Vebanın ve diğer tüm hastalıkların Allah'tan kaynaklanmayıp giderilebilir maddi nedenleri

[199] S. Kutup, *İslam'da Sosyal Adalet*, s. 208.

olduğu, dolayısıyla hastalığın, insanların inancıyla en küçük ilgisi olmadığı gerçeğini bir yana bırakalım. Soruna İslami mantık çerçevesinden baktığımızda, 'Allah'ın kamçısı'nı tıpkı Peygamberinin oğluna olduğu gibi, kendisi uğruna göğüslerini siper edenlere şaklatması durumuyla karşı karşıyayız! Allah'ın cihat emrini yerine getirmek üzere sefer çıkmış olan İslam askerleri, başlarında İslam'ın büyük liderlerinden Ebu Ubeyde olmak üzere "Allah'ın kaderi" doğrultusunda "Allah'ın rahmetine kavuşurlar"; düşmanlarının alamadığı canları Allah'ın kendisi alır ve koca ordu yok olur.

İslam âlimleri ne derler bu duruma bilmem ama, yoksa bu durum Allah'ın Ömer'in zafer üstüne zafer kazanan Halid bin Velid'i çekemeyip, görevinden azlederek yerine Ebu Ubeyde'yi geçirmesine kızgınlığının sonucu muydu? Yoksa Halid bin Velid'in bedduası mı tuttu?! Belki de suç Ebu Ubeyde'nindi, belki de akşamları yatmadan önce bir Fatiha ve Kulhuva'llahe okumuyordu da Allah, bizim bilemediğimiz bu gibi bir neden üzerine kızdı ve "Al bakalım sana veba!" diyerek kamçısını, İslam ordusunun üzerine şaklatıverdi?!

Tabii bu noktada, "Biz Kur'an'dan müminler için şifa ve rahmet indiriyoruz; zâlimlerin ise yalnızca ziyanını artırır" (İsra-82) ayetinden hareketle durumu daha da genelleştirebiliriz. Ne biçim şifadır ki, bırakalım müminlerin genelini, Peygamberin oğluna, İslam'ın ordusuna bile yarar sağlamaz. Ne biçim "Allah sözü"dür ki, müminlere şifa, zâlimlere (kâfirlere) ziyan sözü verdiği halde tersi olur. Şifa bilimini kâfirler geliştirir, canı kıymetli Müslüman zenginler ve yöneticiler de tedavi için gâvur ellerine giderler, işi Tanrı'ya bırakmayan gâvur tekniğinden medet umarlar? Dolayısıyla kendimize sormalıyız: Somut hayatta karşılık bulmayan Allah sözü olur mu?.. Yoksa inandıklarımız hurafe olmasın?..

Bu noktada insanlık tarihinde hastalıklardan ölmüş milyarlarca insanın ölümünden, doğrudan Allah'ın sorumlu olduğunu söylemek de pek özel bir saptama olmayacaktır. Çünkü o zaten açık açık bunu söylemektedir: "Başa gelen hiçbir mu-

sibet Allah'ın izni olmaksızın olamaz." (Tegabun-11)

İnsan sağlığının en kutsal değerlerden sayılmaya başlandığı, en gerici iktidarların bile anayasalarına yurttaşların sağlığını koruma maddesini eklediği, doktorların insanları daha sağlıklı, daha çok yaşatmak için ellerinden geleni yaptığı günümüz dünyasında, İslami temel belgelerde insan sağlığı ve insan hakları diye bir şey olmaması, düşündürücüdür. Bu durumun en yalın açıklaması; O'nda kulun haklarının değil, ancak görevlerinin bulunduğudur.

Kur'an, Fâtır-11'de, "...ömrü uzun olanın çok yaşaması ve ömürlerin azalması şüphesiz Kitap'tadır. Doğrusu bu Allah'a kolaydır" demektedir. Bu ve benzeri diğer ayetlerde de açıkça gördüğümüz gibi yaşam süresi kesinlikle Allah tarafından önceden saptanmaktadır.

Gerçekten de o dönem insanı için, böyle bir mantık yürütmenin koşulları mevcuttur. Hastalıklardan ölen insanın, nedenini açıklayamadığı, önüne geçemediği bu durum karşısında "kader" masalına, "Allah'ın takdiri" avutmasına sarılmaktan başka çaresi yoktur. Oysa bilim, insan organizmasının gizlerini, ölümün nedenlerini bir bir ortaya çıkardı. Sonuçta bilim bugün, birkaçı hariç, tüm hastalıkları tedavi ederek, keza sağlıklı yaşam, sağlıklı beslenme önermeleriyle daha uzun bir yaşamın koşullarını sağlayarak ve yaşam süresini uzatmaya yönelik tıbbi çalışmalarda belli mesafeler kat ederek "kader" denen, "Allah'ın takdiri" denen boş inançlara son verdi. Artık insanlar tam da ölecekken ve yapay veya başkalarından alınan kalplerle yeniden yaşama döndürülebiliyor. Eskiden ölümcül olan pek çok hastalığın tedavisi ile ölüm engelleniyor. Artık insanlar, –lafta dindar geçinenler de dahil– kendilerini "kader" masallarına bırakmadan ameliyatlar, sağlıklı beslenme, doktor kontrolü ile ömürlerini daha uzun ve daha sağlıklı geçiriyor. Türkçesi; "Allah'ın takdiri" ile avunmuyorlar. Tabii bu durum, sömürü toplumlarında insanların geçim olanaklarıyla sınırlanmış durumda. Ancak en azından bilim, üzerine düşeni yapmış ve yapmaktadır. Bu metafizik keyfilik-

ler tarihin çöplüğüne atılmıştır. Sorunun çözümü ise, herkesin eşit olanaklardan yararlanabildiği, sağlığın devlet güvencesi altına alındığı, sözün gerçek anlamında toplumcu düzen/düzenlerin kurulabilmesi için bilinçli uğraşıya kalmıştır.

Hastalık karşısında Kur'an'ın tavrına ilişkin diğer iki ilginç örneği de M. Aydın'dan aktaralım: "Şayan-ı hayret-tir ki, Kur'an-ı Kerim 1400 seneden beri Yusuf Suresi'nde bu hastalığın (katarakt) sebeplerini açıklarken, modern tıp daha henüz bu sebeplere ulaşabilmiştir" demekte ve bu çok kesin iddiasına kanıt olarak da "... ve üzüntüden gözlerine ak düştü..." diyen Yusuf-84'ü göstermektedir.

Ayette olmayanı hemen ayetin öncesinde iddia eden bu tavır nasıl bir pervasızlıktır? Hem bir an düşünelim; gerçekten Kur'an konuya ilişkin en küçük bir ipucu verseydi, hocası diye "Yunanlı Hipokrat'tan söz eden İbni Sina, Kur'an'a da yollama yapmaz mıydı? Kur'an'ın yaptığı, her insanın rahatlıkla anlatabileceği şeyi, yani gözbebeğinde beyazlık görünmesi durumunu tekrarlamaktan ibarettir. Yani ayet, "sebebi" değil, sadece olanı ifade etmiştir. Üstelik burada üzüntüden ve birdenbire düşüveren bir aklıktan söz ediliyor ki bunlar hiçbir bilimsel değer taşımayan, Yusuf öyküsündeki süslemelerden ibarettir. Bu da bir yana, söz konusu öykü de dahil tüm Kur'an, Tevrat'tan aktarmadır. Yani asıl kaynak Kur'an değil, ondan bin yıl önce yazılmış olan Tevrat ve tabii onun da kaynağı olan Ortadoğu mitolojisidir.

Bilindiği gibi katarakt, göz merceğinde oluşan bulanık ya da kesif bölgelerdir. Mercek bulanıklaşınca ışınların geçici engelleneceğinden görüş bozulur. Kur'an'da böyle somut bir açıklama yoktur. M. Aydın'ın, "Daha sonra Yûsuf (A.S.)ın babasının tedavisini nasıl yaptığını Kur'an-ı Kerim'den öğreniyoruz" iddiasını doğrulayan en küçük bir ipucu da yoktur. Oysa ki O, "...Bu gömleğimi götürün babamın yüzüne sürün, görmeye başlar..." (Yûsuf-93) ve "müjdeci gelip gömleği Yakub'un yüzüne bırakınca hemen gözleri açıldı..." (Yûsuf-96) cümlelerini bu iddiaya tanık olarak göstermektedir. Güya

"gömlek gözüne sürülünce Yakup'un tansiyonu normale dönüp kederi gitmiş"[200] ve hemen görmeye başlamış!

İşte bu masalsı açıklamalarından sonra şöyle devam ediyor M. Aydın: "İşte Kur'an-ı Kerim'in hastalığın vasfı sebeplerini açıklaması, ilacını vermesi böyledir. Hem de bunu modern tıbbın henüz ulaştığı sonuçlardan binlerce sene önce vermiştir."[201]

Şimdi ne denir bu açıklamaya?!

Bilim adamları boşuna ameliyat riskine katlanıyorlarmış da haberimiz yokmuş. Böyle gömlek sürmeyle şıp diye iyileşivermek varken, üstelik on dört asır önce Kur'an her şeyi böyle "açıklıkla" ortaya koymuşken yine de dolambaçlı yollara sapmaları, kâfirliklerinden olsa gerek! İbni Sina da Kur'an'ı okumamış demek! Kur'an yerine Hipokrat vb. kafirlerin yazdığı kitapları okumaya daldığı için, Gazzali'nin belirttiği gibi "dinsiz" oldu zaten!.. Ne ilginç ki "Dünya'nın dua üzerine kurulu" olduğunu söyleyen eski Cumhurbaşkanı Özal, Kur'an'ın bu açık belirtmelerine itibar etmeyip ta Amerikalara giderek gözlerini gâvurun doktoruna emanet ediyor. Allah yakında üzerimize yeni hastalıklar yollarsa şaşırmamalı!!.

M. Aydın gibileri ve onlara inananların dünyası çelişkilerle doludur. Nitekim daha ilerde şöyle yazıyor: "İlmi kontroldeki güçlük, uzun zaman hadiseleri gözlemenin imkânsızlığından değil, daha ziyade hadiseler hakkında peşin hükümlerden ileri geliyordu. Meleklere veya sair varlıklara, gök gürlemesi ve şimşek Zeus'un hiddetine ve kıtlık insanların günahlarının çokluğuna atfolunarak, kurtuluş tıbbi yollardan değil, mabedler ve mihraplar yapmak ve buralarda mabutlara kurbanlar kesmek ile aranıyordu. Newton ile Laplace'in zaferi, uzayda meydana gelen gezegen hareketlerinin umumi cazibe kanunu neticesi olduğunu söylemeleridir. Modern ilim, bununla doğdu. Ve gittikçe gelişti. Şimşek'in bir elektrik teza-

---

[200] M. Aydın, *Müsbet İlim ve Allah.*
[201] A.g.e., s. 161.

hürü olduğu, hastalıkların, mikropların görülebilen bakterilerden ileri geldiği anlaşıldı. Bundan sonra ilmin amacı: Tabiatta her şeyin fizik sebebini aramak, bulmak oldu."[202]

Bu satırları okuyunca insan kendisini bir maddeci ile karşı karşıya sanabilir. Oysa hem bu hem de bir önceki alıntıdaki satırların yazarı M. Aydın'dır ve önceden gördüğümüz gibi gök gürlemesi ve şimşeği meleklerle bağıntılı Allah'ın hiddeti ile açıklayan da bizzat Kur'an'dır.

Sonra vebayı, kıtlığı vs. kulların günahlarına karşılık 'Tanrı gazabı' olarak açıklayan da yine Kur'an'dır. Önceden ilgili ayetleri aktardığımızdan burada, "bir memleket (halkı için) de zina ve faiz (alıp verme) açığa çıkarsa kendilerini Allah'ın azabına atmış olurlar" hadisini anımsatmakla yetinelim. M. Emre, "Yel, sel ve zelzele afatının ilahi bir terbiye ve ceza olduğuna gafillerden başka kimin şüphesi olabilir"[203] derken de görülüyor ki salt bize değil M. Aydın gibilerine de sesleniyor. Yoksa M. Aydın, hastalıkların Allah'ın kamçısı olduğunu bilmiyor mu? Peki, ya duaya ilişkin aktardığımız hadisleri; kurban kesmenin İslamiyetteki mantığını..? Belli ki kitap boyunca, Kur'an'ı bilimle uzlaştırayım derken, söz konusu sayfada ölçüyü iyice kaçırarak, Kur'an'da yazılanları Zeus ve eski tanrılara mal edip Kur'an'a karşı saldırıya geçmiş.

İslamiyetin bilim karşısında düştüğü durum o denli kötüdür ki, onun adına konuşan çevreler olmadık şeylerden olmadık sonuçlar üretmeyi meslek edinmişlerdir kendilerine. Örneğin 19 Mayıs '87 tarihli Tercüman gazetesinde şu satırları okuyabiliyoruz: "Mısır'ın yarı-resmi El-Ehram gazetesinde, Hz. Eyyub'un uzun seneler çektiği hastalıktan nasıl şifaya kavuştuğunun Batı dünyasındaki hekimleri yüzyıllar boyu meşgul ettiği ve sonunda bunun ilmi açıklamasını yapmayı başardıkları haber veriliyor.

Batılı hekimler Kur'an'da Hz. Eyyub'a söylenen 'Ayağını

---

[202] Mehmet Aydın, *Müsbet İlim ve Allah*, s. 191.
[203] M. Emre, *İslam'da Kadın ve Aile*, s. 293.

yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk su' (Sâ'd-42) şeklindeki şifa formülünü çözdüler.

Ayette geçen 'ayağını yere vur' ifadesi koşmak anlamına geliyor... Kur'an'daki tedavi metodunun ikinci bölümü ise soğuk su ile yıkanmak, metodun üçüncü bölümü ise soğuk su içmektir."

Kimmiş bu Batılı hekimler? Uzun senelerdir söz konusu ayet üzerinde çalıştıklarının kanıtı nerede? Değil mi ki aslolan, dünyada eşitsizliğe mahkûm edilen halkın sorgulama yeteneğini iğdiş etmek, İslamiyetin bilim karşısındaki acizliğinin gizlenmeye çalışmaktır, o zaman bu soruların yanıtı önemsizleşir! Sâ'd-41'de, Eyyüp, Şeytan'ın kendine yorgunluk ve azap verdiğini söylemesi üzerine Sâ'd-42'de (Allah'ın) "ayağını yere vur, ordan içip yıkanman, yani yorgunluğunu gidermen için su çıkar" dediği bir öykünün ayrıntılarıdır söz konusu olan. Bundan bile bir gazete sayfası dolusu kurgu haber üretecek denli kompleks içinde olmak, çok hazin bir tablo doğrusu.

Şimdi son olarak tekrar M. Bucaille'i dinleyelim:

"Kur'an tedavi mesleği hakkında hiçbir pratik tavsiyede bulunmadığı halde, bu tür konulara hadisler büyük bir yer verirler..."

"Böylece hadislerde büyü, nazar (göz değmesi) ve şeytanları kovma hakkında birtakım fikirlere rastlanır. Ancak bu işlerde, Kur'an'ın ücret karşılığında kullanılması hususunda bazı tahditler konulmuştur. Bir hadis, bazı hurmaların, büyünün etkilerine karşı koruyucu rolünü belirtir. Hurma, zehirli hayvanların sokmasına karşı kullanılabilir."[204]

"Patolojiye dair bazı meseleler hakkında verilen açıklamaları, günümüzde benimsemek çok güçtür. Bunlar arasında şunları sayalım:

"– Ateş yükselmesinin sebebi: dört rivayet 'Ateşin, cehennemin hararetinden ileri geldiğini" bildirir.

---

[204] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 361.

"– Her hastalığın bir çaresinin bulunması: 'Allah hiçbir hastalık vermemiştir ki, onun çaresini de vermesin'. Bu anlayışın tezahürüne sinek hakkındaki hadiste rastlanır... 'Eğer bir kaba sinek düşerse, sineğin her tarafını ona batırmak gerekir, zira onun bir kanadı zehir öteki kanadı panzehir ihtiva eder, sinek önce zehiri müteakiben de ilacı getirir.' [Çevirmen S. Yıldırım, Bucaille'e bu hadislere yaklaşımına karşı Kur'an'î tutarlılık içinde yine muhalefet ederken 383. sayfada sineğin 'karnında kuluçka devresi kısa olan ateşli hastalıklara karşı mikropları imha edecek güçte enzimler olduğu' iddiasında bulunarak hadisi doğrulamaya çabalamaktadır; ne ki hadis, panzehirin karnında değil diğer kanatta olduğunu ve bunun özel hafif bir hastalığa karşı değil genel anlamda panzehir olduğunu belirttiğinden Yıldırım'ın iddiası doğru olsa bile hadis'i doğrulamaya yetmemektedir. Ayrıca gerçekten merak ediyoruz, Yıldırım kabına düşen sineği yemeğine iyice batırıp ondan sonra yemeğe devam etmekte midir acaba?! -E.A..]

"– Bazı yılanları görmekle çocuk düşürmek (bu yılanlar aynı zamanda körlüğe de yol açarlar) vs. vs."[205]

Bu arada hadislerde Bucaille'in de aktardığı tedavi yöntemi olarak, "deve idrarı içmeyi tavsiye etmek" gibi ilginç öneriler de vardır. Onca laf üreten "İslam âlimleri" oturup şu deve idrarını tahlil etseler de hadisin bu mucizesinden kaç hastalığın tedavi (!) edildiğini bilim âlemine ilan etseler diyoruz. Böylece Peygamberliği bir de laboratuvar deneyiyle ispat etmiş olurlar. Hem böylece enerjilerinin bir parçasını da insanlık için sarf etmiş olurlar.

[205] Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 362.

XX. Bölüm

SONUÇ: KUR'AN BİLİMLE MANTIKSAL KARŞITLIK OLUŞTURMAKTADIR

Dinsel inancın siyasetin öznesi haline getirilmeye çalışıldığı koşullarda insanın, şeylerin bilgisine ve bilimsel mantığa ilişkin kavrayışını güçlendirmek her zamankinden büyük önem kazanıyor.

Yöntemli bilgi demek olan bilimin, her şeyi sorgulamak ve bu temelde olay ve olguların iç ve dış nedenlerini/yapılarını çözümlemek, giderek yasalarını bularak mantıksal kavramlarla açıklamak çabası olduğu biliniyor. Buna karşılık dinlerin şeylere ilişkin yaklaşımı, onları fantastik imgelerle açıklamak ve buradan hareketle tanrı fikrine varmak şeklinde biçimleniyor. Yağmur veya herhangi bir doğal olay, bilimsel bir yaklaşımla, maddi olan nedeni bulunarak ve insanlık yararına, kontrol altına alınıp alınamayacağı açısından sorgulama nesnesi olur. Dinsel yaklaşımla ise, Tanrı'nın "varlığını", "gücünü", ona karşı daha çok kulluk yapma gereğini gösteren bir gerekçe olarak algılanır. İşte bu mantık karşıtlığı dinle bilim arasındaki konumlanmayı belirler.

Bu kitap boyunca gerek teorik gerekse de pratik ayrıntılarıyla, İslamiyet özgülünde, uzun uzadıya irdelediğimiz bu sorunu, artık bilimsel bir bildiri düzeyinde toparlayabiliriz:

Kur'an'da çizilen tanrı imgesi, "Göklerde ve Yer'de ne varsa hepsinin sahibi, dilediğine azap edip dilediğini bağışlayan, her şeye kadir" (Maide-40), süreğen, mutlak ve tek hükümrandır.

Dua, şükür, kader ve tevekkülle ilgili ayetlerde de perçinlendiği gibi; Kur'an'da anlatılan Allah, her an her şeye müdahale eden, yöneten, her düzeydeki gelişmelerin düzenleyicisi, rızkı ve onun parçası olarak bilgiyi veren, üstelik onu inkâr edip etmemeye göre veren, insana bir yaratma fırsatı bırakmayan, bilinmeyeni bilmeye yönelik merak ve araştırmayı olumlamayan, aksine kendi alanına müdahale olarak gören, ona rağmen bir şey yapılamaz bir tanrıdır.

Nitekim, "Ya Rabb, (...) senin bize öğrettiklerinden başka bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz âlim ve hâkim olan ancak sensin (Bakara-32)"; "İnkâr edenlerin amelleri engin çöllerdeki serap gibidir. (...) Veya derin bir denizdeki karanlıklar gibidir. (...) Allah'ın nur vermediği kimsenin nuru olmaz (Nur-39-40)"; "Biz Kur'an'dan müminler için şifa ve rahmet indiriyoruz, O zâlimlerin ise yalnızca ziyanını arttırır (İsra-82)" ifadeleri pek çok yerde yinelenir.

İnsan yaratıcılığına prim vermez Kur'an'daki Tanrı; Lut peygambere (Enbiya-74), Nuh'a (76), Davut ve Süleyman'a (79) ilim ve hükmü hep "verdik" der. Öyle ki zırh yapma gibi sıradan bir tekniği bile "öğrettik" diyerek, insanın yaratıcılığını tümden dışlayan bilim karşıtı mantığını ortaya koyar. Üstüne üstlük "Artık şükretmez misiniz? (Enbiya-80)" şeklinde de karşılık bekler.

Özetle en belirgin halini Kur'an'da bulan dinsel mantıkta Evren, insan, bilgi, yaratı, şifa, rahmet, vb. her şey ama her şey ancak Tanrı'nın keyfi tasarrufundadır. Akıl ve çabayla elde edilmeyip "verilen"dir, dolayısıyla şükür/iman bağıntılı ve müminlere özgüdür. Zaten aksi olsaydı, bu dünya sorunları özgülünde şükür, dua ve imanla ilgili ayetlerin anlamı kalır mıydı?

Oysa bilim, bilimsel çabayı etkisiz kılan bir yaklaşımla as-

la uzlaşamaz. Çünkü o doğası gereği, önceden verilen bir şey değil, aksine birikim yoluyla, deney ve iradi çabayla insan tarafından elde edilir. Kanıtlanamayan, somut olmayan ön yargıları gerçek kabul etmez, sorgular. Her şeyi sorgular ve nedenini, yapısını açığa çıkarır. Üstelik bugün artık çok net görülebildiği gibi bilimin iman/şükür/dua/tevekkül ile hele Allah'a teslimiyetle, yani Müslüman olmakla hiç ilgili olmadığı, aksine bütünüyle ilgisiz olduğu ortadadır.

Bilimsel mantığın abc'si bizden, tarih boyunca kimseye inançlarından ötürü "yukarıdan" bilgi (ve afet) inmediği ve böylesi bir yargının ancak cahil insan fantezisi veya yığınları denetim altında tutmaya yönelik, siyasal ve ideolojik bir yaklaşım olabileceğini kavramamızı bekler. Bilim, bilginin ancak ve ancak bilimsel yöntemle ve her türden önyargıdan uzak bir çabayla ve maddi koşullarının oluşmasına bağlı olarak elde edilebileceğini öğretir.

Şeriatçı mantığa sahip toplum ve ülkeler; kültürel, bilimsel, teknolojik, hukuki bütünlük içinde tanımlanacak çağdaş uygarlık düzeyinin dışında kalmış ve bütünüyle bağımlılık ve gerilikle tanımlanabilecek durumdadır.

Düşünün ki kendilerine Allah'ın "ilim verdiği" söylenen peygamberlerin hiçbirinin, yaşadıkları dönem insanlarının bilgisinden öte bir bilgisi olmamış, insanlığa hiçbir bilimsel katkı sunamamışlardır. Bilim, bu "Allah'ın ilmi" ile donatılmış peygamberlerin ve din kitaplarının dışında, onlardan hiçbir somut ve doğrudan katkı almadan, çoğu durumda da onların engelleme çabalarına rağmen ve en ilginci Kur'an'da kendisinden sık sık "biçare" diye söz edilen insan tarafından geliştirilmiştir. Daha ilginci bilim; Allah'ın kendilerine "nur" vermeyeceği, "yalnızca ziyanlarını arttıracağı" söylenen, amelleri "engin çöllerdeki seraba, derin bir denizdeki karanlığa" benzetilen, "kâfir"lerin tekelindedir. Bu durum bilimin mevcut olağanüstü gelişme düzeyinde, din alimleri tarafından açıklanamamış bir çelişki olarak önümüzde durmaktadır.

Tarih boyunca sorun oluşturan her şeyi, "şer" ve "kâfir"

ilan etme ve Allah adına ezme(!) yöntemi ile çözen din adamları ve yandaşları, bu tür tepkileri eskisi kadar kolay veremiyorlar. Aksine şeriatın yeni ideologları, artık ne kadar "hoşgörülü ve bilime uygun" olduklarını ispatlama çabasındalar. En azından egemen oluncaya kadar öyle görünmek zorundalar.

Bu yeni davranış, sokaktaki insanın kendisi gibi olmayanlarla ortak yaşam atmosferi içinde kazandığı demokratik hoşgörü refleksinin kaçınılmaz bir sonucudur. Dolayısıyla en bağnazları bir yana; tartışıyor, okuyor ve tabii çağdaş insanlık değerlerinin baskısı altında inançlarını revize ederek yeniden üretiyorlar. Ancak yaptıkları işin adını koymadıklarından ve çoğunlukla içselleştiremediklerinden, kutsal belgeler ile çağdaş gerçeklik arasındaki olgusal, yöntemsel, tarihsel, ahlaki farklılık ve zıtlık devam ediyor.

Konumuz açısından en çok karşılaştığımız yaklaşımlardan biri de diğer dinlerden farklı olarak, Kur'an'ın hem ayrıntılarda hem de yöntem/mantık düzeyinde "bilime uygun" olduğu, onu "teşvik ettiği"dir. Dolayısıyla İslami camiaya egemen olan gerilik, bağımlılık ve hoşgörüsüzlükten Kur'an'ın "sorumlu tutulamayacağı", hatta "gelişmek için O'na daha çok sarılmak zorunda olduğumuz" gerektiği söylenir.

Tanrı'nın Müslümanlara vaat ettiği destek iddiasını yok farzetsek bile, hiç bir mazereti olmayacak denli uzun (14 yüzyıllık) bir pratiğin ortaya koyduğu birikimin ilkelliği, durumu gözler önüne seriyor. Kur'an ile bilimin zıtlığını kitap boyunca irdelediğimiz tüm ayrıntılarda da gösterdik. Son olarak bu karşıtlığın mantıksal/yöntemsel düzeydeki nedenlerini ortaya koyacağız:

Kur'an, insanlara kulluk ve beklemekten başka bir şey önermeyen yaklaşımını; "O bütün gaybı bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz. Ancak peygamber olarak seçtiği kimse bunun dışındadır. ... (Cin-26-27)"; "...Gayb ancak Allah'ındır, bekleyin, ben de sizin gibi bekleyenlerdenim (Yunus-20)"; "Ben 'Allah'ın hazineleri benim yanımdadır' demiyorum, gaybı da bilmem (...) (Hud-31)" şeklinde belirginleştirir.

Bilinmeyenin/görülmeyenin bilgisini, peygamberleri dışında kimseye vermediği iddiasıyla bilimin, Batı'daki dev gelişmesi arasındaki uzlaşmaz çelişki ortadadır. Keza söz konusu peygamber(ler)in sergilediği bilimsel gerilik ve dünya bilim tarihine tek bir katkı yapmamış oldukları gerçeği de anımsanacak olursa, Cin-27'nin gerçekle uzlaşmazlığı iyice sırıtır. Kaldı ki peygamber(ler)e de verilmiş bir bilgi olmadığı, Yunus-20 ve Hud-31'de belirtilerek uzlaşmazlığın salt gerçekle değil aynı zamanda ayetlerin kendi içinde de olduğu görülür.

Özetle bilgiyi paylaşmaktan yana olmayan, aksine insanlara bilgisizliği ve belirsizliği reva gören bir tanrı anlatılır Kur'an'da. Ne var ki insanlık, özgür akıl ve sorgulayıcı mantıkla, dinlerin, özel olarak da Kur'an'ın "bekleyin" diyen iradesi hilafına gerçekleştirdiği birikimle, bugün Evren'e ve insana dair "gayb"ın temel sırlarına sahip bulunmaktadır. Bu bilincin gün günden daha da gelişmesiyle özgür insan aklının doğaya egemenliği yönünde dev kazanımlar elde edilmektedir. Öyle ki artık çağdaş uygarlığın temel sorunu, gaybın bilgisine ulaşmak değil, söz konusu bilginin emekçilerin ve dünyamızın evrensel çıkarları lehine nasıl disipline edilebileceği olmuştur.

Oysa Kur'an'ın mantığı, uygarlığın bu gündeminin çok gerisindedir: "... gece ve gündüzü ölçüp ayarlayan Allah'tır. Gece ve gündüzün bütün vakitlerini hesaplayamayacağınızı bildiği için Allah sizi bağışlar. ..." (Müzemmil-20) düzeyinde kalakalmıştır. Daha Newton'dan –hatta Farabi'den– beri tümüyle doğal olduğu açığa çıkarılmış, artık çağdaş uygarlık için çok basit bilgiler haline gelmiş olan şeylerin bilinemeyeceğini iddia ederken aklın gücünü reddeden bir mantık sergilemektedir.

Esasen insan aklına güvensizlik ve kulluk bilinci Kur'an'a öylesine sinmiştir ki; "Herhangi bir şey hakkında sakın 'bunu yarın yapacağım' deme, 'ancak Allah dilerse yaparım' de. Bunu unuttuğun zaman Allah'ı an ve 'umarım Rabbim beni doğruya daha yakın olan bir yola ulaştırır' de (Kehf-23-24)"

gibi tavsiyelerde bulunur.

Bu noktada "akıl", "bilmek" ve "düşünmek" gibi sözcüklerin Kur'an'da çok sayıda kullanımından hareketle şeriatçılarca yapılan spekülasyonlar, Kur'an'a vâkıf olamayan ortalama Müslüman'ın kafasında ciddi yanılsamalar yaratabilmektedir.

Ortalama bir Müslüman, yaşadığı çağın psikolojik ve toplumsal etkisiyle kendi dininin bilim ve özgür iradeyle bir karşıtlık içermediğine inanır. Esasen böylesi, kişiyle tanrısı arasındaki saf ilişki düzeyinde doğal ve iyi bir durumdur. Çünkü hem inancıyla barışık, hem de laiklikle uyumlu bir konumda yaşamaktadır. Ne var ki dinin siyaset öznesi olduğu bir atmosferde, Müslümanların doğal dünyevileşmeleri süreci tahrip olmakta, insanlar, binlerce yıllık mücadelesinin sonucu olan çağdaş kazanımlara karşı, her şeyin çözümünü şeriata bağlayan bir totalitarizm tarafından teslim alınmaktadır. Bu anlamda siyasal İslamcılık, kişiyi ve toplumu, başta dünyevi bilinç olmak üzere çağdaş kazanımlarını savunma ve geliştirme olanaklarından yoksun bırakılmaktadır. İşte tam da bu nedenle, İslamcılığın, kişinin çağdaş sözleşmelerce güvence altına alınan din ve vicdan özgürlüğünü değil, 7. yüzyıl Arap toplumunun değerlerini temsil ettiğini hatırlamaya ve hatırlatmaya ihtiyaç vardır. Bunun yapılamadığı, mevcut sorunlara karşı doğru yargıların ve çözümlerin dinsel felsefe ve hukukta, yani şeriatta olduğu yargısı yaygınlaştığı oranda; çağdaş hukuk, laiklik ve bilim giderek değersizleşecektir. İslamlaştırma arttıkça, çağdaş toplum, yurttaşlık ve birey olma konumu ümmetleşme, tebaalaşma ve kullaşmaya doğru değişecektir.

Bilimsel bir sorgulamayla, Kur'an'da, akla vurgu yapılan ayetlerin, iddiaların aksine gerçek akla karşıt bir muhteva taşıdığı görülebilir. Rum-28 ve Nahl-75 ayetlerinde örneklendiği gibi, nasıl bir kölenin irade, mal ve yetkilerde efendisine ortaklığı ve bağımsızlığı olamayacak, kayıtsız şartsız efendinin keyfiyetince belirlenecekse, insan aklının Tanrı karşısındaki konumu da aynıdır. Bu yüzden Kur'an'da akla yüklenen an-

lam, akla verildiği söylenen değer ve aklın kullanımı "kul"luğu bilinciyle orantılıdır:

"Yoksa o kimseler, geceleyin secdeye kapanarak, ayakta durarak ibadet eden, ahiretten sakınan ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse gibi olur mu? Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?... (Zümer-9)" deyişinde de görüldüğü gibi, akıldan/bilmekten yana ölçüt, ibadet, ahiretteki cezadan sakınmak ve Rabb'dan rahmet dilemek, yani bilimsel bilginin aksine kulluk bilinci çerçevesinde belirleniyor.

İrade bütünüyle Rabb'a teslim edilip, "... senin bize öğrettiklerinden başka bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz âlim ve hâkim olan ancak sensin (Bakara-32)"; "gerçek olan Rabbinden gelendir (Bakara-147)" deniyor. Bilinmeyeni bilmeye yönelik sorgulama ve araştırma yerine, Kur'an; "...gayb ancak Allah'ındır, bekleyin, ben de sizin gibi bekleyenlerdenim (Yunus-20)" yaratma/bulma merakının köreltilmesi işlevi görüyor.

Esasen şeriatçı mantık; sorgulama, araştırma, düşünce üretme ve yaratma becerisine ve gerçek akla gerek de bırakmamıştır. Bu iki nedenle böyledir:

Birincisi, sınav için yaratıldığı söylenen insana, bunun için gerekli olan her şeyi açıkladığı, ayrıca açıklanması/bulunması gereken bir şey bırakmadığı için bu böyledir. Nitekim Maide-3'te, "...bugün dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım..." denir; Türkçesi, iyi yaşamak için gerekli her şeyi (nimeti) size eksiksiz, bilgi ve erdem bakımından olgun hale getirerek verdim (kemale erdirdim) denir. Yusuf-111'de daha da pekiştirilerek, "...(bu Kur'an) her şeyi açıklayan bir kitaptır..." denir. Diğer pek çok ayette de yinelenen bu yaklaşımın gerçekte çok basit ve bir tek sonucu vardır. O da, karşılaştığımız her sorun ve her şey için Kur'an'la yetinmeli, onun dışında bilgi kaynağı aramamalıdır.

Nitekim O'nun birinci suresi ve temel duası olan Fatiha'da da belirtildiği gibi bize düşen, "...ancak senden yardım dileriz. Sen bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiğin kimselerin yoluna ilet..." diye dua etmektir.

Yine Al-i İmran-7'de, bazı ayetlere ilişkin belirtilen kuşku ve tartışmalar üzerine; "...Kur'an'ın bazı ayetleri muhkemdir, bunlar kitabın esasıdır. Diğerlerinin anlaşılması güçtür. (...) Oysa onların açıklamasını sadece Allah bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise, 'O'na inandık, hepsi Rabbimiz katındandır' derler. Bunları ancak akıl sahipleri düşünür" denir. Özetle "akıl sahipliği", farklı anlamlı veya anlaşılması güç olanın hikmetinden sual etmemek, onların, aklın değil Allah'ın yetki alanında olduğunu kabullenmek ve kayıtsız şartsız inanmak olarak tanımlanır.

İkincisi, insanları gerçek sorunlardan uzaklaştırmak amacıyla alabildiğine dar tutulan ve aşağılanıp küçümsenen bir yaşam tarifi yapılır. Bu çerçevede insan aklı, temel işlevinden, gerçek yaşamı bir cennete çevirebilecek ve bireysel yaratıcılığından alıkonur:

"Bilin ki dünya hayatı ancak oyun ve eğlence, bir süs, aranızda bir övünme, daha çok mal ve evlat edinme isteğinden ibarettir. ...aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir (Hadid-20)"; "Dünya hayatı oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Günahtan çekinen için ahiret muhakkak ki daha hayırlıdır. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz? (En'am-32)"; "Bu dünya hayatı sadece bir eğlenceden, oyundan ibarettir. Ahirete gelince işte asıl yaşama odur, keşke bilselerdi (Ankebut-64)."

Açıklıkla görüldüğü gibi, Kur'an'da akla, yaşamı dönüştürecek ve doğaya egemen olacak bir özgürlük alanı bırakılmaz, aksine kötürümleştirilir. Aklın, düşünmenin, bilmenin yönelim alanı, ölümden sonra olacağı varsayılan "ahiret" olarak saptanır. Bu anlamda "akıl" vb. sözcükler, Kur'an'da, yaşama ilişkin yaratıcılıklarından bütünüyle yoksundur. Aksine, Tanrı'ya, kudretine, ölümden sonra dirilmeye inanma, O'nun emirlerine koşulsuz boyun eğme, dolayısıyla kulluk etme bilinci anlamında kullanılmıştır. Özetle "akıllı" olmanın, "ilimde yüksek payeye" ulaşmanın Kur'an'daki ölçütü, O'nun yaklaşımlarına sorgusuz inanıp inanmamakta düğümleniyor.

"Biz size, sımsıkı sarıldığınız müddetçe sizi şereflendirip

yücelten bir Kitap indirdik. Hâlâ akıllanmaz mısınız? (Enbiya-10)"; "Size ve Allah'tan başka taptığınız şeylere yuh olsun. Hâlâ akıllanmaz mısınız? (Enbiya-67)"; "Bana kulluk ediniz, doğru yol budur demedim mi? Şeytan sizden pek çok milleti kandırıp saptırdı. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz? (Yasin-61-62)" vb. vb...

Bu çerçevede ölçüt olarak, insanlığa sağladığı fayda değil, Müslüman olup olmamak alındığından; "inkâr edenlerin amelleri, engin çöllerdeki serap gibidir... Veya derin bir denizdeki karanlıklar gibidir... (Nur-39)" sözleriyle, yapılan ya da yapılması düşünülen her şey baştan dışlanır. Esasen Müslüman toplum ve dahası dini eğitim görmüş aydınların, felsefe ve Batıda gelişen bilim karşısında sergilediği tutuk, reddiyeci tavır da bu akla yabancılaştırılmış 'akıl' algılamasının sonucudur. Bu 'akıl' imanla örtüşmekte, sorgulama yeteneğini, yanılma hakkını reddetmektedir.

Bu 'akıl' tanımı çerçevesinde Nur-39'un, Kur'an'ı çeviren Diyanet Kurulu'nca yapılan tefsirinde; Kur'an'a "iman, insanın hayatına ve bu hayat süresince sarfettiği gayretlere, yapmış olduğu işlere bir mana ve değer katan yegâne amildir. (...) Halbuki inançsız insanların faaliyetleri, bu iman ve sorumluluk disiplininden yoksun olduğundan, ayette de veciz bir teşbih ile ifade buyurulduğu gibi, boş, değersiz ve anlamsız bir meşguliyetler yığınından ibaret olmakla kalmaz, fazla olarak sahibini ağır bir sorumluluk ve hesabın altına sokar"[206] denir.

Bu durumda açıktır ki, Edison, Fleming, Franklin, Jenner, Einstein gibilerinin akıllarının ve onlar tarafından yapılan buluşların da din nezdinde pek bir değeri kalmıyor. Çünkü onların hiçbiri Müslüman olmadığı gibi, buluşları da bir yandan insan aklının somut yaratıcı gücünü göstererek her şeyde soyut bir "tanrı kudreti" arayan kavrayışın ilkelliğini teşhir ederken, diğer yandan da "nimetin" tamamlanmadığını, aksi-

[206] Diyanet Kurulu, *Meal,* s. 354.

ne insan aklıyla bulunmayı bekleyen bir sonsuzluk olduğunu gösteriyor. Tam bu noktada İslamcılığın, bilimin düşünsel temeli olan felsefe karşısındaki tepkisi daha da belirgin olmaktadır.

Kur'an'da "akıl", özgürce düşünüp araştırarak doğanın gizlerini çözmek ve insanlık için onu denetim altına almaya çalışan gerçek akıldan temelden ayrılır. Oradaki işlevi, doğaüstü bir gücün varlığını ve hikmetini kabullenmektir:

"O yaşatan ve öldürendir, gecenin ve gündüzün değişmesi O'nun eseridir. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?" (Müminun-80); "Size korku ve ümit vermek için şimşeği gönderiyor, gökten su indirip arzı onunla diriltiyor. Doğrusu bunda aklını kullanacak kavimler için (Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) dersler vardır (Rum-24)"; "Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine O'ndan başka giderecek yoktur (Yunus-107)" vb. vb...

Oysa bilim ve onun mantığından asgari anlamda nasiplenmiş ve aklını gerçekten kullananlar açısından, ne yaşamak ve ölmek, ne gece ve gündüz, ne yağmur, ne şimşek, ne de zarar ve yararlar tanrısal bir keyfilikle oluşmazlar. Aksine hepsinin teker teker keşfedilen somut nedenleri olup, bilimsel çalışmalarla zararları giderilir, faydaları etkin kılınır. Dolayısıyla bütün bu doğal olaylar aklının bilincinde olan hiçbir insanı, doğaüstü güçler aramaya yöneltmez, aksine insanın kendi aklını kullanma ve bilimsel disiplin içinde ona güvenme gereksinimini arttırır.

Kur'an'ın, sorunların çözümü ve doğrunun bulunmasında akla hiçbir değer vermediğini, Al-i İmran-61'de de oldukça net görebiliyoruz:

Necran Hıristiyanlarıyla yapılan tartışmaya atfen, "Sana ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki; geliniz, sizler ve bizler, oğullarınızı ve oğullarımızı, kadınlarınızı ve kadınlarımızı beraberce çağıralım ve yalvaralım da Allah'ın lanetinin yalancılar üzerine olmasını dileyelim" denir. Görüldüğü gibi karşılaşılan sorunlarda, akıl ve onun aracılığıyla ya-

pılacak ikna ve buluşlar yerine dua/bedduadan medet uman ilkel insan mantığıyla karşı karşıyayız.

Esasen Gazzali'nin de vurgusuyla, din nezdinde "gerçeğe" varmanın yolu akıl değil inançtadır. "Doğrular", akli çabayla elde edilecek şeyler değildir, çünkü kutsal kitapta zaten vardır. Sözcüğün gerçek anlamıyla akıl ise, insanı yanıltan, dinle bağdaşmaz yollara saptıran potansiyel bir tehlikedir ve hep öyle görülmüştür. Nitekim Farabi, İbn-i Sina, İbn-i Rüşt vd. tanınmış Arap bilim insanlarının tümü, Tanrı'yı kanıtlama, gelişmeler karşısında Kur'an'ı akılcılık ve bilgiyle uzlaştırma gibi kaygılarla yola çıkmış olmalarına rağmen, kısa zamanda O'nun temel kavramlarını reddetme noktasına gelmişlerdir. Bu çerçevede İslam disiplini içinde başlayan akılcılık akımı, kaçınılmazcasına fasık (günahkâr, sapkın) bir akıma dönüşmüş, Gazzali tarafından dinsizlikle suçlanmış ve İslam topraklarından kaçmak zorunda bırakılmıştır.

Özetle Kur'an, "akıl" vb. sözcükleri bol miktarda kullanmasına rağmen, gerçekte onları, bilimsel ilerleme ve adil bir dünya için mücadelede insanın en büyük yeteneği olarak anlamlandırmaz. Aksine –insanı "kul", yaşamı ise ölümden sonra olacağı varsayılan "ahirete" hazırlanmak amaçlı bir sınav süreci olarak tanımladığından– kulluğun bilince çıkarılması olarak anlamlandırır. Gerçek anlamda aklı ise tıpkı yaratıcılık gibi Tanrı'ya atfeder. Doğası gereği bu dayatmayı reddedecek olan akıl ve akılcılığı ise, "Allah'ın iradesine ortak olmak" anlamında "müşriklik" olarak aşağılar; iktidardaysa cezalandırır.

Bu kadar da değil; bilgiyi "hikmet", "gayb" vb. düzeyde kutsayarak onu insanlardan sakınan ve Muhammed aracılığıyla onlara sadece "bekleme" seçeneği bırakan dinsel mantık, bizzat inananlarının meraklarını bile onları adeta paylayarak yanıtlar. Örneğin "ruh"a ilişkin soruları; "Ey Muhammmed, sana ruh'tan soruyorlar; de ki, ruh Rabbimin bileceği bir iştir, size ondan ancak az bir bilgi verilmiştir (İsra-85)" şeklinde yanıtlarken, dinin diğer temel kavramı olan "kıyamet"e ilişkin soruları da; "... O'nun bilgisi ancak Allah katındadır. O'nun vaktini

O'ndan başkası açıklayamaz (A'raf-187)" diye geçiştirir.

Özetle, bilgiyi bilmeyenlerle paylaşarak onları kendi düzeyine getirmek ve bu yolla bilimin genişleyen yeniden üretimini sağlamak kaygısından hareket eden bilimin tam aksine, din, bildiği varsayılan bilgileri insanlardan sakınır ve bundan, onlar üzerinde hegemonya kurmak için yararlanır.

Ancak insan doğasının gereği olan öğrenme kabiliyeti yüzünden, 7. yüzyılda bile soruların ardı arkası kesilmez. Bilimsel ilerlemenin önkoşulu olan öğrenme merakı ve sorma/sorgulama yönelimi, giderek yanıtı verilemeyen veya yanlış verilen durumlarda, çelişkileri yakalayarak araştırmaya yol açar. Bunun üzerine, "Yoksa siz de, daha önce Musa'ya sorulduğu gibi peygamberinize soru sormak mı istiyorsunuz? Kim imanı küfre değişirse, şüphesiz dosdoğru yoldan sapmış olur (Bakara-108)" denilerek Muhammed'e soru sormak yasaklanır.

Bu kadarla da yetinilmez, Kur'an'ın ve kimi ayetlerin sorgulanması karşısında, bilimsel yanıtlarla keyfiyetin aydınlatılmasına yönelineceğine; "Kendilerine ilim/bilgi verilenler, Rabb'inden sana indirilenin hak/gerçek olduğunu bilir(ler) ...(Sebe-6)" denilerek sorun kestirilip atılır; bu çerçevede kendini onaylamayan ilim Kur'an nezdinde ilim kabul edilmez.

Keza "ilim" kavramı da, beşikte iken konuşmak, balçıktan kuş şekli yapıp üfleyince kuş olmak, körü ve alacalıyı Allah'ın izniyle iyileştirmek.. (Bkz. Maide-110); yere atılınca sopanın ejderha olması, elin bembeyaz görünmesi (Bkz. Araf-107-108); vb. vb. mitolojik fanteziler şeklinde biçimlenir.

Daha ötesi yaratıcılığı bütünüyle Tanrı'nın tekeline vermekle yetinmez, onu da aynı bilim karşıtı mantıkla açıklar: "Bir şeyin olmasını dilediği zaman, O sadece 'ol' der, o da hemen oluverir. (Yasin-82)" Bu bilim karşıtı yaklaşım Kur'an nezdinde öylesi kesindir ki, Nahl-40'ta, Bakara-117'de, Al-i İmran-47' de yinelenirken Kamer-50'de; "Bizim emrimiz bir defadır ve göz kırpması gibidir" denilerek ifrata vardırılır.

Bilimsel mantık; hiçbir bilginin tam ve mutlak doğruyla örtüşemeyeceği, doğada, toplumda, bilinçte kesintisiz bir ça-

tışma ve bundan doğan birikim kaynaklı gelişme (evrim) olduğu, dolayısıyla değişmeyecek olan tek şeyin her şeyin değiştiği gerçeği olduğu çerçevesinde biçimlenir. Din ise daha en temelde, tanrısal varsayıldığından doğruluğu sınanmadan inanılması gereken her şeyi ve bütün zamanları kapsamak üzere mutlak, sorgulanamaz ve değişmez tek doğru olarak kabul edilir. Bu yapısı nedeniyle de yaşamın kendi doğasıyla, dolayısıyla bilimsel mantıkla yapısal bir uzlaşmazlık içindedir.

"...Bugün dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım. ...(Maide-3)"; "...nimetimizi tamamlamak, her şeyi açıklamak, ... maksadıyla Musa'ya da Kitab'ı verdik... (En'am-154)"; "...(Bu Kur'an) her şeyi açıklayan bir kitaptır. ... (Yusuf-111)"; "...Bizim kanunumuzda/hükmümüzde bir değişiklik bulamazsın (İsra-77)" vb...

Tüm bu ayetlerde ifadesini bulan bu dogmatik mantık, bırakalım bilimlerin genel gelişim ve bilimsel mantığın abc'si tarafından yadsınmayı, bizzat İslami tarih özgülünde bile yadsınmıştır. Nitekim, Muhammed sonrası dönemde, pek çok sorunun çözümü Kur'an'da bulunamadığı için ortaya çıkan boşluk, Peygamber'in sözleriyle (hadis) giderilmeye çalışılmış, bunun da yetmemesi nedeniyle yorum (içtihad) yoluna gidilmiştir. Sonuçta birbirlerini "kâfirlik" ile suçlama derecesine varan hukuksal, inançsal, siyasal bölünmeler (mezhepler), giderek bunların da sayısız alt kolu ve tabii tüm bunlara ait milyarlarca sayfalık bir literatür ortaya çıkmıştır. Özetle O, bırakalım "her şeyi" açıklayan, "tamamlanmış" bir kitap olmayı, kendi inananlarının inanç alanına ilişkin gereksinimlerini bile karşılamakta eksiktir. Bunun en fazla bilincinde olanlar ise, onun adına konuşup, onun her soruna yanıt verdiğini iddia edenlerdir. Ona atfen sürekli yeni açılımlar yapmaları, ama asla onunla yetinmemeleri bu yüzdendir.

Diğer yandan O'nun bilime, bilimsel çalışmaya yönelttiği yollu yaygın iddialar da mesnetsizdir. Aksine, yukarıda da gördüğümüz gibi, "dünya hayatı" dediği gerçek yaşamı, önce çok dar olan ufku çerçevesinde, cahil bir insanın sıradan bek-

lentilerine indirger, sonra da küçümser. İnsanlığın ahlaki ve bilimsel yükselişinin nedeni olan gelişme ve doğaya hükmetme hedeflerini yadsır. İnsanı bu "geçici" ve "boş" dünyada, geçimlik dışında, "aslolan öbür dünya" için hazırlanmaya, daha çok, daha çok kulluk yapmaya yönlendirir.

Daha ötesi bizzat Muhammed'in ağzından, sorunlar karşısında insana yalnız ve yalnız tevekkül ve sığınma önerir: "Ey Muhammed, de ki, 'ben sadece Rabbime ibadet eder ve ona hiçbir şeyi ortak koşmam'. De ki, 'ben size ne zarar verebilirim ne fayda'. De ki, 'kimse beni Allah'ın azabından kurtaramaz. Ondan başka sığınacak yer bulamam' (Cin-20-22)".

İşte inananlarını böylesi uç boyutta kaderciliğe koşullayan Kur'an, bu mantığını son noktasına, "gerçek olan Rabbinden gelendir, o halde kuşkulananlardan olma (Bakara-147)" cümlesi ile vardırır. Böylece, her türden yeni gelişme ve yaratıcılığa karşı kuşku ve tam bir mantıksal donukluk önerir.

Tüm bu aktarımlarımız ışığında rahatlıkla görülebileceği gibi Kur'an, bilimsel bir atmosferin gelişimi açısından, diğer dinlerden çok daha engelleyici bir içeriktedir. Somut tarihsel gerçekliğin de gösterdiği gibi bu doğası gereği egemenlik kurduğu oranda geri kalmışlık üretir. Dolayısıyla Müslüman bilim insanlarının yapacağı keşiflerde bile, İslamiyetin bizzat kendisinin hiçbir katkısı olamaz. Çünkü Kur'an'a göre, Allah'ın vermediği bir şeyi akıl ve çabayla keşfetmeye çalışmanın olanaksız görülmesi bir yana, böyle bir yönelim O'nun tasarruf alanına müdahaleyle özdeştir. Dolayısıyla iradesini Allah'ınkine ortak koşmaktır.

İslam rönesansının bayraktarı akılcılık (Mu'tezilecilik) akımının, akıl ile dini tüm uzlaştırma çabalarına rağmen, kısa zamanda dinin mantığı dışına düşen bir revizyona gitmek zorunda kalışı ve bu bağlamda nedeni olduğu bilimsel gelişmeyle birlikte, İslami koşullarda tutunamamasının temel nedeni de bu yapısal durumdur zaten. Bu yüzden de dinin, kişiyle tanrısı arasındaki vicdani ilişkinin ötesine taşırılıp toplumsal hayatı düzenlemeye kalkmasına, yani Şeriatçı bir yönelime

karşı çıkmak, insan aklı, bilim, hümanizm ve tabii gerçek anlamda bir inanç ve vicdan özgürlüğü adına, herkes açısından bir zorunluluk olmaktadır. İlke olarak uzlaşmaz olan bilim ile dini uzlaştırabilmenin olası tek yolu varsa o da, laik bir atmosferde dinin, kişi ile tanrısı arasında kalması, dünya işlerinin bilimsel gerçeklikle çözülmesine saygılı olunmasıdır.

Özetle yukarıdaki veriler bize; Müslüman olsun olmasın herkes açısından, çağdaş uygarlık düzeyini yakalamak ve bilim üreten bir toplum hedefi için, Kur'an'ın daha en temelde, mantıksal/yöntemsel düzeyde, en küçük bir dayanak noktasından yoksun olduğunu göstermektedir. Daha ötesi bu veriler, tıpkı insan hak ve özgürlüklerine saygılı, demokratik, eşitlikçi, özgür, adil bir kardeşlik toplumu hedefi için olduğu gibi, bilimsel gelişmenin yolunu açmak için de çağdaş insanlık değerlerinden başka bir kılavuz aranamayacağını göstermektedir.

YORUMSUZ EK

Erbakan'dan İnciler(*)

Bugün bütün insanlık, İslam âlimlerinin kendisine ışık tutmasını, yol göstermesini bekliyor. İnsanlık tarihini incelerseniz, bu görevi hep İslam âlimlerinin yaptığını görürsünüz. Bugünkü medeniyetin temeli İslam âlimlerinin insanlara yaptıkları hizmete dayanmaktadır. İnsanlar, Müslümanlardan önce rakam işaretini dahi bilmezlerdi. Eski Mısır, Roma, Yunan, Babil, bunların hepsi alfabe işaretlerine sahiptiler. Bugün Romen harfleri ile yazınca XLVI gibi harfleri kullanıyoruz. Bunlar alfabe işaretleridir. Düşününüz ki, İslamdan önce insanlığın sayı dünyası 50-60 alfabe harfinin içine sığmaktaydı.

İslam insanlığa sonsuz sayıyı 10 işaretle yazabilmeyi getirdiğinden dolayı toplama, çıkartma, bölme, çarpmayı da insanlara öğrettiler. Bundan 40 sene evvel biz, Almanya'da tank profesörleri ile bu konuları münakaşa etmişizdir. O zaman Alman profesörlere söylediğim bir şeyi, şimdi sizlere de söylemek istiyorum. "Bak siz Batılılar, Müslümanlara bir patent verdiğiniz zaman, patent hakkı ödetiyorsunuz. Hiç düşündünüz mü, ya Müslümanlar sizden patent hakkı istese, haliniz ne olur?" O zaman ayak-

(*) Bu yazı yine bu başlık altında 18 Ağustos 1996 tarihli Hürriyet gazetesinde Sedat Ergin tarafından kaleme alınmıştır.

larında don bile kalmaz. O zaman bana dediler ki, "Müslümanların bizden isteyeceği ne patent hakkı var? Siz bize ne verdiniz ki?" Kendilerine şunu söyledim, "Bak, sizin alışveriş merkezlerinizde, kasadaki kızlar, yapılan her alışverişin rakamlarını yazıyorlar. Bu rakamlar bizim. En ufak para da, bir paradır. Her kullandığınız rakam için, biz sizden bir para patent hakkı istesek, her toplamanız, çarpmanız için istesek, bize 10 tane Londra'yı, 10 tane Paris'i verseniz, yine bin senelik patent borcunuzu ödeyemezsiniz.

Bugün Batılılar aya gidiyor, ama nasıl? Müslümanların rakamlarını kullanıyor. Müslümanların matematik ve fizik kurallarını kullanıyor. Yani aya giderken kullandıkları her şeyin sahibi Müslümanlar. Asırlardan beri insanlara ilimleri Müslümanlar öğrettiler. Batı düşünürlerinin yaptığı iş, yeni büyük köklü keşifler yapmak değil, İslam âlimlerinin çizdikleri bir kanaviçenin içini boyamaktan ibarettir. Yeni çığırlar açamazlar. Neden açamazlar? Çünkü onların inançlarının temelini teslis teşkil ediyor. Yani zekâları Tevhid fikrine gelecek kadar gelişmemiştir. Tevhid fikrine gelememiş bir zekâ yeterli bir zekâ değildir, bilimlerde çığır açamaz.

Bütün insanlık, İslam âlimlerinden bilimlerde yeni çığırlar açmalarını bekliyor. Bunun açık örneği, Amerika'nın uzay araştırmaları yapan NASA Merkezi'nde yaşanmıştır. Bizim bir gazetecimiz, röportaj yapmak üzere Nasa'ya gittiğinde, Nobel ödülü almış bilim adamları ile görüşünce, hayret içinde kalmış. Çünkü bu âlimler, Kuran dersi alıyorlarmış.

Kuran dersini neden aldıklarını sorunca şu yanıtı vermişler: "En mükemmel teleskopları yaptık. Ama bu teleskoplarla uzaya bakınca, uzayda bizim yeryüzünde bildiğimiz fizik kuralları ile izah edemeyeceğimiz birçok olay meydana geliyor. O zaman birisi bize çözemediğiniz bu meselelerin çözümü Kuran-ı Kerim'de bildirilmiştir de-

di." Cenab-ı Hak "Yerle gök birleşikti, biz bunları ayırdık" buyuruyor. Fakat bu ayırma fiili öyle bir kelimeyle ifade edilmiş ki, üçten daha fazla kuvvete karşı zorlayarak bir ayırma manası taşıyor. Halbuki biz fizikte üç türlü kuvvet alanı biliyoruz. Üçten fazla kuvvetle ayrılmıştır fikrini alınca demek ki fezada bu üç kuvvetten başka kuvvetler de vardır fikri bizde parladı. Buna dayanarak çözemediğimiz meseleleri çözdük. O yazarın makalesinde 20 kadar keşfin hangisi hangi sureden, hangi ayetten alınmıştır, bunların dökümü verilmiştir.

Bu misalden çıkardığımız sonuç: Bilimlerde yeni çığırlar açmak için üç ihtisasın bir arada çalışması gerekiyor. Birisi lügat bilgisi. İkincisi, fizik ve kimyevi olaylar hakkında bilgi sahibi olmak. Üçüncüsü, bir kelimenin bütün kuran içerisinde ne manaya delalet ettiğini bilmek. İşte bu ilimlere sahip olmak suretiyle yeni çığırlar açılabilir. Tarihçi Arnold Toynbee, İngiliz Kralı'nın 1569'da Londra Bilimler Akademisi'nin kurulması emrini vermesini tarihte yeni bir çağın başlangıcı olarak değerlendirir. Çünkü buharlı makine bundan sonra icat olunmuştur. Ben de şimdi diyorum ki, 1996 yılında tarihte Malezya'da yeni bir çığır başlamaktadır. Malezya'da modern bir İslam Üniversitesi'nin kurulması ile birlikte, yeniden bilimlerde yeni çığırlar açılmaya başlanmıştır.

KAYNAKÇA

ADIVAR. Adnan, Tarih Boyunca İlim ve Din, Remzi Yay. 1987, İst.

ADIVAR. Adnan, Osmanlı Türklerinde İlim, Remzi Yay. 1982, İst.

ALTIKULAÇ. Tayyar, Yüce Kitabımız Kur'an, Diyanet Yayınları, 1984, Ankara.

ALGÜL Hüseyin, İslam Tarihi, Gonca Yayınları, 1987, İst.

AKBULUT. A., Sahabe Devri Siyasi Hadislerinin Kelami Problemlere Etkileri, Birleşik Yayınları, İst.

AKTAŞ. Cihan, Sistem İçinde Kadın, Beyan Yay. 1988, İst.

AHMET. Ağaoğlu, İslamiyette Kadın, Birey ve Toplum Yay., 1985, Ankara.

AMERİKAN TARİHİNİN ANAHATLARI, Amerikan Basın ve Kültür Yayını, 1980, Ankara.

ARSEL. İlhan, Şeriat ve Kadın, Kendi Yayını, 1992, İst.

ARSLAN. Ali, Kadınlara Hitap (Hadis-i Şerifler), Arslan Yayınları, 1975, İstanbul.

ATEŞ. Süleyman, Gerçek Din Bu, Yeni Ufuklar Neşriyat, 2 Cilt, İst.

AYDIN. Mehmet, Müspet İlim ve Allah, Şamil Yayınevi, 1971, İstanbul

AYDIN. Mehmet, İslam Üzerine Düşünceler, Derleme, Diyanet Yayınları, Ankara

AZZAM. Abdurrahman, Resul-i Ekremin Örnek Ahlakı ve Kahramanlığı, Ahmet Said Matbaası, 1964, İstanbul.

BARTHOLD. W, İslam Medeniyeti Tarihi, Diyanet Yay. 1984, Ankara

BAŞGİL. Ali Fuat, Din ve Laiklik, Yağmur Yay., 1982, İst.

BEDRİ. Abdülaziz, İslam ve Sosyalizm, İkbal Yay. Ankara

BEBEL. Auguste, Hz. Muhammed ve İslam Kültürü, Süreç Yay., 1987, İst.

BERKES. N., Teokrasi ve Laiklik, Adam Yayınları, Adam Yayınları, 1984, İst.

BERKES. N., Atatürk ve Devrimleri, Adam Yayınları, Adam Yayınları, 1982, İst.
BERKİ. Ali Himmet., 250 Hadis, Diyanet Yayınları, 1983, Ankara
BERKİ. A.H.- KESKİROĞLU. O.; Hz. Muhammed ve Hayatı, Diyanet Yay., 1974, Ankara
BERNAL. J. D., Bilimler Tarihi, Sosyal Yayınları, 1983, İst.
BROCKELMAN. C., İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi, T. Tarih Kurumu Basımevi, 1992, İst.
BUCAILLE. Maurice., Tevrat, İnciller, Kur'an-ı Kerim ve Bilim, T.Ö.V. Yay., 1974, İzmir
BUCAILLE. Maurice, İnsanın Kökeni Nedir, İnsan Yay., 1988, İst.
BULAÇ. Ali, Çağdaş Kavramlar ve Düzenler, Beyan Yayınları, 1987, İstanbul.
ÇAMUROĞLU. R., Yeniçerilerin Bektaşiliği ve Vaka-i Şeriyye, Ant Yayınları, 1991, İst.
ÇAĞATAY. Prof. N., İslam Tarihi, Gerçek Yayınevi, İst
ÇAĞATAY. Prof. N., Makaleler ve İncelemeler, 1983, Konya
ÇİLOĞLU. Rıza, Kur'an Nazım Çeviri, Kendi Yayını, 1987, İst.
DEMİRBAŞ. Mehmet Ali, Başlangıcından Bugüne Mezhepsizler, Milli Fikir Yay., 1980, Çorum.
DÖĞEN. Şaban, Kur'an'dan Tekniğe, Yeni Asya Yayınları, 1986, İstanbul.
EBUSSUUD. Prof. M., İslami İktisadın Esasları, Hisar Yayınları, 1983, İst.
EBU ZEHRE. Muhammed, İslamda Savaş kavramı, Fikir Yay. 1985, İst.
EBU ZEHRE. Muhammed, Hıristiyanlık Üzerine Konferanslar, Fikir Yay. 1978, İst.
ELMALILI, M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Zaman Yayınları, İst.
ERDOĞAN. Naim, İslamda Ekonomik Düzen, İlahiyat Kitabevi, 1972, Ankara
ERHAT. Azra, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Yayınları, 1989, İst.
EMRE. Mehmet, İslamda Kadın ve Aile, Bedir Yayınları, 1979, İstanbul.
ENGELS. F., Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yayınları.
ESAT. Mahmut - IRMAK. Sadi., İslam Tarihi, Kitapçılık Servisi, 1965, İst.
EZHERLİ. İsmail., Zekat, Diyanet Yayınları, Ankara, 1971
FIĞLALI. Ethem Ruhi; Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri, Selçuk Yay.
GARAUDY. Roger, Yaşayanlara Çağrı, Pınar Yay. 1986, İst.
GARAUDY. Roger, Sosyalizm ve İslamiyet, Yön Yay. 1965, İst.
GÖLPINARLI, Abdülbaki; Sosyal Açıdan İslam Tarihi, İnkılap ve Aka Yay., 1975, İstanbul.

GÖLPINARLI, Abdülbaki; Yunus Emre Divanı, Der Yay. İst.
GÜLTEKİN. M. B., Laikliğin Neresindeyiz, Öğretmen Yayınları
GÜNGÖR. Erol, İslamın Bugünkü Meseleleri, Ötüken Yayınları, 1984; İstanbul.
KALELİ. L., Tapılacak İlah, Habora Yayınları, İst.
KANDEMİR. M. Yaşar., Örneklerle İslam Ahlakı, Nesil Yayınları, 1986
KESKİOĞLU. Osman, Kur'an'ı Kerim Bilgileri, Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, Ankara.
Kitab'ı MUKADDES, Kitabı Mukaddes Şirketi.
KILIÇ. Yusuf, Asr-ı Saadetten Tabiun Devrinin Sonuna Kadar İslam Hukukunun Prensip ve Kaynakları, Kendi yayını, 1986, İst.
KİTAPÇI. Z., Peygamberin Hadiselerinde Türk Varlığı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, 1988, İst.
KİTAPÇI, Z., Türkistan'da İslamiyet ve Türkler, Kendi Basımı, 1988, Konya.
KİTAPÇI, Z., Yeni İslam Tarihi ve Türkistan, Boğaziçi Yay. 1986, İst.
KRAMER. S. N., Tarih Sümer'le Başlar, Kabalcı Yayınları, 1992, İst.
KUR'AN-I KERİM Meali., Diyanet İşleri Başkanlığı (eski ve yeni basımlar)
KUR'AN-I KERİM Meali., Hikmet Neşriyat.
KUR'AN-I HAKİM ve MEAL-İ KERİM., H.B. Çantay, 3 Cilt.
KUR'AN-I KERİM Türkçe Açıklaması, Keskioğlu. O., Eren Yayıncılık
KUTUP. Muhammet, Kur'an Araştırmaları, Fikir yayınları, 1984, İst.
KUTUP. Muhammet, Peygamberden İktibaslar, Fikir yayınları, 1980, İst.
KUTUP. Seyyid, İslamda Sosyal Adalet, Cağaloğlu Yayınları, 1964, İstanbul.
İBN TEYMİYYE., Siyaset, Dergah Yay. 1985, İst.
İBN TEYMİYYE., Tefsir Üzerine, Pınar Yay. 1985, İst.
LEWIS. Bernard, Tarihte Araplar, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay., 1979, İstanbul
LINGS. Martin, Hz. Muhammed'in Hayatı, İz Yayıncılık, 1991, İst.
HAMİDULLAH, M., İslamda Devlet İdaresi, Nur Yayınları, 1979, Ankara.
HANÇERLİOĞLU. O., Ekonomi Sözlüğü Remzi Yayınevi, 1986, İst.
HANÇERLİOĞLU. O., Felsefe Sözlüğü, Remzi Yayınevi, 1982, İst.
HANÇERLİOĞLU. O., İslam İnançları Sözlüğü Remzi Yayınevi, 1984, İst.
HANÇERLİOĞLU. O., Toplumbilim Sözlüğü, Remzi Yayınları, 1986, İst.
HANÇERLİOĞLU. O., Dünya İnançları Sözlüğü, Remzi Yayınları, 1993, İst.
HATEMİ. Hüseyin, İslam Açısından Sosyalizm, İşaret Yay., 1988, İst.

HUME. David, Din Üstüne, İmge Yay. 1979, Ank.
MALAY. Doç. H., Çağlar Boyu Kölelik, Gündoğan Yayınları,, 1990, Ankara
MANNAN. Prof. M. A., İslam Ekonomisi, Fikir Yayınları, 1980, İst.
MANNAN. Prof. M. A., İslam ve Çağdaş Ekonomik Konular, Fikir Yay. 1984, İst.
MATRAN. Robert, İslam'ın Yayılış Tarihi, A.Ü. İlahiyat Fakültesi yay., 1981, Ankara
MAZAHERİ. Ali, Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları, Varlık Yay. 1972, İst.
MCNEILL. William H., Dünya Tarihi, Kaynak Yayınevi, 1985, İst.
MEVDUDİ, Kur'an Açısından Kadın, Fikir Yayınları, 1985, İst.
MEVDUDİ, Seçilmiş Konuşmalar ve Yazılar, Fikir Yay. 1986, İst.
MUSLİMU'BNU'L-HACCAC. Ebu'l-Hüseyin, Sahih-i Muslim ve Tercemesi, 8 Cilt, İrfan Yayınları, 1988, İst.
NAKVİ. N. Haydar, Ekonomi ve Ahlak, İnsan Yayınları, 1985, İst.
NEVFEL. Abdülrezzak, İslamda Ayrılmazlık, Fikir Yayınları, İst
NURBAKİ. Haluk, Kur'an'ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler, Diyanet Yayınları, 1988, Ankara.
OKİÇ. M. Tayyip, İslamiyette Kadın Öğretimi, Diyanet Yayınları, 1978, Ankara.
OZANKAYA. Ö., Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Cem Yayınları, İst.
ÖLÇEN. A. N., İslamda Karanlığın Başlangıcı, Ekin Yayıncılık, 1991, Ankara.
RODİNSON. Maxsime., İslam ve Kapitalizm, Hürriyet Yayınları, 1976, İstanbul.
PAZARLI. Osman; İslamda Ahlak, Remzi Kitabevi, 1980, İst.
SADR. Muhammed Bakır, İslam ve Filozofi, Hicret yayınları, 1980
ŞAYLAN. Gencay, İslamiyet ve Siyaset, Verso Yayıncılık, Ankara
ŞEKER. Mehmet, İslamda Sosyal Dayanışma Müesseseleri, Diyanet Yayınları, 1984, Ankara.
SENA. Cemil, Hazreti Muhammed'in Felsefesi, Remzi Kitabevi, 1989, İst.
SIDDİKİ. Mazharuddin, İslam ve Marksizm, Fikir Yay., 1986, İst.
ŞİRVANİ. Harun Han, İslamda Siyasi Düşünce ve İdare, Nur Yay. 1965, Ankara.
TABBARA. Prof. Afif Abdülfettah, İlmin Işığında İslamiyet, Kalem Yayınları, 1981, İstanbul.
TABERİ., Taberi Tefsiri, 6 Cilt, Şule Yayınları, İst.
TANİLLİ. S., İslam Çağımıza Yanıt Verebilir mi?, Say Yayınları
TANİLLİ. S., Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, 4 Cilt, Say Yayınları
TANYOL. Cahit; Sosyal Ahlak, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay.,1960, İstanbul.

TOLEDANO, E., Osmanlı'da Köle Ticareti, Tarih Vakfı YurtYayınları, 1994, İstanbul.
TUNA. T., Uzay ve Dünya,
ULUDAĞ. Süleyman, İslamda Faiz, Dergâh Yayınları, 1988, İst.
ÜLGENER. Sabri, Darlık Buhranları ve İslam İktisat Siyaseti, Mayaş Yayınları, İst.
YILDIRIM. Suat, Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri, Kayıhan Yay. 1983, İst.
YILDIZ. H. D., İslamiyet ve Türkler, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1980.
ZEYDAN. Abdülkerim, İslam Hukukuna Giriş, Kayıhan Yay., 1985, İst.
ZEYDAN. Abdülkerim, İslam'da Ferd ve Devlet Münasebetleri, Kayıhan Yay., 1978, İst.

Bilim ve Sanat Dergisi Kataloğu
Cumhuriyet Bilim ve Teknik Dergisi Kataloğu
2000'e Doğru Kataloğu

DİZİN

1000 Temel Eser, 24

A. Comte, 82
Abbasi, 45, 59
Abbasiler, 39
Abbasilerin, 39, 63
Adem, 91, 121, 139, 155, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 279, 280, 291, 294, 295, 296, 298, 299, 315
Adem ve Havva, 265
ahiret/öbür dünya, 73, 350
Ahzâb, 93, 192
AIDS, 332, 333
akıl sahipliği, 350
akılcılık, 21, 353, 356
akika, 28
Akika, 28
Alak (S), 91, 252
Al-i İmran (S), 16, 134, 239, 255, 256, 350, 352, 354
Ali Kuşçu, 22
Ankebut (S), 176, 229, 350
Antik Çağ, 281, 297, 302
Arap bilimi, 41, 45, 62, 64
Aristo, 39, 46, 48, 134, 171
Arşimed, 207
Asr-ı Saadet, 270, 364
Atlas, 125, 211
Ayşe, 215, 333

Bacon, Rager, 52, 81, 282
Bakara, 91, 101, 109, 110, 114, 141, 144, 173, 199, 239, 240, 247, 259, 262, 264, 265, 266, 296, 344, 349, 354, 356
Bentley, 272
Berkeley, 133
bilim, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 50, 52, 53, 55, 60, 62, 63, 64, 65, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 95, 97, 98, 99, 100, 102, 106, 109, 115, 119, 121, 123, 125, 131, 134, 135, 136, 137, 141, 143, 153, 154, 164, 165, 171, 181, 184, 185, 190, 192, 196, 201, 206, 207, 208, 210, 218, 231, 238, 242, 243, 244, 247, 248, 249, 255, 257, 258, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 279, 281, 282, 283, 299, 300, 301, 302, 307, 308, 310, 311, 312, 313,

326, 328, 329, 330, 332, 336, 339, 340, 341, 343, 344, 345, 347, 348, 351, 352, 353, 354, 357, 360
bitkiler, 61, 213, 214, 218, 219, 255, 277, 309, 313, 314
Burak, 186

Cabir İbn-i Hayyan, 53
Cahiz, 314
Casiye, 197, 239
Cebel-i Tarık Boğazı, 211
Cebrail, 47, 121, 122, 156, 186
Cehennem, 57, 67, 170, 265, 269, 324
Cennet, 57, 170, 218, 260, 261, 266, 269, 324
Cro-Magnon, 285

dağlar, 9, 105, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 195, 205, 206, 214
Darwin, 55, 60, 271, 276, 286, 298, 299, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 314
Davut, 344
Deizm, 76, 91
denizler, 9, 147, 169, 201, 205, 207, 209, 211
deprem, 14, 175, 176, 325, 326
Diderot, 81, 302, 303
doğum, 9, 241, 252, 317, 324, 329
dua, 65, 76, 92, 201, 326, 327, 330, 331, 332, 338, 344, 345, 349, 353
Dünya, 9, 19, 26, 31, 33, 41, 65, 78, 79, 82, 89, 92, 97, 104, 105, 111, 116, 117, 129, 130, 134, 136, 137, 139, 141, 142, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 189, 190, 192, 201, 215, 217, 218, 223, 229, 242, 257, 258, 267, 269, 271, 273, 274, 275, 278, 279, 282, 296, 301, 309, 338, 350, 364, 365, 366
Dünya hayatı, 33, 350, 355

$E = mc^2$, 131
Ebu Ubeyde, 334, 335
Edison, 24, 351
Ehl-i sünnet, 58
Einstein, 55, 131, 132, 133, 134, 135, 150, 273, 276, 300, 351
El Kindi, 46
El-Fargani, 42
Enbiya, 77, 92, 118, 141, 145, 147, 187, 198, 252, 276, 279, 344, 351
Engels, 283, 286, 289, 290
Engizisyon, 76, 282
erke, 131, 132
Evliya Çelebi, 22
evren, 9, 47, 52, 59, 100, 108, 115, 124, 129, 132, 133, 135, 147, 149, 151, 273, 283, 300, 305, 314, 344, 347
Evrenin Genişlemesi, 9, 127
evrim, 18, 26, 55, 101, 106, 111, 130, 147, 164, 218, 219, 242, 253, 258, 271, 277, 279, 280, 281, 282, 285, 289, 298, 291, 294, 297, 299, 301, 303, 305, 306, 307, 308, 311, 313, 314, 315, 355

F. Bacon, 81
Farabi, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 77, 228, 314, 329, 347, 353
fasık, 353
felek, 156
fetih, 38, 325
fıkıh, 45

fosil, 254, 284, 301, 302
Franklin B., 14, 351
Furkan (S), 151, 193, 201, 209, 210, 252, 253, 276, 279
Fussilet, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 114, 116, 141, 144, 145, 149, 198

galaksi, 115, 116, 119, 124, 154, 298
gayb, 347, 349, 353
Gayb, 346
Gazzali, 12, 48, 49, 50, 62, 63, 87, 314, 338, 353
gemiler, 205, 207, 208, 294
Geocentrisme, 152
Giordano Bruno, 282
gök, 9, 96, 101, 104, 105, 106, 109, 110, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 139, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 149, 151, 156, 162, 169, 174, 180, 183, 184, 186, 190, 192, 199, 202, 229, 243, 259, 271, 302, 310, 338, 339, 361
gölge, 9, 162, 179, 193, 194
Güneş ve Ay, 151, 152, 155, 156, 160, 162, 179, 181, 189, 191, 192, 225

Hac (S), 91, 103, 104, 117, 123, 214, 215, 240, 317, 318, 321
Hadid (S), 33
hadis, 27, 28, 45, 54, 92, 153, 202, 214, 215, 322, 323, 326, 327, 331, 340, 341, 355, 362
Hakka, 11, 118, 125
Halid bin Velid, 335
Hamele-i Arş, 125
Harun, 39, 121, 365
hastalık, 23, 65, 90, 145, 325, 326, 327, 331, 332, 333, 334, 341
Havva, 139, 255, 262, 263, 265, 266, 267, 279, 280
Hayvanlar dünyası, 9, 221, 230
Heraklit, 18
Herman van Riswik, 52
Hezarfen A. Çelebi, 226, 227, 228
Hıristiyanlık, 14, 19, 76, 90, 270, 363
Hicr (S), 128, 151, 168, 173, 183, 185, 195, 199, 201, 216
Hipokrat, 12, 337, 338
Hud (S), 346, 347
Hunayn, 39
Hunayn İbn İsak, 39

Işıkçılık, 23, 55

İbn-i Bacce, 50
İbn-i Haldun, 44, 55, 60, 61, 62, 313, 314
İbn-i Hazm, 53
İbn-i Heysem, 53
İbn-i Rüşt, 27, 40, 42, 44, 51, 228, 353
İbn-i Sina, 12, 22, 40, 42, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 77, 78, 314, 329, 353
İbrahim, 23, 121, 239, 268, 269, 314, 333, 334
İbrahim Hakkı, 23, 239, 314
İkaros, 228
ilim, 16, 17, 19, 27, 28, 32, 34, 41, 65, 68, 71, 72, 74, 77, 79, 89, 91, 92, 186, 187, 196, 197, 226, 246, 268, 279, 291, 338, 339, 344, 345, 350, 352, 354, 360
İnfitar (2), 183
İsa, 121, 255, 256, 270
İslam bilginleri, 43, 313, 314
İslam egemenliği, 23, 27, 37, 44, 64, 76

İslam felsefesi, 46, 49, 50, 53, 56, 57, 59, 63, 88
İslam ilmi, 27, 120
İslam rönesansı, 356
İsra (S), 187, 344, 353, 355
İşrâkilik, 53

Jean J. Cousteau, 210
Jenner, 329

kader, 18, 56, 57, 81, 92, 209, 325, 328, 336, 344
Kaf (S), 150, 201
Kamer (S), 118, 147, 198, 202, 354
kan dolaşımı, 232, 233, 234
Kant, 49, 79, 81, 274, 275
Kasas, 160
katarakt, 337
Kehf (S), 92, 157, 170, 171, 240, 347
kelam, 45, 59
Kepler, 272, 274, 276
kıyamet, 67, 118, 125, 169, 170, 191, 192, 196, 353
Kıyamet (S), 155, 170, 171, 192, 247, 376
Kilise, 12, 14, 21, 22, 23, 83, 89, 274, 328
kimya, 43, 44, 53, 60, 135, 305
Kopernik, 152, 170, 274, 301, 306
Kozmik Yumurta, 129, 133, 134, 136, 137

Lamarck, 302, 303
Laplace, 275, 338
Lavoisier, 305
Leyl (S), 162
Lokman (S), 117, 159, 164, 173, 191, 206, 214
Luther, 170, 301

M. Hamdi Yazır, 114, 115, 315, 363
madde/özdek, 32, 46, 47, 49, 53, 55, 59, 61, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 143, 146, 184, 245, 247, 248, 273, 282, 283, 300, 313, 319, 331
Maide (S), 344, 349, 354, 355
Mansur (H), 39
Meâriç (S), 100, 103
melek, 29, 125, 194, 243, 260, 267, 322, 323
Miraç, 120, 121, 122
Muhammed, 17, 19, 27, 28, 34, 90, 91, 92, 93, 105, 120, 121, 122, 152, 154, 157, 158, 160, 180, 181, 192, 214, 215, 216, 234, 238, 239, 252, 326, 329, 330, 331, 333, 334, 353, 354, 355, 356, 362, 363, 364, 365
Mukaddime, 60, 61, 313
Musa, 39, 121, 176, 270, 354, 355
Musa Kardeşler, 39
Mûtezilecilik, 59
mücadele, 16, 84, 313
Mülk (S), 114, 117, 149, 183, 184, 195, 201, 224, 228
Mürselât (S), 319
Müzemmil (S), 33, 347

Nahl (S), 101, 168, 170, 173, 175, 193, 205, 221, 224, 230, 232, 239, 348, 354
NASA, 164, 360
Nâzilât (S), 128
Nebe (S), 115, 117, 151, 160, 170, 173
Neml (S), 167, 168, 170, 171
Neolitik Devir, 293
Newton, 134, 135, 225, 272, 273, 274, 338, 347
Nûh (S), 122, 251, 254

Nur (S), 54, 67, 92, 170, 181, 195, 201, 203, 252, 276, 279, 344, 351, 364, 365

optik bilimi, 43
Osmanlılar, 64

öbür dünya, 17, 13, 25, 26, 29, 33, 34, 35, 64, 65, 73, 81, 197, 246, 247, 248, 295, 324, 332, 356
ölüm, 12, 245, 247, 248, 292, 320, 326, 330, 332, 336
özdek, 53

Papa Pius, 306, 307
Papa VIII. Urban, 83
paratoner, 12, 14, 175
Pavlov, 29, 245
Platon, 39, 46, 50, 53, 281
Prometheus, 330
Ptolemie (Batlamyus), 152

Rahman (S), 185, 210, 225
Roger Bacon, 52, 282
Rönesans, 21, 23, 26, 40, 43, 45
ruh/can, 9, 29, 46, 47, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 88, 136, 237, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 255, 256, 257, 261, 265, 276, 277, 292, 322, 323, 353
Rum (S), 16, 17, 18, 91, 195, 201, 208, 309, 348, 352
rüzgâr, 9, 195, 196, 197, 198, 227

Sabit İbn Kurra, 39
Sâffât (S), 149, 183, 184, 251
Samanyolu, 150, 193
Sebe (S), 118, 198, 226, 354
Secde (S), 97, 98, 99, 100, 103, 247, 251, 265, 319
sema, 118, 119, 121, 122, 156
Seyahatname, 22
Seyyid Kutub, 84
Sokrates, 53, 281
sonsuzluk ağacı, 261
soru sormak, 354
sperm, 106, 318, 319, 320, 321, 323
sperma, 319, 320, 321
Süleyman, 190, 198, 226, 227, 315, 344, 362, 366
Sümer kozmolojisi, 147
sütün oluşumu, 233, 234

Şâd, 251
Şehabettin Sühreverdi, 54
Şems (S), 155, 162
şeriat, 47, 65, 68, 71, 90, 348
Şeytan/İblis, 27, 28, 29, 66, 185, 186, 257, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 269, 270, 280, 340, 351

Tanrısal Komedya, 286
tasavvuf, 45, 54
tefsir, 45, 85, 364
Tegabün (S), 325
Tekvir (S), 118, 162, 169, 170, 171
Tevbe (S), 239
Tevrat/Ahd-i Atik, 56, 95, 97, 98, 99, 102, 103, 104, 106, 110, 116, 118, 122, 123, 124, 125, 127, 140, 142, 143, 144, 146, 147, 152, 153, 156, 159, 168, 170, 179, 180, 183, 184, 188, 191, 196, 202, 203, 205, 210, 218, 222, 228, 230, 231, 232, 234, 238, 252, 253, 254, 255, 258, 261, 277, 278, 279, 294, 297, 300, 306, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 337, 340, 341, 363

Uluğ Bey, 22, 39

vacip, 88
vahiy, 47, 54, 57, 71, 72, 89
Vakıa (S), 196, 201, 202, 247
veba, 331, 335

Weizsecker C. von, 275

yağmur, 20, 21, 195, 196, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 343, 352
Yasin (S), 188, 190, 354
Yer Merkezli Evren Anlayışı, 9, 149
Yıldırım, 14, 114, 153, 154, 215, 322, 330, 341
yıldızlar, 61, 96, 106, 108, 116, 140, 146, 149, 150, 163, 169, 181, 192, 274, 299, 313
YÖK, 63
yörünge, 116, 152, 154, 155, 156, 162, 163, 190
Yunan bilimi, 23, 39, 43
Yunan felsefesi, 45, 46, 48, 49, 51

ÖTEKİ CİLTLERİN İÇİNDEKİLERİ

1. Cilt
KUR'AN VE DİN

Giriş
1. Dinsel Düşüncenin Ortaya Çıkışı ve Evrimi
2. Kur'an'a Göre Tektanrıcılığın Oluşumu
3. Kur'an'ın Tanrı'yı İspatlama Mantığı
4. Allah'ın Kur'an'da Belirlenen Özellikleri
5. Kur'an Tahrifattan Korunmuş mudur?
6. İçerik ve Biçim Olarak Kur'an'ın Özellikleri
7. Muhammet'in Peygamberliğinin Oluşumu ve Gelişimi
8. Kur'an'da Peygamber Söylenceleri
9. İslamiyet, Kavimler Üstü Bir Din midir?
10. Ahiret İnancının Bilimsel Bir Değeri Var mı?
11. Kur'an'a Göre Kıyamet, Cennet ve Cehennem

3. Cilt
İSLAMİYETTE AHLAK VE KADIN

1. Genel Olarak Ahlak ve Din İlişkisi
2. İslamiyetin Ahlak Açısından Genel Niteliği
3. İslamcı Ahlak Açısından Kölecilik
4. Genel Olarak İslamiyette Kadın
5. İslamiyette Çok Eşlilik ve Kadın Hakları
6. İslamiyette Evlilik ve Tarafların Konumu
7. İslamiyette Nikâh Sözleşmesi
8. İslami Ailede Tarafların Hak ve Görevleri
   İslamiyette Nüfus Kontrolü Sorunu
9. İslamiyette Boşanma Hukukunun Niteliği
10. İslami Örtünme Yaptırımı ve Ahlaki Niteliği
11. Sonuç

4. Cilt
İSLAMİYET'İN EKONOMİ POLİTİĞİ

1. Genel Olarak İslamiyet'in Ekonomik Karakter
2. Şeriata Göre Kölecilik ve Talancılık
3. İslamiyet'te Faiz Karşıtlığının Anlamı
4. İslamiyet'in Refahla Şükür Arasında Kurduğu Bağıntı
5. İslamiyet'te Çalışmakla Zenginlik Arasındaki İlişki ve Miras
6. Şeriat, Sınıflı Bir Toplumu Öngörür
7. İslamiyet Sınırsız Eşitsizliği Meşru Görür
8. İslam'da Sosyal Adalet Öngörülmüş müdür?
9. İslamiyet'te Zekât Kurumu ve Anlamı
10. İslamiyet'te İşçi ile Sermayedar İlişkisi
11. İslamiyet Tüccarlığı Yücelten Bir Dindir
12. İslamiyet Sınırsız Bir Pazar Ekonomisi Öngörür
13. Şeriatçı Ekonomik Söylemin Mantıksal Açmazları
14. İslamiyet Adil Bir Toplum Kurma Yeteneğine Sahip midir?
15. Sonsöz

KIRMIZI BİLİMSEL KİTAPLAR SERİSİ

MİLLİYETÇİLİK: TÜRKİYE'NİN ÇIKMAZI
Erdoğan Aydın

İSLAMCILIK VE DİN POLİTİKALARI
Erdoğan Aydın

KİMLİK MÜCADELESİNDE ALEVİLİK
Erdoğan Aydın

DEMOKRASİNİN DAYANILMAZ AGIRLIĞI
Erdoğan Aydın

NASIL MÜSLÜMAN OLDUK?
Erdoğan Aydın

ÖTEKİ TARİH
Erdoğan Aydın

FATİH VE FETİH
Erdoğan Aydın

OSMANLI GERÇEĞİ
Erdoğan Aydın

KIRMIZI BİLİMSEL KİTAPLAR SERİSİ

SOSYOLOJİ
Anthony Giddens

SOSYOLOJİK ÇÖZÜMLEMENİN TARİHİ
Tom Bottomore – Robert Nisbet

SOSYAL BİLİMLERE GİRİŞ
Maurice Duverger

SOSYOLOJİK DÜŞÜNCENİN EVRELERİ
Raymond Aron

BİLİMSEL DEVRİMLERİN YAPISI
Thomas S. Kuhn

FEODAL TOPLUM
Marc Bloch

TARİHTE NELER OLDU?
Gordon Childe

TARİH VE TARİHÇİ
(Annales Okulu'nun İzinde)
Burke – Bloch – Febvre – Braudel
Mc Lennan – Ladurie – Vilar
Hobsbawn – Lefebvre – S. Jones

EFSANELER, AMBLEMLER, İZLER
(Morfoloji ve Tarih)
Carlo Ginzburg

KADINLARIN DÜNYASI
Alain Touraine

ÖZGÜRLÜĞÜN GELECEĞİ
(Yurtta ve Dünyada İlliberal Demokrasi)
Fareed Zakaria

GENÇ BİR DÜŞÜNÜRE MEKTUPLAR
Kostas Axelos

İNSAN
(Çoğul ve tek başına)
Friedrich Nietzsche

TOPLUM SÖZLEŞMESİ
Jean Jacques Rousseau
DELİLEĞE ÖVGÜ
Erasmus

FELSEFE YAZILARI
Nusret Hızır

BİLİMİN IŞIĞINDA FELSEFE
Nusret Hızır

NİÇİN DİYALEKTİK
Füsun Akatlı

RÜZGÂRA KARŞI FELSEFE
Füsun Akatlı

ATATÜRK VE DEMOKRATİK TÜRKİYE
Halil İnalcık

YÖN'ÜN DEVRİMİ DEVRİM'İN YÖNÜ
Muzaffer Ayhan Kara

KÜRESELLEŞME, İLETİŞİM, KÜLTÜRLERARASILIK
Nilgün Tutal

Cumhuriyet Tarihinde KAHVEHANE VE İKTİDAR (1930 – 1945)
Serdar Öztürk

ÜRETİMDE BİLGİ TEKNOLOJİSİ YÖNTEMLERİ
Adil Baykasoğlu – Türkay Dereli

EDEBİYAT, MÜZİK VE RESİMLE YAŞAMAK YA DA ROLAND BARTHES
Bahadır Gülmez

KIRMIZI ÖZEL KİTAPLAR SERİSİ

NASREDDİN HOCA
Pertev Naili Boratav

HAYATI VE TOPLU ŞİİRLERİ
Tevfik Fikret

HRANT'A...
ALİ TOPU AGOP'A AT

% KAÇ APTALIZ?
Aziz Nesin

MALDOROR'UN ŞARKILARI
Comte De Lautréamont

PARİS KASVETİ
Charles Baudelaire

ERDOĞAN AYDIN

İslamiyet ve Bilim

İslam tarihinde dinin bilimle çatışma örnekleri, Hıristiyan tarihi ile kıyaslanmayacak kadar sınırlıdır. Bu durum diğer dinlerden ayrımla İslamiyetin bilimle uyuştuğu iddiasına gerekçe yapılmaktadır. Bununla da yetinilmemekte, Kur'an'ın ifadeleri ile bilimsel bulguların örtüştüğüne ilişkin yaygın iddialar üretilmektedir.

Peki ama İslamiyetin, bilimin felsefesi ve bulgularıyla örtüştüğü iddiası doğru mudur gerçekten?

İslamiyet Gerçeği'nin bu ikinci cildi, söz konusu iddiaların, hem felsefi ve tarihsel düzlemde tamamen yanlış olduğunu, hem de bilimsel bulgularla Kur'an'ın yargıları arasında tam bir karşıtlık olduğunu tek tek örnekleriyle göstermektedir.

ISBN 978-975-9169-73-2